DON JUAN MANUEL
Contele Lucanor

EDITURA UNIVERS BUCUREŞTI – 1970

DON JUAN MANUEL – PICTAT DE BERNABÉ DE MODENA – SEC. XIV

don Juan
ZENIT
Cartea de pilde a contelui Lucanor şi a lui Patronio
TRADUCERE, PREFAŢA ŞI NOTE DE
Manuel

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Am folosit pentru traducerea de faţă textul publicat de T.J. Sánchez Cantón (1920) în colecţia Calleja, despre care se spune în prefaţa volumului că „este lipsit de orice aparat critic şi de pretenţii în privinţa exactităţii paleografice”, adoptând ca bază textul lui Knust. N-am

dispus din păcate de niciuna din ediţiile bune menţionate în nota prefeţei, astfel încât informaţiile privitoare la text au rămas evident incomplete.

Am încercat totuşi, pornind de la succintele note din ediţia folosită, să fac un scurt istoric al naraţiunilor lui don Juan Manuel, indicând, acolo unde a fost posibil, sursa originală, ca şi derivaţiile ei în literatura europeană. Şi, mai cu seamă, am căutat să identific poveştile care au circulat şi în ţara noastră, indicând pe scurt calea pe care au pătruns şi răspândirea lor, pentru a sublinia că, deşi având o literatură mai tânără cu câteva veacuri decât aceea a altor ţări, România nu a rămas străină de unele idei intrate în patrimoniul cultural european. Este vorba de o simplă tentativă, fără pretenţii de erudiţie sau de informare exhaustivă, adresată cititorului obişnuit, în intenţia de a-l apropia de climatul cultural al cărţii de faţă, care, în ciuda distanţei în timp şi spaţiu, nu este străin celui în care s-a format cultura noastră. Am făcut-o şi în speranţa că cele câteva informaţii adunate în notele de prezentare ar putea fi cândva de folos pentru un eventual studiu comparatist asupra climatului cultural, istoric sau psihologic în care au circulat asemenea povestiri.

În privinţa traducerii propriu-zise, am căutat să folosesc limba obişnuită în poveştile noastre, evitând însă atât arhaismele cât şi neologismele, cu grija permanentă de a reda cât mai fidel textul original. De aceea, n-am putut evita întotdeauna inconvenientul repetiţiilor, care la don Juan Manuel sunt foarte frecvente, şi nici pe acela al formulărilor neclare, de asemenea numeroase în original. Partea a II-a, a III-a şi a IV-a, au ridicat dificultăţi deosebite din pricina numeroaselor jocuri de cuvinte, care constituiau adevărata preocupare a scriitorului. Am căutat să le reproduc, acolo unde limba mi-a îngăduit-o, căci altfel multe din maxime ar fi părut simple tautologii. Au existat însă două-trei care se reduceau exclusiv ia asemenea virtuozităţi lingvistice absolut intraductibile. motiv pentru care le-am eliminat.

Ultima parte a cărţii, cuprinzând circa 20 de pagini

n-a fost inclusă în volum datorită conţinutului ei doctrinal religios total lipsit de interes, după cum se arată în prefaţă. Nefiind vorba de o ediţie ştiinţifică, criteriul fundamental atât al alcătuirii volumului cât şi al traducerii înseşi a fost acela de a oferi o lectură cât mai plăcută, care să contribuie la popularizarea numelui unuia dintre primii prozatori europeni.

Ţin să mulţumesc aici lui Theodor Enescu pentru contribuţia sa la elucidarea unor probleme de traducere, inevitabile într-un asemenea text, precum şi pentru sugestiile stilistice şi informaţiile bibliografice pe care le-am folosit cu recunoştinţă.

O. B.

CUVÂNT ÎNAINTE

Cititorul face cunoştinţă astăzi cu una din cele mai vechi cărţi ale prozei spaniole, datată 1335. Autorul ei, nepotul mai multor monarhi iluştri ai Castiliei, se retrage în momentele de răgaz fie în cetatea Salmerón, pe care a cucerit-o de la mauri, fie la Peñafiel, cetăţuie care-şi înalţă bastioanele semeţe pe un promontoriu abrupt, înconjurat de fluviul Ducro. Între aceste ziduri robuste, pe care stau necontenit de veghe străjeri, *don* Juan Manuel aşterne pe hârtie îndelungatele „sfaturi de taină” dintre contele Lucanor şi îndrumătorul său Patronio. Cine sunt cele două personaje? Fără nicio îndoială, *don* Juan Manuel însuşi, sub cele două aspecte eteroclite care alcătuiau puternica lui personalitate. Contele Lucanor este nobilul războinic, politicianul abil şi elastic în concepţiile sale, vânător pasionat, seniorul preocupat de raporturile cu vasalii şi duşmanii, de apărarea şi sporirea domeniilor şi a renumelui său. Patronio este cărturarul iubitor de înţelepciune şi erudiţie, intelectualul moralist autor de opere didactice, creştinul încercat de remuşcări pentru abuzurile săvârşite de războinic şi politician şi, ca atare, obsedat de dorinţa mântuirii sufletului. De altfel, cele două faţete se îmbină necontenit, contele Lucanor manifestând adesea interese de ordin pur intelectual şi moral, iar Patronio dovedind, în ciuda rigorii şi a exemplarităţii

sfaturilor sale, o anumită elasticitate nu foarte bine justificată de argumentele morale sau doctrinale.

Prin această duplicitate însă, *don* Juan Manuel este întru totul omul epocii sale. Doi factori esenţiali caracterizează epoca, punându-şi amprenta pe desfăşurarea vieţii politice şi sociale: lupta neîncetată pentru izgonirea cotropitorilor musulmani, fapt care impune exaltarea creştinismului devenit stindard al Reconquistei; tendinţa de consolidare a monarhiei pentru crearea unui stat unitar şi puternic, care să pună capăt anarhiei nobililor feudali, izvor necontenit de lupte politice, abuzuri şi irosire a forţelor.

Don Juan Manuel se naşte în 1282, dată la care, după o luptă de peste cinci veacuri, spaniolii izbutiseră să elibereze cea mai mare parte a peninsulei de sub dominaţia musulmană. Fostul califat este împărţit acum în regatele independente ale Castiliei şi Aragónului, care se învecinează la nord cu regatul Navarei şi la vest cu cel al Portugaliei, de asemenea independente. Ţara este însă departe de a fi liniştită: prezenţa agresivă a maurilor în Granada – ultimul stat musulman – menţine o permanentă stare de alarmă, foarte des transformată în stare de asediu, şi fiecare spaniol creşte de copil cu ideea că îndatorirea lui de căpetenie este să se lupte cu „necredincioşii”: *don* Juan Manuel a cunoscut botezul focului la doisprezece ani. La aceasta se adaugă rivalităţile dintre regate, care au generat un permanent zbucium politic, complicat de intervenţia bisericii autohtone şi a papalităţii, presărând veacul cu episoade sângeroase, brutale, echivoce, peste care plana implacabilă mândria spaniolă, *la honra*, obligaţie obsedantă, normă de viaţă şi totodată sursă de dezordine. Nu este nici. O poveste în cartea de faţă, unde *honra* să nu apară ca argument principal în determinarea comportării. Ca orice nobil spaniol, *don* Juan Manuel este obsedat de ea, poate chiar mai mult decât alţii, având în vedere viţa ilustră din care se trăgea.

Fernando al III-lea cel Sfânt, care a realizat unirea

Castiliei cu Léonul şi a cucerit teritorii importante de la mauri, era unchiul lui. Urmaşul său, Alfonso al X-lea cel înţelept, era fratele tatălui său, infantele Manuel. El însuşi, căsătorit a doua oară cu fiica regelui Aragónului, va muri înainte de a-şi vedea o fiică ajunsă regină a Castiliei, altă fiică regină nefericită a Portugaliei şi nepotul, de asemenea, rege al Castiliei. Descendenţa ilustră, interesele ţării şi ale lui personale îl fac să intervină activ în treburile politice ale Castiliei. Curând însă, firea semeaţă şi voluntară îl va împinge pe *don* Juan Manuel la acte de răzvrătire faţă de rege, pentru a asculta probabil de complicatele comandamente ale *honrei*. Părăsirea câmpului de luptă în 1309 la asediul de la Algeciras – fapt care-l va constrânge pe regele Fernando al IV-lea la negocieri cu maurii – nu va fi singurul său act de rebeliune, chiar cu preţul de a crea avantaje cotropitorilor.

Moartea lui Fernando al IV-lea aduce pe tron un minor. *Don* Juan Manuel intră şi de data aceasta în arena luptelor politice, opunându-se numirii celor doi tutori, dar fără succes. După moartea acestora însă, el se impune cu de la sine putere regent, împreună cu alţi doi nobili, comportându-se toţi trei ca nişte suverani în provinciile lor, convocând Corpurile legiuitoare (*las Cortés*), judecând, poruncind şi, mai ales, procedând la jafuri şi abuzuri. Nu degeaba îl admonestează cu asprime Patronio la sfârşitul uneia din pilde, îndrumându-l să-şi răscumpere samavolniciile prin fapte bune. Patronio o putea face, pentru că prin gura lui glăsuia însuşi *don* Juan Manuel. Când însă puternicul Diego García din Toledo refuză să-i recunoască regenţa, aprigul *don* Juan îl ucide fără şovăială. Descendent al atâtor monarhi, nu iartă nicio opoziţie, pătruns fiind de o trufie tipică pentru marele senior feudal. În cartea de precepte destinată fiului său, *don* Fernando, îi spune: „nu se află în Spania om de rang mai înalt decât tine, în afară de rege”. Dar nici chiar acesta nu va fi ferit de virulenţa *honrei* nobilului său supus. Când Alfonso al XI-lea începe lupta dârză pentru a-şi impune definitiv prerogativele regale, firea lui energică

şi autoritară se ciocneşte de firea tot atât de energică şi autoritară a lui *don* Juan Manuel. Pentru a aplana conflictul, regele promite să se căsătorească cu fiica acestuia, dar în ultimul moment îşi schimbă gândul, preferând-o pe infanta Portugaliei. Reacţia lui *don* Juan Manuel, care-şi vede *honra* călcată în picioare, este atât de violentă, încât va declanşa un adevărat război împotriva propriei lui ţări, recurgând la ajutorul regatelor rivale şi chiar la acela al regelui maur. Înfrânt în cele din urmă şi asediat în cetatea lui de la Peñafiel, va fi obligat să se supună, după ani de lupte sângeroase. În tot acest timp, nefericita *doña* Costanza, fiica lui, va fi ţinută prizonieră într-un turn, de unde va ieşi pentru a contracta căsătoria cu regele Portugaliei, Pedro I, rămas celebru în istorie pentru înflăcărată lui legătură de dragoste cu Inés de Castro. În loc să fie regină, fiica lui *don* Manuel a fost de fapt un simplu pion, evoluând printre regi şi regine adevărate, turnuri şi cavaleri, pe tabla de şah unde-şi disputau partida propriul ei tată şi monarhii. Episodul este interesant nu numai sub aspectul lui biografic şi istoric, ci şi sub cel literar. El oferă o explicaţie ciudatei absenţe a figurilor feminine din întreaga operă a lui *don* Juan Manuel (iar când apar totuşi, au un rol cu totul precar). Războinicul, politicianul şi cărturarul n-a găsit loc în sufletul său pentru înclinaţiile sentimentale. Femeia reprezintă pentru el un element de ordin pur practic, un pion necesar în combinaţiile din partida vieţii, care să înlesnească mişcările importante, rămânând însă cu totul supus şi în umbră. Când e util, trebuie folosit; când încurcă, trebuie sacrificat; dar rolul lui este întotdeauna pasiv. Aşa se explica probabil indiferenţa literară a lui *don* Juan Manuel pentru acest personaj, şi nu prin complicatele complexe freudiene la care au apelat unii istorici literari.

Anii de revoltă vor fi răscumpăraţi de *don* Juan Manuel prin numeroase hărţuieli cu maurii la hotarul dintre Murcia şi Granada. şi mai apoi prin participarea lui în calitate de conducător de oşti la lupta de la Salado. Celebră în toată Europa, şi bucurându-se de sprijinul

tuturor ţărilor creştine dimprejur, lupta a durat patru ani, încheindu-se victorios în 1344 cu cucerirea Tarifei, fiind ultima acţiune importantă a Reconquistei, care nu va mai fi reluată decât peste un secol şi jumătate.

Obosit, dar cu sufletul împăcat, *don* Juan Manuel se retrage în cetatea lui de la Penafiel, izolându-se adesea printre vrafurile de manuscrise de la mănăstirea dominicană, ctitoria lui, pentru a încheia cartea de învăţături dedicată fiului său. Avea şaizeci şi doi de ani, trăsături regulate şi nobile, nealterate de furtunile vieţii, nasul drept, fruntea înaltă şi ochi migdalaţi, mustaţă cu vârfurile coborâte spre barba scurtă, iar părul pieptănat lins până pe umeri. Aşa apare în portretul făcut de Bernabò de Modena. păstrat în catedrala din Murcia. Născut în oraşul Escalona în 1282, a murit la şaizeci şi şase de ani, în 1348, fiind înmormântat la ctitoria lui de la Pefiafiel. A fost nu numai un războinic dârz şi un politician autoritar, ci şi un mare feudal. Moştenise de la tatăl său un patrimoniu latifundiar atât de întins, încât „putea călători din regatul Navarei până în cel al Granadei – deci din nordul până în sudul Spaniei estice – găsind pretutindeni adăpost sigur, la sfârşitul fiecărei zile, într-o cetate sau reşedinţă aflată în hotarele lui”[1].

Dar *don* Juan Manuel nu este omul epocii sale doar prin firea lui mândră şi războinică, prin activitatea politică şi militară. În ciuda frământărilor interne şi externe, a brutalităţii generate de condiţiile de permanentă suspiciune, alarmă şi primejdii, gustul pentru cunoaştere şi frumos devine tot mai pronunţat. Evident, în primul rând la cei care au posibilitatea să şi-l cultive, dispunând de o viaţă îndestulată şi de momente de răgaz, de accesul la lumea livrescă şi de cunoaşterea limbilor în care circula literatura: latina, arabă, eventual greaca şi ebraica. *Don* Juan Manuel posedă în cel mai înalt grad acest gust, de altfel moştenit din familie, unde a avut un ilustru predecesor în persoana unchiului său, regele Alfonso al X-

1 R. Menéndez Pidal, Historia general de las literaturas hispánicas, vol. I, Barcelona, Ed. Barna, 1949, p. 459.

lea cel înţelept. Porecla acestuia se datora exclusiv vastei şi valoroasei lui opere culturale, căci în privinţa politicii şi a guvernării s-a dovedit cu totul nechibzuit, lăsând la moartea sa o situaţie precară sub toate aspectele. Dacă până la el singura manifestare literară de amploare în limba spaniolă fuseseră poemele eroice, exemplul lui a generalizat înlocuirea limbii latine cu cea castiliană, şi a deschis calea unor creaţii originale în cele mai variate genuri. Pe lângă lucrări de mai mică amploare, ca acelea despre astronomie, simbolistica pietrelor preţioase, şah şi alte. jocuri, regele Alfonso a lăsat două opere de mare însemnătate: una istorică, *Cronica general*, şi una juridică, *Las Partidas*. S-a spus chiar că în secolele XIII-XIV au existat patru lucruri capitale: arhitectura gotică. *Summa* sfântului Toma, *Divina Commedia* şi *Las Partidas* a lui Alfonso cel înţelept.

Exemplul acestuia pare să fi constituit un real stimulent pentru nepotul său, *don* Juan Manuel, care moşteneşte atât dragostea faţă de cultură, cât şi tendinţa enciclopedică a regelui cărturar. Debutează cu un rezumat al voluminoasei *Cronici generale*, intitulat *Cronica Abreviaţia* (Cronica prescurtată, 1320?), însă în anii care urmează. Înclinaţia îl poartă către preocupări diferite de acelea ale ilustrului său predecesor, orientându-se hotărât către proza narativă cu pronunţat caracter didactic. Această ultimă trăsătură nu era nouă în epoca lui *don* Juan Manuel. Datorită şcolii de traducători de la Toledo, influenţa orientală, infiltrată de-a lungul veacurilor de convieţuire cu arabii, pătrunde şi în literatură. Rezultatul este apariţia genului literar al apologului – povestire cu intenţii morale prezentate alegoric – la origine de provenienţă indiană. Culegerile de asemenea povestiri parcurg itinerarii incredibil de ample, care duc din India în China, Tibet, Mongolia şi Rusia, sau din India în Persia, Siria, Bizanţ până în peninsula balcanică, în sfârşit, din India în Persia şi Arabia până în Spania. *Calila şi Dimna*, versiune spaniolă a vechii cărţi de origine indiană *Panciatantra*, precum şi *Varlaam şi Ioasaf*, versiune

creştină a legendei lui Buddha (care a circulat şi la noi) vor fi citite şi apreciate de *don* Juan Manuel, ca şi fabulele esopice, furnizându-i modele de inspiraţie atât pentru cartea de faţă cât şi pentru alte lucrări.

Un om cu o fire aspră şi activă ca aceea a lui *don* Juan Manuel nu scrie ca să se amuze, şi nici din simplă delectare culturală. Se aşterne la lucru cu intenţia de a împărtăşi celor „fără multă învăţătură" cele mai variate cunoştinţe dobândite de el în timpul vieţii, străduindu-se să le comunice într-un stil cât mai concis şi mai clar; „în sfârşit, am scris toate cărţile în graiul spaniol[2], iar aceasta este o neîndoielnică dovadă că le-am întocmit pentru mireni fără multă ştiinţă de carte", se spune în prologul la *Contele Lucanor*. Opera lui este însufleţită de acelaşi spirit ce caracterizează şi tratatul *Convivio* al contemporanului său, Dante Alighieri. Cu aceeaşi preocupare ca şi acesta de a nu-şi vedea opera răstălmăcită, pierdută sau alterată, depune cu grijă manuscrisele la mănăstirea din Penafiel, menţionând existenţa lor în precuvântările cărţilor sale, pentru o cât mai fidelă informare a cititorilor. Din păcate, timpul s-a dovedit mai tare decât voinţa lui. Manuscrisele originale s-au pierdut, iar copiile din veacul al XIV-lea nu sunt întotdeauna complete, şi pentru câteva din lucrări se cunosc doar titlurile. Vom indica la sfârşitul prefeţei lista lucrărilor lui *don* Juan Manuel şi a respectivelor manuscrise şi ediţii mai importante.

Principalele lui opere sunt scrise într-un gen nou pe atunci în literatura spaniolă, *fabliella*. Termenul a dispărut astăzi, dar el desemna o naraţiune de tip romanesc, care, în ciuda unui nucleu narativ ce impunea prezenţa anumitor personaje de-a lungul întregii cărţi, nu poate fi socotită încă roman, fiind însă o precursoare a acestuia. Deocamdată, naraţiunea şi personajele servesc doar drept cadru, în care se înserează pilde, povestiri şi învăţături pe care autorul ţine să le împărtăşească în scopuri didactice şi moralizatoare. Din punct de vedere artistic, este oricum un pas înainte faţă de literatura doctă anterioară, strict

2 În original, romance, denumire dată limbilor romanice derivate

doctrinală şi preceptistă şi ca atare de o lectură mai plăcută. În acest sens, strădania lui *don* Juan Manuel este conştientă de scopul ei, după cum reiese chiar din cuvintele sale: „Am alcătuit cartea aceasta din cele mai potrivite cuvinte, iar între cuvinte am strecurat unele pilde care să poată fi de folos celor ce le-ar auzi. Şi am făcut aceasta aşa cum fac doctorii care, când vor să pregătească vreo doctorie bună pentru ficat, din pricină că ficatului îi cad bine prin firea lui lucrurile dulci, amestecă în acea doctorie cu care vor să lecuiască ficatul, zahăr, miere, sau ceva dulce; şi datorită poftei de dulce, ficatul trage către el, odată cu dulceaţa, şi doctoria care trebuie să vindece". 1 Asemenea mărturii nu sunt rare la scriitorii veacurilor de început ale oricăror literaturi, care, dacă ar fi vreodată culese la un loc, ar putea constitui un interesant jurnal intim al, genurilor literare şi chiar al literaturii înseşi.

Pretextul *fabliellei* din prima operă a lui *don* Juan Manuel, *Libro del Caballero y el Escudero* (Cartea Cavalerului şi Scutierului, 1326), este constituit de călătoria unui scutier care se duce la adunarea Corpurilor legiuitoare şi întâlneşte în drumul său un bătrân cavaler retras în sihăstrie. Conversaţia începută, va continua după întoarcerea scutierului de la adunare, şi, captivat de erudiţia bătrânului care, pe lângă învăţămintele legate de cavalerism îi dezvăluie tainele cerului şi pământului, ale omului şi ale făpturilor cereşti, scutierul va rămâne lângă bătrânul său dascăl până la moartea acestuia.

Nu se poate vorbi încă de aialog: în ciuda aparenţelor, acesta este un procedeu mai abstract decât vorbirea indirectă, şi ca atare, ivirea lui în naraţiune este mai tardivă. Prin vorbirea indirectă, adică prin relatarea spuselor unui personaj, autorul continuă să vorbească el însuşi, fiind scutit de efortul transpunerii sale pe plan abstract într-o altă individualitate. Prezenta celor două personaje – dascăl şi discipol – se impune ca o necesitate pentru a da o formă mai puţin aridă expunerii declanşate de întrebare. Modelul procedeului ca şi subiectul însuşi din *Cartea Cavalerului* i-a fost furnizat lui *don* Juan Manuel de

o operă a eruditului catalan Raimundo Lulio (Ramón Lull), nu cu mult anterioară, a cărei imitare o mărturiseşte autorul însuşi.

O *fabliella* mai evoluată, deci mai bogată în elemente narative este lucrarea următoare, *Libro de los Estados*, (Cartea Stărilor, 1327 – 1332). Izvorul acesteia este o carte foarte răspândită în Evul mediu, *Varlaam şi I & asaf*, sursă de inspiraţie pentru mulţi scriitori din epocă, ecourile ei prelungindu-se până la Lope de Vega şi Calderón. Ca şi în lucrarea anterioară, scopul naraţiunii este acela de a oferi un pretext pentru „dialogul" dintre discipol şi dascăl (de fapt un monolog întrerupt al acestuia din urmă). Aici însă găsim doi preceptori: unul păgân şi altul creştin. După ce primul îşi epuizează erudiţia şi înţelepciunea fără a putea satisface toate întrebările discipolului, intervine dascălul creştin

Din precuvâatarea la Contele Lucanor.

care. spre gloria religiei sale, va dezlega cele mai complicate taine ale firii şi existenţei. Cartea se adresează de fapt clericilor aflaţi pe diversele trepte ale sacerdoţiului – după cum o sugerează şi titlu] – conţinând ca atare un mare balast doctrinal care şi-a pierdut de mult interesul. Există însă în ea elemente autobiografice care înviorează ici şi colo tonalitatea monotonă a dizertaţiei. Celelalte lucrări, *Libro de la Caza* (Carte de Vânătoare), *Libro de los Câştigos o infinido* (Carte de învăţături sau neîncheiată), *Libro de las Armaş* (Cartea Armelor), etc. nu mai prezintă astăzi decât un interes strict documentar, ca izvor de date biografice şi de informaţii despre viaţa din acele timpuri îndepărtate.

Dacă literatura începuse prin exaltarea eroului războinic, evoluând apoi către cultul ştiinţei enciclopedice, pasul imediat următor este nevoia de a împărtăşi, oricui vrea să asculte, luminile acestei ştiinţe. Trei momente, trei nume: Poemul Cidului, Alfonso al X-lea, *don* Juan Manuel.

Războaiele încep să lase răgazuri. Anarhia determină necesitatea rigoarei. Mânăria rebelă cheamă constrângerea disciplinei. Violenţa găseşte un antidot în

frică. Egoismul suscită ideea de generozitate, tirania naşte nevoia de toleranţă. Cu alte cuvinte, eroul măreţ şi dur al poemelor devine om. coboară de pe piedestalul mitului în viaţa de toate zilele, mulţumindu-se cu virtuţi şi izbânzi mai mărunte. Acesta este momentul literaturii didactice, când căpitanul devine preceptor, iar soldatul, discipol. După exaltarea eroismului şi a durităţii. pledoaria virtuţilor umane se impune de la sine, printr-o eternă lege a contrariilor, satisfăcând tendinţa necontenită a omenirii către echilibru, realizat prin alternante.

Evident. În această epocă virtuţile sunt puse sub egida creştinismului, deşi se recurge în propagarea lor la stimulente mult mai vechi decât acesta, şi de provenienţă foarte profană: teama şi speranţa. Pildele de faţă trebuie să servească drept corectiv comportării sub imboldul pedepsei şi a recompensei umane şi divine. Iată pentru ce, toate pildele se termină invariabil cu formula: „Şi aşa a făcut, şi a fost spre binele lui". Nu este o lipsă de imaginaţie sau de măiestrie artistică, ci un procedeu didactic tipic medieval – repetarea până la saturaţie, până la crearea unui stereotip mental.

Cartea de pilde a contelui Lucanor şi a lui Patronio este alcătuită din cinci părţi, care însă în privinţa conţinutului se pot reduce la trei: în prima, şi cea mai extinsă, glăsuieşte *don* Juan Manuel-prozătorul, delectându-se cu relatarea a cincizeci şi una de istorioare, urmate de consideraţii etice şi o morală în versuri; în cea de a doua – alcătuită din prăţile II, III şi IV – glăsuieşte moralistul, printr-o înşiruire de maxime şi cugetări; în cea de a treia – a cincea din carte – glăsuieşte apologetul creştin, expunând într-un stil destul de anost un conţinut teologic doctrinal. cu totul lipsit de interes, motiv pentru care s-a renunţat la ea în volumul de faţă. Dialogul dintre contele Lucanor şi Patronio este un simplu pretext, pentru a introduce prin întrebarea contelui pe lda ce ilustrează răspunsul lui Patronio, întregit de îndemnurile morale ale acestuia.

Don Juan Manuel a avut parte oarecum de aceeaşi

soartă ca şi alţi scriitori mai mult sau mai puţin contemporani cu el; dintr-o operă bogata în erudiţie şi idei elevate, a rămas în patrimoniul literaturii vii, datorită celei mai simple, mai modeste, şi ea? tare mai umane lucrări: prin istorioarele povestite de Patronio, aşa cum Boccaccio a rămas prin nuvelele sale viguroase, sau Petrarca prin delicatele poezii dedicate Laurei. Tratatele şi dizertaţiile savante, care urmau să aducă glorie autorilor, au rămas de mult literă moartă în vasta arhivă a istoriei literare. Precedând în timp pe iluştrii povestitori ai epocii. Boccaccio şi C.haucer, *don* Juan Manuel „creează povestirea modernă, secularizând-o şi umanizând-o, adică formând o tradiţie politico-socială cu tematică nereligioasă şi înlocuind animalele din fabulele lui Esop şi din *Calila*, cu oameni”. În literatura spaniolă a vremii, arta de prozator a lui *don* Juan Manuel va rămâne de altfel neegalată până în secolul următor, deşi a fost imitată de diverşi

Povestirile au fost scrise între 1328 şi 1332, osci când autorul avea în jur de patruzeci şi cinci de ani, vârstă la care câştigase maturitate de gândire şi experienţă bogată. Iată pentru ce, pildele istorisite de Patronio sunt o adevărată oglindă a obiceiurilor, înclinaţiilor şi mentalităţii timpului. Fastul introdus la curte de către Alfonso al X-lea şi devenit apoi risipă şi luxurie inspiră multe din admonestările lui Patronio, ca şi actele de violenţă din ce în ce mai numeroase. Incultura generală era o sursă permanentă de superstiţii şi practici oculte, atingând chiar şi păturile

— Angel Valbuena Prat, Historia de la literatura española. vol. I. Barcelona, Ed. Gustavo Gili, 1953, p. 177.

cele mai ridicate, care se lăsau seduse de prezicerile astrologilor şi augurilor, ori de himerele alchimiştilor, fapt ironizat de *don* Juan Manuel. Patima băuturii şi a ospeţelor devenise atât de supărătoare încât a făcut obiectul unor repetate dispoziţii restrictive. iJneltirile şi trădările, abuzurile şi jaful sunt în plină floare în această epocă frământată, cu atmosfera tipică anarhiei feudale, în ciuda regulilor de onoare şi cinste stabilite de ordinele

cavalereşti. În momentele de răgaz, sportul preferat este vânătoarea cu şoimi, sau întrecerile de orice fel, provocarea *el desafio*, pornite din joacă, dar complicate de intervenţia ambiţiei şi a nelipsitei *honra*, termmindu-se foarte des într-un mod sângeres, după cum vom vedea în pildele de faţă.

Dacă în secolele anterioare spiritele fuseseră dominate de ideea creştină a renunţării la bunurile terestre, a considerării vieţii drept o vale a plângerii, preludiu al adevăratei existente ce începea după moarte, se afirmă treptat o adevărată frenezie de viaţă, tradusă prin dorinţa de acumulare, de plăceri duse până la exces, de faimă şi bunăstare. Este secolul în care moartea începe să fie reprezentată sub imaginea unui dans macabru, simbolizând groaza despărţirii de viaţă. Omul vrea să trăiască, şi să trăiască bine. De aceea, contele Lucanor îl întreabă de fiecare dată pe Patronio „ce trebuie să facă pentru a fi spre folosul lui", pentru a găsi soluţia cea mai avantajoasă. Când şi când însă, groaza morţii strecoară o licărire lividă, care scoate în lumină încălcarea comandamentelor divine. De aceea Patronio îşi îmbină sfaturile practice cu îndemnuri pioase, elaborând o concepţie de viaţă destul de elastică, pentru a împăca omul şi religia, trupul şi sufletul, viaţa şi moartea.

Povestirile lui don Juan Manuel sunt inspirate de surse variate, de la apologurile orientale care circulau în Spania în culegeri ca *Sendebar*, *Varlaam şi Ioasaf*, *Calila şi Dimna*, din fabulele lui Esop şi Fedru, din culegeri medievale ca *Gesta romanorum* şi *Disciplina clericalis*, sau literatura religioasă a miracolelor şi a cultului Marian, şi din faptele de cronică ale vremii. Dar. În ciuda diversităţii surselor, ele reflectă realitatea spaniolă datorită aportului original al autorului lor. Cu toate acestea, cititorul român va avea surpriza să întâlnească povestiri cunoscute, căci modelele din care provin au circulat şi în ţara noastră prin intermediul Bizanţului şi al ţărilor din sudul Dunării, pătrunzând chiar în vechile cărţi populare româneşti, după cum vom arăta la povestirile respective.

Lumea lui don Juan Manuel este populată de cele mai variate tipuri: monarhi şi cavaleri, neguţători şi ţărani, învăţaţi şi călugări. hoţi şi cucernice, păgâni şi creştini. Este o lume plină de viaţă, care relevă în scurtele episoade istorisite o trăsătură specifică nuvelei şi va merge accentuându-se de-a lungul secolelor, până la a deveni dominantă în majoritatea creaţiilor moderne ale genului: dimensiunea psihologică a personajelor. Reacţiile lor se bizuie pe trăiri lăuntrice rezultate din împletirea sentimentelor cu impulsurile instinctive şi cu ideile epocii despre virtuţile umane. De aceea personajele pot părea uneori naive, dar niciodată schematice. Don Juan Manuel apelează la coordonate psihologice simple, care-şi păstrează însă tocmai de aceea întreaga valabilitate. Dacă ne gândim de pildă la uneltirile cucernicei fătarnice din pilda a patruzeci şi două, vom înţelege că această schemă funcţionează şi astăzi perfect, şi că în cele şase veacuri care au trecut n-am învăţat nimic nou: perfidia îşi păstrează intactă puterea malefică asupra sufletului, ca şi linguşirea, teama sau lăcomia. Proliferarea genului în toate aceste veacuri a putut doar să îmbogăţească patrimoniul investigaţiilor psihologice cu noi aspecte, fără a altera însă cu nimic constatările pe care le găsim la obârşia nuvelei. Căci, nu încape îndoială, ne aflăm în faţa primului document semnat al acestui gen în literatura occidentală. *Decameronul* lui Boccaccio a fost compus între 1350 – 1355. *Povestirile din Canterbury* ale lui Chaucer datează din 1387, iar *Nuvelele* lui Sacchetti, de la sfârşitul aceluiaşi veac.

Autorii care au analizat această operă a lui *don* Juan Manuel au subliniat cu toţii drept trăsătură esenţială a stilului şi a artei sale de povestitor concizia şi sobrietatea expunerii. Evident, potrivit criteriilor literare de astăzi, am găsi inutile unele repetări sau cuvinte de legătură. Dar nu trebuie să uităm că exprimarea are întotdeauna, în fazele ei incipiente, o tendinţă spre prolixitate. Concizia se dobândeşte prin exerciţiu şi, sub acest aspect, *Contele Lucanor* reprezintă incontestabil o treaptă superioară nu

numai în opera Iu; *don* Juan Manuel, ci şi în literatura epocii. La aceasta se adaugă faptul că autorul nu foloseşte niciunul din mijloacele stilistice care facilitează în general crearea atmosferei: nici metafore, nici dialog, nici descrieri. Epitetul însuşi are un caracter strict funcţional, de precizare obiectivă, aşa cum fiecare cuvânt şi frază nu urmăreşte decât simpla comunicare directă. Atmosfera este creată de personajele înseşi, prin modul lor de a reacţiona, conform unei logici şi unei psihologii strict verosimile. Rândunica din pilda a şasea intuieşte primejdia, indică o soluţie şi, nefiind ascultată, se pune la adăpostul celui din partea căruia venea pericolul. Magul Yllân porneşte de la ideea nerecunoştinţei umane şi pregăteşte, în consecinţă, încă de la început, mijlocul de a o pune la încercare şi a o pedepsi. Saladin din pilda a douăzeci şi cincea începe prin a da un sfat onest şi generos, şi ca atare se va arăta în cele mai neaşteptate împrejurări, onest şi generos. Aceasta e poate calitatea cea mai de seamă a lui *don* Juan Manuel: perfecta verosimilitate psihologică a personajelor, care, în ciuda economiei restrânse a mijloacelor literare folosite, le face să trăiască cu adevărat. Dovada cea mai bună este că ele te urmăresc şi după ce ai închis cartea. Magul Yllân, tânărul care îmblânzeşte femeia îndărătnică, cucernica făţarnică. răsfăţata Ramaiquia sau nevasta care potoleşte pe Saladin rămân în amintire pentru a popula lumea atât de vie şi vastă pe care ne-o creează lecturile, îmbogăţindu-ne viaţa prin prezenţe şi episoade ce depăşesc limitele restrânse ale experienţei individuale, completând-o. Pentru asta citim şi nu uităm lecturile bune, pentru asta *don* Juan Manuel face parte dintre autorii care nu se uită.

Pe lângă aceste figuri de o incontestabilă vigoare, se conturează din întrebările contelui Lucanor şi din răspunsurile şi maximele lui Patronio nu numai tabloul vieţii cotidiene din veacul al XIV-lea, ci şi un interesant portret moral al feudalului spaniol din acea epocă. Iată cam care ar fi breviarul lui: vasalul trebuie să-şi sacrifice viaţa, averea şi familia pentru senior, dar acesta să nu se

încreadă în vasali; fii autoritar, curajos şi stăpân în casa ta, nu-ţi răsfăţa nevasta, nu-i îngădui să crâcnească: atunci îi poţi cere şi sfatul; nu te speria fără rost. dar fii gata tot timpul să te aperi; nu te sluji de netrebnici, dar fă-o dacă n-ai încotro; caută să le impui respect celorlalţi, dar fii răbdător fată de cei puternici; cel mai bun lucru e pacea, dar caută să-ţi câştigi gloria prin războaie; mijlocul cel mai sigur de a-ţi răscumpăra abuzurile, jafurile şi nedreptăţile este să te lupţi cu maurii; crede în adevăr, dar foloseşte minciuna când e utilă: cere sfatul altora, dar nu te încrede cu totul în el; caută să-ţi faci prieteni, dar nu te lăsa prea mult în nădejdea lor. şi arată-le devotament însă fără să-ţi neglijezi interesele: fii neiertător cu duşmanul, dar împacă-te cu el dacă eşti în primejdie; nu te gândi la gloria lumească, fiindcă e deşartă, dar fă tot ce poţi ca să-ţi sporeşti faima, rangul şi averea; pune-ţi nădejdea în Dumnezeu, dar ajută-te singur.

Suspiciune, interese, abilitate, diplomaţie, duritate, calcul. Suntem destul de departe de virtuţile creştine, şi chiar de virtute. Ceea ce frapează în primul rând în acest mic breviar sunt frecventele contradicţii dintre precepte. Ele sunt consecinţa logică a situaţiei dificile în care se afla omul Evului mediu, împărţit între lup + a dură pentru existenţă şi blândeţea predicată de creştinism, între brutalitatea faptelor şi virtuţile evanghelice. Nu rămânea decât o singură soluţie: compromisul, acomodarea. Aşa a procedat *don* Juan Manuel toată viaţa, aşa este şi morala pildelor sale, poate fără ştiinţa lui. Intenţia deliberată era aceea de a predica virtutea, chiar dacă n-o aplicase *ad litteram* în viaţa tui personală. Cu speranţa omului pasionat de literatură că va găsi măcar apreciere, dacă nu ascultare. Pasiunea lui era autentică: se ştie că în momentele dificile, când era tulburat de griji şi supărări, punea să i se citească din cărţile lui preferate. Dorinţa de apreciere era de asemeni autentică, dovedită de scrupulozitatea cu care-şi semnala la începutul fiecărei scrieri lista lucrărilor compuse până atunci. Iar acest sentiment de paternitate literară se îmbină necontenit cu

grija mărturisită pentru stil şi concepţie, care l-a făcut să fie un adevărat creator al stilului prozei narative spaniole, folosind un limbaj clar, concis şi epurat de formele populare, într-un moment când limba literară era încă şovăielnică. Se pare, de altfel, că nu avea îndoieli; în *Cartea Stărilor*, aproape contemporană cu cea de faţă, el afirmă: „este o carte foarte bună şi foarte folositoare, iar toate gândurile cuprinse într-însa sunt scrise în cele mai frumoase cuvinte din câte am întâlnit vreodată în vreo carte compusă în graiul spaniol, aşternându-le desluşit tot tâlcul, adică în cât mai puţine cuvinte”. Aici glăsuieşte *don* Juan Manuel cărturarul, sigur de măiestria lui, pe care veacurile au confirmat-o. de vreme ce astăzi, după mai bine de şase sute de ani, putem citi cu plăcere această carte născută în zorii încă tulburi ai literaturii europene.

O ANA BUSUIOCEANU

OPERELE LUI DON JUAN MANUEL, MANUSCRISE ŞI EDIŢII[3]

Crónica Abreviaţia? 1320

Libro del Caballero et del Escudero – 1326

Libro de la Caza – după 1327?

Libro de los Estados – 1330

Libro del Condé Lucanor 1328 – 1335

Prólogo del Condé Lucanor 1340

Libro de los Câştigos o consejos que fizo don Juan Manuel para su fijo, o Libro infinido – 1342 – 44 (Libro del Infante)

Libro de las Armaş que fueron dadas a su padre – 1342 Prólogo general, 1342

Tratado de la Asunción de la Virgen María – după 1342 *Pierdute*

Crónica Complida Libro de los Sabios Libro de los Engennos Libro de la Caballería Reglas de trobar Libro de los Cantares De las maneras de amor

Don Juan Manuel îşi grupase operele într-un manuscris unic, depus la mănăstirea din Peñafiel, pentru

3 Am folosit în majoritatea cazurilor informaţiile din istoria literara a lui Ramón Menéndez Pidal, amintita în prefaţă.

care a compus, în 1342, „Prologul general”. Acesta s-a pierdut, dar s-a păstrat din acelaşi secol o copie într-un manuscris unic aflat la Biblioteca Naţională din Madrid. Mai există alte copii manuscrise ulterioare din secolele XV şi XVI, iar în 1575 opera lui a fost tipărită pentru prima oară de către Gonzalo Argote de Molina la Sevilla; retipărită apoi la Madrid în 1642.

Contele Lucanor s-a bucurat de mai multe ediţii în secolul trecut. În 1900 apare la Leipzig sub îngrijirea lui Adolf Birch-Hirschfeld ediţia critică, bogată în note şi variante pe care o pregătise Hermann Knust, lăsând-o însă neterminată. Aceasta a rămas până în prezent cea mai completă şi valoroasă ediţie a lucrării de faţă. Ultima ediţie însoţită de un aparat critic este cea publicată de Juan Loveluck la Santiago de Chile în 1956.

CARTEA DE PILDE A
CONTELUI LUCANOR S! A LUI PATRONIO

Cartea aceasta a întocmit-o don Johân, fiul preanobilului infante don Manuel. dorind el ca oamenii să facă pe lumea asta lucruri care să le fie folositoare pentru cinstea, treburile şi avutul lor, şi să-i apropie de calea cea bună ca să-şi poată mântui sufletele. Adică a scris în ea pildele cele mai folositoare pe care le-a aflat din lucruri întâmplate, pentru ca oamenii să poată face ceea ce s-a spus. Şi de mirare ar fi ca vreo întâmplare a cuiva să nu afle în cartea aceasta una asemănătoare prin care să fi trecut altul înainte.

Însă don Johân ştie şi a văzut că în cărţi se strecoară multe greşeli la copiere – căci luând o literă drept alta şi scriind-o astfel, se schimbă tot înţelesul, ba se poate chiar răstălmăci – iar cei care-l găsesc scris aşa dau vina pe cel care a întocmit cartea; temându-se aşadar don Johân de aceasta, îi roagă pe cei care ar citi vreo carte copiată după oricare din cele pe care le-a întocmit şi le-a scris el, ca, dacă ar găsi vreun cuvânt nepotrivit, să nu dea vina pe el până când n-ar vedea chiar cartea scrisă de don Johân însuşi, care este îndreptată în multe locuri de mâna lui. Iar cărţile întocmite de el, pe care le-a scris până acum, sunt

acestea: *Cronica prescurtată*, *Cartea înţelepţilor*, *Cartea Cavalerismului*, *Cartea Infantelui*, *Cartea Cavalerului şi Scutierului*, *Cartea Contelui*, *Cartea de Vânătoare*, *Cartea Maşinăriilor*, *Cartea Cântărilor*. Iar cărţile acestea se află la mănăstirea Fraţilor Predicatori pe care a zidit-o el în Penafiel. Iar dacă au văzut cărţile scrise de el, pentru cusururile pe care le-ar găsi, să nu-i învinuiască buna intenţie, ci lipsa lui de pricepere, de vreme ce s-a încumetat să se apuce a vorbi despre acele lucruri. Căci martor e Dumnezeu că a făcut-o din dorinţa ca oamenii fără prea multă ştiinţă de carte şi învăţătură să se poată folosi de spusele lui. În sfârşit, şi-a scris toate cărţile în graiul spaniol, iar aceasta este o neîndoielnică dovadă că le-a întocmit pentru mireni fără multă învăţătură, aşa cum este şi el. De aici înainte începe precuvântarea la *Cartea de pilde a Contelui Lucanor şi a lui Patronio*.

În numele Domnului, amin. Printre multele lucruri uimitoare şi minunate pe care le-a făcut Domnul nostru Dumnezeu, a socotit cu cale să facă unul cu totul minunat; iar acesta este că, dintre câţi oameni sunt pe lume, nu este unul care să se asemene întru totul la chip cu altul; căci, deşi toţi oamenii au faţa alcătuită din aceleaşi părţi, chipurile nu se aseamănă între ele.

Iar dacă există atâta deosebire între chipuri, care sunt lucruri mărunte, e mai puţin de mirare că există deosebiri între dorinţele şi gândurile oamenilor. Şi astfel veţi vedea că niciun om nu se aseamănă cu totul prin dorinţă sau prin gând cu un altul. Am să vă dau câteva pilde ca să înţelegeţi mai bine:

Toţi cei oare vor şi doresc să-l slujească pe Dumnezeu vor acelaşi lucru, dar nu-l slujesc toţi într-un singur fel, căci unii îl slujesc într-un chip, iar alţii în altul. Şi iarăşi, toţi cei care-şi slujesc seniorii, îi slujesc cu toţii, dar nu în acelaşi fel. Iar cei care ară, cresc vite, muncesc şi vânează şi împlinesc toate celelalte lucruri, le fac cu toţii, dar nu le înţeleg şi nu le împlinesc toţi în acelaşi chip. Astfel, prin pilda aceasta ca şi prin altele, care ar fi prea lungi de spus, puteţi înţelege că, deşi toţi oamenii sunt oameni şi toţi au

dorinţe şi gânduri, după cum nu se aseamănă la înfăţişare, tot astfel nu se aseamănă în gânduri şi dorinţe; dar se aseamănă cu toţii pentru că folosesc, caută şi învaţă mai bine acele lucruri care le sunt mai prielnice decât altele. Şi cum fiecare om învaţă mai lesne ceea ce-i este mai prielnic, cel care vrea să-i împărtăşească altuia ceva trebuie s-o facă în aşa fel încât cel ce urmează să ia învăţătură să înţeleagă că va fi mai câştigat. Însă multor oameni nu le intră în cap lucrurile mai subţiri pentru că nu le înţeleg bine, şi de aceea nu simt plăcere să citească asemenea cărţi şi nici nu învaţă ce stă scris în ele. Şi fiindcă nu simt plăcere, nu pot să se aleagă nici cu pricepere, nici cu învăţătură aşa cum le-ar fi de folos.

De aceea eu, don Johân, fiul Infantelui don Manuel, Pârcălab al hotarului şi al regatului Murcia, am făcut cartea aceasta alcătuită, pe cât mi-a stat în putinţă, din cele mai potrivite cuvinte, iar între cuvinte am strecurat unele pilde care să poată fi de folos celor ce le-ar auzi. Şi am făcut aceasta aşa cum fac doctorii care, când vor să pregătească vreo doctorie bună pentru ficat, din pricină că ficatului îi cad bine, prin firea lui, lucrurile dulci, amestecă în acea doctorie, cu care vor să lecuiască ficatul, zahăr, miere sau ceva dulce; şi datorită poftei de dulce a ficatului, trage către el, odată cu dulceaţa, şi doctoria care trebuie să-l vindece. Tot aşa fac ei cu orice mădular care are nevoie de vreun leac, amestecându-l întotdeauna cu un lucru pe care în chip firesc îl va atrage spre sine acel mădular. Şi tot asemenea, cu mila lui Dumnezeu, va fi făcută această carte, iar cei care o vor citi, dacă de bunăvoia lor vor afla plăcere în lucrurile folositoare pe care le vor găsi în ea, să le fie spre bine; dar şi cei care n-ar înţelege mare lucru, nu se poate ca, citind în carte cuvintele plăcute şi potrivite pe care le vor afla într-însa, să nu citească şi lucrurile folositoare amestecate aici, şi fără voia lor, o să tragă folos, aşa cum ziceam că ficatul şi alte mădulare îşi trag folosul din doctoriile amestecate cu lucrurile care le cad bine. Şi facă Dumnezeu, care este desăvârşit şi săvârşitorul tuturor lucrurilor bune, ca prin

mila şi îndurarea lui, cei ce citesc cartea asta să tragă folos din ea întru slujirea Domnului şi mântuirea sufletului lor şi întru priinţa trupului lor, căci el ştie că eu, don Johân, o scriu cu această dorinţă. Iar cei care vor socoti că n-am spus destul de bine, să nu pună vina pe seama dorinţei mele, ci pe lipsa mea de pricepere. Iar dacă vor afla vreun lucru bine spus sau folositor, să-i mulţumească lui Dumnezeu, căci el este acela datorită căruia se spun şi se fac toate spusele şi faptele bune.

Şi cum precuvântarea s-a încheiat, de aci înainte va începe cuprinsul cărţii, sub chipul că un mare senior stă de vorbă cu un sfetnic al lui. Iar seniorului îi zice contele Lucanor şi sfetnicului, Patronio.

PILDA ÎNTÂIA

despre întâmplarea unui rege cu un dregător al său

Pe când stătea odată de vorbă contele Lucanor, în taină cu Patronio, sfetnicul său, i-a spus:

— Patronio, iată s-a întâmplat că, acum câteva zile, un om de vază, foarte cinstit şi bogat, care se arată a fi prietenul meu, mi-a spus în mare taină că, din pricina unor necazuri pe care le-a avut, vrea să plece din locurile acestea şi să nu se mai întoarcă niciodată şi că, datorită dragostei şi marii încrederi pe care o are în mine, dorea să-mi lase toate pământurile lui, unele prin vânzare iar altele în păstrare. Fiindu-i aceasta voia, mi se pare o mare cinste şi un mare folos pentru mine; dar tu să-mi spui şi să mă sfătuieşti ce crezi despre lucrul acesta.

1 Povestirea de faţă are probabil ea sursă o pilda din *Varlaam şi Ioasaf*, scriere atribuită în mod eronat sfântului Ioan Damaschinul. Cartea este o prelucrare creştină a legendei despre viaţa lui Buddha, trecută din India în Persia, unde un autor anonim a introdus figura pustnicului creştin Varlaam, care istoriseşte pilde edificatoare tânărului Ioasaf spre a-l converti la noua religie. Versiunea persană a fost tradusă limba greacă şi latina. Ecourile acestei cărţi foarte citita în Evul Mediu se întâlnesc şi în alte documente literare spaniole ale timpului, ca: *Hbro de los Gâtos*, *Caballero Cifar*, *Câştigos e documentos ael rey*

don Sancho IV, ajungând până la Lope de Vega şi Calderón. În 1250 este consemnata în celebra culegere *Legenda aurea* a lui Jacopo de Voragine.

Cu această primă povestire pătrundem într-o lume care nu ne este străina, căci *Varlaam* şi *Ioasaf* este una din primele cărţi cunoscute în ţara noastră. Cele mai vechi manuscrise ruseşti şi slavone (Mănăstirea Neamţu) datează din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Prima traducere românească din limba rusă a fost făcută de logofătul Udrişte Năsturel, cumnatul lui Matei Basarab, în 1648, circulând în copii manulescu în 1743, iar în secolul al XIX-lea, Samuel Micu-Klein.

Este interesant de remarcat că don Juan Manuel îşi începe seria de povestiri cu o pildă care atestă sentimentul de bănuială şi neîncredere, caracteristice pentru acele timpuri, ca şi reversul lui, prudenţa şi ipocrizia.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ştiu bine că n-aveţi mare nevoie de sfatul meu dar, cum voia voastră este să vă spun ce gândesc despre aceasta şi să vă dau un sfat, am s-o fac îndată. Dar mai întâi vreau să vă spun că cel pe care-l socotiţi prietenul vostru v-a spus toate acestea doar ca să vă pună la încercare. Şi mi se pare că aţi păţit cu el întocmai cum a păţit un rege cu un dregător al său.

Iar contele Lucanor l-a rugat să-i spună cum fusese acea întâmplare.

— Stăpâne, zise Patronio, era un rege care avea mare încredere într-un dregător al său. Şi pentru că nu se poate ca cei cărora le merge bine să nu fie pizmuiţi de alţii, datorită trecerii şi norocului de care se bucura acel dregător, alţi slujitori ai regelui aceluia îl pizmuiau grozav şi umblau să-l pună rău cu stăpânul lui, regele. Dar deşi i-au tot spus multe şi de toate, n-au izbutit să-l împingă pe rege a-i face vreun rău sau a-i căşuna vreo bănuială ori îndoială asupra lui şi a slujbei sale. Şi văzând ei că alt chip n-aveau pentru a-şi îndeplini dorinţa, i-au dat de înţeles regelui că dregătorul acela se străduia în tot felul să-i pregătească moartea, ca fiul nevârstnic al regelui să rămână sub tutela sa, să-l facă stăpân peste acele

meleaguri şi apoi, meşteşugând el moartea feciorului, să rămână stăpân peste ţară. Şi cu toate că până atunci nu izbutiseră să-i trezească regelui nicio bănuială împotriva dregătorului său, de cum îi spuseră aceasta, inima lui n-a mai putut răbda să nu intre la griji; căci în lucrurile foarte rele, care odată făcute nu se mai pot îndrepta, niciun om cuminte nu trebuie să creadă fără dovezi. Şi ca atare, îndată ce intră la această bănuială, regele rămase cu o mare grijă, dar nu voia să înceapă nimic împotriva acelui dregător al său până n-ar fi aflat vreun semn adevărat.

Iar ceilalţi, care umblau să-l piardă pe dregător, i-au împărtăşit un vicleşug prin care putea pune la încercare adevărul spuselor lor, şi-l învăţară pe rege vicleşugul cu care, după cum veţi auzi mai departe, să grăiască faţă de acel dregător al său. Iar regele îşi puse în gând s-o facă, şi a făcut-o.

După câteva zile, stând regele de vorbă cu dregătorul lui, printre multe alte lucruri, începu să-i dea a înţelege că era tare scârbit de viaţa aceasta şi că toate îi păreau deşertăciune. Însă atunci nu-i spuse mai mult. După alte câteva zile, stând iarăşi la sfat cu dregătorul acela şi aducând vorba pe departe, îi spuse din nou că pe zi ce trecea era tot mai scârbit de viaţa din lumea asta şi de lucrurile pe care le vedea. Şi-i spuse acestea de atâtea ori şi-n atâtea rânduri încât dregătorul înţelese că regele nu se bucura câtuşi de puţin de onorurile de pe lumea asta, nici de bogăţii, nici de vreun alt fel de bunuri, nici de toate desfătările câte erau pe lume. Şi când a văzut regele că dregătorului său îi intrase bine în cap gândul acesta, i-a spus într-o zi că se gândise să fugă de lume şi să se surghiunească într-o ţară unde să nu-l cunoască nimeni, să caute vreun loc îndepărtat şi foarte singuratic, unde să-şi ispăşească păcatele, socotind că astfel o să se milostivească Domnul de el şi o să-l ierte, pentru a dobândi slava cerului.

Când îl auzi dregătorul spunând aşa, se miră foarte, încercând în tot chipul să-i arate că nu trebuia să facă una ca asta. Şi printre altele îi spuse că dacă făcea precum

spusese, îi pricinuia o mare supărare lui Dumnezeu părăsind atâta mulţime de oameni câţi erau în regatul lui, pe care-i ţinuse în pace şi bună dreptate, căci era lucru neîndoielnic că de îndată ce-ar pleca el, s-ar isca între ei multă fierbere şi mare zâzanie, care i-ar aduce lui Dumnezeu multă supărare, iar ţării mare pagubă; şi că dacă pentru asta nu se lepăda de gândul lui, trebuia să-l lepede măcar de mila reginei, soaţa lui, şi a feciorului nevârstnic, pe care i-ar fi părăsit, şi ar fi rămas cu siguranţă în mare primejdie, atât pentru viaţa, cât şi pentru avutul lor.

La vorbele acestea regele îi răspunse că, înainte de a lua hotărârea să părăsească acele locuri, se gândise în ce fel să-şi orânduiască ţara pentru ca soaţa şi feciorul lui să fie bine slujiţi şi toată moşia păstrată, şi anume în felul următor: că după cum bine ştia, regele îl ridicase şi-i făcuse mult bine, şi l-a aflat întotdeauna foarte credincios şi-l slujise mereu bine şi cu multă credinţă; şi că pentru această pricină, se încredea în el mai mult decât în oricine pe lume şi socotea cu cale să-i lase soaţa şi feciorul în grijă, şi să-i dea în seamă şi să-l împuternicească în toate cetăţile şi colţurile regatului, pentru ca nimeni să nu poată face ceva care să fie împotriva fiului său. Iar dacă el, regele, s-ar ’întoarce vreodată, era sigur o5 ar găsi în bună rânduială tot ce-i lăsase pe mână. Şi dacă s-ar întâmpla să moară, după cum era foarte cu putinţă, era încredinţat că avea să-i slujească cu credinţă reginei şi că avea să-i crească bine feciorul, şi să-i păzească bine regatul până când va ajunge la vârsta de a-l putea cârmui cum se cuvine. Iar în felul acesta, el socotea că a pus rânduială în toate treburile sale.

Când slujitorul îl auzi pe rege zicând că dorea să-i lase pe mână regatul şi feciorul, cu toate că n-o arătă, se bucură mult în sinea lui, înţelegând că, de vreme ce toate rămâneau în puterea sa, va putea să facă precum va dori.

Dregătorul acesta avea în casă un rob care era om tare înţelept şi mare filosof. Şi toate lucrurile pe care le avea de făcut acel dregător al regelui şi sfaturile pe care

trebuia să le dea, toate le împlinea după povaţa robului său din casă.

Ieşind dregătorul de la rege, s-a dus la robul lui şi i-a povestit tot ce i se întâmplase, arătându-i cu multă plăcere şi mare bucurie ce noroc dăduse peste el de vreme ce regele voia să-i lase pe mână feciorul şi întregul regat.

Auzind robul cel înţelept din gura stăpânului său toată întâmplarea cu regele, şi cum acela avea să priceapă că el dorea să aibă în puterea lui feciorul şi regatul, înţelese că stăpânul lui a căzut în mare greşeală şi începu să-l mustre cu multă asprime. Şi-i spuse că negreşit viaţa şi tot avutul îi era în mare primejdie, căci toate câte i le spusese regele nu însemnau că avea de gând să le facă, ci că unii care-i voiau răul îl îndemnaseră să-i spună toate acele lucruri ca să-l pună la încercare; iar dacă va înţelege regele bucuria lui, putea fi încredinţat că viaţa şi avutul îi erau în mare primejdie.

Când a auzit dregătorul regelui toate acestea, l-a cuprins o teamă mare căci a înţeles că lucrurile stăteau într-adevăr aşa cum spusese acel rob al lui. Iar înţeleptul pe care-l ţinea în casa lui, dacă l-a văzut atât de înfricoşat, l-a povăţuit în ce chip să scape de primejdia în care se afla. Şi l-a învăţat de a făcut astfel: pe dată, în aceeaşi seară, s-a dus să-şi radă părul şi barba, şi-a căutat nişte straie proaste, numai petice, aşa cum poartă oamenii care umblă cerând de pomană pe drumuri, un ciomag şi nişte încălţări rupte şi bine ţintuite şi şi-a vârât prin cusăturile peticelor de la haine o mulţime de dubloni. Înainte de revărsatul zorilor s-a înfăţişat la uşa regelui şi i-a spus străjii pe care a găsit-o acolo, să-i spună regelui să se scoale ca să poată porni înainte de a se trezi lumea, că el îl aştepta acolo; şi-i porunci să-i spună acestea în mare taină. Iar străjerul rămase tare mirat văzându-l cum arata şi intră la rege vorbindu-i aşa cum îi poruncise dregătorul. Iar regele se minună grozav şi-i spuse să-l lase să intre.

Văzându-l cum arăta, îl întrebă pentru ce făcuse asta. Iar slujitorul îi spuse să-şi amintească de vorbele sale, cum că vrea să se înstrăineze de ţară, şi că, de vreme ce asta-i

era dorinţa, ferit-a Sfântul ca el să dea uitării tot binele pe care i-l făcuse. Şi după cum se împărtăşise din plin din onorurile şi bunurile regelui, cu atât mai mult se cuvenea să împărtăşească şi sărăcia şi surghiunul la care se hotărâse acesta; iar dacă regelui nu-i părea rău de soaţă, de fecior, de regat şi de tot ce lăsa acolo, n-avea nici el pricină să-i pară rău de ale lui, aşa că o să plece cu el şi o să-l slujească în aşa fel încât nimeni să nu le dea de urmă; şi îşi vârâse prin haine atâta bănet încât să le ajungă cu prisosinţă pentru toată viaţa. Iar de vreme ce trebuiau să plece, era bine s-o pornească înainte de a putea fi recunoscuţi.

Când auzi regele tot ce-i spunea dregătorul lui, socoti că-i vorbea cu suflet cinstit şi-i mulţumi foarte, povestindu-i cu de-amănuntul cum era să fie înşelat şi că toate astea le făcuse el, regele, pentru a-l încerca. Şi astfel a fost cât pe-aci ca dregătorul acela să se lase ispitit de lăcomie, dar Dumnezeu a vrut să-l păzească şi l-a păzit prin povaţa înţeleptului pe care-l ţinea rob în casa lui.

Iar voi, senior conte Lucanor, trebuie să vă păziţi pentru a nu fi înşelat de acela pe care-l socotiţi prietenul vostru; căci puteţi fi încredinţat că spusele lui n-aveau alt rost decât să vă pună la încercare simţămintele. De aceea se cuvine să-i vorbiţi în aşa fel încât să înţeleagă că-i doriţi tot sporul şi toată mărirea şi că nu râvniţi la nimic din ce este al lui; căci dacă omul nu-i păzeşte prietenului său aceste două lucruri, dragostea dintre ei nu poate dăinui multă vreme.

Iar contele s-a socotit bine povăţuit de sfatul lui Patronio, sfetnicul său, şi a făcut aşa cum îl învăţase acesta, şi a fost spre binele lui.

Şi înţelegând don Johân că această pildă era foarte folositoare, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos în care cuprinde învăţătura pildei. Iar versurile zic aşa:

Nu v-am ăgiţi, crezând că cel ce dăruieşte, De dragul celuilalt pe el se păgubeşte.

Şi altele zic aşa:

Prin mila cerească şi sfat chibzuit Ţi-e voia plinită, de rău eşti ferit.

PILDA A DOUA[4]

Despre păţania unui gospodar cu feciorul lui

Stând altă dată de vorbă contele Lucanor cu Patronio, sfetnicul său, i-a spus că se afla în mare cumpănă şi supărare din pricina unui lucru pe care voia să-l facă; căci dacă-l făcea, ştia că mulţi aveau să cârtească şi, de asemeni, dacă nu-l făcea, înţelegea că puteau pe bună dreptate să cârtească. Şi-i spuse care era lucrul acela, rugându-l să-l povăţuiască ce socotea că trebuie să facă.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, bine ştiu că aţi găsi mulţi care v-ar putea sfătui mai cu cale decât mine, iar Dumnezeu v-a dat o minte iscusită, aşa încât aveţi prea puţină nevoie de povaţa mea; dar fiindcă asta vă este voia, am să vă spun ce gândesc. Senior conte Lucanor, zise Patronio, aş fi tare bucuros dacă aţi lua aminte la un lucru care s-a întâmplat cândva unui om gospodar şi fiului său.

Iar contele Lucanor l-a rugat să-i istorisească acea întâmplare.

Patronio spuse:

— Stăpâne, s-a întâmplat că un om gospodar avea un fecior; şi cu toate că era încă mic de vârstă, era foarte ager la minte. Şi de fiecare dată când tatăl voia să facă vreun

---

4 Sursa acestei poveşti arhicunoscute este o fabulă esopică, probabil la rîndul ei de inspiraţie orientală, menţionată ca atare de Loiseleur Deslongchamps în lucrarea Essai sur les fables indiennes. A fost reluată de numeroşi autori, printre care de umanistul italian Gabriele Faerno (sec. XVI), autorul unei culegeri de fabule latine, şi de marchizul de Racan în memoriile sale despre Malherbe, de unde se pare că a luat-o La Fontaine, fScînd-o celebra. În literatura spaniolă figurează în volumul Foguetes al poetului gallez J. Pérez Ballesteros (sec. XIX).

Povestirea este cunoscută în ţara noastra din celebra culegere orientală 1001 de nopţi, răspîndită la noi încă de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea sub titlul de Halima tradusă după o versiune greacă prescurtată. În secolul al XIX-lea s-au mai făcut două traduceri, dintre care cea ardeleană a lui Ion Barac (1836) folosise un text german. Apologul esopic a devenit şi mai cunoscut datorită fabulei lui La Fontaine (cartea a IlI-a, fab. 1).

lucru, cum rare sunt cele în care să nu se ivească şi o piedică, feciorul îi spunea că, după cum pricepea el, lucrul acela putea să iasă pe dos. Şi astfel îl abătea de la unele lucruri pe care le avea de făcut. Dar să ştiţi că, cu cât sunt copiii mai ageri la minte, cu atât îi paşte primejdia să facă greşeli mari în treburile lor; căci au minte ca să înceapă un lucru, dar nu se pricep cum să-l sfârşească, şi de aceea cad în greşeală dacă n-are cine să-i apere. Şi aşa, băiatul acela, din pricina minţii lui agere şi a lipsei de pricepere în a duce lucrurile la bun sfârşit, îl încurca pe tatăl lui în multe treburi pe care le avea de făcut. După ce au dus-o aşa multă vreme tatăl şi fiul, unul supărat de paguba pricinuită în treburile pe care le încurca, iar celălalt de necazul ce i-l aduceau sfaturile fiului său, şi voind mai cu seamă să-şi pedepsească feciorul şi să-l înveţe cum să se poarte, a făcut aşa precum veţi auzi mai departe.

Gospodarul şi feciorul lui erau plugari şi trăiau aproape de un oraş. Într-o zi de târg, i-a spus feciorului că aveau să meargă amândoi să cumpere nişte lucruri care le trebuiau, şi au hotărât să ia cu ei un măgar pe care să le încarce. Plecând ei la târg, duceau dobitocul fără nicio povară, iar ei umblau amândoi pe jos, şi s-au întâlnit cu nişte oameni care veneau din oraşul unde se duceau ei. După ce au stat de vorbă şi s-au despărţit unii de alţii, oamenii pe care-i întâlniseră începură să se mire între ei zicând că omul acela şi feciorul lui nu le păreau zdraveni la minte de vreme ce duceau dobitocul fără povară, iar ei umblau amândoi pe jos. Auzind asta, gospodarul îl întrebă pe fiu-său ce gândea despre spusele lor. Iar feciorul spuse că aveau dreptate, căci de vreme ce dobitocul nu ducea nicio povară, n-avea rost să umble amândoi pe jos. Atunci gospodarul îi porunci băiatului să încalece pe măgar.

Umblând ei aşa pe drum, dădură peste alţi oameni, şi îndată ce trecură de ei, aceia începură să zică că gospodarul nostru făcea foarte rău că el, care era bătrân şi ostenit umbla pe jos, iar fiu-său, care ducea la oboseală, mergea călare pe măgar. Atunci gospodarul îşi întrebă feciorul ce gândea despre spusele lor, iar el îi răspunse că

socotea că aveau dreptate. Iar omul îi porunci feciorului să descalece şi încălecă el.

Puţin după aceea se întâlniră cu alţii, care spuseră că era o sminteală să-l lase pe băiat, care era nevârstnic şi nu ducea la oboseală, să umble pe jos, iar bărbatul deprins cu oboseala să şadă pe dobitoc. Atunci l-a întrebat gospodarul pe fiu-său ce gândea despre spusele acelora, iar băiatul răspunse că socotea că aveau dreptate. Şi omul îi porunci feciorului să încalece şi el, ca să nu mai rămână niciunul pe jos.

Şi umblând ei aşa, dădură peste alţi oameni care începură să zică că dobitocul pe care-l încălecaseră era atât de slab încât abia putea să umble şi, aşa stând lucrurile, foarte rău făceau mergând amândoi pe măgar. Gospodarul l-a întrebat pe fiu-său ce gândea despre spusele acelor oameni, iar băiatul îi răspunse tatălui că păreau să aibă dreptate. Atunci tatăl îi vorbi feciorului precum urmează:

— Fiule, ştii prea bine că atunci când am pornit de acasă mergeam amândoi pe jos, ducând dobitocul fără nicio povară, iar tu ziceai că-ţi părea potrivit astfel. Apoi, am întâlnit nişte oameni pe drum care ne-au spus că nu era bine, şi ţi-am poruncit să încaleci şi eu am rămas pe jos; iar tu ai zis că e bine. Apoi am dat peste alţi oameni care au zis că nu era bine, şi de aceea tu ai descălecat şi m-am urcat eu pe dobitoc, iar tu ai zis că aşa era cel mai bine. Dar cum alţii pe care i-am întâlnit au spus că nu era bine, ţi-am poruncit să încaleci pe dobitoc lângă mine: iar tu ai zis că era mai bine decât să rămâi tu pe jos şi eu să umblu călare. Acum, cei pe care i-am întâlnit zic că greşim umblând amândoi călare pe măgar, iar tu socoteşti că au dreptate. Aşa stând lucrurile, te poftesc să-mi spui cum am putea face pentru ca oamenii să nu mai aibă ce cârti; căci am mers amândoi pe jos şi au zis că nu făceam bine; atunci am umblat eu pe jos şi tu călare şi ni s-a spus că greşeam; şi am încălecat eu pe măgar iar tu ai umblat pe jos şi ni s-a spus că greşeam; atunci ne-am suit amândoi pe măgar şi cică facem rău. Aşadar, nicicum nu putem să ocolim unul

din aceste chipuri, şi pe toate le-am încercat şi la toate ni s-a spus că nu era bine. Şi am făcut eu aceasta ca să-ţi fie de învăţătură în treburile tale; căci poţi să fii încredinţat că niciodată n-o să faci vreun lucru de care toţi să vorbească bine. Dacă o fi vreun lucru bun, cei răi şi cei cărora nu le convine lucrul acela o să-l vorbească de rău, iar dacă o fi vreun lucru rău, cei buni, care preţuiesc binele, nu vor putea zice că răul pe care l-ai făcut este bun. De aceea, dacă vrei să fie spre binele şi folosul tău, caută să faci cât mai bine şi cum oi socoti că ţi-e mai prielnic şi, dacă n-ai pornit-o prost, să nu te oprească teama de ce va zice lumea; căci neîndoielnic e că cei mai mulţi oameni îţi spun întotdeauna ce socotesc ei şi nu iau seama la ce-ţi este ţie mai de folos. Iar voi, senior conte Lucanor, mi-aţi spus că voiaţi să faceţi un lucru şi că vă temeaţi c-o să cârtească lumea, iar dacă n-o să-l faceţi, ei tot o să cârtească; de vreme ce m-aţi întrebat ce vă sfătuiesc, iată, sfatul meu este următorul: ca înainte de a începe treaba să cântăriţi tot folosul şi paguba cu care v-aţi putea alege, şi să nu vă încredeţi în judecata voastră; iar ca să nu vă lăsaţi înşelaţi de dorinţă, să vă sfătuiţi cu cei care veţi cunoaşte că sunt cu minte înţeleaptă, cinstiţi şi buni de sfat. Iar dacă nu veţi găsi un asemenea sfetnic, păziţi-vă să purcedeţi la treaba pe care o aveţi de făcut, măcar până trece o zi şi o noapte, dacă lucrul suferă întârziere. Şi dacă veţi ţine seama de toate acestea în cele ce aveţi de făcut şi veţi socoti că e bine şi spre folosul vostru, atunci vă sfătuiesc să nu daţi înapoi niciodată înfricoşat de gura lumii.

Iar contele a socotit că povaţa pe care i-o dădea Patronio era bună, şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Aflând don Johân pilda aceasta, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, în care se cuprinde pe scurt toată învăţătura pildei. Iar versurile zic aşa: *De gura lumii, când ştii că nu faci rău, Nu-ţi schimba gândul, catăţi folosul tău.*

PILDA A TREIA[5]

5 Potrivit părerii lui Hermann Knust (care pregătea în ultimii ani ai secolului trecut o vastă ediţie critică a cărţii de faţă, rămasă însă

Despre săritura în mare pe care a făcut-o regele Richard al Angliei asupra maurilor într-o zi, contele Lucanor se trase deoparte cu Patronio, sfetnicul lui, şi-i spuse precum urmează:

— Patronio, eu mă încred mult în chibzuinţă ta şi ştiu că ceea ce nu înţelegi tu, sau cele la care nu poţi da un sfat, sunt lucruri cărora nimeni pe lume nu le-ar putea da de rost. Drept care, te rog să mă povăţuieşti cum te-oi pricepe mai bine în ceea ce am să-ţi spun acum. Ştii că eu nu mai sunt foarte tânăr, şi întâmplarea a făcut că, de când m-am născut şi până acum, am crescut şi am trăit mereu în războaie mari, când cu creştinii, când cu maurii, şi în rest, veşnic m-am hărţuit cu regii, stăpânii şi vecinii mei. Când m-am luptat cu creştinii, am avut întotdeauna grijă să nu pornească niciun război din vina mea, dar n-au putut scăpa de năpastă mulţi care n-o meritau. Şi atât pentru asta, cât şi pentru alte greşeli pe care le-am săvârşit faţă de Domnul Dumnezeul nostru, precum şi pentru că, fiind om ca toţi oamenii, văd că nu e chip să scap o singură zi de primejdia morţii şi sunt încredinţat că la vârsta mea e firesc să nu mai am mult de trăit, ştiu că trebuie să mă înfăţişez înaintea lui Dumnezeu, judecător în faţa căruia nu mă pot apăra cu cuvinte, nici în alt chip şi nici nu pot fi judecat decât după faptele bune sau rele pe care le-am făcut. Şi

---

neterminată), la originea acestei istorisiri se află o veche legendă medievală De saltu Templarii. O întîmplare asemănătoare se întîlneşte în literatura catolică hagiografică, despre sfîntul Pafnutie. Acţiunea se situează în timpul Cruciadei a III-a, a cărei expediţie maritimă din 1190 a fost condusă de Richard Inimă de Leu, regele Angliei, şi de Filip August, regele Franţei, incidentul nefiind însă semnalat în sursele istorice. Ca şi în alte pilde care vor folosi personaje reale, don Juan Manuel a redat ecourile legendare ce amplificau figura personalităţilor puternice. Episodul nu are de altfel nimic miraculos şi se potriveşte foarte bine cu porecla întrepidului rege. Este de remarcat sfatul cu care îşi încheie Patronio pilda, îndemnîndu-l pe contele Lucanor să înceteze „de a mai fi cavalerul diavolului şi al trufiei lumeşti", tocmai în perioada în care don Juan Manuel era angajat într-un război contra regelui său, din motive de ambiţie politică, stînjenind lupta acestuia contra maurilor. Probabil că dîrzul cavaler avea momentele lui de remuşcare.

mai ştiu că, dacă spre nenorocirea mea, aş fi găsit vinovat de un lucru pentru care pe drept Domnul ar fi mâniat împotrivă-mi, e sigur că în niciun chip n-am să scap de chinurile iadului, unde voi rămâne la nesfârşit şi nimic pe lume nu mi-ar putea fi de folos. Iar dacă Dumnezeu, socotind că o merit, mi-ar arăta atâta îndurare încât să mă aleagă să ţin tovărăşie slujitorilor săi şi să dobândesc raiul, ştiu că nicio desfătare din lume nu se poate asemui cu ăst bine, astă desfătare şi astă slavă. Şi cum acest bine ori acest rău atât de mare nu se dobândeşte decât prin fapte, te rog să chibzuieşti şi să mă înveţi care este, potrivit stării mele, cel mai bun chip de a mă pocăi înaintea lui Dumnezeu de greşelile pe care le-am făcut, pentru a dobândi îndurarea lui.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, mult mă bucur de toate cele ce mi-aţi spus şi mai mult de faptul că aţi zis să vă povăţuiesc potrivit stării voastre, decât să-mi fi vorbit altfel ca să mă puneţi la încercare, aşa cum a făcut cu slujitorul său regele despre care v-am povestit zilele trecute în pilda ce-o ştiţi. Şi mă bucur mult că aţi zis că vreţi să vă pocăiţi înaintea lui Dumnezeu pentru greşelile făcute, păstrându-vă starea şi rangul. Căci nu-ncape îndoială, senior conte Lucanor, că dacă aţi vrea să vă părăsiţi starea şi să intraţi în mănăstire, sau în altă sihăstrie, n-aţi putea scăpa de două neajunsuri: primul, că aţi fi foarte rău judecat de toată lumea, căci toţi ar spune că aţi făcut-o din lipsă de suflet fiindcă vă era lehamite să trăiţi printre cei buni; iar al doilea este că mare minune ar fi să puteţi răbda asprimea vieţii călugăreşti, şi dacă cu timpul ar trebui s-o părăsiţi sau să trăiţi fără a o respecta cum se cuvine, v-ar fi spre mare primejdie a sufletului şi spre mare ruşine şi umilire a trupului şi a faimei. Dar pentru ceea ce vreţi să faceţi, aş dori să aflaţi ce i-a arătat Dumnezeu unui sihastru, foarte sfânt om, că o să i se întâmple lui şi regelui Richard al Angliei.

Iar contele Lucanor l-a vugat să-i istorisească cum fusese acea întâmplare.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, era un pustnic

care ducea o viaţă foarte curată şi făcea mult bine şi îndura mari greutăţi ca să dobândească mila Domnului. În sfârşit, Dumnezeu s-a îndurat de el şi i-a făgăduit şi l-a încredinţat că se va bucura de slava raiului; iar pustnicul i-a mulţumit din tot sufletul şi, cum era vorba de ceva neîndoielnic, l-a rugat pe Dumnezeu să se îndure să-i arate cine urma să-i fie tovarăş în rai. Dar cu toate că Domnul nostru i-a trimis răspuns în mai multe rânduri printr-un înger că nu făcea bine cerând lucrul acela, el a stăruit atâta în ruga lui, încât Dumnezeu a trebuit să se înduplece şi i-a trimis vorbă prin îngerul său că va avea drept tovarăş în rai pe regele Richard al Angliei.

Lucrul acesta nu i-a prea fost pe plac pustnicului, căci îl cunoştea bine pe rege şi ştia că e un bărbat tare războinic, că făcuse moarte de om, jefuise şi sărăcise multă lume şi-l văzuse mereu ducând o viaţă cu totul potrivnică celei pe care o ducea el, părând foarte departe de calea mântuirii. Şi pustnicul era tare obidit din pricina asta.

Iar dacă l-a văzut Domnul Dumnezeu aşa de abătut, i-a trimis vorbă prin îngerul lui să nu se mâhnească şi nici să se minuneze de cele ce-o să-i spună, şi anume, că fără-ndoială îi este mai de folos Domnului şi merită mai mult de la el regele Richard cu o singură săritură, decât pustnicul cu toate faptele bune făcute la viaţa lui.

Pustnicul se minună atunci foarte, şi-l întrebă cum se putea una ca asta. Iar îngeiul îi spuse că regele Franţei, cu regele Angliei şi cu regele Navarei au trecut peste mare. Iar în ziua când au ajuns în port, fiind cu toţii înarmaţi să coboare pe uscat, au văzut pe mal atâta mulţime de mauri încât au început să şovăie dacă să coboare sau nu. Atunci regele Franţei i-a trimis vorbă regelui Angliei să vină pe corabia lui ca să se sfătuiască ce e de făcut. Iar regele Angliei, care era călare pe cal când a auzit aceasta, i-a răspuns solului trimis de regele Franţei să-i spună din partea lui că ştia prea bine c-ă-i făcuse lui Dumnezeu multe supărări şi ocară pe lumea asta şi-i ceruse mereu îndurarea să-i vină ceasul când să poată răscumpăra toate

acestea cu preţul vieţii, iar acum, slavă Domnului, vedea că sosise ziua mult dorita; căci dacă murea aici, împlinind ispăşirea aşa cum se rugase înainte de a pleca din ţară, şi dacă se pocăia cu adevărat, era sigur că Dumnezeu o să se milostivească de sufletul lui; iar dacă maurii aveau să fie înfrânţi, o să aducă mult folos Domnului şi va fi un mare bine pentru toţi.

Iar după ce a rostit aceste cuvinte, s-a încredinţat trup şi suflet Domnului, i-a cerut să-i vină în ajutor, şi-a făcut semnul sfintei cruci şi le-a poruncit ostaşilor săi să-l urmeze. Apoi a dat pinteni calului şi a sărit în mare către malul unde se aflau maurii. Dar cu toate că erau aproape de port, marea era încă destul de adâncă, aşa că regele a intrat în apă cu cal cu tot până peste cap, de nu s-a mai văzut nimic din ei. Dumnezeu însă, cu marea lui milă şi putere, amintindu-şi de cele spuse în Evanghelie, că el nu vrea moartea păcătosului ci pocăirea lui în viaţă, şi-a întors faţa către regele Angliei şi-l scăpă de moarte pe lumea asta şi-i dădu viaţă veşnică, scoţându-l din acea primejdie de înec. Iar el porni către mauri.

Şi văzând englezii fapta Domnului lor, au sărit cu toţii în mare pe urmele lui şi au pornit-o buluc către mauri. Dacă au văzut francezii una ca asta, au înţeles că era spre ruşinea lor, lucru pe care ei nu-l rabdă niciodată, şi atunci au sărit cu toţii în mare împotriva maurilor. Aceştia, văzându-i că vin asupra lor şi că nu se tem de moarte, ba că veneau fără şovăială spre ei, n-au mai îndrăznit să-i aştepte şi, lăsând în mâna lor portul, au rupt-o la fugă. Dendată ce au ajuns în port, creştinii au omorât mulţi din cei pe care i-au putut ajunge şi au fost norocoşi în bătălie, făcând astfel mult bine în slujba Domnului. Iar tot acest bine s-a tras de la săritura făcută de regele Richard al Angliei.

Auzind pustnicul întâmplarea, i-a plăcut mult şi a înţeles că Dumnezeu îi făcea un mare hatâr alegându-l drept tovarăş de rai al unui om care făcuse asemenea faptă în slujba Domnului, înălţându-se atât de sus în credinţa catolică.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreţi să-l slujiţi pe Dumnezeu şi să ispăşiţi supărările pe care i le-aţi făcut, cată ca înainte de a pleca de pe moşia voastră, să vă ispăşiţi faptele faţă de cei cărora ştiţi că le-aţi adus vreun neajuns. Şi pocăiţi-vă de păcatele voastre şi nu luaţi seama la trufia lumii, căci este doar deşertăciune, şi nici nu daţi crezare celor mulţi care vă vor spune că faceţi mult prin vitejie, şi vorbesc de vitejie ca să sperie lumea şi nu se uită dacă îi ţin puterile şi nu iau seama cum au sfârşit sau câţi au rămas din cei care nu s-au gândit decât la ceea ce ei numesc mare vitejie, sau la alcătuirea viţei din care se trag. Iar voi, senior conte Lucanor, fiindcă ziceţi că vreţi să-l slujiţi pe Dumnezeu şi să ispăşiţi supărările pe care i le-aţi adus, nu încercaţi să urmaţi această cale a trufiei, plină de deşertăciune. De vreme ce Dumnezeu v-a adus pe pământ ca să-l puteţi sluji împotriva maurilor, atât pe mare cât şi pe uscat, întăriţi-vă stăpânirea ca să fiţi sigur de ce veţi lăsa pe moşia voastră. Şi întărind-o pe aceasta şi ispăşind în faţa Domnului greşelile pe care le-aţi făcut, de vreme ce vă căiţi cu adevărat şi de vreme ce datorită binelui pe care o să-l faceţi vă vor fi toţi recunoscători, împlinind acestea le puteţi lăsa pe toate celelalte, rămânând pururi în slujba Domnului şi aşa să vă sfârşiţi zilele. Făcând astfel, eu socotesc că alegeţi cea mai bună cale pentru a vă mântui sufletul, păstrându-vă avutul şi cinstea. Şi trebuie să ştiţi că n-o să muriţi mai curând pentru că sunteţi în slujba Domnului şi nici n-o să trăiţi mai mult pentru că staţi pe moşia voastră. Iar dacă veţi muri în slujba lui Dumnezeu, trăind aşa precum v-am spus, veţi fi mucenic şi preafericit; şi chiar dacă n-o să muriţi în luptă, bunăvoinţă şi faptele bune vă vor face mucenic. Iar cei care ar voi să vă vorbească de rău, n-o să o poată face, căci vor vedea cu toţii că n-aţi nesocotit niciuna din îndatoririle cavalereşti, ci aţi voit să fiţi cavalerul Domnului, încetând de a mai fi cavalerul diavolului şi al trufiei lumeşti, care este vremelnică. Aşadar, senior conte, iată că v-am dat povaţă pe potriva rangului vostru, arătându-vă cum puteţi mai bine să vă mântuiţi sufletul, potrivit acestui rang. O să

faceţi aşa cum a făcut regele Richard al Angliei cu săritura lui, căci bună faptă a făcut.

Iar contelui Lucanor i-a plăcut mult sfatul pe care i l-a dat Patronio şi l-a rugat pe Dumnezeu să-l îndrumeze ca să poată face precum i s-a spus şi cum o dorea şi contele din toată inima.

Văzând don Johân că această pildă era bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos în care se cuprinde pe scurt toată pilda. Iar versurile zic aşa: *Acel ce cavaler se socoteşte Mai bine să-şi dorească acest salt, Decât s-auzi că se călugăreşte, Ori se închide într-un turn înalt.*

PILDA A PATRA[6]

Despre ce i-a spus un genovez sufletului său în ceasul morţii

Într-o zi, contele Lucanor stătea la sfat cu Patronio, sfetnicul său, vorbindu-i despre treburile lui precum urmează:

— Patronio, mulţumită lui Dumnezeu, treburile mele se află în bună pace şi rânduială şi am tot ce-mi trebuie, dacă e să judec după vecinii şi egalii mei, ba am poate chiar mai mult. Unii mă povăţuiesc însă să purced la un lucru ce poate să fie cu mare primejdie, iar eu tare poftesc să fac ceea ce mă povăţuiesc ei. Dar din pricina încrederii pe care o am în tine, n-am vrut să încep nimic înainte de a mă sfătui cu tine şi de a te ruga să mă înveţi cum să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să faceţi cum e mai bine, aş dori să aflaţi ce i s-a întâmplat unui genovez.

Iar contele l-a poftit să-i spună cum fusese întâmplarea aceea. Patronio zise:

— Senior conte Lucanor, a fost cândva un genovez

6 Nota ediţiei spaniole menţionează că anecdota se găseşte şi în Bromyard, Summa Praedicatorum, şi în Gobin. Se pare de asemenea că este pentru prima oară cînd apare un genovez în literatura spaniolă, prezentînd caracteristicile sub care va deveni popular în literatura occidentală ulterioară : om de afaceri bogat şi iubitor de viaţă bună. Morala apologului, care este o veche zicală spaniolă, s-ar fi tradus mai exact prin zicala românească „nu te lega la cap cînd nu te doare".

foarte bogat şi pricopsit după spusa vecinilor săi. Iar genovezul acela a căzut greu bolnav şi, înţelegând că n-avea să scape cu zile, a trimis după neamurile şi prietenii lui; când i-a văzut pe toţi adunaţi în jurul său, şi-a chemat nevasta şi copiii şi s-a suit într-un foişor mândru, de unde se vedea marea şi uscatul. Atunci a cerut să i se aducă tot bănetul şi giuvaiericalele şi îndată ce le-a avut îngrămădite în faţa lui, a început, ca în glumă, să vorbească cu sufletul său precum urmează: „Suflete, văd că vrei să pleci de la mine şi nu ştiu de ce; căci dacă-ţi doreşti nevastă şi copii, iată, îi ai înaintea ta, astfel încât ar trebui să te simţi împăcat; iar dacă-ţi doreşti rubedenii şi prieteni, iată, ai aici mulţi şi buni şi vrednici de cinstire; iar dacă-ţi doreşti comori de aur, argint şi pietre scumpe, de giuvaiere şi straie scumpe, şi de mărfuri, iacă ai aici atâte-a încât mai mult nu-ţi trebuie; iar dacă-ţi doreşti corăbii şi galere care să-ţi agonisească şi să-ţi aducă multă avuţie şi cinste, iată-le pe marea care se zăreşte de aici din palatul acesta; iar dacă-ţi doreşti multe moşii şi grădini preafrumoase şi desfătătoare, priveşte-Le pe ferestrele acestea; iar dacă-ţi doreşti cai şi măgari şi păsări şi câini ca să vânezi şi să petreci, şi soitari ca să te înveselească şi să te desfete, şi o casă frumoasă, cu belşug de laviţe, aşternuturi şi toate cele trebuincioase, nimic nu-ţi lipseşte. Şi dacă cu atâta mulţime de bunuri nu te socoteşti mulţumit şi nu te poţi împăca cu binele pe care-l ai şi nu doreşti să rămâi ci vrei să cauţi ce nu cunoşti, atunci du-te cu mânia lui Dumnezeu, şi prost o fi cel ce te-o căina de necazul în care vei ajunge”.

Iar voi, senior conte Lucanor, de vreme ce, mulţumită lui Dumnezeu vă aflaţi în pace, bunăstare şi cinstire, mi se pare că n-aţi face o socoteală bună primejduind toate acestea şi pornind la cele ce mi-aţi spus că vă îndemnau alţii; căci s-ar putea ca sfetnicii voştri să vă îndemne pentru că ştiu că, dacă vă apucaţi de o asemenea treabă, o să fiţi nevoit să faceţi ce doresc ei şi să vă supuneţi voinţei lor, de-ndată ce veţi ajunge la grea cumpănă, aşa cum vi se supun ei acum, când sunteţi în pace şi linişte. Şi se mai

gândesc poate că, din neajunsurile voastre îşi vor îndrepta ei treburile lor, ceea ce n-ar izbuti atâta timp cât aţi trăi în pace şi aţi ţine minte ce i-a spus genovezul sufletului său. Aşadar, sfatul meu este ca, atâta cât veţi putea să sălăşluiţi în pace şi linişte întru cinstirea voastră şi fără de pagubă, să nu purcedeţi la fapte în care aţi primejdui totul.

Iar contelui i-a plăcut mult sfatul pe care i l-a dat Patronio; şi a făcut precum îi spusese şi a fost spre binele lui.

Aflând don Johăn pilda aceasta, a socotit că era bună şi n-a mai vrut să facă iarăşi versuri, ci a scris o zicală pe care o spun bătrânele din Castilia. Iar zicala grăieşte aşa:

Cui i-e bine unde este, să nu plece fără veste.

PILDA A CINCEA

Despre întâmplarea vulpii cu un corb care ţinea în cioc o bucată de brânză

Altă dată contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, spunându-i precum urmează:

— Patronio, un om care se arată a-mi fi prieten, a început să mă laude, dându-mi a înţelege că am multe însuşiri vrednice de cinste, şi putere, şi multă bunătate. Şi după ce m-a măgulit îndelung cu asemenea vorbe, mi-a propus o treabă care, la prima vedere, după câte am priceput eu, pare să fie spre priinţa mea.

Şi contele îi povesti lui Patronio cum era treaba aceea; dar ou toate că părea prielnică, Patronio înţelese înşelă

1 Fabulă bine cunoscută pretutindeni, provine din culegerea lui Esop (fabula 204), de unde a fost preluată de numeroşi autori antici, medievali şi moderni. Citătm câteva cazuri mai interesante: Fedru (cartea I, fabula 13), *Roman du Renart* (v. 7187 – 7382), Marie de France (fabula 14), *Farce de Maître Pathelin* (piesă anonimă, celebră în literatura franceză, în care personajul principal pune deliberat în practică apologul esopic) şi, evident, La Fontaine, apoi Lessing, Krîlov ş.a. În literatura spaniolă exista versiunea lui Samaniego (sec. XVIII) în *Fă* butaş (cartea a V-a fab. 9) şi a fost repovestită în proză după don

Juan Manuel, de către Azorin în *Los valores literarios* (1914).

Păţania corbului cu vulpea a circulat la noi în ţară dintr-o perioadă veche carte populară, cunoscută sub titlul *Floarea darurilor*, traducere din limba sârbă a operei italiene *Fiore di virtil*, scrisă de călugărul benedictin Tommaso Gozzadini. Cea mai veche versiune românească st află în manuscrisul copiat în 1620 de Popa Ion Românul, cu titlul de *Albinuşe poveste*. O altă traducere a fost făcută din greaca în timpul lui Brâncoveanu şi tipărită la Snagov în 1700 cu titlul *Floarea darurilor*, iar în secolul al XIX-lea s-a bucurat de numeroase reeditări. În capitolul al XII-lea, despre „Păcatul îmbunării" figurează fabula corbului păcălit, care se mai întâlneşte şi în altă carte populară românească*t*ot atât de răspândită, *Esopia* (cap. 102). Cel mai vechi manuscris românesc al acesteia este copia făcută în 1703 de Costea Dascălul din Braşov, iar cartea era atât de apreciată, încât se studia în timpul lui Brâncoveanu la Academia grecească din Bucureşti, alături de Scripturi, tragicii greci şi Flutarh. În secolul al XIX-lea va fi amintită de Grigore Alexandrescu în fabula *Lebăda şi puii corbului*.

ciunea ascunsă sub vorbele cele frumoase. De aceea îi spuse contelui:

— Senior conte Lucanor, aflaţi că omul ăsta umblă să vă înşele, făcându-vă să credeţi că starea şi puterea voastră sunt mai mari decât sunt cu adevărat. Şi ca să vă puteţi păzi de cursa pe care v-o întinde, aş dori să aflaţi ce a păţit un corb cu o vulpe.

Iar contele l-a întrebat cum fusese acea întâmplare.

— Senior conte Lucanor, spuse Patronio, corbul a găsit odată o bucată mare de caş şi s-a cocoţat într-un copac ca s-o poată mânca mai în tihnă, fără teamă şi nesupărat de nimeni. Pe când se pregătea corbul astfel, vulpea a trecut pe la piciorul copacului, şi, văzând caşul pe care-l înhăţase corbul, începu să se gândească în ce fel ar putea să i-l ia. În cele din urmă, a prins a-i spune precum urmează:

„Domnule corb, de multă vreme am auzit vorbindu-se despre domnia-ta şi despre nobleţea şi frumuseţea domniei-tale. Dar deşi te-am căutat peste tot, n-a fost voia lui Dumnezeu şi nici norocul meu să te pot găsi până acum; însă acum că te văd, înţeleg că ai însuşiri mult mai mari decât mi se spusese. Şi ca să vezi că nu ţi-o spun din făţărnicie, am să-ţi arăt atât darurile frumoase pe care le văd la domnia-ta, precum şi acelea în care lumea socoteşte că nu eşti destul de bine înzestrat. Toată lumea crede că penele, ochii, ciocul, picioarele şi ghearele domniei-tale sunt cu toatele de culoare neagră, şi cum un lucru negru nu este la fel de plăcut ca unul de altă culoare, iar domnia-ta eşti cu totul şi cu totul negru, lumea socoteşte că ăsta e un cusur pentru frumuseţea domniei-tale şi nu-şi dă seama cât de tare se înşală; căci deşi penele îţi sunt negre, culoarea lor este atât de întunecată şi lucioasă, încât bate în albastru ca penele păunului, care este cea mai frumoasă pasăre din lume; şi cu toate că ochii îţi sunt negri, ei ca ochi sunt mai frumoşi decât oricare alţii, căci proprietatea ochiului este aceea de a vedea, şi cum orice lucru negru întăreşte virtutea ochilor, cei negri sunt cei mai buni, şi de aceea, cei mai lăudaţi sunt ochii de gazelă, care sunt mai negri decât ai oricărui alt animal. Tot astfel, ciocul, picioarele şi ghearele domniei-tale sunt mai puternice decât ale oricărei păsări de mărimea asta. Apoi, zborul îţi este atât de sigur, încât vântul nu te poate opri să-i mergi împotrivă, oricât ar fi el de puternic, lucru pe care altă pasăre nu-l poate face la fel de lesne. Iar eu socotesc că Dumnezeu, care face toate lucrurile cu chibzuială, n-ar fi îngăduit ca, de vreme ce eşti atât de desăvârşit în toate, să nu cânţi mai frumos decât oricare altă pasăre. Iar de vreme ce Domnul s-a milostivit să te pot vedea şi cum înţeleg că însuşirile domniei-tale sunt mai mari decât am auzit povestindu-se, dacă aş putea să-ţi ascult cântarea, m-aş socoti fericită pentru totdeauna”.

Să luaţi aminte, senior conte Lucanor, că, deşi gândul vulpii era să-l înşele pe corb, toate judecăţile ei erau adevărate. Şi să fiţi încredinţat că minciunile şi răutăţile

ucigătoare sunt întotdeauna cele care se folosesc de adevăruri înşelătoare.

Văzând corbul în câte feluri îl lăuda vulpea şi cât adevăr era în spusele ei, a socotit că grăia adevărat în toate şi că-i era prietenă, nebănuind că o făcea ca să-i ia caşul pe care-l ţinea în cioc; şi datorită judecăţilor întemeiate pe care le auzise, precum şi laudelor şi rugăminţilor vulpii, deschise ciocul să cânte. De-ndată ce căscă pliscul a cântare, caşul căzu jos, iar vulpea îl înhăţă şi fugi cu el. Aşa a fost înşelat corbul de către vulpe, crezând că era mai frumos şi mai înzestrat decât era cu adevărat.

Iar, voi, senior conte Lucanor, cu toate că Dumnezeu s-a arătat darnic cu domnia-ta în toate, văzând că omul acela vrea să vă facă a crede că aveţi mai multă putere, mai multă cinstire şi mai multe însuşiri frumoase decât ştiţi că aveţi în adevăr, să înţelegeţi că o face ca să vă înşele, şi să vă păziţi, purtându-vă ca un om cu judecată.

Iar contelui i-au plăcut mult spusele lui Patronio şi aşa a făcut; iar prin povaţa acestuia s-a ferit de greşeală.

Şi înţelegând don Johân că această pildă era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos în care se cuprinde pe scurt tâlcul întregii pilde. Iar versurile zic aşa:

Cel ce te laudă pentru ceea ce n-ai, *Află că umblă să-nhaţe ce ai*.

PILDA A ŞASEA[7]

Despre păţania rândunicii cu celelalte păsări când a văzut că se seamănă în

Într-o zi, contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, şi-i spunea:

— Patronio, aud că nişte vecini ai mei, care sunt mai puternici decât mine, se tot adună, punând la cale felurite

7 Fabula se găseşte la Esop şi a fost preluată încă din timpuri vechi de diverşi autori, printre care amintim pe poeta franceză Marie de France (sec. XII), iar apoi de La Fontaine (cartea I, fab. 8), unde sfîrsi- tul este întrucîtva deosebit de versiunea de faţă, care o reproduce pe cea esopică.

meşteşuguri şi viclenii prin care să mă poată înşela şi să-mi facă multă stricăciune; eu însă nu cred şi nici nu mă tem. Dar cunoscându-ţi înţelepciunea, vreau să te rog să-mi spui dacă socoteşti că trebuie să fac ceva în astă privinţă.

— Senior conte Lucanor, spuse Patronio, ca să faceţi aşa cum socotesc eu că s-ar cuveni, aş dori să aflaţi ce i s-a întâmplat rândunicii cu celelalte păsări.

Iar contele l-a întrebat cum fusese acea întâmplare.

— Senior conte Lucanor, spuse Patronio, rândunica a văzut un om care semăna m şi, cu mintea ei isteaţă, a înţeles că dacă inul acela creştea, oamenii vor putea să-şi facă laţuri şi plase ca să prindă păsări. Atunci a pornit după celelalte zburătoare şi le-a adunat la un loc şi le-a spus cum semăna omul m şi că puteau fi încredinţate că, dacă inul acela creştea, avea să fie rău de ele; şi le-a povăţuit ca, până a nu creşte inul, să se ducă acolo să-l smulgă. Căci lucrurile sunt uşor de împiedicat la început, dar apoi sunt foarte greu de nimicit. Dar păsările n-au luat în seamă spusele ei şi n-au vrut să-i dea ascultare. Rândunica a stăruit în mai multe rânduri, până când a văzut că păsările nici nu se gândeau la asta şi habar n-aveau de primejdie; iar inul crescuse atât de mare, încât păsările nu l-ar mai fi putut smulge nici cu ciocul, nici cu ghearele.

Când au văzut păsările că inul crescuse şi că nu mai aveau ce face împotriva primejdiei care le păştea, s-au căit amarnic că nu luaseră seama mai înainte. Dar căinţa lor a venit la o vreme când nu le mai putea fi de niciun folos.

Rândunica însă, dacă a văzut că păsările nu voiau să ia seama la primejdia care le paşte, s-a dus din timp la omul acela şi s-a aciuiat sub stăpânirea lui, punându-se la adăpost pe sine şi tot neamul ei. Şi de atunci, rândunelele trăiesc sub stăpânirea oamenilor şi sunt în siguranţă pe lângă ei. Iar celelalte păsări, care n-au vrut să se păzească, sunt prinse în fiecare zi cu plase şi laţuri.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreţi să vă păziţi de neajunsurile pe care ziceţi că le-aţi putea avea, luaţi

seama şi păziţi-vă înainte de a vi se întâmpla vreo supărare, căci cuminte este nu acela care vede un lucru după ce i s-a întâmplat, ci acela care dintr-un semn sau o mişcare cât de mică înţelege primejdia care l-ar paşte şi ia măsuri ca să nu se întâmple.

Iar contelui i-a plăcut mult povestea şi a făcut aşa cum l-a învăţat Patronio şi bine i-a prins.

Înţelegând don Johân că această pildă era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Curmă răul cât e vreme ia să n-ai de ce te teme.

PILDA A ŞAPTEA[8]

Despre păţania unei femei căreia îi zicea dofla Truhana

Altă dată contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, spunându-i precum urmează:

— Patronio, cineva mi-a vorbit de o treabă şi mi-a arătat în ce fel s-ar putea împlini. Ori să ştii că se pot trage

---

8 Anecdotă veche de origine orientala, figurează în Panclatantra, culegere indiană de apologuri, tradusă în secolul al Vl-lea în dialectul persan literar, iar în secolul al VlII-lea în arabă de Abdalah ibn-Almokaffa, sub titlul de Kallla şi Dimna, din care au derivat diverse traduceri europene, una fiind folosită de La Fontaine. Printre primele traduceri ale versiunii arabe se numără cea spaniolă, făcută la sfîrşitul secolului al XlII-lea din iniţiativa regelui Alfonso cel Inţeleptj şi pe care a cu- noscut-o desigur, don Juan Manuel. În orice caz, povestea de faţă se găseşte în Kalila şi Dimna, de unde a fost preluată de diverşi alţi autori, printre care Nicolaus Pergaminus (în D-yalogus Creaturarum), L. Domenichi (în Facetie, motti e bune, sec. XVI), Bonaventure des Piriers (în Contes et joyeux devis, sec. XVI) de la care a luat-o probabil La Fontaine (cartea VII, fab. 10), figurînd pe scurt chiar şi în Rabelais (Gargantua, cap. 31). În literatura hispanica motivul se întîlneşte la Gil Vicente (sec. XVI) şi Samaniego.

Anecdota a circulat şi la noi, pătrunzînd însă din altă sursă : ea figureaza în celebra culegere 1001 de nopţi, despre care am vorbit în nota de la pilda a 2-a, fiind cunoscută deci înainte de traducerea din La Fontaine.

În nenumăratele versiuni ale acestei istorioare variază personajul (bărbat sau femeie, călugăr sau ţăran etc.) precum şi obiectul care declanşează reveria (o oală cu miere, un coş cu sticlărie, un vas cu unt, o oala de lapte), dar incidentul, deznodămîntul şi morala sînt identice.

din ea atâtea feluri de foloase, încât, dacă o da Dumnezeu să se facă aşa cum mi-a spus omul acela, ar fi tare bine pentru mine; căci atâtea lucruri se trag aici unul din altul, încât până la urmă va fi o ispravă de mare însemnătate.

Şi îi povesti lui Patronio despre ce era vorba. De îndată ce auzi cum stăteau lucrurile, Patronio îi răspunse contelui precum urmează:

— Senior conte Lucanor, am auzit întotdeauna spunându-se că e mai cuminte să te încrezi în lucruri neîndoielnice decât în păreri deşarte, căci adesea cei care se încred în asemenea păreri păţesc ce a păţit doña Truhana.

Iar contele l-a întrebat cum fusese păţania aceea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, a fost cândva o femeie, pe nume doña Truhana, care era destul de sărmană. Într-o zi s-a dus la piaţă purtând pe cap o oală cu miere. Şi cum umbla ea pe drum, a început să se gândească că o să vândă mierea din oală şi o să cumpere ouă, iar din ouăle acelea o să iasă găini, şi cu banii luaţi pe ele o să cumpere oi, şi tot cumpărând aşa din ce avea să câştige, avea să ajungă mai bogată decât toate vecinele ei.

Cu averea pe care gândea c-o s-o aibă, chibzui cum o să-şi căpătuiască fiii şi fiicele şi cum o s-o privească lumea trecând pe uliţă cu gineri şi nurori şi cum o să se mire cum dăduse norocul peste ea de ajunsese la asemenea bogăţie, când fusese întotdeauna atât de săracă.

Iar la gândul ăsta începu să râdă de bucuria norocului ei, şi râzând s-a lovit cu mâna peste frunte de a răsturnat oala cu miere, care s-a spart. Când a văzut oala spartă, a început să se văicărească de mama focului, socotind că pierduse tot ce visase c-o să aibă dacă nu spărgea oala. Şi pentru că şi-a pus toată nădejdea într-o părere deşartă, nu s-a împlinit până la urmă nimic din ce chibzuise.

Iar voi, senior conte, dacă vreţi ca ceea ce vă spun alţii şi ce aţi chibzuit singur să fie lucruri neîndoielnice, să credeţi şi să chibzuiţi întotdeauna numai lucruri întemeiate, iar nu păreri îndoielnice şi deşarte. Iar dacă

vreţi să le încercaţi, păziţi-vă să primejduiţi ori să irosiţi din avutul vostru ceva după care să vă pară rău, pentru părerea vreunui câştig de care nu sunteţi sigur.

Iar contelui i-au plăcut spusele lui Patronio şi a făcut aşa cum îl învăţase şi a fost spre binele lui.

Şi cum don Johăn a îndrăgit pilda aceasta, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos: *Lucrurile-nţelepte cată să le crezi*; *În păreri deşarte să nu te încrezi*.

PILDA A OPTA[9]

Despre păţania unui om căruia i s-a spălat ficatul

Altă dată contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul lui, şi-i spunea:

— Patronio, află că, deşi Dumnezeu a fost milostiv cu mine în multe lucruri, acum mă găsesc foarte strâmtorat din lipsă de bani. Şi cu toate că-mi este urât ca moartea să fac aşa ceva, cred că o să trebuiască să vând una din moşii, lucru care mă doare cel mai mult pe lume, ori să fac altceva la fel de păgubitor pentru mine. Dar de făcut trebuie s-o fac ca să ies din strâmtoarea şi grija în care mă aflu. Şi făcând eu lucrul acesta care-mi aduce atâta supărare, iată că vin la mine mai mulţi oameni şi-mi cer să le dau banii ăştia care mă costă atât de scump, cu toate că eu ştiu că s-ar putea foarte bine lipsi de ei. Cunoscând înţelepciunea pe care ţi-a dat-o Dumnezeu, te rog să-mi spui ce socoteşti că ar trebui să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, mi se pare că păţiţi cu oamenii ăştia ce a păţit unul care era foarte bolnav.

Iar contele l-a rugat să-i istorisească acea întâmplare.

— Senior conte, zise Patronio, un om era tare bolnav, aşa încât doctorii i-au spus că nu putea nicicum să se vindece dacă nu-i făceau o tăietură într-o parte, ca să-i scoată ficatul pe acolo şi să-l spele cu nişte leacuri anume, ca să-l cureţe de răutăţile oare-l betegeau. Şi îndurând el suferinţa – asta, tocmai când ţinea doctorul ficatul în mână, un om care se afla lângă el începu să-l roage să-i

9 Ediţia spaniolă menţionează drept sursă culegerea medievală de povestiri Gesta romanorum.

dea din ficat pentru pisica lui.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreţi să vă faceţi un mare rău având bani şi dându-i celor ce n-au nevoie, vă spun că n-aveţi decât s-o faceţi dacă aşa vă e voia, dar niciodată n-o să fie la îndemnul meu.

Iar contelui i-a plăcut ce-i spusese Patronio şi de atunci înainte s-a păzit şi a fost spre binele lui.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea lui şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Când nu ştii anume ce-i bine să dai, Uşor se întâmpla necazuri să ai.

PILDA A NOUA[10]

Despre păţania celor doi cavaleri cu leul într-o zi, contele Lucanor a grăit către Patronio precum urmează:

— Patronio, am de multă vreme un duşman care mi-a făcut mult rău şi eu lui de asemenea, astfel încât ne duşmănim şi-n cuget şi-n faptă. Dar iată că de la un timp încoace, un altul, mai puternic decât noi doi, a purces la nişte fapte de care ne temem fiecare, căci pot să ne aducă mari neajunsuri. Iar acum, duşmanul acela al meu mi-a trimis vorbă să ne unim ca să ne apărăm de celălalt care vrea să se ridice împotriva noastră; căci dacă vom fi uniţi e sigur că ne vom putea apăra, pe când dacă unul din noi s-ar îndepărta de celălalt, este sigur că cel de care ne temem ar putea cu uşurinţă să nimicească pe oricare din noi. Şi de îndată ce unul ar fi nimicit, cel care ar rămâne ar fi şi el lesne de nimicit. Eu stau acum la mare îndoială, căci pe de o parte, tare mă tem că duşmanul acela al meu umblă să mă înşele şi că odată încăput pe mâna lui, eu n-aş mai fi sigur de viaţă, iar dacă ne unim de bunăvoie, suntem nevoiţi să ne încredem unul în celălalt. Din pricina asta mă tem grozav. Pe de altă parte înţeleg că, dacă nu ne-am lega cu prieteşug, aşa cum mi-a trimis el vorbă şi rugăminte, am putea să dăm de mare primejdie, precum ţi-am spus. Încrezându-mă deci în tine şi în înţelepciunea ta, te rog să

10 H. Knust şi Valbuena Prat socotesc că această pildă a fost inspirata de o întimplare reală petrecută în timpul domniei lui Alfonso al X-lea.

mă povăţuieşti ce să fac în împrejurarea asta.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, acesta este un lucru de seamă şi foarte primejdios, şi ca să înţelegeţi mai bine ce se cuvine să faceţi, aş dori să aflaţi ce au păţit în Tunisia doi cavaleri care trăiau în preajma infantelui don Enrique.

Iar contele l-a întrebat cum fusese acea întâmplare.

— Senior conte, zise Patronio, doi cavaleri care trăiau în preajma infantelui don Enrique în Tunis, erau prieteni buni şi locuiau întotdeauna în aceeaşi casă. Cavalerii aceştia nu aveau decât un cal fiecare şi, pe cât de bine se înţelegeau ei doi, pe atât caii lor nu se puteau suferi unul pe altul. Însă cavalerii nu erau destul de înstăriţi cât să poată ţine două case, iar din pricina vrăjmăşiei cailor nu puteau locui sub acelaşi acoperiş şi trăiau în mare supărare. Şi după ce au dus-o aşa un timp şi au văzut ei că nu mai puteau să rabde, au povestit păsul lor lui don Enrique şi i-au cerut îngăduinţa să dea caii aceia drept hrană unui leu pe care-l avea regele Tunisiei.

Don Enrique a dat ascultare rugăminţii lor şi a vorbit cu regele Tunisiei. Iar caii le-au fost bine plătiţi cavalerilor şi au fost vârâţi într-un ţarc în care se afla leul. Când s-au văzut caii în ţarc, până să iasă leul din cuşca în care stătea închis, începură să se bată pe viaţă şi pe moarte. În timp ce se băteau ei aşa, oamenii au deschis uşa cuştii în care stătea leul şi când a ieşit în ţarc şi l-au văzut, caii au început să tremure din toate mădularele şi s-au apropiat cu încetul unul de altul. După ce s-au adunat laolaltă, au stat aşa un timp, apoi s-au repezit amândoi la leu şi atâta l-au muşcat şi l-au izbit cu copitele, încât a fost nevoit să se vâre la loc în cuşca de unde ieşise. Iar caii au scăpat teferi, căci leul nu le-a putut face nimic. După aceea au rămas atât de legaţi unul de altul, încât mâncau bucuros împreună din aceeaşi iesle şi stăteau la un loc într-un grajd foarte strâmt. Aşadar, prieteşugul acesta l-au legat din spaima pe care o trăseseră cu leul.

Iar domnia-voastră, senior conte Lucanor, dacă socotiţi că duşmanul acela al vostru se teme atât de mult

de celălalt, de care vă temeţi şi voi, şi are atâta nevoie de voi încât să trebuiască să uite tot răul pe care vi l-aţi făcut, şi înţelege că fără voi nu se poate apăra bine, eu cred că, aşa cum caii s-au apropiat cu încetul unul de altul, până ce le-a pierit teama şi au căpătat încredere unul în altul, tot asemenea ar trebui să prindeţi cu încetul încredere în duşmanul acela al vostru şi să vă apropiaţi de el. Iar dacă o să vedeţi că se poartă întotdeauna frumos şi cinstit, astfel încât să fiţi încredinţat că niciodată, oricât i-ar merge de bine, n-o să se întoarcă împotriva voastră, atunci o să fie bine şi folositor să vă ajutaţi, pentru ca niciun străin să nu vă poată înfrânge şi nimici. Căci omul trebuie să se străduiască şi să rabde multe de la neamurile şi vecinii săi, ca să nu fie năpăstuit de alţi străini. Dar dacă o să vedeţi că duşmanul acela al vostru vă este cu adevărat duşman, şi se poartă – aşa încât de îndată ce l-aţi ajuta să scape de primejdie şi şi-ar vedea avutul la adăpost, s-ar întoarce apoi împotriva voastră şi n-aţi putea avea linişte din pricina lui, atunci aţi face rău ajutându-l. Ba socotesc chiar că ar trebui să vă feriţi de el cât puteţi, căci, dacă veţi vedea că, aflându-se el la o încercare atât de grea, n-a vrut să dea uitării vrăjmăşia pe care v-o purta, şi veţi înţelege că v-o păstrează pentru vremea când s-ar putea întoarce împotriva voastră, nici vorbă să faceţi ceva pentru a-l ajuta să scape de primejdia care-l pândeşte.

Iar contelui i-a plăcut mult ce-i spusese Patronio şi a socotit că-l povăţuise foarte bine.

Şi înţelegând don Johân că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care spun aşa:

De străini să te păzeşti iar de-ai tăi să te fereşti.

PILDA A ZECEA

Despre păţania unui om care de sărăcie şi foame mânca niprală

În altă zi, contele Lucanor îi spunea lui Patronio, sfetnicul său, precum urmează:

— Patronio, recunosc că Dumnezeu mi-a dat mult bine, mai mult decât i-aş putea eu sluji, şi văd că în toate

celelalte privinţe avutul meu se află la adăpost şi la loc de cinste; dar uneori mi se întâmplă să fiu atât de strâmtorat de sărăcie încât îmi pare că aş dori tot atât de mult să mor cât şi să trăiesc. Te rog de aceea să-mi spui ceva care să-mi aducă o mângâiere.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să vă puteţi mângâia când vi se întâmplă asemenea lucru, ar fi cu cale să aflaţi ce au păţit doi oameni care au fost foarte bogaţi.

Iar contele l-a rugat să-i istorisească întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, unul din aceşti doi oameni a ajuns la asemenea sărăcie încât nu mai avea nimic de mâncare. Şi după ce a tot căutat niscaiva hrană, n-a izbutit să se aleagă decât cu o strachină de niprală. Şi amintindu-şi cât fusese de bogat, în timp ce acum, flămând şi lipsit fiind, trebuia să mănânce seminţe de niprală, care sunt atât de amare şi rele la gust, a început să plângă cu parapon; dar cum era tare înfometat, a prins să înghită niprală şi mesteca lăcrimând şi azvârlind păstăile peste umăr. Cum stătea el aşa mâhnit şi îngândurat, a simţit că în spatele lui se afla cineva şi, întorcând capul, a văzut lângă el un om care mânca păstăile aruncate de el peste umăr, iar acesta era cel de care am amintit la început.

Văzând asta, cel care mânca seminţele de niprală l-a întrebat pe celălalt de ce mânca păstăile. Iar omul i-a răspuns că fusese mult mai bogat decât el, dar că acum

1 Anecdota se regăseşte la Calderón în piesa *Viaţa e vis* (ziua a doua, scena a doua).

ajunsese la o asemenea sărăcie şi flămânzeală, încât tare se bucura că dăduse peste păstăile aruncate. Atunci cel care mânca seminţele s-a mângâiat pe dată, căci a înţeles că era pe lume şi sărăcie mai mare decât a lui, acolo unde ar fi fost pricini mai puţine. Alinându-se astfel, s-a străduit, iar Dumnezeu l-a ajutat să găsească un chip prin care să scape de sărăcie, şi a scăpat de ea şi i-a mers tare bine.

Iar voi, senior, conte Lucanor, trebuie să ştiţi că aşa este lumea şi, cu toate că Domnul Dumnezeul nostru se

îngrijeşte de ea, niciun om nu are de toate. Dar, de vreme ce în toate celelalte Dumnezeu se îndură de voi şi vă aflaţi în pace şi în cinstire, dacă uneori aveţi bani mai puţini sau sunteţi strâmtorat, nu vă pierdeţi cu firea şi fiţi încredinţat că negreşit se găsesc alţii mai slăviţi şi mai bogaţi decât voi, ajunşi la asemenea strâmtoare încât s-ar socoti mulţumiţi dacă ar avea ce să le dea oamenilor lor, chiar dacă le-ar da mult mai puţin decât le daţi voi alor voştri.

Iar contelui i-au plăcut mult spusele lui Patronio şi s-a mângâiat şi s-a ajutat singur, de l-a ajutat şi Dumnezeu să iasă cu bine din supărarea în care intrase.

Şi înţelegând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

De sărăcia ta nu te-amărî nicicând, Căci alţii mai săraci afli oricând.

PILDA A UNSPREZECEA

Despre întâmplarea unui Decan din Santiago cu don Yllăn, marele învăţat din Toledo

În altă zi, contele Luoanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, grăindu-i despre treburile lui precum urmează:

— Patronio, un om a venit la mine să mă roage să-l ajut într-o treabă în care avea nevoie de sprijinul meu, şi mi-a făgăduit că şi el avea să facă orice ar fi spre folosul şi cinstea mea. Iar eu m-am apucat să-l ajut cât mi-a stat în putinţă în treaba aceea. Dar înainte de a fi mântuit, socotind el că scăpase de grijă, s-a ivit o împrejurare în care s-ar fi cuvenit să facă ceva pentru mine, iar eu l-am rugat şi el s-a dat în lături cu felurite pricini. Mai apoi s-a întâmplat din nou un lucru pe care ar fi putut să-l facă pentru mine şi iarăşi s-a dat în lături ca şi prima dată. Şi aşa a făcut în toate câte l-am rugat să mi le facă. Însă lucrul acela pentru care mă rugase el să-l ajut nu s-a încheiat încă şi nici nu se va încheia dacă eu nu voiesc. Acum, încrezându-mă în – tine şi în înţelepciunea ta, rogute să mă povăţuieşti ce să fac.

1 Valbuena Prat afirmă în lucrarea citată (pag. 182)

că tema acestei povestiri figurează în cartea arabă *Cele patruzeci de dimineţi patruzeci de nopţi*, socotind că don Juan Manuel a situat acţiunea la Toledo, datorită legendei aşa-numitei „subterane a lui Hercule” în jurul căreia s-au ţesut tot felul de poveşti fantastice în Evul Mediu. Din povestirea de faţă a derivat excelenta comedie a lui Juan Ruiz de Álarcon, (sec. XVI) *Încercarea făgăduielilor* şi o comedie a lui José de Canizares (sec. XVII-XVIII). De altfel figura lui don Illán era foarte populară în Spania încă din secolul al XII-lea, existând diverse proverbe ce ilustrau ştiinţa, înţelepciunea şi arta magică a acestui personaj, care se pare că nu este cu totul imaginar. Povestirea a trecut şi în literatura franceză sub chipul *Decanului din Badajoz* de abatele Blanchel, versificată mai târziu de François Andrieux (sec. XVIII).

Cunoscutul literat spaniol Azorin (n. 1874), prezentând în opera sa Los *valores literarios* figura lui don Juan Manuel, povesteşte cinci dintre pildele acestuia, pentru a trezi interesul cititorilor. Între ele se numără şi povestea de faţă.

— Senior conte, zise Patronio, ca să faceţi cum e mai bine, mult aş dori să aflaţi ce i s-a întâmplat unui Stareţ din Santiago, cu don Yllân, marele învăţat care trăia în Toledo.

Iar contele l-a întrebat cum fusese acea întâmplare.

— Senior conte, zise Patronio, trăia în Santiago un Decan, care avea mare dorinţă să înveţe meşteşugul necromanţiei, şi a auzit spunându-se că don Yllân din Toledo era priceput întru acestea ca nimeni altul din vremea lui a plecat aşadar la Toledo ca să înveţe acea ştiinţă. De cum a sosit acolo, s-a dus drept la casa lui don Yllân pe care l-a găsit citind într-o odaie foarte ferită. Înfăţişându-se înaintea lui, acela l-a primit foarte bine, spunându-i că nu voia să audă ce vânt îl aduce, până ce nu stăteau la masă. Şi s-a îngrijit de el şi a pus să-i dea odăi bune şi tot ce-i trebuia, arătându-se tare bucuros de venirea lui.

Iar după ce au sfârşit de mâncat, l-a luat deoparte şi

Decanul i-a povestit pricina pentru care venise şi l-a rugat cu stăruinţă să-l înveţe ştiinţa aceea pe care avea mare dorinţă să o cunoască. Atunci don Yllân i-a spus că, fiind el Decan şi om cu multă trecere, putea să ajungă la rang înalt – iar oamenii cu rang mare îndată ce-şi văd dorinţele împlinite uită foarte curând ce au făcut alţii pentru ei – aşa că el se temea că, după ce va fi învăţat de la el ceea ce voia să ştie, n-o să-l mai răsplătească aşa cum îi făgăduise. Dar Decanul i-a făgăduit şi l-a încredinţat că oricât de sus s-ar înălţa, niciodată n-o să facă decât ce i-o spune el.

Cu asemenea vorbe şi-au petrecut timpul de la vremea prânzului până la cină. Iar după ce s-au învoit asupra acestor lucruri, don Yllân i-a spus Decanului că ştiinţa aceea nu se putea învăţa decât într-un loc foarte ferit şi că chiar în acea seară avea să-i arate unde urma să stea până când va fi învăţat cele ce voia să afle. Apoi l-a luat de mână şi l-a dus într-o odaie. Şi ferindu-se de ceilalţi oameni din casă, a chemat o slujnică şi i-a spus să aducă nişte prepeliţe pentru cina de seară, dar să nu le pună la fript până ce nu i-o porunci el.

Iar după ce spuse acestea, îl chemă pe Decan şi o porniră amândoi pe o scară de piatră frumos lucrată şi coborâră aşa multă vreme, de se vedea că ajunseseră atât de jos încât râul Tajos trecea pe deasupra lor. Când ajunseră la capătul scării, dădură de o locuinţă bine rânduită, cu o odaie frumos împodobită în care se aflau cărţile şi masa la care aveau să citească. Îndată sau şi aşezat şi s-au apucat să aleagă cărţile cu care să înceapă. Îndeletnicindu-se ei cu aceasta, au intrat pe uşă doi oameni care i-au dat Decanului o scrisoare trimisă de unchiul lui, Arhiepiscopul, prin care-i făcea cunoscut că era greu bolnav şi-i trimitea rugăminte că dacă voia să-l mai vadă în viaţă să vină îndată la el. Iar Decanul s-a întristat mult de asemenea veste, mai întâi din pricina bolii unchiului său, iar apoi de teamă că trebuia să lase învăţătura pe care o începuse. Şi-a pus însă în minte să nu-şi lase atât de grabnic ucenicia şi a scris cărţi de răspuns şi le-a trimis Arhiepiscopului, unchiul său.

După trei sau patru zile au venit alţi oameni de olac, aducându-i Decanului alte scrisori prin care era înştiinţat că Arhiepiscopul răposase şi că toate feţele bisericeşti se întruniseră să aleagă pe noul arhiepiscop, şi nădăjduiau că, cu ajutorul lui Dumnezeu, va fi ales el, aşa că să nu-i pară rău că nu se putea întoarce la biserica lui, căci era mai bine să fie ales câtă vreme era plecat aiurea, decât dacă s-ar fi aflat în parohie.

După alte şapte ori opt zile, au sosit doi scutieri frumos înveşmântaţi şi gătiţi şi, ajungând înaintea lui, i-au sărutat mâna şi i-au arătat cărţi cum că fusese ales Arhiepiscop. Când a auzit don Yllân acestea, s-a îndreptat spre cel ales spunându-i că îi mulţumea lui Dumnezeu că primise asemenea veşti bune în casa lui şi că, de vreme ce Dumnezeu îi dăduse atâta bine, îi cerea drept răsplată să-i dea unui fecior al lui decanatul pe care-l lăsa liber. Iar alesul îi spuse că-l ruga să-i îngăduie ca acel decanat să-l lase unui frate de-al lui, dar c-o să aibă el grijă ca biserica să-l răsplătească, poftindu-l să plece cu el la Santiago şi să-l ia cu dânsul pe feciorul lui. Iar don Yllân s-a învoit.

Au plecat aşadar la Santiago, iar când au ajuns, au fost primiţi frumos şi cu mare cinste. Şi după ce au stat ei o vreme acolo, iată că într-o zi au sosit la Arhiepiscop soli de la Papă, aducând cărţi în care scria că i-a dat

Episcopatul de Tolosa şi că-l dezlega să lase arhiepiscopia cui o voi. Auzind don Yllăn acestea, i-a amintit cu stăruinţă cele întâmplate şi i-a cerut drept răsplată să i-l dea feciorului său. Dar Arhiepiscopul l-a rugat să îngăduie să-l lase unui unchi al lui, fratele tatălui; atunci don Yllân îi spuse că înţelegea prea bine că era nedreptăţit, dar că i-o îngăduia, dacă avea încredinţarea că o să-l despăgubească mai târziu. Arhiepiscopul i-a făgăduit în toate chipurile că aşa avea să facă şi l-a poftit să meargă cu el la Tolosa şi să-şi ia şi feciorul.

Îndată ce au-ajuns la Tolosa au fost foarte bine primiţi de către conţi şi de toţi oamenii vrednici care se aflau în acel loc. Iar după ce au petrecut acolo vreo doi ani, au sosit soli de la Papă cu scrisori cum că-l făcea Cardinal

şi că-l dezlega să lase Episcopatul de Tolosa cui o voi. Atunci s-a înfăţişat la el don Yllân şi i-a spus că, de vreme ce în atâtea rânduri nesocotise învoiala pe care o făcuseră, acum nu mai încăpea nicio pricină să nu-i dea feciorului său vreuna din acele slujbe. Însă Cardinalul l-a rugat să îngăduie să lase Episcopatul unui unchi al lui, fratele mamei, care era om vrednic şi bătrân; dar, de vreme ce acum era Cardinal, să plece cu el la Curte unde se găseau destule slujbe cu care să-l mulţumească. Atunci don Yllân s-a mâhnit foarte, dar i-a îngăduit să facă aşa cum voia şi a plecat cu el la Curte.

Ajungând ei acolo, au fost foarte bine primiţi de Cardinali şi de toţi câţi se aflau la Curte şi au petrecut aşa multă vreme. Iar don Yllân stăruia zilnic pe lângă Cardinal să-i căpătuiască feciorul, iar acesta îl tot ducea cu vorba.

Pe când se aflau ei la Curte, a murit Papa, şi toţi cardinalii l-au ales Papă pe Cardinalul nostru. Atunci s-a înfăţişat înaintea lui don Yllân, spunându-i că acum nu mai putea găsi pricini ca să nu împlinească ceea ce făgăduise. Dar Papa i-a răspuns să nu-l mai bată atâta la cap căci avea tot timpul să-l răsplătească când s-o ivi prilejul. Atunci don Yllân a început să se tânguie, amintindu-i toate câte i le făgăduise şi cum nu le împlinise niciodată, spunându-i că de asta se temuse el la început când au stat de vorbă şi că, de vreme ce ajunsese la asemenea rang şi nu împlinea ceea ce = i-f9 g5 duise, însemna că nu mai avea rost să aştepte de la el niciun bine. Plângerea aceasta l-a supărat mult pe Papă, care a început să-l certe, spunându-i că dacă avea să-l mai sâcâie, o să pună să-l arunce în temniţă, căci era un eretic şi un vrăjitor şi ştia el bine că nu avea alte rosturi şi îndeletniciri acolo la Toledo, unde trăia, ci îşi ţinea zilele din acel meşteşug al necromanţiei.

Când a văzut don Yllân ce prost îl răsplătea Papa de tot ce făcuse pentru el, s-a pregătit de plecare, iar Papa n-a vrut să-i dea nici măcar merinde pentru drum. Atunci don Yllân i-a spus că, de vreme ce nu avea altceva de mâncare, nu-i mai rămânea decât să se întoarcă la

prepeliţele pe care le poruncise în seara aceea de demult, şi a chemat slujnica, spunându-i să frigă prepeliţele.

Îndată ce a rostit acestea, Papa s-a trezit la Toledo, Decan de Santiago, aşa cum era când venise acolo, şi l-a cuprins o ruşine atât de mare, încât n-a ştiut ce să zică. Atunci don Yllân i-a spus să se ducă sănătos, căci îl încercase îndeajuns ca să vadă ce soi de om era şi că ar socoti drept o mare risipă dacă ar mânca partea lui din prepeliţe.

Iar voi, senior conte Lucanor, de vreme ce vedeţi că aţi făcut atâtea pentru omul acela care vă cere sprijinul iar el nu v-a răsplătit cum se cuvine, cred că nu aveţi de ce să vă osteniţi şi să vă tot străduiţi, ca să ajungeţi apoi la o răsplată ca aceea pe care i-a dat-o Decanul lui don Yllân.

Iar contele a socotit că sfatul era bun şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Şi înţelegând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care spun aşa:

Cel ce nu te-ar răsplăti când tu mult l-ai ajuta Niciun bine nu ţi-ar face dacă-n rang s-ar înălţa.

PILDA A DOUĂSPREZECEA [11] *Despre o întâmplare cu o vulpe şi un cocoş*

Odată, contele Lucanor grăi către Patronio, sfetnicul său, precum urmează:

— Patronio, ştii că, lăudat fie Domnul, moşia mea este foarte mare, dar nu se află toată laolaltă. Şi cu toate că am multe locuri bine întărite, am şi unele mai puţin întărite, iar altele destul de depărtate de moşia pe care sunt eu mai puternic. Iar când am vreo pricină cu seniori şi cu vecini mai puternici decât mine, mulţi oameni care se dau drept prieteni şi alţii care se dau drept sfetnici, umblă să mă sperie şi să mă înspăimânte povăţuindu-mă să nu mă

11 Fabula se regăseşte în La Fontaine (cartea XII, fab. 18), însă cu un final oarecum diferit, deşi morala este aceeaşi.
În pilda de faţă, autorul pomeneşte cîteva din procedeele folosite pe atunci în război, despre care a scris un întreg tratat, El Libro de los Engenos, din păcate pierdut.

duc cu niciun chip la acele aşezări îndepărtate, ci să stau la adăpost în locurile întărite pe care le stăpânesc cu toată puterea. Aşadar, ştiindu-te eu preacinstit şi priceput în lucruri de felul acesta, te rog să mă povăţuieşti cum crezi că este mai bine să fac.

— Senior conte Lucanor, spuse Patronio, în treburile însemnate şi tulburi, sfaturile sunt foarte primejdioase, căci în cele mai multe nu poţi fi sigur pe spusele tale, pentru că nimeni nu ştie fără greş unde pot duce lucrurile şi adesea te păzeşti de una şi te loveşte alta, sau ce socoteşti că e rău se dovedeşte uneori bine, iar ce socoteşti că e bine se dovedeşte rău; aşa că, cel care trebuie să dea o povaţă, dacă e om cinstit şi cu gând curat se găseşte la grea încercare când are să dea un sfat. Căci dacă sfatul lui se dovedeşte bun, nu are parte de altă mulţumire decât că i se spune că şi-a împlinit datoria dând o povaţă bună; iar dacă sfatul lui nu se dovedeşte bun, sfetnicul se alege întotdeauna cu ponos şi ruşine. De aceea, m-aş bucura din toată inima dacă aş putea să mă scutesc de sfatul acesta care este cu primejdie şi nesiguranţă; dar de vreme ce doriţi să vi-l dau şi nu mă pot da în lături, zic că mult aş vrea să aflaţi ce a păţit un cocoş cu o vulpe.

Iar contele l-a întrebat cum fusese acea întâmplare.

— Senior conte, zise Patronio, un gospodar avea o casă în pădure şi printre vietăţile pe care le ţinea pe lângă casa lui, avea întotdeauna multe găini şi cocoşi. Într-o bună zi, unul din cocoşii aceia a pornit-o peste câmp depărtându-se de casă. Şi cum umbla el aşa fără nicio teamă, l-a zărit vulpea şi s-a apropiat pe furiş ca să-l îmbaţe. Cocoşul a simţit-o şi s-a suit într-un copac care se afla mai la o parte de ceilalţi. Înţelegând vulpea că îi scăpase cocoşul, i-a fost tare ciudă şi se tot gândea cum să facă să pună laba pe el. S-a apropiat de copac şi a început să-l îndemne cu linguşeli şi cu jurăminte să coboare şi să se plimbe pe câmp ca mai înainte; iar cocoşul n-a vrut. Pricepând vulpea că n-o să-l poată ademeni cu vorba dulce, a început să-l ameninţe, spunându-i că dacă nu se încredea

în cuvântul ei, o s-o păţească. Dar cocoşul, ştiindu-se la adăpost, nici nu s-a sinchisit de ameninţările şi încredinţările ei.

Văzând vulpea că nu-l putea amăgi cu asemenea chipuri, s-a apropiat de copac şi a început să-l roadă cu dinţii şi să-l izbească tare cu coada. Şi prostul de cocoş s-a speriat fără pricină, negândindu-se că felul cum încerca vulpea să-l sperie n-avea ce rău să-i facă şi s-a înspăimântat de pomană, năzuind să fugă spre ceilalţi copaci, unde socotea că o să fie mai în siguranţă; în pădure n-a putut ajunge, dar a ajuns în alt copac. Văzând vulpea că s-a speriat ca un prost, a pornit după el şi l-a urmărit aşa de la un copac la altul, până când l-a ajuns, l-a prins şi l-a mâncat.

Iar voi, senior conte Lucanor, de vreme ce aveţi a trece prin asemenea încercări şi trebuie să vă păziţi de ele, să nu vă speriaţi niciodată fără pricină şi nici să nu vă înspăimântaţi de pomană la ameninţări sau la spusele cuiva, nici să vă încredeţi în lucruri care vă pot aduce mari pagube şi mari primejdii; ci străduiţi-vă întotdeauna să întăriţi şi să apăraţi cele mai îndepărtate pământuri din moşia voastră, căci un bărbat ca voi, care are oameni şi hrană, n-are a se teme de nicio primejdie, chiar dacă locul nu este prea întărit. Dar dacă din şovăială sau teamă nesăbuită o să vă lăsaţi pământurile din marginea moşiei, fiţi încredinţat că o să vă smulgă ogor după ogor, până ce o să vă alunge cu totul; căci, cu cât veţi arăta voi şi oamenii voştri mai multă teamă şi slăbiciune părăsindu-vă pământurile, cu atât se vor îndârji potrivnicii voştri să vă apuce avutul. Şi cu cât o să-i vedeţi pe potrivnici mai îndârjiţi, cu atât o să vă slăbească puterile, iar hărţuiala o să meargă aşa până când nu v-o mai rămâne nimic. Dar dacă o să vă ţineţi tare din capul locului veţi fi la adăpost, cum ar fi fost cocoşul dacă ar fi rămas în primul copac; şi socotesc că această pildă le-ar fi de înlos tuturor celor care au întărituri, căci nu s-ar mai înfricoşa fără temei când ar umbla alţii să-i sperie cu vicleşuguri, sau cu şanţuri, sau cu metereze de lemn ori alte asemenea meşteşuguri, pe care

nu le întrebuinţează decât pentru ca să-i sperie pe cei împresuraţi. Ba chiar am să vă spun mai mult, ca să vă încredinţaţi că grăiesc adevărat. Nicio cetate întărită nu poate fi cucerită decât urcând pe ziduri cu scările, ori săpând pe sub ele: dar dacă zidul este înalt, scările nu pot ajunge până sus; iar ca să-l sape, credeţi-mă pe mine că cei care se apucă de asemenea treabă au de furcă, nu glumă. De aceea, locurile întărite nu se cuceresc decât ori prin înfricoşare, ori prin vreo slăbiciune a împresuraţilor, iar celelalte prin teamă nesăbuită… Aşa că, senior conte, voi şi cei de potriva voastră, ba chiar şi alţii mai puţin puternici, înainte de a trece la fapte trebuie să chibzuiţi şi să purcedeţi cu mare hotărâre, neputând şi netrebuind să daţi înapoi. Iar când veţi fi în viitoarea luptei, nu cumva să vă temeţi ori să vă înfricoşaţi fără temei; căci bătălia trebuie s-o daţi, fiindcă adevărat este că dintre cei ce se află în primejdie, mai mulţi scapă apărându-se, decât fugind. Să luaţi aminte că, dacă un căţel vrea să răpună un dulău, se proţăpeşte mânând şi arătându-şi colţii, de-l pune adesea pe fugă, iar dacă fuge, cât e el de dulău, tot îl apucă şi-i vine de hac.

Iar contelui i-au plăcut tare mult spusele lui Patronio şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Şi socotind don Johân că pilda era bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Fără temei, nu te lăsa speriat, Ci apără-te bine şi fii bărbat.

PILDA A CINCISPREZECEA[12]

Despre întâmplarea cu un om care prindea prepeliţe

Stând altă dată de vorbă contele Lucanor cu Patronio, sfetnicul său, i-a spus aşa:

— Patronio, unii oameni foarte puternici ca şi alţii mai neînsemnaţi îmi pricinuiesc uneori supărări şi pagube pe moşie şi printre oamenii mei. Când dau ochi cu mine, se

12 Apolog de origine orientală, după cum se spune în ediţia spaniolă ; figurează şi în Libro de los gat os, culegere de apologuri de tip esopic compusă într-o perioadă aproape concomitentă cu opera lui don Juan Manuel.

arată foarte întristaţi că au trebuit să se poarte astfel, zicând că au făcut-o fiind împinşi de nevoie, şi cu mare supărare, neavând însă încotro. Acuma, dorind eu să ştiu ce trebuie să fac când se întâmplă una ca asta, te rog să-mi spui cum socoteşti că e bine.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ceea ce-mi spuneţi că vi se întâmplă, cerându-mi sfatul, seamănă mult cu o întâmplare a unui om care prindea prepeliţe.

Atunci contele l-a rugat să-i istorisească întâmplarea.

— Senior conte, spuse Patronio, un om şi-a întins plasele pentru prepeliţe; îndată ce au căzut păsările în plasă, a venit şi vânătorul la plasele lui cu prepeliţe şi de cum le prindea, le omora şi le scotea din plasă. Pe când omora el prepeliţele, vântul îi sufla aşa de tare în ochi, încât îi dăduseră lacrimile. Atunci una din prepeliţele rămase vii în plasă, a început să le spună celorlalte:

„Ia priviţi, suratelor, la omul ăsta! Deşi ne omoară, să ştiţi că i se rupe inima de noi şi de aceea plânge!”

Altă prepeliţă, mai înţeleaptă şi care cu înţelepciunea ei se păzise să cadă în plasă, i-a răspuns:

„Surată, mulţumesc foarte lui Dumnezeu fiindcă m-a păzit, şi îl rog să mă păzească şi pe mine şi pe suratele mele de acela ce-mi vrea răul şi moartea, arătându-se îndurerat de nenorocirea mea”.

Iar voi, senior conte Lucanor, să vă păziţi întotdeauna de acela pe care-l vedeţi că vă face neajunsuri şi se arată îndurerat de fapta lui; dar dacă cineva vă pricinuieşte vreo supărare, nu ca să vă facă un rău sau ocară, şi dacă supărarea aceea nu vă aduce prea mare pagubă, iar omul este dintre cei care v-au adus foloase sau ajutor, şi fapta a săvârşit-o cu părere de rău sau de nevoie, atunci povaţa mea este să închideţi ochii, dar în aşa fel încât să n-o mai facă şi altă dată pricinuindu-vă pagubă şi ruşine. Iar dacă ar păcătui în alt chip împotriva voastră, îndepărtaţi-l, aşa încât moşia şi cinstea să vă fie întotdeauna apărate.

Iar contele a socotit că sfatul pe care i-l dădea Patronio era bun şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era bună, a

scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Când unul te loveşte zicând că-i pare rău, Tu vezi de te păzeşte de vicleşugul său.

PILDA A CINCISPREZECEA[13]

Despre minunea pe care a făcut-o Sfântul Dominic când a predicat despre cel hrăpăreţ într-o zi, contele Lucanor stătea de vorbă cu sfetnicul său Patronio la conacul lui şi-i spunea:

— Patronio, unii mă povăţuiesc să adun o avuţie cât mai mare, căci acesta este lucrul pentru care merită cel mai mult să mă străduiesc. De aceea te rog să-mi spui ce crezi în privinţa asta.

— Senior conte, zise Patronio, este adevărat că domnii cei mari se cuvine să aibă oarecare avuţie pentru multe pricini şi mai cu seamă ca să nu fie împiedicaţi de lipsuri întru împlinirea îndatoririlor ce le au; să nu socotiţi însă că avuţia asta trebuie adunată în aşa fel încât să nu vă mai gândiţi decât la sporul ei, nemaiîmplinind cele de cuviinţă faţă de oamenii voştri şi faţă de bunul renume al cinstei şi al rangului vostru. Căci dacă aţi face aşa, vi s-ar întâmpla ce s-a întâmplat cu un lombard din Bologna.

Iar contele l-a întrebat cum fusese întâmplarea aceea.

— Senior conte, spuse Patronio, trăia la Bologna un lombard care a strâns bănet cu nemiluita, neuitându-se dacă era pe drept sau pe nedrept, ci căutând doar să adune cu orice chip. Şi a fost lovit lombardul acela de o boală ucigătoare, iar un prieten pe care-l avea, văzându-l în pragul morţii, l-a îndemnat să se spovedească Sfântului

13 Povestirea face parte din literatura medievală religioasă a „miracolelor" şi se găseşte în Livre des Miracles a episcopului Grégoire de Tours (sec. VI), care cuprinde nenumărate legende hagiografice. S-ar putea ca don Juan Manuel s-o fi aflat de la călugării mînăstirii dominicane zidită de el la Penafiel ; în orice caz, circula prin tradiţie orală, ca şi alte legende de acest fel, şi o întîlnim în Castigos e documentos del rey don Sancho IV (sec. XIII), prima operă de literatură doctrinală în limba spaniolă, care iniţiază genul culegerilor de pilde şi apologuri în care se încadrează şi cartea de faţă.

Deminic, care se afla pe atunci în Bologna; şi lombardul s-a învoit.

Trimiţând aşadar să-l cheme pe Sfântul Dominic, a înţeles Sfântul că Dumnezeu nu voia ca acel păcătos să scape de pedeapsa cuvenită pentru tot răul pe care-l făcuse şi n-a vrut să meargă la el, ci a trimis un călugăr. Când au aflat feciorii lombardului că părintele lor trimisese după Sfântul Dominic, s-au întristat foarte, socotind că Sfântul avea să-l facă să dea de suflet tot avutul şi că lor n-o să le mai rămână nimic. De aceea, când a venit călugărul, i-au spus că tatăl lor e scăldat în sudori şi că o să trimită să-l cheme când s-o putea.

Curând după aceea, lombardul şi-a pierdut graiul şi a murit, astfel încât n-a putut împlini nimic din cele cuvenite pentru mântuirea sufletului său. În ziua următoare, când l-au dus la îngropăciune, l-au rugat pe Sfântul Dominic să ţină o predică la mormântul lombardului, iar Sfântul s-a învoit. A predicat deci, şi când a trebuit să vorbească despre răposat, a rostit nişte cuvinte din Evanghelie care spun aşa: *Ubi este tesaurus tuus ibi est cor tuum*, şi înseamnă: *Unde-ţi este comoara, acolo-ţi este şi inima*. Şi când a rostit acestea, s-a întors către oameni şi le-a spus:

„Prieteni, ca să vedeţi că cuvântul Evangheliei adevăr grăieşte, puneţi să caute inima acestui om, căci vă zic că n-o vor găsi în trupul lui ci în sipetul în care-şi ţinea comoara”.

Au purces atunci să-i caute inima în trup şi n-au găsit-o, ci au găsit-o în sipet, aşa cum le spusese Sfântul Dominic. Şi era plină de viermi şi duhnea mai grozav decât orice gunoi sau putreziciune.

Iar voi, senior conte Lucanor, cu toate că, aşa cum v-am spus la început, avuţia este bună, să luaţi seama la două lucruri: unul este ca avuţia pe care o adunaţi să fie pe dreptate; celălalt este să nu vă dăruiţi cu toată inima avuţiei, ca să nu faceţi nimic ce nu se cuvine făcut, să nu vă ştirbiţi nimic din cinste şi nici din împlinirea îndatoririlor şi să agonisiţi o comoară de fapte bune, ca să meritaţi mila lui Dumnezeu şi faimă bună printre oameni.

Iar contelui i-a plăcut mult sfatul pe care i l-a dat. Patronio şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Socotind don Johân că pilda aceasta era foarte bună. a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Comori adevărate vezi să-ţi agoniseşti De cele trecătoare cată să te fereşti.

Despre isprava lui don Lorenzo Suárez când a fost Sevilia împresurată

Altă dată contele Lucanor grăi către Patronio, sfetnicul său, precum urmează:

— Patronio, mi s-a întâmplat odată să am drept vrăjmaş pe un rege foarte puternic: şi după ce ne-am tot războit multă vreme, am chibzuit amândoi că mai bine am face să ne împăcăm. Acum însă, deşi se cheamă că ne-am împăcat şi nu mai suntem în război, veşnic stăm cu bănuială unul asupra altuia. Iar unii oameni, atât de-ai mei cât şi de-ai lui, mă tot sperie spunându-mi că umblă să-mi caute nod în papură ca să se ridice împotriva mea. De aceea, cunoscându-ţi înţelepciunea, te rog să mă povăţuieşti ce să fac în această împrejurare.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, iată un sfat greu de dat din mai multe pricini; mai întâi fiindcă oricine ar vrea să vă împingă la război trebuie să chibzuiască bine înainte de a o face, căci oricât ar arăta că vă vrea binele, că vă deschide ochii, că vă previne şi că îi pasă de necazurile voastre, o să vă spună întotdeauna lucruri care să vă trezească bănuiala; iar din pricina bănuielii va trebui să faceţi pregătiri care o să ducă la începerea războiului şi nimeni n-o să poată găsi cuvânt împotriva lor. Căci cel

1 Se pare că este vorba de un incident real, petrecut în timpul domniei lui Fernando al III-lea cel Sfânt şi menţionat în una din primele lucrări de istoriografie ale vremii, *Crónica del santo Rey Don Fernando* (cap. LX). Asediul Seviliei, început în 1247, a durat şaisprezece lor, s-au străduit pe întrecute să-şi arate vitejia. Atmosfera războinică era cât se poate de propice pentru patima de care am amintit în prefaţă – *el desafio* – provocarea la

măsurarea puterilor, şi avem aici un dămintelor sângeroase ce încununau asemenea jocuri. În ciuda luptei dezlănţuite pe neaşteptate, care ar fi putut periclita avantajele dobândite prin luni de strădanii, regele şi nobilii îşi uita supărarea, de îndată ce află că era vorba de o întrecere de onoare. Legile războiului se pleacă în faţa celor cavalereşti şi ale atotputernicei *honra,* care v-ar spune să nu vă păziţi trupul, ar arăta că nu ţine la viaţa voastră, iar cel care v-ar spune să nu vă întăriţi, să nu vă apăraţi şi să nu vă înzestraţi cetăţile cu toate cele trebuincioase, dovedeşte că nu vrea să vă păzească moşia; iar cel care ar spune să nu aveţi mulţi prieteni şi vasali şi să nu vă străduiţi a-i dobândi şi a-i păstra, dovedeşte că nu ţine la cinstea şi paza voastră. Iar toate acestea dacă nu se fac, aţi fi în mare primejdie, şi dacă se fac, s-ar putea întâmpla să işte zarvă. Dar pentru că îmi cereţi să vă povăţuiesc ce cred eu, am să vă spun că aş dori să aflaţi ce s-a întâmplat cu un cavaler viteaz.

Iar contele l-a rugat să-i spună acea întâmplare.

— Senior conte, zise Patronio, sfântul şi slăvitul rege don Ferrando ţinea Sevilia împresurată. Printre numeroşii săi oameni de credinţă erau şi trei cavaleri, socotiţi cei mai viteji cavaleri din lume la vremea aceea: unul se numea don Lorenzo Suárez Gallinato, altul don García Periz de Vargas iar al treilea nu mai ştiu cum se numea, într-o bună zi, aceşti trei cavaleri au pus rămăşag împreună să afle care era cel mai viteaz dintre ei. Şi pentru că nu s-au putut înţelege în alt chip, s-au învoit să se înarmeze toţi trei cât mai bine şi să răzbată până la porţile Seviliei, repezindu-se cu lăncile în poartă.

A doua zi de dimineaţă s-au înarmat câteşitrei şi au pornit-o spre oraş. Maurii, care se aflau pe ziduri şi în turnuri, văzând că nu erau decât trei cavaleri, au socotit că veneau cu vreo solie, aşa că nu le-a ieşit nimeni înainte: iar cei trei cavaleri au trecut peste şanţ şi peste barbancă, ajungând la poarta oraşului şi au izbit cu vârful lăncilor în ea. După ce au făcut isprava asta, şi-au strunit caii înapoi pornind către oastea lor.

Dacă au văzut maurii că nu le aduceau nicio veste, s-au socotit batjocoriţi şi s-au luat după ei, însă când au deschis poarta oraşului, cei trei cavaleri, care făcuseră calea-ntoarsă, ajunseseră destul de departe. Atunci au pornit după ei mai bine de o mie cinci sute de oameni călări şi mai bine de douăzeci de mii de pedestraşi. Văzându-i cavalerii că se luaseră după ei, şi-au întors caii în loc şi i-au aşteptat. Când au ajuns maurii în apropierea lor, cavalerul căruia i-am uitat numele s-a năpustit asupră-le, lovindu-i. Iar don Lorenzo Suárez şi don Carcia Periz au rămas pe loc; când maurii au ajuns şi mai aproape, don García Periz de Vargas s-a repezit şi el de i-a lovit; însă don Lorenzo Suárez a rămas pe loc şi nu s-a apropiat de ei până ce nu l-au lovit maurii; şi când a văzut aşa, s-a năpustit în mijlocul lor şi a început să facă minuni de vitejie.

Văzându-i cei din oştirea regelui pe cavaleri împresuraţi de mauri, s-au repezit în ajutorul lor. Şi cu toate că se aflau în mare învălmăşeală şi loviţi din toate părţile, mulţumită lui Dumnezeu, n-a pierit niciunul. Iar bătălia între creştini şi mauri s-a încins atât de tare, încât a trebuit să vină şi regele, don Ferrando: şi în ziua aceea creştinii au avut o izbândă frumoasă. Îndată ce s-a întors regele la cortul său, a trimis să-i aducă pe cei trei cavaleri zicând că se cuvenea să fie pedepsiţi cu moartea, de vreme ce se încumetaseră la asemenea nebunie, mai întâi fiindcă aruncaseră oastea în luptă fără porunca regelui, şi apoi, fiindcă puteau pricinui propria lor pierzanie. Cerând însă căpeteniile oştirii îndurare de la rege, acesta a poruncit să fie sloboziţi.

Când a aflat regele că făcuseră acea faptă din pricina rămăşagului pe care-l puseseră între ei, a poruncit să se adune toţi bărbaţii destoinici care se aflau acolo, ca să judece care dintre ei făcuse mai bine. Şi după ce s-au adunat, s-a stârnit mare neînţelegere, căci unii ziceau că mai mare ispravă făcuse primul care-i lovise pe mauri, iar alţii că al doilea, şi alţii că al treilea. Şi fiecare aducea atâtea temeiuri, încât părea că judecata lui era cea

dreaptă; căci, cu adevărat, fapta aceea era atât de vrednică, încât oricine putea găsi multe şi bune temeiuri s-o laude. Însă la sfârşitul judecăţii au hotărât aşa: că, clacă maurii care veneau asupra lor ar fi fost atâţia încât să poată fi înfrânţi prin vitejia sau destoinicia acelor cavaleri, atunci primul care s-a năpustit asupra lor era cel mai viteaz cavaler, deoarece începea un lucru care putea fi dus la bun sfârşit; dar, de vreme ce maurii erau atât de numeroşi încât nicicum nu-i puteau dovedi, acela care-i lovea n-o făcea ca să-i învingă, ci pentru că ruşinea îl oprea să fugă; şi de vreme ce nu trebuia să fugă, strânsoarea inimii, care nu mai putea răbda frica, l-a făcut să-i lovească. Iar al doilea care s-a năpustit să-i lovească, aşteptând însă mai mult, a fost socotit mai viteaz decât primul pentru că a îndurat frica mai mult. Însă don Lorenzo Suárez, care a îndurat frica până la capăt, aşteptând până când l-au lovit maurii pe el, a fost socotit cel mai viteaz cavaler.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vedeţi că acestea sunt doar temeri şi spaime şi că este o luptă pe care dacă o începeţi n-o puteţi duce la bun sfârşit, cu cât o să ţineţi piept mai mult timp acestor temeri şi acestor spaime, cu atât o să fiţi mai călit şi o să vă purtaţi mai înţelept; căci dacă aţi chibzuit bine lucrurile şi duşmanii nu vă po: pricinui pe neaşteptate vreo pagubă însemnată, atunci eu vă sfătuiesc să nu vă lăsaţi mânat de strânsoarea inimii şi de vreme ce nu aveţi să primiţi vreo lovitură grea, aşteptaţi până ce vă vor lovi ei şi o să vedeţi poate că toate temerile şi spaimele pe care vi le stârnesc nu sunt adevărate, şi că cei care vă îndeamnă astfel o fac pentru mulţumirea lor, căci nu se simt bine decât la rău. Şi „să fiţi încredinţat că asemenea oameni, atât din partea voastră cât şi din cealaltă, nu doresc nici război adevărat, nici pace adevărată, căci n-ar vrea nici să se bată în război, dar nici să aibă o pace deplină; ceea ce ar pofti ar fi o tulburare în care să poată apuca ei cât mai mult şi să prade şi să vă ţină pe voi cu tabăra voastră la strâmtoare, ca să vă ia şi ce aveţi şi ce nu aveţi fără teamă de pedeapsă pentru

faptele lor. De aceea, chiar dacă ar unelti câte ceva împotriva voastră, de vreme ce nu vă pot împiedica să aşteptaţi ca vina să pornească de la celălalt, o să vă alegeţi numai cu bine: mai întâi, Dumnezeu o să fie de partea voastră, iar ajutorul lui este de mare trebuinţă în asemenea lucruri; apoi toată lumea va socoti că chibzuiţi cu dreptate ceea ce faceţi. Şi poate că, dacă nu porniţi la fapte necugetate, nu va porni nici vrăjmaşul împotriva voastră, şi o să staţi în pace, o să împliniţi voia Domnului şi dorinţa celor buni şi n-o să vă pricinuiţi singur răul spre mulţumirea celor care ar vrea să se pună la adăpost cu răutăţile lor, prea puţin păsându-le de paguba cu care v-aţi alege din pricina asta.

Iar contelui i-a fost foarte pe plac acest sfat al lui Patronio şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Socotind don Johăn că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Nu lăsa ca teama la rău să te-mpingă, *Cine o şti să rabde*, *ştie şi să-nvingă*.

PILDA A CINCISPREZECEA[14]

Despre răspunsul pe care l-a dat Contele Ferrant Gonsales rubedeniei sale, *Ñuño Laynes*

Contele Lucanor vorbea într-o zi cu Patronio, sfetnicul său, precum urmează:

---

14 Personajul principal al pildei de faţă este una din remarcabilele figuri istorice şi legendare ale Evului Mediu spaniol. De numele lui este legată unificarea Castiliei în anul 950, lupta pentru autonomie faţă de regatul Leânului şi nenumărate războaie împotriva maurilor. Întrepidul conte castilian a inspirat un întreg ciclu epic legat de independenţa Castiliei, iar mai apoi cronicarii Lucas de Tuy şi Rodrigo de Toledo (sec. XIII) i-au atribuit numeroase isprăvi eroice şi cavalereşti, preluate în Cronica General a lui Alfonso al X-lea (partea a III-a, cap. 18). Pe la mijlocul aceluiaşi secol, un călugăr de la mînăstirea San Pedro din Arlanza, unde fusese înmormîntat contele în 970, a compus una din cele mai cunoscute epopei eroice spaniole, Poemul lui Fernán González. Pilda de faţă, ca şi morala ei este aproape identică cu pilda a treizeci şi şaptea, referitoare la acelaşi erou. Este probabil o scăpare a autorului, datorata intervalelor destul de mari la care au fost scrise povestirile.

— Patronio, vezi prea bine că nu mai sunt tânăr şi ştii că până acum am trecut prin multe osteneli. Iată de aceea îţi spun că aş dori ca de acum înainte să-mi petrec vremea în huzur şi vânători, scutindu-mă de griji şi ostenelî; şi cum ştiu că întotdeauna m-ai povăţuit de bine, te rog să mă sfătuieşti ce crezi că este mai potrivit să fac.

— Senior conte, zise Patronio, eu toate că vorbele voastre sunt drepte şi întemeiate, aş dori să aflaţi ce i-a spus cândva contele Ferrant Gonsales lui Ñuño Laynes.

Iar contele Lucanor l-a rugat să-i povestească întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, contele Ferrant Gonsales trăia în Burgos şi trecuse prin mult zbucium ca să-şi apere moşia. Odată, pe când se bucura mai mult de linişte şi pace, Ñuño Laynes i-a spus că bine ar fi dacă de aci înainte nu s-ar mai vârî în atâtea hărţuieli ci s-ar odihni, lăsându-şi şi oamenii să odihnească.

Contele i-a răspuns că nimeni pe lume n-ar pofti mai mult să petreacă în huzur şi odihnă dacă ar fi cu putinţă; dar precum ştia şi el prea bine, era mare război cu maurii şi cu leonezii şi cu navarezii şi dacă s-ar dedulci ei prea mult la odihnă, potrivnicii lui s-ar ridica imediat asupră-i; iar dacă ar pofti să umble la vânători cu şoimi buni în susul şi-n josul Arlanzonului călare pe asini sprinteni şi vânjoşi, lăsându-şi moşia fără apărare, ar putea de bună seamă s-o facă, dar ar păţi cum zice vorba din bătrâni: „Omul s-a dus şi numele i-a apus”. Dar dacă vom da uitării huzurul şi ne-om strădui să ne apărăm şi să ne punem cinstea mai presus de toate, atunci o să se zică după ce om muri: „Omul s-a dus, dar numele nu i-a apus”. Şi de vreme ce, răsfăţaţi ori trudiţi, tuturor ne e dat să murim, socotesc că nu s-ar cădea să ne lenevim de dragul huzurului sau al odihnei, pentru ca după ce-om răposa, faima faptelor noastre să nu se stingă niciodată.

Iar voi, senior conte, de vreme ce ştiţi că aveţi să muriţi, niciodată n-o să auziţi din gura mea sfatul să lăsaţi pentru petreceri ori pentru odihnă asemenea treburi care şi după moarte vor ţine veşnic vie faima faptelor voastre.

Iar contelui i-a plăcut mult povaţa lui Patronio şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui

Şi socotind don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos care zic aşa:

Când în lene şi huzur bunul nume-ai irosit, Viaţa tare scurtă e; vei rămâne înjosit.

Despre întâmplarea unui om înfometat care a fost poftit la masă cu jumătate de gură

Altă dată, contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul lui, spunându-i precum urmează:

— Patronio, a venit la mine un om şi mi-a spus că mi-ar putea face o treabă care mi-ar prinde grozav de bine; dar cu toate că o spunea, am simţit că vorbea cu jumătate de gură şi că tare s-ar bucura dacă eu m-aş lipsi de ajutorul lui. Iar eu, pe de o parte ştiu că mult mi-ar prii să-mi facă treaba de care a vorbit, dar pe de alta, stau în cumpănă dacă să primesc acel ajutor, de vreme ce văd că o spune doar cu jumătate de gură. De aceea te rog, cu priceperea pe care o ai, să-mi spui ce socoteşti că trebuie să fac în asemenea împrejurare.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să faceţi în treaba asta ce cred eu că v-ar prinde mai bine, mult aş dori să aflaţi ce i s-a întâmplat unui om, cu altul care-l poftise la masă.

Iar contele l-a rugat să-i spună întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, era odată un om de treabă care fusese tare bogat, dar ajunsese la mare sărăcie şi se simţea foarte ruşinat să ceară ori să se umilească în faţa cuiva pentru de-ale mâncării; din pricina asta răbda adesea de foame şi îndura lipsuri. Într-o bună zi, cum umbla el amărât că nu avea nimic de mâncare, a trecut pe la casa unui cunoscut care tocmai şedea la masă. Când l-a văzut acela că intră pe uşă, l-a întrebat, dar cam cu jumătate de gură, dacă nu voia să mănânce; iar el, împins de nevoie, s-a şi apucat să se spele pe mâini, spunându-i:

„Pe legea mea, *don* Cutărică, de vreme ce mă rogi

atâta şi stărui să mă aşez la masa dumitale, cred că nu s-ar cădea să mă împotrivesc şi nici să-ţi nesocotesc cuvântul”.

S-a aşezat deci la masă de şi-a potolit foamea şi mâhnirea ce-l apăsa. Iar de atunci, l-a ajutat Dumnezeu de a găsit chip să scape de sărăcia aceea lucie.

Iar voi, senior Lucanor, de vreme ce socotiţi că treaba de care v-a vorbit omul acela vă este de mare folos, daţi-i a înţelege că o primiţi ca să-i ascultaţi rugămintea şi nu vă uitaţi că v-o face cu jumătate de gură şi nu aşteptaţi să mai stăruie, căci poate că n-o să mai aducă vorba despre asta şi mai mare v-ar fi ruşinea să aveţi a-l ruga voi pentru ceea ce vă roagă el pe voi.

Iar contele a socotit că sfatul era înţelept şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos care zic aşa:

Când spre folosul tău eşti îmbiat Nu te lăsa nicicând prea mult rugat.

PILDA A CINCISPREZECEA[15]

Despre cele întâmplate lui don Pero Melendez de Valdés când şi-a rupt piciorul

Contele Lucanor vorbea într-o zi cu Patronio, sfetnicul său, şi-i spunea:

— Patronio, cunoşti vrajba dintre mine şi un vecin al meu, care e foarte puternic şi cu multă vază; acum iată că avem amândoi de gând să pornim asupra unui târg, şi care dintre noi o ajunge primul o să pună stăpânire pe târg, iar celălalt o să-l piardă. După cum ştii, eu mi-am şi adunat oamenii şi sunt încredinţat că, cu mila lui Dumnezeu, dacă aş porni într-acolo, m-aş alege cu mare izbândă şi cinste. Iată însă că mă văd împiedicat s-o fac pentru că s-a potrivit să nu stau prea bine cu sănătatea; şi cu toate că târgul

15 În legătură cu această pildă, Hermann Knust aminteşte existenţa proverbului spaniol „Poate că ar fi mai bine cu piciorul rupt", care pare să se justifice prin această povestire culeasă desigur din tradiţia orală. Face parte dintre cele cinci povestiri prelucrate de Azorin după don Juan Manuel în lucrarea Los valores literarios.

acela e o mare pierdere pentru mine, drept îţi spun că mă simt obidit nu atât din pricina pagubei cât pentru că rămân mai prejos, iar celălalt se alege cu faima. Încrezându-mă deci în tine, rogu-te să-mi spui ce socoteşti că ar fi de făcut.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, cu toate că aveţi cuvânt să vă mâhniţi, aş dori să aflaţi o întâmplare a lui don Pero Meléndez de Valdés, ca să puteţi face întotdeauna cum e mai bine în asemenea împrejurări.

Iar contele l-a rugat să-i istorisească întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, don Pero Meléndez de Valdés era un cavaler foarte vestit din regatul Léon şi avea obiceiul ca ori de câte ori i se întâmpla vreun neajuns să zică: „Binecuvântat fie Domnul, căci tot ce face el e bine făcut”.

Iar acest don Pero Meléndez era sfetnic şi om de încredere al regelui din Léon şi unii duşmani de-ai lui, care-l pizmuiau foarte tare, au umblat cu felurite minciuni de l-au ponegrit într-atâta în faţa regelui, încât acesta a hotărât să-l ucidă.

Aflându-se don Pero Melendez la casa lui, i-a sosit poruncă de la rege, care trimisese după el. Iar cei ce aveau să-l omoare îl aşteptau la vreo jumătate de leghe de acolo. Pornind să încalece ca să se înfăţişeze regelui, don Pero Melendez a căzut pe trepte şi şi-a rupt piciorul. Iar când oamenii care trebuiau să-l însoţească au văzut ce năpastă îl lovise, s-au mâhnit tare şi au început a-l cicăli zicându-i:

— Ei, don Pero Melendez, voi, care ziceaţi mereu că tot ce face Domnul e bine făcut, săturaţi-vă acum de binele pe care vi l-a făcut Dumnezeu.

Iar el le-a răspuns să fie încredinţaţi că, deşi năpasta care-l lovise îi mâhnea tare, aveau să vadă că, de vreme ce Dumnezeu o făcuse, era bine venită. Şi orice au mai încercat ei să zică, nu l-au putut clinti din părerea lui.

Cei care-l aşteptau ca să-l omoare din porunca regelui, dacă au văzut că nu vine şi au aflat ce se întâmplase, s-au înapoiat la rege şi i-au spus pricina pentru care nu-i putuseră împlini porunca.

Iar don Pero Melendez n-a putut multă vreme să încalece; şi în timp ce zăcea el aşa betegit, regele a aflat că toate uneltirile ce se urziseră împotriva lui don Pero Melendez fuseseră numai minciuni şi i-a băgat la închisoare pe aceia care i le spuseseră. Apoi s-a dus să-l vadă pe don Pero Melendez şi i-a povestit minciunile ce i le spuseseră despre el şi cum poruncise să fie ucis, şi i-a cerut iertare pentru greşeala pe care fusese gata s-o săvârşească împotriva lui şi l-a copleşit cu daruri şi onoruri ca să-l despăgubească. A poruncit apoi ca cei care născociseră toate acele minciuni să fie judecaţi şi osândiţi în faţa lui.

Aşa l-a scăpat Dumnezeu pe don Pero Melândez, pentru că era nevinovat, şi s-a dovedit adevărată vorba lui, de totdeauna, cum că „tot ce face Dumnezeu este bine făcut”.

Iar voi, senior conte Lucanor, să nu vă mâhniţi pentru piedica ce vi s-a ivit acum, ci să fiţi încredinţat în sufletul vostru că tot ce face Dumnezeu este bine făcut; iar dacă o să gândiţi aşa, el o să vă împlinească toate cum e mai bine. Dar trebuie să ştiţi că întâmplările sunt de două feluri: una este când i se întâmplă omului vreun neajuns în privinţa căruia poate încăpea chibzuială; alta este când i se întâmplă un neajuns în care chibzuiala nu-şi are rostul. Iar în neajunsurile unde încape chibzuială, se cuvine ca omul să facă tot ce poate ca să le îndrepte, şi nu să lase lucrurile în voia lor, aşteptând să se îndrepte din mila Domnului sau din întâmplare, căci asta ar însemna să-l încerci pe Dumnezeu. Şi de vreme ce omul are minte şi înţelegere, trebuie să facă tot ce poate pentru a chibzui bine asupra celor ce i se întâmplă; dar în privinţa lucrurilor unde nu încape chibzuială, trebuie să socoteşti că, de vreme ce se întâmplă din voia lui Dumnezeu, aşa este bine. Şi cum ceea ce vi s-a întâmplat este unul din acele lucruri care ne vin din voinţa lui Dumnezeu, şi în privinţa cărora nu aveţi ce chibzui, puneţi-vă în minte că, de vreme ce Dumnezeu o face, este bine făcut; iar Dumnezeu o să aibă grijă să împlinească ceea ce vă doreşte inima.

Iar contele a socotit că adevăr grăia Patronio şi că-l sfătuia de bine, şi aşa a făcut şi a fost spre folosul lui.

Iar don Johân, socotind că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Nu te plânge de ceea ce Domnul ţi-o da Că-i spre binele tău, dac-o fi voia sa.

PILDA A CINCISPREZECEA[16]

Despre întâmplarea cu corbii şi bufniţele într-o zi, contele Lucanor vorbea cu Patronio, sfetnicul său, spunându-i precum urmează:

— Patronio, eu sunt în vrajbă cu un om foarte puternic; iar duşmanul acesta al meu ţinea în casa lui pe o rudă şi slugă a sa, care îi făcuse mult bine. Într-o bună zi, dintr-o zâzanie ce s-a iscat între ei, duşmanul acela al meu i-a făcut mult rău şi l-a înjosit, iar omul ăsta, către care era foarte îndatorat, văzând răul cu care-l răsplătea şi chibzuind cum s-ar putea răzbuna, a venit la mine. Iar eu socotesc că asta îmi este de mare folos, căci el îmi poate deschide ochii şi-mi poate arăta cum să-i aduc mai lesne pagubă duşmanului meu. Având eu mare încredere în tine şi în înţelepciunea ta, rogu-te să mă sfătuieşti ce ar trebui să fac în împrejurarea asta.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, vă spun din capul locului că omul acesta a venit la voi doar cu gândul să vă înşele; şi ca să aflaţi ce fel îi este înşelăciunea, aş dori să ascultaţi ce s-a întâmplat cu bufniţele şi corbii.

Iar contele l-a rugat să-i povestească întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, corbii şi

16 Apolog de origine orientală, se găseşte în cartea a III-a din Panclatantra, care poartă chiar titlul „Războiul dintre Corbi şi Bufniţe". Fovestirea este mult mai lungă, procedeul descris aici fiind precedat de alte propuneri ale sfetnicilor. Maxima ce serveşte drept motto apologului este aproape identică cu morala pildei de faţă. Apologul a trecut din Panciatantra în versiunea ei spaniolă, Kalila şi Dimna (cap. VI). Morala implicită, exprimată făţiş în povestirea orientală, şi care se deduce destul de limpede şi aici, este utilizarea duplicităţii faţă de duşmanii puternici, procedeu care nu-i era de altfel străin nici lui don Juan.

bufniţele erau în mare vrajbă, dar corbii aveau cel mai mult de pătimit. Căci după cum este obiceiul bufniţelor să umble noaptea, iar ziua să stea ascunse în scorburi greu de dibuit, se furişau noaptea prin copacii în care se adăposteau corbii, de-i omorau şi făceau prăpăd printre ei. Tot îndurând corbii atâta urgie, unul din ei, care era foarte înţelept şi îndurerat de prăpădul făcut de vrăjmaşele lor, bufniţele, s-a sfătuit cu rubedeniile lui şi a iscodit în ce chip s-ar putea răzbuna.

Şi au pus la cale următoarele: corbii l-au jumulit de pene, lăsându-i doar câteva la aripi ca să poată zburătăci puţin. Şi după ce l-au pocit aşa, el s-a dus la bufniţe de le-a povestit tot răul şi batjocura pe care i-o făcuseră corbii, pasămite pentru că îi îndemnase să nu le mai prigonească; dar, de vreme ce îl batjocoriseră în felul ăsta, el era gata, dacă voiau, să le înveţe multe chipuri în care s-ar putea răzbuna pe corbi, făcând mare prăpăd printre ei.

Auzind bufniţele una ca asta, s-au bucurat mult şi au socotit că, cu ajutorul corbului care venise la ele, izbânda le era neîndoielnică, şi au început să-l răsfeţe şi să-i împărtăşească toate rosturile şi tainele lor.

Era însă între bufniţe o buhă bătrână, care trecuse prin multe în viaţa ei şi îndată ce a văzut cum stăteau lucrurile cu corbul acela, a priceput înşelăciunea cu care umbla el; s-a dus deci la căpetenia bufniţelor şi i-a spus că era încredinţată că corbul acela nu venise decât cu gânduri rele şi ca să le afle rosturile, aşa că să-l alunge din mijlocul lor. Dar bufniţele n-au vrut să-i dea crezare; şi văzând buha că n-o credeau, a plecat să caute aiurea vreun loc unde să nu poată da corbii de ea.

Celelalte bufniţe însă şi-au pus încrederea în corb. Şi îndată ce i-au crescut penele la loc, le-a spus bufniţelor că, de vreme ce putea iar să zboare, o să se ducă să afle pe unde hălăduiau corbii şi o să vină apoi să le spună, ca să se adune şi să-i nimicească pe toţi. Iar bufniţele s-au învoit foarte bucuroase.

Când s-a văzut corbul printre ai lui, i-a adunat în număr mare, şi cunoscând acum tot rostul bufniţelor, s-au

dus acolo în timpul zilei, când ele nu zboară ci stau liniştite şi fără teamă şi au omorât şi au nimicit atâta mulţime, încât au ieşit corbii învingători pentru totdeauna din acel război.

Şi toată nenorocirea asta li s-a tras bufniţelor din încrederea pe care i-au arătat-o corbului, vrăjmaşul lor din născare.

Iar voi, senior conte Lucanor, de vreme ce ştiţi că omul care a venit la voi este foarte îndatorat duşmanului aceluia al vostru şi că vă este vrăjmaş din născare cu întreg neamul lui, vă sfătuiesc să nu-l ţineţi cu niciun chip pe lângă voi; căci puteţi fi încredinţat că n-a venit decât ca să vă înşele şi să vă facă vreun rău. Însă dacă o vrea să vă slujească de departe, în aşa fel încât să nu poată dăuna şi nici afla nimic despre rosturile voastre, şi dacă într-adevăr o să-i facă atâta răutate şi atâta ocară acelui duşman al vostru către care este îndatorat, astfel încât să vedeţi că nu mai rămâne chip să se poată împăca vreodată cu el, atunci puteţi să-l priviţi cu încredere, dar numai atâta cât să nu vă poată aduce vreun neajuns.

Iar contele a socotit că sfatul era bun şi aşa a făcut, şi a fost spre binele lui.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

În cel ce îndeobşte ţi-e duşman să nu te-ncrezi, căci e în van.

PILDA A DOUĂZECEA[17]

Despre păţania unui rege cu un om care i-a spus că-l învaţă alchimia într-o zi, contele Lucanor a grăit către Patronio, sfetnicul său, precum urmează:

— Patronio, a venit la mine un om şi mi-a spus că o să mă ajute să agonisesc multă avere şi faimă, dar că pentru asta trebuie să pun ceva bani de la mine ca să se poată începe treaba, care, când va fi dusă la bun sfârşit, o să

17 Pilda este inspirată de înclinaţia foarte răspîndită în acea epocă pentru practicile oculte, dintre care alchimia exercita o deosebită atracţie.

aducă de fiecare ban, zece. Deci cu înţelepciunea pe care ţi-a dat-o Dumnezeu, rogu-te să-mi spui ce crezi că e bine să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să faceţi în împrejurarea asta ce v-ar fi mai cu folos, aş dori să aflaţi ce i s-a întâmplat unui rege cu un om care zicea că se pricepe la alchimie.

Iar contele l-a întrebat cum fusese acea întâmplare.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, era odată un mare hoţoman, care poftea grozav să se îmbogăţească şi să scape de viaţa păcătoasă pe care o ducea. Şi a aflat el de un rege cam nechibzuit care se străduia să facă alchimie.

Atunci hoţomanul nostru a luat o sută de galbeni şi i-a pilit, iar din pilitura aceea a făcut împreună cu alte amestecuri o sută de cocoloaşe, şi fiecare cocoloş cântărea cât un galben şi, pe deasupra, ce mai amestecase el cu pilitura de aur. Apoi a pornit spre oraşul unde se afla regele, s-a îmbrăcat în veşminte cuviincioase, şi-a luat cocoloaşele cu el şi le-a vândut unui băcan. Băcanul l-a întrebat la ce erau bune cocoloaşele şi hoţomanul i-a spus că la multe lucruri, dar cel mai de seamă era că fără ele nu se putea face alchimie, şi i-a vândut toate cele o sută de cocoloaşe pe preţ de vreo doi-trei galbeni. Atunci băcanul l-a întrebat cum se numeau cocoloaşele acelea, iar hoţomanul i-a spus că le zicea tabardie.

Hoţomanul nostru a petrecut o vreme în oraşul acela ca un om foarte cuviincios, spunându-le unora şi altora, chipurile în mare taină, că se pricepea la alchimie.

Vestea asta a ajuns la urechile regelui, care a trimis să-l cheme şi l-a întrebat dacă se pricepea la alchimie. Atunci hoţomanul, tot prefăcându-se că vrea să se apere şi că e neştiutor, până în cele din urmă l-a lăsat a înţelege că se pricepea; însă i-a spus regelui că îl sfătuia ca în treaba asta să nu se încreadă în nimeni pe lume şi nici să nu pună la bătaie prea mult din avutul lui, dar că dacă poftea, el putea să-şi încerce înainte-i priceperea, ca să-i arate ce ştie. Asta i-a plăcut tare mult regelui şi a socotit că, potrivit acestor cuvinte, nu mai putea să încapă aici nicio

înşelăciune. Atunci omul a cerut să i se aducă lucrurile trebuincioase şi care se puteau găsi toate fără greutate, iar printre altele a zis să-i aducă şi un cocoloş de tabardie. Şi toate cele pe care le ceruse costau doar câţiva bănuţi. Îndată ce au fost aduse şi topite sub ochii regelui, a ieşit aur curat de greutatea unui galben. Dacă a văzut regele că din nişte nimicuri care costau câţiva bănuţi ieşea un galben, s-a înveselit grozav, socotindu-se cel mai norocos om din lume, şi i-a spus hoţomanului care făcuse treaba că îl credea un om foarte de ispravă şi să-i arate mai multe.

Atunci hoţomanul i-a răspuns făcând pe neştiutorul:

— Stăpâne, tot ce-am ştiut în meşteşugul ăsta v-am arătat, iar de aci înainte puteţi să faceţi la fel de bine ca şi mine; dar se cuvine să ştiţi ceva, şi anume, că dacă ar lipsi vreunul din lucrurile astea, n-o să se poată face aurul. Iar după ce a grăit acestea, s-a închinat în faţa regelui şi s-a dus acasă.

Îndată regele a încercat să facă singur aur şi a pus de două ori atâta amestec şi i-a ieşit aur în greutate de doi galbeni. Apoi l-a mai sporit de două ori şi i-a ieşit greutatea de patru galbeni; şi cu cât sporea el amesteculcu atât îi ieşea greutatea mai multor galbeni. Văzând regele că putea să facă aur cât pofteşte, a poruncit să-i aducă din cele trebuincioase atâta cât să poată face o mie de galbeni. Şi s-au găsit de toate afară de tabardie. Dacă a văzut regele că, lipsindu-i tabardia, nu mai putea face aur, a trimis după cel care-l învăţase şi i-a spus că nu mai putea scoate aur ca înainte. Atunci omul l-a întrebat dacă avea din toate cele pe care i le dăduse în scris şi regele i-a răspuns că da, însă că n-avea tabardie.

Atunci hoţomanul i-a spus că oricare din lucrurile acelea ar fi lipsit, nu se putea face aurul, aşa cum îl înştiinţase încă de la început. Regele l-a întrebat dacă ştia unde se poate găsi tabardie şi hoţomanul i-a spus că da. Atunci regele i-a poruncit ca, de vreme ce ştia unde s-o găsească, să se ducă să ia şi să-i aducă atâta încât să poată face cât aur poftea.

Hoţomanul i-a răspuns că, deşi treaba asta o putea

face oricine la fel de bine ca el, sau poate chiar mai bine, dacă aşa era porunca regelui, se putea duce să aducă, fiindcă prin locurile lui de baştină se găsea berechet. Şi i-a făcut regelui socoteala cât avea să-l coste cumpărătura şi cheltuielile, de a umflat o mulţime de bănet.

De cum a pus mâna pe bani, pe-aci i-a fost drumul, şi n-a mai dat niciodată ochii cu regele. Aşa a rămas regele înşelat din pricina nesăbuinţei lui. Văzând el că zăbovea mai mult decât s-ar fi cuvenit, a trimis slugile după vreo veste la el acasă. Dar acolo n-au găsit nimic altceva decât o răcliţă închisă; şi deschizând-o, au dat de un răvaş în care sta scris aşa:

„Aflaţi că nu există pe lume nicio tabardie; şi mai aflaţi că v-am înşelat, iar când v-am spus că o să vă îmbogăţesc, ar fi trebuit să-mi răspundeţi s-o fac întâi pentru mine, că doar atunci o să mă credeţi”.

Peste câteva zile, nişte oameni râdeau şi petreceau scriind numele tuturor celor pe care-i cunoşteau, şi cum era felul fiecăruia, şi ziceau: îndrăzneţi sunt cutare, bogaţi, cutare şi cutare, cu judecată, cutare şi cutare, înşirând mai departe însuşirile bune şi rele. Iar când au ajuns la cei nechibzuiţi, l-au scris şi pe rege. Aflând regele de treaba asta, a trimis să-i aducă la el şi i-a încredinţat că n-avea să le facă niciun rău, dar că voia să ştie de ce l-au scris drept om nechibzuit. Iar aceia i-au răspuns că din pricină că dăduse atâta bănet unui străin despre care nu ştia ce hram poartă.

Atunci regele le-a spus că greşiseră, şi că dacă omul care plecase cu banii avea să se întoarcă, el n-are să mai treacă drept nechibzuit. Iar ei au răspuns că, în ce-i privea, n-aveau nimic de pierdut la socoteală, căci dacă omul acela avea să vină înapoi, o să-l şteargă pe rege din opisul lor şi o să-l treacă pe el.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă nu vreţi să fiţi privit drept un om nechibzuit, să nu vă aruncaţi banii voştri pe ceva nesigur, într-atâta încât să aveţi de ce vă căi apoi dacă o să-i pierdeţi din pricina nădejdii că o să trageţi mare folos, când acesta e îndoielnic.

Iar contelui i-a plăcut sfatul şi aşa a făcut, şi a fost spre binele lui.

Şi văzând don Johán că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Nu-ţi pune-n joc prea mult din avuţie la sfatul celuia ce-ndură sărăcie.

PILDA A DOUĂZECI ŞI UNA[18]

Despre întâmplarea unui rege tânăr cu un filosof preaînţelept, în grija căruia îl lăsase părintele său

Altă dată, contele Lucanor grăi către Patronio, sfetnicul său, precum urmează:

— Patronio, întâmplarea a făcut să am o rudă la care ţineam foarte mult, iar ruda aceea a mea a murit şi a lăsat un copil de vârstă fragedă, iar pe băiatul acesta îl cresc eu acum. Şi atât din pricina dragostei şi recunoştinţei pe care o purtam părintelui său, cât şi pentru că mă gândesc că o să-mi fie un sprijin de nădejde când o veni vremea, îl cresc cu mare grijă şi ştie Dumnezeu că-l iubesc ca pe copilul meu. Dar cu toate că băiatul este cuminte şi nădăjduiesc că o da Dumnezeu să iasă bărbat vrednic, mă gândesc că tinereţea îi amăgeşte adesea pe copilandri abătându-i de la calea cea bună; iată de ce, tare aş vrea ca vârsta asta să nu-l amăgească prea mult pe băiat. Te rog aşadar, cu înţelepciunea ta, să mă înveţi în ce chip să potrivesc lucrurile pentru ca feciorul ăsta să facă aşa cum o fi mai prielnic pentru el şi pentru rosturile lui.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să vă puteţi îngriji de rostul băiatului aşa cum socotesc eu că ar fi mai bine, mult aş dori să aflaţi ce s-a întâmplat cu un filosof preaînţelept şi cu un rege nevârstnic, învăţăcelul său.

---

18 Poveste de origine orientală, se regăseşte într-o formă destul de asemănătoare în romanul Histolre de Gll Blas de Santillane (1715, cartea VIII, cap. 15) a lui Lesage, situat în Spania, despre care autorul avea informaţii bogate. Povestea este cunoscută la noi din culegerea 1001 de nopţi despre a cărei pătrundere şi răspîndire am amintit într-o notă anterioară (pilda 2). Merită să fie relevată aici justeţea observaţiilor pedagogice legate de psihologia tineretului şi de raporturile cu

Iar contele l-a poftit să-i spună întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, un rege avea un fecior şi l-a dat să i-l crească un filosof în care avea mare încredere; iar când a murit regele, urmaşul său la domnie era încă în vârstă fragedă. Şi l-a crescut filosoful acela până când a împlinit cincisprezece ani. Dar atunci, intrând el în vârsta tinereţii, a început să nesocotească sfatul celui care-l crescuse şi s-a luat după alţi sfetnici tineri pe care îndatorirea faţă de el nu-i lega într-atâta încât să se străduiască a-l feri de rele. Chivernisind el treburile în felul ăsta, în scurtă vreme a ajuns până acolo încât şi purtările şi apucăturile lui, precum şi treburile pe care le cârmuia, toate se înrăutăţiseră. Iar oamenii cârteau nemulţumiţi de felul cum regele cel tânăr îşi prăpădea viaţa şi ţara. Văzând filosoful care-l crescuse că treburile mergeau din rău în mai rău, se simţea tare mâhnit şi îngrijorat şi nu ştia ce să mai facă, fiindcă adesea încercase să-l îndrepte cu vorba bună, cu rugăminţi, ba chiar cu mustrări, dar nimica nu izbutise, căci tinereţea îi sucea minţile. Dacă a văzut filosoful că alt chip nu era să-şi facă povaţa ascultată, a pus la cale ceea ce veţi auzi îndată.

A început deci filosoful să arunce vorba pe ici pe colo prin palat, cum că era cel mai dibaci augur din lume. Iar dacă atâţia oameni au auzit lucrul ăsta, a ajuns să-l afle şi regele cel nevârstnic. Şi de cum a aflat, l-a şi întrebat pe filosof dacă se pricepea într-adevăr să desluşească graiul păsărilor aşa de bine cum se zvonea. Iar filosoful s-a prefăcut mai întâi că n-are habar de una ca asta, dar până la urmă a mărturisit că era adevărat, însă nu trebuia s-o ştie nimeni pe lume. Şi cum tineretul e dornic să afle şi să încerce de toate, regele, care era încă necopt, a poftit grozav să vadă cum citea filosoful semnele păsărilor; şi cu cât îl amâna filosoful, cu atâta râvnea regele mai mult să afle şi a tot stăruit până ce s-au învoit să plece amândoi într-o zi la revărsatul zorilor aşa încât să nu-i ştie nimeni.

Au pornit-o aşadar dis-de-dimineaţă, iar filosoful a apucat spre o vale pe unde erau nişte sate părăsite. După

ce au străbătut câteva, au văzut o cioară care cârâia într-un copac. Regele i-a arătat-o filosofului şi acesta s-a prefăcut că îi înţelege graiul.

Atunci a început altă cioară să cârâie în alt copac, şi au tot dus-o aşa, cârâind când una, când alta. După ce le-a ascultat filosoful o bucată de vreme, s-a pornit să plângă amarnic, să-şi sfâşie veşmintele, jelindu-se cât îl ţineau puterile.

Când a văzut regele cel tânăr una ca asta, s-a înspăimântat foarte şi l-a întrebat pe filosof ce-l apucase. Dar el i-a dat a înţelege că nu voia să spună. Însă după multe stăruinţe i-a spus cum că mai bine n-ar fi apucat să trăiască ziua aceea, căci nu numai oamenii, dar şi păsările înţelegeau că din pricina nechibzuinţei lui îşi dusese la pierzanie şi ţara, şi cârmuirea, şi viaţa lui netrebnică. Atunci regele cel tânăr l-a întrebat de ce grăia astfel. Iar filosoful i-a spus aşa: că cele două ciori se învoiseră să cunune pe feciorul uneia cu fata celeilalte; şi că prima cioară care grăise, îi spusese celeilalte că, de vreme ce se învoiseră de atâta timp să-i cunune, era bine s-o facă. Iar cealaltă cioară îi răspunsese că într-adevăr, aşa le-a fost învoiala, dar că acum ajunsese mai bogată decât ea căci, mulţumită lui Dumnezeu, de când domnea regele cel tânăr se pustiiseră toate satele din valea aceea şi în casele rămase de izbelişte găsea mulţime de şerpi şi şopârle şi broaşte şi alte asemenea jivine care mişună prin locurile pustii, aşa că avea acum hrană mult mai bună decât înainte şi că prin urmare cununia nu mai era potrivită. Când a auzit cioara cealaltă una ca asta, a început să râdă şi i-a răspuns că era o proastă dacă din asemenea pricină voia să strice încuscrirea, căci dacă i-o da Dumnezeu zile regelui de acum, în scurtă vreme o să ajungă ea şi mai bogată decât dânsa, căci foarte curând o să rămână pustie şi valea în care hălăduia ea, unde erau de zece ori mai multe sate decât în astălaltă, şi prin urmare nu mai avea de ce să strice înţelegerea; aşa că au căzut amândouă la învoială să pregătească nunta pe dată.

Când a auzit regele cel tânăr acestea, s-a mâhnit

foarte şi a început să priceapă că din vina lui i se pustia moşia. Iar filosoful, văzând mâhnirea şi îngrijorarea care-l cuprinsese şi că se simţea îndemnat să-şi îndrepte cârmuirea, i-a dat multe sfaturi bune, aşa încât în scurtă vreme şi-a îndreptat atât rosturile vieţii lui cât şi acelea ale ţării

Iar voi, senior conte, dacă-l creşte-ţi pe băiatul ăsta dorind să-l îndrumaţi în rosturile lui, căutaţi vreun chip în care prin pilde, ori prin cuvinte meşteşugite şi ispititoare să-l faceţi să înţeleagă ce este spre binele lui, dar pentru nimic în lume să nu-l asupriţi cu pedepse şi mustrări căutând să-l îndreptaţi. Căci pornirea mai tuturor copilandrilor este aşa făcută încât ajung să nu-l mai poată suferi pe cel care-i pedepseşte, mai cu seamă dacă e un om cu purtări alese, căci li se pare că o face din dispreţ, nepricepând cât de mult se înşală; căci nu se află prieten mai bun pe lume pentru un tânăr, decât acela care îl mustră ca să-l ferească de rele, dar ei nu înţeleg aşa, ci i-o iau în nume de rău. Iar dacă s-ar întâmpla să ajungeţi la asemenea neînţelegere, ar fi apoi spre răul amândurora.

Iar contelui i-a plăcut mult sfatul pe care i l-a dat Fatronio, şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Şi cum lui don Johân i-a fost foarte pe plac pilda aceasta, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos care zic aşa:

Pe tânăr cu asprime nicicum să-l pedepseşti, Ci tot cu vorbă bună catâ să-l sfătuieşti.

PILDA A DOUĂZECI ŞI DOUĂ[19]

Despre păţania leului şi a taurului

Altă dată contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, spunându-i aşa:

— Patronio, eu am un prieten foarte bogat şi de neam

19 Vechi apolog de origine orientală, deschide ciclul de povestiri din Panclatantra (cartea I) sub titlul „Dezbinarea prietenilor" ; intermediarii perfizi care seamănă discordia sînt doi şacali din al căror nume a derivat titlul Kalila şi Dimna al versiunilor ulterioare răspîndite ÎE Europa. Istorisirea de faţă prezintă unele deosebiri faţă de originalul oriental, dar în esenţă morala este aceeaşi.

ales, la care până acum n-am văzut decât fapte frumoase, dar iată că unii îmi spun că dragostea lui pentru mine n-ar mai fi atât de cinstită ca înainte şi că umblă chiar cu uneltiri împotriva mea. De aceea pe mine mă muncesc două griji: pe de o parte mă tem de el, iar pe de alta mă tem că, dacă o să înţeleagă că am intrat la bănuială şi că mă feresc de el, o să facă şi el acelaşi lucru şi în chipul ăsta bănuiala şi dezbinarea dintre noi o să tot sporească până ce vom ajunge să ne învrăjbim. Şi încrezându-mă eu mult în cuvântul tău, rogu-te să mă sfătuieşti ce crezi că ar fi mai nimerit să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să vă puteţi păzi de asta, mult aş dori să aflaţi ce s-a întâmplat cu leul şi cu taurul.

Iar contele îl rugă să-i istorisească acea întâmplare.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, leul şi taurul erau foarte buni prieteni şi cum amândoi sunt animale mari şi puternice, ajunseseră domni şi stăpâni peste toate celelalte dobitoace; căci cu ajutorul taurului, leul ţinea în puterea lui toate dihăniile mâncătoare de carne; iar taurul, cu ajutorul leului, ţinea în puterea lui toate dobitoacele care pasc iarbă. Când au înţeles celelalte animale că leul şi taurul le ţineau în puterea lor pentru că se ajutau unul pe altul, şi au văzut că din asta li se trăgeau multe neajunsuri şi asupriri, s-au sfătuit între ele cum să facă să scape de asemenea pacoste.

Şi s-au dumirit ele că, dacă ar stârni dezbinare între leu şi taur, ar scăpa de asuprirea în care-i ţineau ei cu puterea lor. Şi cum vulpoiul şi berbecul aveau mai multă trecere la leu şi la taur decât celelalte dobitoace, pe ei i-au menit să se străduiască cum s-or pricepe mai bine ca să-i dezbine. Iar vulpoiul şi berbecul au răspuns că se vor strădui din toate puterile să împlinească voia dobitoacelor.

Vulpoiul, care era sfetnicul leului, i-a spus ursului, cel mai vânjos şi puternic după leu dintre toate dihăniile mâncătoare de carne, să-i şoptească leului cum că se teme că taurul umblă să găsească vreun chip în care să-i pricinuiască neajunsuri; că zvonul îi ajunsese de câteva

zile la ureche şi, cu toate că s-ar putea să nu fie adevărat, el să fie cu luare aminte.

Aceleaşi vorbe le-a spus berbecul, care era sfetnicul taurului, calului, cel mai puternic dobitoc dintre toate cele care pasc iarbă.

Iar ursiâl şi calul au strecurat la rândul lor ştirea leului şi taurului. Şi cu toate că leul şi taurul n-au crezut cu tot dinadinsul una ca asta, ba chiar i-a cuprins oarecum bănuiala că cei mai de soi din neamul lor şi dintre soţii lor le-o spuneau ca să semene vrajbă între ei, tot le-a intrat un ghimpe în inimă. Aşadar s-au sfătuit fiecare în parte cu vulpoiul şi berbecul, ciracii lor.

Iar aceştia le-au spus aşa: că deşi s-ar putea ca ursul şi calul să le-o fi spus cu vreun gând făţarnic şi viclean, tot era bine ca de acum înainte să fie cu băgare de seamă, şi leul şi taurul, la tot ce or spune şi face, şi să-şi cumpănească purtarea după cele ce or vedea.

Şi iată aşa a sporit bănuiala dintre leu şi taur. De cum au înţeles dobitoacele că cei doi se privesc cu bănuială, au început să le spună mai pe faţă că fiecare din ei se ferea de celălalt, şi că lucrul nu putea avea altă pricină decât gândurile rele pe care le tăinuiau în cugetul lor.

Vulpoiul şi berbecul, ca nişte sfetnici făţarnici ce erau, căutând doar să le fie lor bine şi uitându-şi de credinţa pe care se cuvenea s-o poarte stăpânilor lor, în loc să le deschidă ochii, i-au înşelat umblând cu tot felul de tertipuri, până ce dragostea dintre leu şi taur s-a prefăcut cu totul în dezbinare. Dacă au văzut dobitoacele aşa, au început să-şi aţâţe căpeteniile până ce le-au făcut să se ia la harţă şi, prefăcându-se fiecare că-şi apără căpetenia, se păzeau unele pe altele şi făceau să se întoarcă tot răul asupra leului şi taurului.

Iar sfârşitul zavistiei a fost aşa: că deşi leul i-a făcut taurului mai mult rău şi mai multă stricăciune ştirbindu-i mult puterea şi fala, a rămas atât de văduvit de putere, încât de atunci înainte n-a mai putut niciodată să domnească asupra dobitoacelor şi nici să le stăpânească aşa cum era învăţat, fie ele din neamul lui ori din alte

neamuri. Aşadar, pentru că leul şi taurul n-au priceput că mulţumită dragostei şi sprijinului pe care fiecare îl afla la celălalt erau ei temuţi şi atotputernici peste toate animalele, şi pentru că nu şi-au păstrat prielnica frăţie dintre ei şi n-au ştiut să se păzească de sfaturile rele ale celor ce voiau să scape de stăpânirea lor ca să pună stăpânire pe ei, au ieşit leul şi taurul atât de rău din acea zavistie încât, aşa cum înainte le ţinuseră ei pe toate în puterea lor, au ajuns ei să fie în puterea celorlalte.

Iar voi, senior conte Lucanor, păziţi-Vă ca nu cumva cei care vă strecoară asemenea bănuială asupra prietenului vostru, să n-o facă cu gând să vă împingă la cumpăna la care i-au dus dobitoacele pe leu şi pe taur. Drept care, eu vă sfătuiesc ca, dacă acel prieten al vostru este cu adevărat om cinstit şi aţi aflat la el întotdeauna numai purtări vrednice şi cinstite şi v-aţi încrezut în el aşa cum te încrezi într-un fiu sau într-un frate bun, să nu credeţi nimic din ce vi s-o spune împotriva lui, ba chiar vă îndemn să-i spuneţi tot ce vi se şopteşte despre el şi atunci o să vă spună şi el ce i s-a şoptit despre voi. Iar celor care au umblat să urzească asemenea vicleşug să le faceţi straşnică mustrare ca să nu mai îndrăznească vreodată să încerce. Dar, dacă prietenul vostru nu este aşa cum ziceam, ci este din aceia vremelnici, sau întâmplători, sau de nevoie, cu un asemenea prieten să vă păziţi întotdeauna a zice ori a face ceva din care să înţeleagă că porneşte de la voi vreo bănuială ori vreo uneltire împotriva lui şi să închideţi ochii la unele greşeli ale sale; căci în niciun chip nu vi s-ar putea întâmpla pe negândite şi fără să fi avut un semn sigur vreun neajuns aşa de mare cum ar fi dezbinarea pricinuită de uneltiri şi vicleşuguri ca acelea arătate mai sus. Însă acelui prieten să-i arătaţi mereu cu vorba bună că, aşa cum vă prinde vouă bine sprijinul lui, tot aşa îi prinde şi lui bine al vostru. Primul lucru îl împliniţi făcându-i bine şi arătându-i bunăvoinţă, fără să căderi la bănuieli neîntemeiate ori să plecaţi urechea la vorbele celor haini şi închizând ochii la unele greşeli ale lui; iar celălalt lucru îl împliniţi arătându-i că, aşa cum vă

prinde vouă bine sprijinul său, tot aşa îi prinde şi lui bine al vostru. În felul acesta, dragostea dintre voi o să dăinuiască şi o să fiţi feriţi de a cădea în greşeala în care au căzut leul şi taurul.

Iar contelui i-a plăcut mult sfatul lui Patronio şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos care zic aşa:

Nu-ţi pierde un prieten priincios Pentru scorneala unui mincinos.

PILDA A DOUĂZECI ŞI TREIA[20]

Despre ceea ce fac furnicile

Altă dată, contele Lucanor grăia către Patronio, sfetnicul său, în chipul acesta:

— Patronio, mulţumită lui Dumnezeu, sunt destul de bogat şi unii mă îndeamnă ca, de vreme ce-mi dă mâna, să nu mai am altă grijă decât să mă desfăt, să mănânc, să beau şi să huzuresc, căci ceea ce am îmi ajunge câte zile oi trăi, ba chiar şi ca să las destulă moştenire copiilor mei. Acuma te rog să mă povăţuieşti cu înţelepciunea ta ce crezi că trebuie să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, drept este că desfătările şi huzurul sunt bune, dar ca să faceţi aşa cum este mai bine, aş dori să aflaţi ce face furnica pentru a-şi ţine zilele.

Iar contele l-a poftit să-i spună şi Patronio a zis aşa:

— Senior conte Lucanor, bine ştiţi cât de mărunţică este furnica şi ar părea firesc să nu aibă prea multă minte; dar vedeţi că în fiecare an la vremea secerişului, ele ies din

---

20 Viaţa furnicilor a trezit încă din antichitate interes şi reflexii. Amănuntele relatate aici se găsesc în Naturalis historia (cart. XI, cap. 36) a lui Pliniu cel Bătrîn, precum şi în fabulele esopice, intrînd însă în patrimoniul de idei comun mai tuturor popoarelor.
Regăsim pilda micilor vieţuitoare şi în cărţile populare româneşti, unde apare în Istoria fi pildele lui Esop (cap. 86), cu explicaţia, combătută aici, că furnicile îşi scot iarna grăunţele la uscat. Apare, de asemenea, mai pe larg şi în sensul celor explicate de don Juan Manuel, în Floarea darurilor (cap. 13) pentru a ilustra virtutea înţelepciunii.

furnicare şi cutreieră ariile şi adună cât mai multe grăunţe pe care le aduc la muşuroaiele lor. Iar când cade prima ploaie, le scot afară, şi oamenii zic că le scot ca să le zvânte, dar vorbesc în dodii, căci adevărul e altul. După cum bine ştiţi, furnicile îşi scot întâia dată grăunţele din furnicare la prima ploaie, când începe şi iarna;

clacă ele s-ar apuca să le scoată la uscat de fiecare dată când plouă, mult ar mai avea de furcă şi nici soare destul n-ar avea ca să le usuce, căci iarna soarele se arată prea rar ca să le poată zvânta.

Adevărata pricină pentru care îşi scot ele grăunţele la prima ploaie, este aceasta: ele adună în muşuroiul lor atâtea grăunţe câte pot să încapă şi nu se îngrijesc de altceva decât să care cât mai mult. După ce le-au pus la adăpost, socotesc că au de ajuns ca să-şi ţină zilele vreme de un an. Când vine ploaia, grăunţele se udă şi încep să încolţească; atunci ele pricep că dacă grăunţele o să încolţească mai departe în furnicarul lor, în loc să se înfrupte din ele, o să piară înăbuşite de acele bucate care au să ajungă o pacoste. Atunci le scot afară şi mănâncă colţul ieşit din fiecare sămânţă, lăsând grăunţa întreagă. După aceea, oricât ar mai ploua ea nu mai poate încolţi şi au de mâncare din ele tot anul.

Şi o să mai vedeţi cum, măcar că au hrană câtă le trebuie, ori de câte ori e vreme bună, se apucă să care toate ierbuşoarele pe care le găsesc. Iar asta o fac pentru că se tem că n-o să le ajungă cât au, şi de vreme ce tot le prisoseşte timpul, nu se îndură să stea degeaba şi nici să irosească zilele pe care li le-a dat Dumnezeu, când le-ar putea petrece cu folos.

Iar dacă furnica cea mărunţică are atâta minte şi se străduieşte atât ca să-şi ţină zilele, voi, senior conte, se cuvine să vă gândiţi că nu este un lucru înţelept pentru nimeni, şi mai puţin pentru cei care au a-şi respecta rangul şi a cârmui mulţime de oameni, să poftească doar să mănânce din cele agonisite; căci să fiţi încredinţat că oricât ar fi avuţia de mare, dacă tot iei zi de zi şi nu pui nimic la loc, n-are să poată ţine mult, ba în cele din urmă

duce la mare umilinţă şi la multă inimă rea. Iată deci ce vă sfătuiesc eu: dacă poftiţi să mâncaţi şi să huzuriţi, s-o faceţi păstrându-vă averea şi rangul şi chibzuind şi socotind cum să agonisiţi cele trebuincioase; căci dacă mult o să aveţi şi bine o să voiţi a petrece, destule prilejuri o să găsiţi pentru a cheltui aşa încât să vă facă cinste.

Iar contelui i-a plăcut mult sfatul lui Patronio, şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Şi fiindcă lui don Johân i-a plăcut pilda aceasta, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos. care zic aşa:

Nu risipi tot ce-ai agonisit Trăieşte aşa încât să mori slăvit.

Despre întâmplarea unui rege care a pus la încercare pe cei trei fii ai săi

Într-o zi, contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, şi i-a spus aşa:

— Patronio, în casa mea cresc mulţi feciori de neam mare sau mai puţin mare şi văd la ei multe şi ciudate purtări. De aceea te rog să-mi spui, cu înţelepciunea ta, în ce chip crezi că aş putea să cunosc care din ei va ieşi bărbat mai destoinic.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, anevoios lucru este a răspunde la întrebarea pe care mi-o puneţi căci nu se poate şti fără greş nimic din ce va să fie şi de aceea nu se poate şti fără greş nici cum va să fie lucrul pe care l-aţi întrebat; se poate afla însă câte ceva după semnele care se arată la aceşti tineri, atât din cele lăuntrice cât şi din cele care se văd. Iar cele care se văd sunt trăsăturile feţei şi înfăţişarea chipeşă şi culoarea şi croiala trupului şi a mădularelor, căci prin acestea se arată şi semnele alcătuirii măruntaielor mai de seamă, cum sunt inima, creierii şi ficatul. Dar cu toate semnele acestea, nu se poate şti fără greş; fiindcă rareori se întâmplă ca într-un lucru toate semnele să se potrivească între ele, căci unele arată într-un fel, iar altele tocmai dimpotrivă; dar cel mai adesea, după cum se arată semnele, aşa ies şi faptele.

Iar semnele cele mai sigure sunt acelea ale feţei, mai

cu seamă ochii, şi înfăţişarea chipeşă de asemeni, căci

1 Subliniem aici tendinţa atestată de folclorul multor popoare, de a acorda o preferinţă marcată mezinului, în ciuda drepturilor primilor născuţi. În plus, pilda de fată se încadrează în vasta literatură bazată pe „punerea la încercare” a virtuţilor, care pare să fie de tradiţie orientală. A se vedea pentru cele de mai sus comentariile lui L. Şăineanu din vasta lucrare „Basmele române în comparaţie cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice”. rareori te pot înşela. Şi să nu socotiţi că om chipeş înseamnă frumos la chip, căci mulţi sunt frumoşi ca o cadră, dar nu sunt bărbaţi chipeşi, iar alţii care par a fi urâţi, sunt chipeşi pentru că arată bărbăţie.

Iar croiala trupului şi a mădularelor este semnul alcătuirii făpturii şi arată dacă omul o să fie voinic sau plăpând. Dar dacă croiala trupului şi a mădularelor arată asemenea lucruri, nu arată fără greş cum o să fie faptele, căci acestea sunt semne, şi când zic semne înţeleg că nu sunt lucruri neîndoielnice, fiindcă semnul este întotdeauna un lucru care arată ce ar trebui să fie, dar nu înseamnă neapărat că aşa şi este în toate privinţele. Acestea sunt aşadar, semnele din afară, care sunt întotdeauna nesigure, pentru a afla ceea ce m-aţi întrebat. Dar ca să puteţi cunoaşte pe tinerii aceştia după semnele lăuntrice, care sunt întrucâtva mai sigure, aş dori să aflaţi cum şi-a încercat odată un rege maur pe cei trei feciori ai săi, pentru a vedea care din ei o să fie cel mai destoinic.

Iar contele l-a rugat să-i istorisească întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, un rege maur avea trei feciori şi pentru ca părintele lor să poată hotărî singur care din ei să-i urmeze la domnie, când a îmbătrânit, supuşii lui i-au făcut rugăminte să le arate pe acela care poftea el să se urce pe tron după el. Iar regele le-a spus că peste o lună de zile avea să le dea răspuns.

După vreo opt-zece zile i-a spus într-o seară feciorului cel mare că a doua zi dis-de-dimineaţă voia să se plimbe călare, iar el să-l însoţească. A doua zi, coconul a

venit la rege, dar nu chiar atât de dimineaţă cum îi spusese părintele său. Când l-a văzut, regele i-a spus că voia să se îmbrace, aşa că să ceară să-i aducă veşmintele. Coconul i-a spus cămăraşului să aducă veşmintele şi slujitorul l-a întrebat care anume veşminte poftea. Atunci coconul s-a întors la rege şi l-a întrebat ce veşminte poftea să-i aducă. Regele i-a răspuns că giubeaua, iar el s-a întors la cămăraş şi i-a spus că regele pofteşte giubeaua. Atunci slujitorul l-a întrebat cu ce mintean anume voia s-o îmbrace, şi coconul s-a întors iar la rege ca să-l întrebe. Şi aşa a făcut pentru fiecare veşmânt, tot ducându-se şi întorcându-se să întrebe, până ce s-au adunat cele trebuincioase. Atunci a venit cămăraşul de l-a îmbrăcat şi l-a încălţat pe rege.

Când a fost regele gata îmbrăcat şi încălţat, l-a trimis pe cocon să poruncească să-i aducă calul, şi el i-a spus rândaşului de la grajd să-l aducă, iar rândaşul l-a întrebat pe care anume. Atunci coconul s-a întors iar la rege şi la fel a făcut şi cu şaua, cu frâul, cu spada şi cu pintenii, şi pentru toate cele trebuincioase călăritului s-a tot dus să-l întrebe pe rege.

După ce au fost toate pregătite, regele i-a spus coconului că nu mai putea să încalece, aşa că să pornească singur prin cetate şi să ia aminte la toate câte le-o vedea, ca să i le poată spune.

Coconul a încălecat pe cal şi a plecat însoţit de toţi dregătorii curţii, cu alai de trâmbiţe, tobe şi restul meterhanelei. A umblat cât a umblat prin cetate şi, când s-a înapoiat, l-a întrebat regele ce gândea despre cele văzute Coconul i-a răspuns că toate i se păreau bune, numai că meterhaneaua făcea mare larmă.

După alte câteva zile i-a poruncit regele feciorului ce! mijlociu să vină la el a doua zi dis-de-dimineaţă, iar coconul a făcut precum îi spusese. Atunci regele l-a pus la toate încercările la care îl pusese şi pe fratele lui mai mare, iar coconul toate le-a împlinit şi a spus că toate i se păreau bune, întocmai ca şi fratele cel mare.

După alte câteva zile i-a poruncit şi mezinului să

plece cu el dis-de-dimineaţă. Şi s-a sculat coconul cu noaptea în cap, înainte de a se fi trezit regele, şi l-a aşteptat să se scoale, şi atunci i s-a închinat cu toată supunerea cuvenită. Iar regele i-a poruncit să trimită după veşminte. Atunci coconul l-a întrebat ce veşminte poftea, şi dintr-odată l-a întrebat despre toate câte îi trebuiau ca să se îmbrace şi să se încalţe, şi s-a dus de i le-a adus. Şi n-a lăsat pe alt slujitor să-l grijească, ci a făcut-o cu mâna lui, arătând că se socotea norocit dacă regelui, tatăl său, îi era pe plac ori de folos ceea ce putea el să facă şi că, de vreme ce era părintele lui, drept şi cuviincios era să-l slujească şi să-l cinstească pe cât îi stătea în puteri.

Când a fost gata îmbrăcat şi încălţat, regele i-a poruncit coconului să ceară calul. Iar el l-a întrebat ce cal poftea, cu ce şa, cu ce frâu, cu ce spadă, şi aşa a făcut cu toate celelalte lucruri trebuincioase călăritului, întrebându-l pe cine poftea să ia cu dânsul, şi aşa pentru toate câte mai trebuiau. Şi nu l-a întrebat decât o singură dată, iar după aceea pe toate le-a făcut, le-a adus şi le-a pregătit aşa cum poruncise regele.

Când au fost toate gata, regele i-a spus că nu mai poftea să încalece şi l-a trimis să colinde el călare şi să-i povestească ce văzuse. Iar coconul a încălecat şi a plecat or. tot alaiul care-i însoţise şi pe ceilalţi fraţi; dar nici el, nici vreunul din fraţii lui şi nimeni altul nu ştia de ce face regele acestea.

De cum a pornit, coconul a poruncit să i se arate toată cetatea, cu toate uliţele, şi vistieria domnească, şi a întrebat câte moschei erau şi câţi nobili erau în cuprinsul cetăţii îi câţi oameni trăiau într-însa. Apoi a ieşit afară din cetate şi a poruncit să se adune acolo toţi oştenii călări sau pedestraşi şi i-a pus să se întreacă şi să-i arate toate jocurile lor oşteneşti, iar apoi a cercetat zidurile, turnurile şi întăriturile cetăţii. Iar dacă le-a văzut pe toate, s-a înapoiat la regele, tatăl său.

Până să ajungă el se făcuse foarte târziu. Iar regele l-a întrebat despre cele văzute şi coconul i-a spus că dacă nu i-ar fi cu supărare, i-ar arăta ce gândea el despre toate

câte le văzuse. Atunci regele i-a dat binecuvântarea şi i-a poruncit să-i spună ce gândeşte. Şi coconul a grăit aşa: că măcar că era un rege foarte bun, parcă nu era chiar atât de bun cum s-ar fi cuvenit, căci de vreme ce avea atâta mulţime de oameni vrednici, şi atâta întindere de moşii şi atâta avuţie, dacă ar fi fost cu adevărat un rege foarte bun şi şi-ar fi dat silinţa, toată lumea ar fi trebuit să fie a lui.

Iar regelui i-a plăcut mult mustrarea pe care i-o făcuse coconul. Şi când s-a împlinit sorocul la care trebuia să dea răspuns supuşilor săi, le-a spus că li-l hărăzea pe mezin drept rege.

Iar această alegere a făcut-o după semnele pe care le văzuse la mezin şi la ceilalţi doi. Şi cu toate că l-ar fi vrut ca rege mai degrabă pe unul din ceilalţi, a socotit că nu era lucru înţelept, văzând el cum erau aceia şi cum era mezinul.

Iar voi, senior conte, dacă vreţi să aflaţi care din tineri va fi mai destoinic, să luaţi aminte la asemenea lucruri şi în chipul ăsta o să puteţi înţelege câte ceva şi poate chiar destul de bine ce se va alege de copilandrii aceştia. Iar contelui i-au fost foarte pe plac spusele lui Patronio.

Şi socotind don Johân că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos care zic aşa:

Din fapte şi purtări vei dibui care din tineri mai vrednic va fi.

Despre întâmplările contelui de Provenţa şi cum a scăpat de captivitate mulţumită sfatului pe care i l-a dat Saladin

Odată, contele Lucanor a grăit către Patronio, sfetnicul său, precum urmează:

— Patronio, un vasal al meu mi-a spus zilele trecute că vrea să-şi mărite o rubedenie şi că, aşa cum era ţinut el să mă povăţuiască cu cât mai multă pricepere, tot asemenea mă ruga ca în împrejurarea asta să-l sfătuiesc şi eu cum aş crede că i-ar prinde mai bine, şi mi i-a înşirat pe toţi câţi o peţeau. Acum, pentru că aş dori ca omul ăsta s-o

brodească bine, şi cum ştiu că eşti foarte priceput în asemenea lucruri, rogu-te să-mi spui ce crezi în privinţa asta, ca să-i pot da un sfat care să-i fie de folos.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să puteţi sfătui bine pe oricine ar vrea să-şi mărite vreo rudă, aş dori mult să aflaţi întâmplarea contelui de Provenţa cu Saladin, sultanul Babiloniei.

Iar contele Lucanor l-a rugat să-i istorisească întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, a fost cândva un conte în Provenţa, care era un om tare bun şi dorea din toată inima să se poarte în aşa fel încât Domnul să se milostivească de sufletul lui şi să-i hărăzească fericirea

1 Nenumărate sunt poveştile legate de numele lui Saladin (Salah ad-Din, 1137 – 1193), ale cărui virtuţi au fost apreciate chiar şi de vrăjmaşii lui cruciaţi, contribuind la crearea figurii lui legendare, celebră în Europa nu pentru izbânzile militare, ci pentru calităţile sufleteşti şi intelectuale. Episodul de faţă a fost dramatizat de Lope de Vega.

Merită atenţie pledoaria finală a lui Patronio în favoarea virtuţii, privită ca o calitate mai de preţ decât numele, rangul şi averea, în plină orânduire feudală, bazată în primul rând pe ierarhia socială. Ideea începea să-şi facă loc pretutindeni în Europa, şi cam în aceeaşi perioadă, Dante susţinea în Italia prioritatea nobleţei de caracter faţă de nobleţea de sânge. Acelaşi aspect este subliniat şi de Calderón care reia subiectul în piesa la *pobreza estimaţia*.

raiului, făcând fapte care să aducă cinste numelui şi rangului său. Şi ca să poată împlini asemenea lucru, a luat cu sine mare mulţime de oameni înarmaţi şi a plecat la Locurile Sfinte de peste mare, punându-şi în minte că orice i s-ar întâmpla, va fi spre norocul lui, căci i-ar veni fiind el în slujba lui Dumnezeu. Iar căile Domnului sunt minunate şi neştiute şi adesea socoate El că se cuvine să-şi pună la încercare credincioşii; iar dacă ei ştiu să îndure acea încercare, Dumnezeu are grijă ca întotdeauna năpasta să

fie spre cinstea şi folosul celui încercat. Din această pricină a socotit Domnul nostru că se cuvenea să-l ispitească pe contele de Provenţa şi l-a făcut să cadă în mâinile Sultanului.

Şi eu toate că era prinsul lui, cunoscând Saladin vrednicia contelui, se purta foarte bine cu el şi-l ţinea în mare cinste, şi toate lucrurile însemnate pe care le avea de făcut, le făcea aşa cum îl povăţuia el. Iar contele îl povăţuia atât de bine şi Sultanul avea atâta încredere în el, încât, cu toate că era prins, se bucura de mare trecere şi putere şi era slujit în tot cuprinsul ţării lui Saladin, aşa cum ar fi fost şi în ţara lui.

Când plecase contele de pe meleagurile sale, lăsase o copilă de vârstă fragedă. Dar zăbovise atâta în captivitate, încât fata ajunsese la vremea măritişului, iar contesa, soţia lui, şi neamurile sale i-au trimis vorbă contelui despre toţi feciorii de rege şi alţi bărbaţi de neam mare care o peţeau.

Într-o bună zi, venind Saladin să se sfătuiască cu contele, după ce au pus la cale cele pentru care venise Sultanul, contele a grăit precum urmează:

— Măria-ta, mi-ai arătat atâta milostivire şi cinstire şi ţi-ai pus atâta încredere în mine, încât mă socotesc fericit când pot să te slujesc. Şi, de vreme ce ai socotit cu cale să iei sfat de la mine în toate cele, mă încumet să năzuiesc la mila ta şi, încrezându-mă în înţelepciunea ta, îţi cer hatârul să mă povăţuieşti într-un lucru al meu.

Sultanului i-au plăcut mult cuvintele contelui şi i-a răspuns că primea bucuros să-l povăţuiască şi că o să-l ajute cu dragă inimă în orice ar pofti de la el.

Atunci contele i-a spus despre toţi câţi îi peţeau fata şi l-a rugat să-l înveţe după cine s-o dea.

Iar Saladin i-a răspuns aşa:

— Conte, ştiu că ai o minte atât de iscusită, încât din puţine cuvinte înţelegi cum stau lucrurile. Drept care am să te povăţuiesc în treaba asta aşa cum cred eu. Pe cei care-ţi peţesc fata, eu nu-i cunosc şi nu ştiu ce fel le este neamul sau avutul, ori cum arată la înfăţişare, în ce fel de vecinătate se află cu tine şi care dintre ei sunt mai răsăriţi,

aşa că în privinţa asta nu-ţi pot da un sfat limpede; povaţa mea însă, este asta: să-ţi dai fata după unul care să fie om.

Contele i-a mulţumit şi a înţeles foarte bine ce voia să zică Sultanul. A trimis deci răspuns soaţei lui contesa şi rubedeniilor sale despre sfatul pe care i-l dăduse Sultanul şi le-a cerut să afle câţi feciori de neam mare se aflau în ţinuturile sale şi care le erau purtările şi obiceiurile şi cum erau la înfăţişare şi să nu ţină seama de avuţia sau de puterea lor, ci să-i trimită înscris ce fel de oameni erau feciorii de regi şi de mari seniori care îi peţeau fata, şi ce fel de oameni erau ceilalţi feciori de neam care se aflau prin ţinuturi.

Mult s-au mirat contesa şi celelalte neamuri de una ca asta, dar au făcut aşa cum le trimisese vorbă contele şi au aşternut în scris toate purtările şi obiceiurile bune sau rele pe care le aveau toţi peţitorii fetei, precum şi toate celelalte însuşiri pe care le aveau. Au scris de asemenea ce fel de oameni erau ceilalţi feciori de neam de prin ţinuturi şi i-au trimis contelui toată însemnarea.

Îndată ce a văzut contele izvodul, i l-a arătat Sultanului; şi citindu-l Saladin, deşi se arătau toţi a fi de soi, fiecăruia dintre feciorii de regi şi de mari seniori le-a găsit câte un cusur: ba că erau nărăviţi la mâncare ori băutură, ba că erau prea aprigi ori prea singuratici din fire, ba că nu ştiau să se poarte cu oamenii şi se înhăitau cu netrebnicii, ba că erau împiedicaţi la vorbă ori aveau vreo altă meteahnă din cele multe pe care le pot avea oamenii. Şi a văzut că feciorul unui om înstărit, care nu era de neam prea mare, părea să fie, din câte scria despre el în izvodul acela, omul cel mai bun şi cel mai destoinic, neavând nicio meteahnă despre care să se fi auzit vreodată vorbindu-se. Văzând Sultanul aşa, l-a sfătuit pe conte să-şi mărite fata după bărbatul acela, căci a înţeles că deşi ceilalţi erau mai vestiţi şi de neam mai mare, mai bine era să-şi mărite contele fata cu el, decât cu oricare din ceilalţi care aveau vreo meteahnă sau chiar mai multe, socotind el că omul trebuia preţuit mai mult după faptele sale decât după bogăţia sau după rangul neamului său.

Iar contele a trimis vorbă contesei şi neamurilor sale să-i mărite fata după acela pe care i-l arătase Saladin. Şi cu toate că mult s-au mirat, au trimis după feciorul acelui om bogat şi i-au spus ce le poruncise contele. Iar el le-a răspuns că înţelegea că era contele de neam mai mare, şi mai bogat şi mai vestit decât el, dar că dacă el ar avea asemenea stare, ar socoti că orice femeie ar fi bine măritată după el; şi că, dacă aduseseră vorba doar aşa, fără gând s-o facă, socotea că fac mare greşeală umblând să-l încurce fără niciun rost. Dar ei i-au răspuns că voiau neapărat să facă nunta şi i-au povestit cum îl povăţuise Sultanul pe conte să-i dea lui fata mai bine decât oricărui fecior de rege sau de mare senior, alegându-l anume fiindcă era om. Auzind el acestea, a înţeles că nu-l minţiseră cu căsătoria şi a chibzuit că, de vreme ce Saladin îl alesese pentru omenia lui şi îi hărăzise asemenea cinste, el nu era om dacă nu făcea în împrejurarea asta ceea ce se cădea să facă.

Atunci a spus contesei şi celorlalte rubedenii afecontelui că dacă voiau să-i creadă că spuneau adevărul, să-i dea îndată pe mână întreg ţinutul şi toate veniturile, dar nu le-a suflat vorbă despre ce chibzuise el să facă. Iar ei s-au învoit cu cererea tânărului şi i-au dat toate pe mână. Atunci a luat el o mulţime de bani şi a pus în mare taină să i se gătească nişte galere şi a mai păstrat deoparte cât să aibă din belşug. Îndată ce a isprăvit cu treaba asta, a poruncit să se pregătească nunta pentru o zi anume.

După ce s-a făcut nunta bogată şi aleasă, seara, când trebuia să se ducă la casa nevestei, înainte de a merge la culcare, a chemat pe contesă şi pe neamurile sale şi le-a spus în mare taină că, precum ştiau ei bine, contele îl alesese pe el dintre alţii cu mult mai vrednici şi că făcuse asta pentru că Sultanul îl sfătuise să-şi mărite fata după un om; şi de vreme ce Sultanul şi contele îi făcuseră atâta cinste alegându-l pe el, socotea că nu era om dacă nu făcea ceea ce se cădea să facă; de aceea avea să plece şi le lăsa în grijă pe jupâniţa cu care se însurase şi întreg

ţinutul, iar el nădăjduia în Dumnezeu, care o să-i poarte paşii în aşa fel încât să-i meargă vestea că săvârşise faptă de om.

După ce a spus acestea, a încălecat şi s-a dus cu Dumnezeu. Şi a pornit către regatul Armeniei unde a zăbovit atâta timp cât i-a trebuit ca să înveţe bine graiul şi obiceiurile acelui pământ. Acolo a aflat că Saladin era mare vânător.

Atunci a luat el* mulţi şoimi buni şi mulţi câini de soi şi a pornit la Saladin, iar acolo şi-a împrăştiat galerele, câte una în fiecare port, lăsând cuvânt să nu se clintească până când nu le-o porunci el.

Înfăţişându-se el Sultanului, a fost foarte bine primit, dar nu i-a sărutat mâna şi nici nu i-a făcut închinăciunile pe care le face omul în faţa stăpânului său. Şi când Saladin a poruncit să i se dea toate câte i-ar face trebuinţă, el i-a mulţumit cuviincios, dar n-a vrut să primească nimic şi i-a spus că nu venise ca să primească daruri; dar cum auzise vorbindu-se numai lucruri bune despre el, poftea, dacă nu-i era cu supărare, să trăiască o vreme în palatul lui, ca să înveţe câte ceva din însuşirile alese ale Sultanului şi ale celor din preajma sa. Şi cum ştia că Sultanul e mare vânător, îi adusese mulţi şoimi buni şi mulţi câini de soi, aşa că înălţimea-sa să poftească a-şi alege care-i plăceau, iar cu ce avea să-i rămână lui, îi stătea la poruncă pentru a-l însoţi la vânătoare şi a-l sluji cât mai bine atât în privinţa asta cât şi în altele. Lucrul i-a fost tare pe plac Sultanului şi şi-a ales ce-a poftit din cele aduse, dar n-a putut în ruptul capului să-l facă pe celălalt să primească ceva de la el, nici să-i scoată vreo vorbă despre rosturile lui, nici să-l facă să ia vreo slujbă domnească pentru care să fie ţinut să-l apere. Şi aşa a hălăduit el în palat multă vreme.

Fiindcă Dumnezeu potriveşte lucrurile după cum îi e vrerea, a făcut ca şoimii să prindă nişte cocori. Iar pe unul din ei l-au ajuns de l-au omorât tocmai în unul din porturile unde se afla o galeră lăsată de ginerele contelui.

Şi. cum călăreau amândoi pe cai iuţi, s-au îndepărtat

aşa de mult de ceata lor, încât nimeni n-a văzut pe unde au apucat-o. Ajungând Saladin la locul unde se aflau şoimii cu cocorul, a descălecat în grabă ca să dea fuga la ei. Iar ginerele contelui, care îl însoţise tot timpul, îndată ce l-a văzut că a pus piciorul pe pământ, le-a şi făcut semn celor de pe galeră.

Sultanul, care n-avea altă grijă decât să-şi hrănească şoimii, când s-a trezit înconjurat de oamenii de pe galeră, s-a înspăimântat grozav. Atunci ginerele contelui a pus mâna pe spadă prefăcându-se că vrea să-l lovească cu ea. Văzând aşa, Saladin a dat glas, strigându-i că asta era trădare în toată legea. Iar ginerele contelui i-a spus că ferit-a Dumnezeu să fie aşa, căci după cum ştia prea bine, niciodată nu l-a socotit drept stăpânul lui şi nici n-a vrut să primească de la el vreo slujbă ca să trebuiască să-l apere, ci să ştie Sultanul că şi-o făcuse cu mâna lui.

Îndată ce a rostit acestea, l-a luat şi l-a dus pe galeră, iar după ce l-a văzut acolo, i-a povestit că era ginerele contelui, şi anume acela pe care chiar el îl alesese dintre alţii mai de soi, pentru că-l socotise om; şi de vreme ce-l alesese, el a înţeles că nu era cu adevărat om dacă nu împlinea fapta aceasta; i-a cerut aşadar să binevoiască a i-l da pe socrul său, ca să vadă contele că sfatul pe care i-l dăduse era cu adevărat bun şi folositor.

Dacă a auzit Saladin acestea, i-a mulţumit din suflet lui Dumnezeu şi, văzând că povaţa lui fusese bună, s-a bucurat mai mult decât dacă i s-ar fi întâmplat cine ştie ce pricopseală sau cinste oricât de mare. De aceea i-a spus ginerelui că i-l dădea pe conte cu dragă inimă.

Ginerele contelui s-a încrezut în cuvântul Sultanului şi l-a scos de pe galeră plecând cu el. Iar oamenilor de pe galeră le-a poruncit să iasă din port la atâta depărtare încât să nu-i poată vedea nimeni de acolo.

Apoi Sultanul şi ginerele contelui şi-au înfruptat bine şoimii, iar când au sosit şi cetaşii, l-au găsit pe Saladin foarte voios. El însă n-a suflat nimănui vreun cuvânt despre cele ce i se întâmplaseră.

Când au ajuns în cetate, s-a dus Sultanul drept la

casa unde locuia contele, luându-l cu sine şi pe ginerele acestuia.

Şi îndată ce a dat cu ochii de conte, a început a-i spune cu mare bucurie:

— Conte, mult îi mulţumesc lui Dumnezeu pentru că m-a ajutat să chibzuiesc atât de bine cum am chibzuit când te-am sfătuit cum să-ţi măriţi fata. Iată-ţi aici ginerele care te-a izbăvit de captivitate.

Şi i-a povestit atunci tot ce făcuse ginerele său şi cinstea şi strădania pe care o arătase mai întâi când îl prinsese şi apoi când se încrezuse în cuvântul lui.

Atunci Sultanul şi contele şi toţi câţi au aflat cele întâmplate, au adus mare laudă iscusinţei şi strădaniei şi cinstei pe care le dovedise ginerele contelui, mulţumindu-i lui Dumnezeu că a orânduit în aşa fel lucrurile încât să-l ducă la asemenea izbândă.

Apoi Sultanul i-a copleşit pe conte şi pe ginerele său cu daruri multe şi bogate, iar pentru supărarea pricinuită contelui de captivitate, i-a dat de două ori preţul dijmelor pe care le-ar fi putut strânge de pe pământurile sale în timpul cât stătuse prins, şi l-a trimis în ţara lui bogat şi mulţumit.

Şi tot binele acesta i s-a tras contelui de la sfatul înţelept pe care i-l dăduse Sultanul să-şi mărite fata după un om.

Iar voi, senior conte Lucanor, de vreme ce aveţi a-l sfătui pe vasalul vostru pentru măritişul rudei sale, să-l învăţaţi aşa: că lucrul cel mai de seamă pe care trebuie să-l caute pentru căsătorie, este ca acela pe care o să i-l dea de bărbat fetei să fie de felul lui om vrednic; căci dacă nu e aşa, oricât ar avea el faimă, bogăţie sau viţă veche, cu niciun chip n-o să fie o căsătorie bună. Căci se cuvine să ştiţi că prin vrednicie, omul îşi întăreşte faima, îşi înalţă neamul şi îşi sporeşte avutul. În schimb, dacă este de neam mare şi foarte bogat, dar nu e om vrednic, curând toate se duc de râpă. În privinţa asta aş putea să vă spun multe isprăvi ale multor oameni de neam mare, cărora părinţii le-au lăsat avere şi nume vestit, dar fiindcă nu s-au arătat

vrednici precum s-ar fi cuvenit, au dus de râpă şi numele şi bogăţia; în vreme ce alţii, de rang mai mare sau mai mic, datorită vredniciei lor şi-au sporit cu sârg faima şi averea, încât au fost mai lăudaţi şi mai preţuiţi pentru faptele şi agoniseala lor, decât pentru tot neamul ales. Să luaţi aşadar aminte că tot binele şi tot râul se trage din firea omului, oricare ar fi starea lui. De aceea, primul lucru la care cată să se ia seama pentru căsătorie este de a cerceta ce fel de purtări, de obiceiuri, de isteţime şi de fapte are bărbatul sau femeia care va să se căsătorească, iar abia după ce s-au cercetat acestea să se ţină socoteală că, cu cât este neamul mai de soi şi bogăţia mai mare şi înfăţişarea mai chipeşă şi vecinătatea mai strânsă, cu atât este căsătoria mai bună.

Iar contelui i-au fost foarte pe plac vorbele lui Patronio şi a socotit că adevărate erau toate câte le spusese.

Văzând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile 4 e mai j0 & care zic aşa:

Cine-i om, toate sporeşte Cine nu, le prăpădeşte.

Despre întâmplarea cu copacul Minciunii într-o zi, contele Lucanor a grăit către Patronio, sfetnicul său, în felul acesta:

— Patronio, află că mă găsesc în mare duşmănie şi zavistie cu nişte oameni care nu prea mă au la inimă; iar aceşti oameni sunt atât de făţarnici şi de înrăiţi încât umblă veşnic cu minciuni, atât faţă de mine cât şi faţă de toţi aceia cu care au de făcut ori de împărţit ceva. Şi se pricep atât de bine să-şi ticluiască minciunile şi ştiu să le folosească cu atâta iscusinţă, încât îmi pricinuiesc mari necazuri, iar ei se semeţesc tot mai mult, aţâţând oamenii cu înverşunare împotriva mea. Află însă că, dacă aş vrea să mă port şi eu în acelaşi chip, poate că m-aş pricepe s-o fac la fel de bine ca şi ei; dar pentru cătiu că minciuna este un lucru urât, niciodată nu m-am împăcat cu ea. Acum, cunoscându-ţi înţelepciunea, rogu-te să mă povăţuieşti cum trebuie să mă port cu aceşti oameni.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să faceţi aşa cum este mai bine şi vă este mai de folos, aş dori să aflaţi întâmplarea cu Adevărul şi Minciuna.

Iar contele l-a rugat să-i istorisească întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, Minciuna şi Adevărul legaseră tovărăşie împreună şi, după ce au dus-o aşa o bucată de vreme, Minciuna, care n-avea astâmpăr, i-a spus Adevărului că bine le-ar prinde dacă ar sădi un pom ca să le dea roade şi să stea la umbra lui în ceasurile de arşiţă. Iar Adevărul, care este blajin şi cumsecade, s-a învoit bucuros.

Îndată ce au sădit pomul şi a început să crească, Minciuna i-a spus Adevărului că trebuiau să-şi aleagă fiecare partea lui de copac. Iar Adevărul s-a învoit bucuros.

1 După părerea lui Valbuena-Prat (op. cit.) este vorba de un apolog de origine sanscrită.

Atunci, Minciuna, lămurindu-i cu vorbe meşteşugite şi ademenitoare că rădăcina este cea care dă viaţă şi trăinicie copacului şi că este partea cea mai bună şi mai folositoare, l-a sfătuit pe Adevăr să-şi aleagă rădăcina copacului, care este înfiptă în pământ, pe când ea o să se încumete să-şi aleagă rămurelele ce aveau să crească sus, deasupra pământului, cu toate că o păştea primejdia să i le taie ori să i le jumulească oamenii, ori să i le roadă animalele, ori să i le cresteze păsările cu ghearele şi cu ciocul, ori să le usuce arşiţa şi să le pălească gerul; iar din toate primejdiile astea, niciuna n-avea să ameninţe rădăcina.

Auzind Adevărul toate acestea, fiind de felul lui lipsit de prefăcătorii şi plin de încredere şi gânduri curate, i-a dat crezare tovarăşei sale, Minciuna, punând temei pe vorbele ei şi a socotit că îl sfătuia să-şi aleagă o parte foarte bună, aşa că şi-a luat rădăcina, rămânând tare mulţumit. Când a văzut Minciună că izbutise, s-a înveselit grozav că-şi înşelase tovarăşul spunându-i gogoşi frumoase şi dibace.

Atunci Adevărul s-a vârât sub pământ ca să trăiască în preajma rădăcinii, care era partea lui, iar Minciuna a

rămas pe pământ, unde trăiesc şi umblă oamenii şi unde se află toate lucrurile. Şi cum este foarte linguşitoare, în scurtă vreme toată lumea a fost tare mulţumită de ea. Iar copacul ei a început să crească şi să întindă ramuri mari cu frunze bogate, care dădeau o umbră îmbietoare, apoi a făcut flori minunate foarte frumos colorate, care erau tare plăcute la vedere.

Când au văzut oamenii minunăţia aceea de copac, veneau eu dragă inimă să se strângă pe lângă el, bucurându-se de umbră şi de florile lui aşa de frumos colorate; şi venea mereu tot mai multă lume, ba chiar şi cei care-şi duceau traiul prin alte locuri îşi spuneau unii altora că, dacă voiau să dea de huzur şi veselie, să meargă să stea la umbra copacului Minciunii.

Îndată ce oamenii se strângeau sub pomul acela, Minciuna, care e mare meşteră la măguleli şi este foarte învăţată, îi desfăta şi le arăta ştiinţa ei, iar oamenii învăţau bucuros şi cu sârguinţă acest meşteşug. În chipul ăsta a tras către ea pe mai toţi oamenii de pe lume, iar pe unii îi învaţă minciuni simple, pe alţii, mai isteţi, minciuni îndoite, iar pe alţii, foarte iscusiţi, minciuni întreite.

Şi cată să ştiţi că minciuna simplă este când un om îi spune altuia: „Jupân Cutărică, am să fac cutare treabă pentru dumneata”, şi spune un neadevăr. Iar minciuna îndoită este atunci când cineva se jură, se închină, zălogeşte şi pune şi pe alţii să facă jurăminte, iar în timp ce dă încredinţările astea, s-a şi gândit în ce fel şi chip o să le întoarcă în minciună şi înşelăciune. Însă minciuna întreită, care este cumplit de înşelătoare, este aceea care înşală spunând adevărul.

Iar în ştiinţa asta, Minciuna era atât de învăţată şi se pricepea atât de bine s-o împărtăşească celor care se bucurau să şadă la umbra copacului ei, încât îi făcea să-şi împlinească prin acel meşteşug mai toate voile; şi dintre cei neînvăţaţi cu acest meşteşug, nu era niciunul care până la urmă să scape de a le face pe voie, amăgindu-i fie cu frumuseţea copacului, fie cu iscusinţa deprinsă de la Minciună. Iar lumea râvnea grozav să stea la umbra aceea

şi să înveţe tot ce le împărtăşea Minciuna.

Aşadar, Minciuna era foarte slăvită şi preţuită şi căutată de oameni, iar cel care nu izbutea să se apropie îndeajuns de ea şi să-i deprindă bine meşteşugul, era mai puţin preţuit de ceilalţi şi chiar el însuşi se preţuia mai puţin.

În timp ce Minciunii îi mergea atât de bine, Adevărul cel oropsit şi dispreţuit stătea ascuns sub pământ, neştiut de nimeni, neîndrăgit de nimeni, necăutat de nimeni. Văzând el că nu-i rămăsese pentru a-şi ţine zilele nimic alta decât rădăcinile de copac care erau partea lui, pe care o alesese la sfatul Minciunii, în lipsă de altceva mai bun –, a trebuit să se apuce să roadă şi să reteze rădăcinile copacului Minciunii, chivernisindu-se cum putea. Şi eu toate că pomul avea crengi sănătoase şi frunziş bogat, care dădea o umbră deasă şi multe flori plăcut colorate, a rămas fără rădăcini înainte de a lega rod, căci a trebuit să-i le mănânce Adevărul, nemaiavând cu ce-şi ţine zilele.

După ce toate rădăcinile copacului Minciunii au fost retezate, pe când şedea ea la umbra pomului său cu toţi oamenii veniţi să-i înveţe meşteşugul, s-a stârnit un vânt care a pălit copacul, şi cum rămăsese fără rădăcini, a fost lesne de doborât, şi a căzut peste Minciună, strivind-o rău de tot, iar toţi cei care stăteau acolo la învăţătură au fost răpuşi sau vătămaţi tare, de au rămas betegi.

Iar în locul unde fusese trunchiul acelui copac, s-a ivit Adevărul din ascunzătoarea lui, şi când a ajuns la faţa pământului, a văzut că Minciuna şi toţi cei care se însoţiseră cu ea erau betegiţi rău şi ajunseseră tare prost de pe urma învăţăturii şi faptelor deprinse de la dânsa.

Iar voi, senior conte Lucanor, să luaţi aminte că minciuna are ramuri bogate, şi florile ei sunt foarte ispititoare, iar oamenii le îndrăgesc tare mult, dar toate sunt doar umbră şi niciodată nu ajung să lege rod. Aşadar, dacă duşmanii aceia ai voştri se folosesc de meşteşugurile şi vicleşugurile minciunii, păziţi-vă de ei cât puteţi şi nu vă gândiţi cumva să le fiţi tovarăş la asemenea îndeletnicire, nici să pizmuiţi pricopseala cu care se aleg de pe urma

acestui meşteşug al minciunii, căci puteţi fi încredinţat că n-o să ţină mult şi că n-o s-o sfârşească bine, şi când le-o fi lumea mai dragă, atunci o să se prăbuşească aşa cum s-a prăbuşit copacul Minciunii peste cei care se socoteau foarte pricopsiţi la umbra lui. Ci, cu toate că adevărul este dispreţuit, ţineţi-vă strâns de el şi preţuiţi-l, încredinţat fiind că prin el o să fiţi mulţumit şi o să ajungeţi la împliniri bune şi o să dobândiţi milostivirea Domnului, care o să vă dea numai bine şi multă cinstire trupului pe lumea asta şi mântuirea sufletului în cealaltă.

Iar contelui i-a plăcut mult sfatul pe care i l-a dat Patronio şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Urmaţi adevărul fugind de minciună, Căci cel care minte năpaste-şi adună.

Despre traiul pe care-l duceau cu nevestele lor un împărat şi don Alvarha Hez Minaya într-o zi, vorbind contele Lucanor cu Patronio, sfetnicul lui, i-a spus:

— Patronio, am doi fraţi, amândoi căsătoriţi, care trăiesc în chipuri cu totul deosebite, căci unul îşi iubeşte atât de mult nevasta pe care şi-a luat-o, încât nu-i chip să-l dezlipeşti din preajma ei măcar o zi, şi nu face nimic până ce n-o întreabă, şi nici nu iese vreodată din cuvântul ei. Celălalt, în schimb, nu e rost să-l faci cu niciun preţ să dea ochi cu nevasta, nici să treacă pragul casei unde se află ea. Şi cum lucrul ăsta mă mâhneşte din cale afară, te rog să mă înveţi ce ar fi de făcut.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, după cele ce-mi spuneţi, înţeleg că amândoi fraţii voştri au apucat-o pe căi greşite; căci niciunul nici celălalt n-ar fi trebuit să arate nici atâta dragoste nici atâta silă câtă le arată ei nevestelor pe care şi le-au luat. S-ar putea întâmpla însă ca greşeala lor să se tragă din felul de a fi al soţiilor. De aceea aş dori să aflaţi – ce-au păţit împăratul Frederic şi don Alvarhanez Minaya, cu nevestele lor.

Iar contele l-a poftit să-i spună întâmplarea.

1 Este vorba de Alvar Fânez (sec. XI) nepot şi tovarăş de luptă al vestitului Cid. A fost de altfel mâna dreaptă a regelui Castiliei, Alfonso al VI-lea, atât în treburile politice, cât şi în lupta contra maurilor. Contele Pedro Anstirez este de asemenea o figură istorică bine cunoscută, datorită căruia fapt îi întâlnim pe amândoi în vechiul folclor spaniol

De remarcat aici părerile lui don Juan Manuel despre căsnicie şi femeie în general, a cărei îndatorire principală este totala supunere faţă de bărbat, care în schimb nu trebuie să-i acorde mare atenţie. Este destul de amuzantă ideea că motivul pentru care bărbatul nu trebuie să păcătuiască faţă de nevasta lui e acela de a nu se vedea constrâns apoi la unele concesii faţă de ea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, de vreme ce este vorba de două întâmplări, nu vi le pot spune pe amândouă deodată, aşa că am să vă povestesc mai întâi păţania împăratului Frederic, iar apoi pe aceea a lui don Alvarhanez. Senior conte, împăratul Frederic s-a însurat cu o domniţă de neam foarte mare, după cum i se şi cuvenea; cu toate astea, n-a nimerit-o bine, căci nu i-a cunoscut firea înainte de a o lua de nevastă.

După ce au făcut nunta, deşi era ea doamnă mare şi foarte mândră la înfăţişare, a început să sie arate cea mai rea, mai îndărătnică şi mai nesuferită femeie din lume; aşa că, dacă împăratul voia să mănânce, ea zicea că pofteşte să ajuneze, iar dacă împăratul voia să se culce, ea poftea să se scoale, iar dacă împăratul îndrăgea pe careva, îndată ea nu-l putea suferi. Ce să vă mai spun? Tot ce îl bucura pe împărat, o supăra pe ea, şi orice făcea împăratul, ea făcea întotdeauna dimpotrivă.

După ce a răbdat-o aşa împăratul o vreme, dacă a văzut că nu era chip s-o scoată, din toanele ei orice i-ar fi spus el sau alţii, nici cu rugăminţi, nici cu ameninţări, nici cu binele, nici cu răul, a înţeles că supărarea şi viaţa amară pe care avea s-o îndure era o mare primejdie atât pentru treburile lui cât şi pentru supuşii săi, aşa că nu mai ştia ce să facă. Văzând aşa, s-a dus la Papă şi i-a spus tot păsul lui despre viaţa nesuferită pe care-o ducea şi

pacostea care i se trăgea lui şi ţării din pricina purtărilor împărătesei, drept care mult ar fi dorit, dacă se putea, să-i despartă Papa. A văzut însă că, potrivit legii creştineşti, nu se putea despărţi, însă, pe de altă parte, nu mai era chip să trăiască din pricina răutăţilor împărătesei, iar Papa a înţeles că aşa stăteau lucrurile. Negăsind ei altă portiţă de scăpare, Papa i-a spus împăratului că lăsa treaba asta în grija chibzuinţei şi dibăciei sale, căci el nu putea să-i dea dezlegare înainte ca păcatul să fi fost făptuit.

A plecat deci împăratul de la Papă şi s-a întors acasă, străduindu-se în toate chipurile să curme reaua-voinţă a femeii, cu mângâieri, cu ameninţări, cu poveţe, cu mustrări şi în câte chipuri au putut născoci el şi cu cei din preajma lui, dar toate au fost în zadar; căci cu cât o îndemnau să-şi schimbe purtarea, cu atâta se arăta ea pe zi ce trece mai îndărătnică.

Dacă a văzut împăratul că nu era rost s-o îndrepte, i-a spus într-o bună zi că voia să se ducă la vânătoare de cerbi şi că o să ia cu el din otrava cu care se ung săgeţile ca să omoare cerbii, iar restul o să-l lase pentru când s-o mai duce altă dată la vânătoare; aşa că ea să bage bine de seamă şi nu cumva să pună din unsoarea aceea la râie ori la bube ori la vreo zdrelitură care sângerează, căci otrava era atât de tare, încât omora orice făptură. Apoi a luat altă alifie bună şi tămăduitoare pentru toate bubele şi s-a uns împăratul cu ea sub ochii nevestei, pe unde avea niscaiva zdrelituri, de au putut să vadă, şi ea şi toţi cei de faţă, cum se tămăduieşte pe loc. I-a spus deci să ia din aceea dacă o avea nevoie, ca să-şi pună pe orice fel de rană. Iar asta i-a spus-o de faţă cu multă lume, bărbaţi şi femei. Apoi şi-a luat otrava trebuincioasă pentru cerbi şi a pornit la vânătoare precum spusese.

Îndată ce a plecat împăratul, ea a început să se burzuluiască şi să se mânie zicând:

— Aţi auzit ce-a putut să-mi spună fătarnicul de împărat! Fiindcă ştie că râia mea nu e la fel cu a lui, mi-a spus să mă ung cu alifia cu care s-a uns el, ştiind că n-o să mă tămăduiască, iar de cealaltă, care ştie că m-ar tămădui,

a zis să nu earecumva să mă ating. Dar am să-i fac eu în ciudă şi am să mă ung cu aceea, iar când s-o întoarce, o să mă găsească lecuită. Şi fiindcă ştiu că nimic nu l-ar înciuda mai mult, tocmai de-aia am s-o fac.

Cavalerii şi doamnele care se aflau în preajma ei s-au străduit din toate puterile s-o oprească şi au început să se roage de ea plângând să nu facă una ca asta, căci cu siguranţă că avea să moară pe loc.

Dar ea n-a vrut să se lase: a luat alifia şi şi-a uns bubele cu ea. Curând după aceea, au cuprins-o frigurile morţii şi s-ar fi căit ea dacă ar mai fi avut timp, dar era prea târziu. Şi a murit de râul firii ei îndărătnice.

Cu don Alvarhanez s-a întâmplat tocmai dimpotrivă, şi ca să ştiţi cum a fost, am să vi le spun toate aşa cum s-au petrecut.

Don Alvarhanez era un bărbat foarte bun şi ales şi şi-a aşezat casa la Yxcar şi trăia acolo. Iar contele don Pero Ansúrez şi-a aşezat casa la Cuellar şi trăia acolo, având trei fete.

Într-o bună zi, don Alvarhanez a venit la el pe negândite, iar contelui don Pero Ansúrez i-a plăcut mult de el. După ce au stat la masă, l-a întrebat de ce venise aşa pe negândite, iar don Alvarhafiez i-a spus că venise să-i ceară de nevastă pe una din fete, dar că dorea să i le arate pe toate trei şi să-i îngăduie să stea de vorbă cu fiecare din ele, iar apoi s-o aleagă pe cea care-i va fi pe plac. Contele şi-a zis că i-a dat Dumnezeu mare noroc şi i-a răspuns că se învoia bucuros să facă aşa cum poftea don Alvarhanez.

Atunci don Alvarhafiez a luat-o deoparte pe fata cea mare şi i-a spus că dacă ea s-ar învoi, el ar lua-o de nevastă, dar că, înainte de a pune treaba asta la cale, voia să-i spună unele lucruri despre el; să ştie aşadar mai întâi că nu era prea tânăr şi că din pricina rănilor cu care se alesese în lupte, rămăsese cu o slăbiciune la cap şi de cum bea niţel vin, îşi pierdea pe loc minţile; iar când îşi ieşea din fire, se făcea atât de aprig încât nu-şi mai măsura cuvintele, aşa că uneori jignea oamenii de se căia amarnic pe urmă când îşi venea în fire. De asemeni, când se ducea

la culcare, îndată ce se suia în pat, făcea multe năzbâtii care n-ar fi stricat să fie mai potolite. Şi i-a tot spus asemenea lucruri, încât orice femeie care n-ar fi fost destul de coaptă la minte, ar fi socotit că nu era bun de bărbat.

După ce i-a spus el toate acestea, fata contelui i-a răspuns că nu hotăra ea măritişul, ci tatăl şi mama ei. Apoi a plecat de lângă dânsul şi s-a dus la tatăl ei. Părinţii au întrebat-o ce avea de gând să facă, şi cum ea n-a avut atâta minte câtă i-ar fi trebuit, le-a răspuns că don Alvarhafiez îi spusese asemenea lucruri încât mai bine s-ar şti moartă decât măritată cu el. Contele n-a vrut să-i spună chiar aşa lui don Alvarhanez, ci i-a spus doar că fata lui nu poftea încă să se mărite.

Atunci don Alvarhanez a stat de vorbă cu fata mijlocie şi lucrurile s-au petrecut întocmai ca şi cu sora ei cea mare.

Pe urmă a vorbit cu mezina şi i-a spus tot ce le spusese şi surorilor ei; ea a răspuns că-i mulţumea lui Dumnezeu că don Alvarhañez poftea să se însoare cu dânsa. Iar dacă vinul îi făcea rău, precum spusese, poate că îi pria să se ţină mai departe de lume din pricina asta sau din alta, iar ea avea să-l ferească mai bine decât oricine. Cât despre bătrâneţea lui, n-avea să-şi strice ea nunta pentru atâta lucru, căci era bucuroasă şi mândră să fie măritată cu don Alvarhañez. Iar dacă era aprig din fire, precum spusese, şi jignea oamenii, nu era mare nenorocire, căci ea n-o să-i dea niciodată prilej s-o jignească, şi chiar dacă ar jigni-o, ea ar şti să fie răbdătoare.

Şi la toate lucrurile pe care i le-a spus don Alvarhañez s-a priceput să răspundă atât de bine, încât el a rămas tare bucuros şi i-a mulţumit din suflet lui Dumnezeu că-şi găsise o nevastă atât de cuminte.

I-a spus aşadar contelui, don Pero Ansúrez, că pe aceea o voia de nevastă, iar contele s-a bucurat grozav şi au făcut fără zăbavă nunta şi pe dată s-a înţeles foarte bine cu nevasta lui. Iar pe nevastă o chema doña Vascuñana.

După ce şi-a adus don Alvarhañez nevasta acasă la el,

s-a dovedit ea a fi o femeie atât de vrednică şi de cuminte, încât el socotea că nimerise tare bine şi că se cuvenea să-i împlinească toate dorinţele.

Şi se purta astfel din două pricini: mai întâi pentru că Dumnezeu o făcuse bună şi cuminte, iar apoi pentru că îl iubea pe don Alvarhañez şi-i preţuia atât de mult înţelepciunea, încât socotea că tot ce zice şi face el este cu adevărat cât se poate de bine; şi-i plăcea tot ce zicea şi făcea el, aşa că în toată viaţa ei nu s-a împotrivit niciodată vrerilor lui. Şi să nu credeţi că se purta aşa ca să-l linguşească ori ca să-l măgulească, ci era cu adevărat încredinţată că don Alvarhañez nu putea greşi în dorinţele, spusele şi faptele sale şi că nimeni nu putea să facă mai bine decât el. Mai întâi, din pricina asta, care era mare lucru; iar pe urmă, dovedind ea atâta cuminţenie şi vrednicie, încât întotdeauna făcea cum e mai bine, don Alvarhañez o iubea şi o preţuia atât de mult, încât socotea că se cuvine să-i împlinească voile, căci ea dorea şi îl sfătuia numai spre binele şi cinstea lui. Nici n-a poftit vreodată din vreo toană ori vreo pornire să facă don Alvarhañez ceva care nu se cădea sau nu era spre binele şi spre cinstea lui.

Odată, pe când don Alvarhañez se afla acasă, a venit la el un nepot care trăia la curtea regelui, iar don Alvarhañez s-a bucurat mult că-l vede. După ce a petrecut el câtăva vreme în casa lui, i-a spus într-o zi că-l socotea om foarte vrednic şi ales şi că nu-i putea găsi decât un singur cusur. Don Alvarhañez l-a întrebat care era acela, şi nepotul i-a spus că nu-i afla alt cusur decât că prea se lua după nevasta lui, lăsând-o să poruncească în toate treburile. Atunci don Alvarhañez i-a spus că peste câteva zile avea să-i dea răspuns.

Şi fără să mai dea ochi cu doña Vascuñana, don Alvarhañez a încălecat pe cal şi, luându-şi nepotul cu el, au plecat pe câteva zile în altă parte. Pe urmă a trimis după doña Vascuñana şi a potrivit lucrurile în aşa fel încât să se întâlnească pe drum, fără să se fi vorbit unul cu altul, căci n-au avut când.

Don Alvarhañez mergea înainte, împreună cu nepotul lui; iar doña Vascuñana venea în urma lor. După ce au umblat aşa o bucată de vreme, don Alvarhañez şi nepotul lui au văzut o cireadă mare de vaci. Atunci don Alvarhañez a prins a zice:

— Ai văzut, nepoate, ce iepe frumoase sunt pe moşia noastră?

Auzind nepotul una ca asta, s-a minunat grozav şi a crezut că i-o spunea în glumă, răspunzându-i că ce tot vorbea, doar acelea erau vaci.

Don Alvarhañez începu să se mire şi-i spuse că se temea să nu-şi fi pierdut cumva nepotul minţile, că doar vedea bine că acelea erau iepe.

Dacă a văzut nepotul că don Alvarhañez o ţinea tot pe-a lui şi că nu şuguieşte, s-a speriat, socotind că don Alvarhañez se smintise.

Iar don Alvarhañez a stăruit aşa cu tot dinadinsul până ce s-a ivit din urmă şi doña Vascuñana. Dând cu ochii de ea, i-a spus nepotului:

— Ei, nepoate, iată că vine doña Vascuñana şi o să ne împace ea.

Nepotul s-a învoit bucuros, iar când doña Vascuñana a ajuns lângă ei, nepotul i-a spus:

— Señora, don Alvarhañez şi cu mine nu ne putem înţelege, căci el zice că vacile astea sunt iepe, iar eu zic că sunt vaci; şi atâta ne-am încăpăţânat fiecare pe-a lui, încât el mă socoteşte pe mine smintit, iar eu cred că el nu este în toate minţile. Aşa că, señora, lămuriţi neînţelegerea noastră.

Auzind doña Vascuñana acestea, deşi vedea bine că acelea erau vaci, dacă i-a spus nepotul că don Alvarhañez zisese că erau iepe, a crezut cu adevărat că ei doi se înşală şi că nu se pricep, căci bărbatu-său nu se putea să nu le cunoască, şi dacă zicea el că erau iepe, nu mai încăpea îndoială că iepe erau.

A grăit atunci către nepot şi către toţi câţi se mai aflau de faţă:

— Dumnezeu să mă ierte, nepoate, rău îmi pare de

vorbele dumitale şi martor mi-e Domnul că aş fi dorit să te văd venind cu mai multă minte şi mai luminat de la curtea regelui pe unde ai zăbovit atâta; căci vezi bine că-ţi lipseşte şi priceperea şi agerimea ochiului dacă socoteşti că iepele sunt vaci.

Şi începu să-i dovedească după culoare, după alcătuire şi după multe alte semne că acelea erau iepe şi nu vaci şi că adevărat grăise don Alvarhañez, căci el nu se înşela niciodată în judecata şi spusele sale. Şi a stăruit cu atâta tărie, încât, până la urmă, nepotul şi toţi ceilalţi începură să creadă că greşiseră ei şi că aşa era cum zisese don Alvarhañez, adică cele care credeau ei că sunt vaci erau iepe. Isprăvind ei vorba asta, don Alvarhañez şi nepotul au pornit mai departe şi au dat de o herghelie mare de iepe.

Atunci don Alvarhañez a grăit către nepot:

— Iacă, nepoate! Astea într-adevăr sunt vaci, nu ca acelea de adineauri, de care-ţi spuneam că sunt iepe.

Auzind nepotul una ca asta, i-a răspuns unchiului:

— Dumnezeu să mă ierte, don Alvarhañez, dacă este într-adevăr aşa cum spui, m-a adus necuratul pe meleagurile astea; căci negreşit, dacă astea sunt vaci, înseamnă că m-am smintit de tot, fiindcă nu încape îndoială că astea sunt iepe, nu vaci.

Atunci don Alvarhañez a început să stăruie cu supărare că erau vaci. Şi s-au tot ciorovăit ei aşa până ce i-a ajuns din urmă doña Vascuñana. Îndată ce au văzut-o, i-au spus ce zisese don Alvarhañez şi ce zisese nepotul; şi cu toate că i se părea ei că nepotul are dreptate, nu putea cu niciun chip să creadă că don Alvarhañez ar greşi, ori că adevărul ar putea fi altul decât zicea el. Începu deci să caute a dovedi că soţul ei grăise cu dreptate, şi a adus dovezi atât de numeroase şi de întemeiate, încât nepotul şi toţi ceilalţi au socotit că-i înşelase pe ei mintea şi ochii şi că era precum spusese don Alvarhañez. Şi aşa a rămas.

Don Alvarhañez cu nepotul au pornit mai departe şi s-au tot dus până ce au ajuns la un râu cu mori. În timp ce-şi adăpau dobitoacele din apa lui, don Alvarhañez a

început a spune că râul acela curgea înspre izvor şi că apa venea la mori din cealaltă parte.

Când l-a auzit zicând acestea, nepotul lui don Alvarhañez s-a socotit pierdut, gândind că, aşa cum se înşelase necunoscând care erau vaci şi care erau iepe, tot aşa se înşela şi acum, socotind că râul curgea dimpotrivă de cum zicea don Alvarhañez. Dar s-au ciorovăit mai departe până ce a venit şi doña Vascuñana.

Dacă i-au spus neînţelegerea pe care o aveau între ei don Alvarhañez şi nepotul său, deşi i s-a părut că nepotul are dreptate, nu s-a încrezut în judecata ei şi a socotit că adevărat era aşa cum zisese don Alvarhañez. Şi i-a sprijinit spusele în atâtea chipuri, încât şi nepotul şi toţi câţi au auzit-o, au crezut că aşa era cu adevărat.

De atunci a rămas vorba că dacă bărbatul zice că râul curge în sus, nevasta cuminte trebuie să creadă şi să zică la fel.

Iar dacă a văzut nepotul lui don Alvarhañez că prin mărturiile aduse de doña Vascuñana se dovedea că spusele aceluia erau adevărate şi că el greşea necunoscând lucrurile aşa cum erau, s-a simţit tare abătut, socotind că-şi pierduse minţile.

După ce au mai umblat o bucată bună de drum, văzându-şi don Alvarhañez nepotul foarte trist şi îngrijorat, i-a spus aşa:

— Nepoate, acum ţi-am răspuns la cele ce mi-ai spus zilele trecute, că lumea socoteşte că am mare cusur fiindcă prea o răsfăţ pe nevastă-mea, doña Vascuñana; căci să ştii că toate câte s-au întâmplat astăzi între noi doi, eu anume le-am potrivit ca să înţelegi cine este ea, şi că am dreptate să fac ceea ce fac pentru dânsa. Am ştiut, de bună seamă, că vacile pe care le-am văzut mai întâi, şi despre care am zis că sunt iepe, erau negreşit vaci, aşa cum spuneai tu. Când a venit doña Vascuñana şi a auzit de la tine că eu ziceam că acelea sunt iepe, a socotit, vezi bine, că ai dreptate, dar cum se încrede atât de mult în judecata mea încât socoteşte că pentru nimic în lume n-aş putea să greşesc, a crezut că tu şi cu ea sunteţi nepricepuţi şi vă

înşelaţi. De aceea a ştiut să aducă atâtea dovezi bune, încât v-a făcut pe toţi să credeţi că eu aveam dreptate. Tot aşa a făcut pe urmă când a fost vorba de iepe şi de râu. Adevărat îţi spun că din ziua când s-a măritat cu mine, niciodată n-am văzut-o să zică ori să facă ceva din care să înţeleg că voia ori poftea altceva decât mine; nici n-am văzut să se supere orice aş face eu. Întotdeauna este pornită să vadă cu adevărat că oricum fac, aşa este cel mai bine; iar treburile ei sau cele pe care i le încredinţez eu le împlineşte cu multă pricepere, gândindu-se mereu la cinstea şi folosul meu şi dorind ca lumea să înţeleagă că eu sunt stăpânul, aşa ca voinţa şi faima mea să fie neapărat respectate. Iar pentru sine nu-şi doreşte alt câştig şi altă faimă din ceea ce face, decât să ştie că este spre folosul şi mulţumirea mea. Şi socotesc eu că, dacă un maur de peste mare s-ar purta astfel cu mine, s-ar cuveni să-l iubesc şi să-l preţuiesc cu adevărat şi să ascult de sfatul lui; deci, cu atât mai vârtos, dacă e vorba de nevasta mea, şi fiind ea aşa cum este şi de neam atât de ales încât socotesc că am făcut o căsătorie bună. Iată, nepoate, că ţi-am răspuns în privinţa cusurului pe care ziceai zilele trecute că-l am.

Când a auzit nepotul lui don Alvarhañez toate acestea, i-au plăcut mult şi a înţeles că, de vreme ce doña Vascuñana era atât de cuminte şi înţeleaptă, foarte bine făcea don Alvarhañez că o iubea şi avea încredere în ea, şi că făcea pentru ea tot ce făcea, ba chiar şi mai mult de atât.

Iată dar cât de deosebite s-au dovedit a fi nevasta împăratului şi nevasta lui don Alvarhañez.

Iar dacă fraţii voştri, senior conte Lucanor, sunt atât de deosebiţi unul de altul încât unul face tot ce pofteşte nevasta lui iar celălalt tocmai dimpotrivă, poate că se întâmplă aşa din pricină că ele se poartă cu bărbaţii lor ca împărăteasa şi ca doña Vascuñana. Şi dacă aşa o fi firea lor, nu trebuie să vă miraţi şi nici să daţi vina pe fraţii voştri. Dacă însă ele nu sunt nici atât de bune, nici atât de îndărătnice ca acestea despre care v-am povestit, atunci fraţii voştri au, negreşit, mare vină; căci deşi fratele vostru

care-şi răsfaţă nevasta face bine, se cuvine ca binele acesta să fie cu măsură. Căci dacă din prea mare dragoste bărbatul pofteşte să stea mereu în preajma nevestei, astfel încât să-şi urte de treburi şi să nu mai meargă prin locurile unde poate afla foloase şi cinste, mare greşeală face; nici pentru a-i fi pe plac şi nici pentru a-i împlini poftele nu se cade să nesocotească cele cuvenite stării şi rangului său. Păzindu-le însă pe acestea, poate să-i arate nevestei oricâtă bunăvoinţă şi încredere, şi aşa se cuvine să facă şi este foarte bine dacă o face. De asemenea trebuie să bage bine de seamă să n-o mâhnească dacă n-are pricini bine întemeiate, mai ales prin lucruri cu păcat, căci de aici se trag multe rele: pe de o parte, însuşi păcatul şi răutatea pe care le-a săvârşit, iar pe de alta, că pentru a o împăca şi a-i alina supărarea va fi nevoit să facă lucruri care se vor întoarce spre paguba şi ruşinea lui. Cel care ar avea însă nenorocul să fi dat peste o muiere ca aceea a împăratului, de vreme ce n-a ştiut ori n-a vrut să se păzească la timp, nu mai poate face altceva decât să-şi îndure soarta aşa cum o vrea Dumnezeu să i-o hărăzească. Să ştiţi însă că fie într-un fel, fie în celălalt, este de mare trebuinţă ca din prima zi a căsătoriei bărbatul să-i arate nevestei că el este stăpânul şi s-o facă să priceapă în ce chip or să-şi ducă traiul împreună.

Iar eu cred, senior conte, că dacă veţi lua aminte la aceste lucruri, o să vă puteţi sfătui bine fraţii în ce chip să se poarte cu nevestele lor.

Contelui i-au plăcut mult spusele lui Patronio şi a socotit că grăise înţelept şi adevărat.

Înţelegând don Johân că aceste două pilde erau foarte bune, le-a scris în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos care zic aşa:

Soţul din timp soţiei s-arate Cum înţelege cu el să se poarte.

Despre întâmplarea lui don Lorenzo Suárez Gallinato pe când trăia în Granada într-o zi, contele Lucanor a grăit către Patronio, sfetnicul lui, precum urmează:

— Patronio, a venit la mine un om cerându-mi să-l iau

sub ocrotirea mea. Eu îl ştiu om de treabă, dar unii îmi spun că ar fi săvârşit unele fapte urâte. De aceea te rog să mă sfătuieşti, cu înţelepciunea ta, ce trebuie să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să faceţi în împrejurarea asta ce socotesc eu că este mai potrivit, aş dori să aflaţi ce s-a întâmplat cu don Lorenzo Suárez Gallinato.

Iar contele l-a rugat să-i spună întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, don Lorenzo Suárez Gallinato trăia la curtea regelui maur din Granada, şi a petrecut în regatul acela vreme îndelungată.

Mai apoi a vrut Dumnezeu să ajungă supusul regelui don Fernando; într-o bună zi, regele l-a întrebat dacă socotea că o să se îndure Domnul de el să nu-i piardă sufletul, de vreme ce păcătuise atâta în faţa lui ajutându-i pe mauri împotriva creştinilor.

Atunci don Lorenzo Suárez i-a răspuns că niciodată nu făcuse ceva care să-i aducă îndurarea Domnului, afară doar când omorâse un preot.

Regele don Fernando s-a mirat foarte şi l-a întrebat cum se putea una ca asta.

Iar el i-a răspuns că, pe când trăia la curtea din Granada, regele avea mare încredere în el şi-l făcuse mare armaş. Umblând într-o zi călare prin cetate împreună cu regele, a auzit larmă şi oameni strigând, şi cum era el armaşul regelui, a dat pinteni calului pornind spre locul unde se stârnise tărăboiul, iar acolo a văzut un preot în odăjdii.

Trebuie să ştiţi că acel preot păcătos fusese creştin şi trecuse la legea păgânească. Or, într-o bună zi, ca să fie pe placul maurilor, le-a spus că, dacă pofteau, el avea să li-l dea pe mână pe Dumnezeul în care credeau creştinii socotindu-l ei Dumnezeul cel adevărat. Iar maurii l-au rugat să li-l dea. Atunci preotul cel hain şi păcătos a pus să-i coasă nişte odăjdii, a poruncit să-i ridice un altar de a făcut slujbă şi a sfinţit anafură. Iar după ce a sfinţit-o, le-a dat-o maurilor, care au început s-o târască prin tină, batjocorind-o în tot felul.

Când a văzut don Lorenzo Suárez aceasta, deşi trăia printre mauri, şi-a amintit că este creştin şi crede cu adevărat că acela este trupul Domnului, şi de vreme ce Iisus Cristos murise ca să-i mântuiască pe păcătoşi, ar fi mare noroc pentru el dacă ar putea să moară pentru a-l răzbuna şi a-l spăla de ocara pe care i-o aduceau oamenii aceia netrebnici. Îndată ce s-a gândit aşa cu sufletul greu de amărăciune, s-a năpustit asupra preotului hain şi proclet care săvârşise asemenea blestemăţie şi i-a tăiat capul.

Apoi a descălecat de pe cal, a îngenuncheat şi s-a închinat la trupul Domnului pe care-l tăvăleau maurii în tină. Şi de cum a îngenuncheat, anafura, care se afla departe de el, a sărit din tină drept în poala lui don Lorenzo Suárez Gallinato.

Când au văzut maurii una ca asta, s-au mâniat straşnic, şi au pus mâna pe săbii, repezindu-se cu toţii asupra lui don Lorenzo Suárez care cu sabia, care cu ciomagul, care cu pietre ca să-l omoare. Atunci a apucat şi el spada cu care îl descăpăţânase pe preotul cel hain şi a început să se apere.

Auzind regele maur toată larma aceea şi văzând că voiau să-l omoare pe don Lorenzo Suárez Gallinato, a poruncit să nu se atingă nimeni de el şi a întrebat ce se întâmplase. Maurii, care erau mânioşi şi porniţi nevoie mare, i-au povestit regelui cum se petrecuseră lucrurile.

Regele s-a întristat şi s-a mâniat foarte tare şi la întrebat cu mare asprime pe don Lorenzo Suárez cum de îndrăznise să facă una ca asta fără porunca lui. Iar don Lorenzo Suárez a răspuns că, după cum bine ştia, ol nu era de legea lor, ci creştin; şi măcar că ştia asta, îi încredinţase paza trupului său, socotindu-l om de credinţă, gata să-l apere chiar cu preţul vieţii. Iar dacă rebele îl socotea om cu atâta credinţă încât să poată face asta pentru el, care era maur, să se gândească atunci ce se cuvenea să facă el ca om de credinţă şi creştin, pentru a apăra trupul lui Dumnezeu, care este regele regilor şi împăratul împăraţilor; iar dacă din pricina asta avea să dea poruncă

să fie omorât, socotea că ar fi ziua cea mai fericită din viaţa lui.

Auzind regele aceasta, i-a plăcut foarte mult fapta lui don Lorenzo Suárez, şi l-a îndrăgit şi l-a preţuit şi mai mult de atunci înainte.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă ştiţi că acela care vă cere ocrotire este om de treabă şi puteţi să vă încredeţi în el, chiar dacă vă spun unii şi alţii că a săvârşit fapte urâte, nu se cuvine să-l alungaţi din preajma voastră; căci s-ar putea ca cei care socotesc că a făcut răutăţi să nu fi văzut cu ochii lor, şi nici să nu fie aşa, întocmai precum crezuse regele don Fernando că don Lorenzo Suárez Gallinato săvârşise o nelegiuire omorând un preot, până ce a aflat pricina faptei sale. Şi iată că putem zice cu adevărat că don Lorenzo Suárez a săvârşit cea mai bună faptă din lume. Dacă veţi afla însă că ceea ce a făcut el este cu adevărat o faptă urâtă, atunci o să faceţi bine dacă n-o să-l suferiţi în preajma voastră.

Iar contelui i-au plăcut mult spusele lui Patronio şi aşa a făcut, şi a fost spre binele lui.

Şi înţelegând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Multe lucruri par nesăbuite.

Dar dacă cercetezi, *vezi că sunt chibzuite*.

Despre întâmplarea cu vulpea care s-a culcat în drum. prefăcându-se moartă

Stând altă dată de vorbă contele Lucanor cu Patronio, sfetnicul său, i-a spus aşa:

— Patronio, o rudă a mea trăieşte pe o moşie unde n-are destulă putere ca să se apere de toate răutăţile vecinilor, iar cei mai tari decât el, mult s-ar bucura să facă el ceva ca să aibă prilej să-i caute pricină. Rubedenia asta a mea socoteşte că e mare ruşine să rabde toate acele umilinţe şi mai degrabă şi-ar pune în joc viaţa şi avutul decât să îndure zi de zi asemenea pacoste. Cum eu aş dori să ia hotărârea cea mai cuminte, te rog să mă înveţi cum să-l sfătuiesc, ca s-o scoată cât mai bine la capăt cu vecinii

din partea locului.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să-i puteţi da asemenea sfat, aş dori să aflaţi ce s-a întâmplat cândva cu o vulpe care s-a prefăcut că e moartă.

Iar contele l-a rugat să-i spună întâmplarea.

1 Apolog de origine orientală, a fost reluat şi versificat de contemporanul lui dor. Juan Manuel, Juan Ruiz Arcipreste de Hâţa în *Libro dei buen amor* (1343), a cărui arta atesta influenţa arabă. Repovestit

Apologul a circulat şi în ţara noastră, fiind inclus în cartea populara cunoscuta sub titlul de *Istoria Sindipii filosoful*, sau *Povestea despre Sindipa filosoful şi discipolul său*. De provenienţă indiană, culegerea a urmat aceleaşi itinerarii ca şi celelalte de acest fel, trecând în Persia şi Siria, focar de cultură creştină, ajungând pe de o parte până în Spania sub titlul de *Sendebar*, tradusa din arabă în castiliană în 1253 – *Libro de las Engannos et Ios Asayamientos de las Mugeres* – în care figurează şi alte apologuri din cartea de faţă (pilda 7, 19, 22). Pe de altă parte, pătrunde în secolul al XI-lea în literatura bizantină, iar versiunea greaca a fost tradusa în româneşte pe la sfârşitul secolului al XVII-lea.

este a lui Costea Dascălul din Braşov, datată 1703. Pe lângă larga ei răspândire orală, cartea a fost tipărită încă din 1802 şi mult citită. După ea a făcut o frumoasă prelucrare Mihail Sadoveanu în *Divanul persian*, unde întâlnim şi apologul de faţă (cap. 20).

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, o vulpe a intrat odată noaptea într-o poiată cu găini. După ce a făcut prăpăd prin coteţe, când a socotit ea că era vremea să plece, se luminase de ziuă iar drumurile erau pline de oameni. Văzând că n-avea cum să se ascundă, s-a furişat până în drum şi s-a întins la pământ făcând pe mortul.

Când au dat oamenii cu ochii de ea, au socotit că era moartă şi n-a luat-o nimeni în seamă.

După un timp a trecut pe acolo unul care şi-a zis că perii din creştetul vulpii erau buni de pus pe fruntea copiilor ca să-i ferească de deochi. Aşadar i-a retezat cu

fcarfeca smocul din creştet.

Mai târziu a venit altul care a zis la fel despre perii de pe spinare, apoi altul despre cei de pe pântec, şi tot aşa, până ce au ciumpăvit-o toată. Dar vulpea nici nu s-a clintit, căci ştia că nu era mare pagubă dacă-şi pierdea perii din blană.

Pe urmă a venit unul care a zis că unghia de la degetul mare al vulpii era bună de leac pentru sugel şi i-a smuls-o. Vulpea însă nu s-a clintit. Apoi, altul a zis că dintele vulpii era bun la durerea de măsele şi i l-a scos. Dar vulpea nu s-a clintit.

După ce a mai trecut un timp a venit un om care a zis că inima vulpii era bună la durerea de inimă şi a apucat cuţitul ca să i-o scoată. Când a priceput vulpea că acela voia să-i scoată inima şi că, odată scoasă, nu se mai putea pune la loc şi îşi pierdea viaţa, a socotit că era mai bine să încerce orice, decât să rabde un lucru care s-o piardă de tot. Şi a rupt-o la fugă şi s-a zbătut, de a reuşit să scape cu bine.

Iar voi, senior conte Lucanor, s-o sfătuiţi pe ruda aceea a voastră ca, de vreme ce i-a dat Dumnezeu să trăiască într-un ţinut unde nu se poate feri de sâcâielile altora după cum ar vrea şi cum i-ar prii, să facă aşa: dacă hărţuielile lor se pot răbda fără prea mare pagubă şi umilinţă, atunci să se facă cum că puţin îi pasă şi că le lasă să treacă de la el. Căci dacă omul nu arată că se socoteşte lovit de răutăţile care i se fac, n-are de ce să-i fie ruşine; dar dacă arată că se socoteşte lovit de ceva şi pe urmă nu face tot ce se cuvine pentru a şterge umilinţa, nu mai rămâne cu obrazul curat. De aceea, în lucrurile trecătoare, de care n-are putinţa să se ferească, este mai bine să închidă ochii, dar, dacă ajung să-i aducă mare pagubă sau mare înjosire, atunci să nu rabde, ci să înfrunte primejdia, căci mai bine este să-şi piardă omul avutul sau viaţa apărându-şi dreptul şi cinstea şi rangul, decât să trăiască plecat, îndurând răutăţi şi batjocuri.

Şi contele a socotit că sfatul era înţelept. Iar don Johăn l-a aşternut în cartea de faţă şi a făcut versurile de

mai jos, care zic aşa:

Rabdă din lucruri atâta cât se cuvine. *Mai múlt, nu-ngădui să treacă de la tine*.

Despre cele ce i s-au întâmplat Regelui Abenabet din Sevilia cu nevasta lui, Ramaiquia într-o zi, contele Lucanor i-a spus lui Patronio, sfetnicul său, precum urmează:

— Patronio, iată ce mi se întâmplă cu un om care deseori mă roagă să-l ajut ori să-i dau câte ceva: fcând îi împlinesc rugămintea, mi se arată recunoscător, însă dacă altă dată îmi cere un lucru şi nu-l împlinesc după voielui, îndată se mânie şi se arată nemulţumit, uitând tot ce-am făcut pentru el. Aşadar, cunoscându-ţi înţelepciunea, rogute să mă povăţuieşti cum să mă port cu omul ăsta.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, mi se pare că păţiţi cu omul vostru întocmai cum a păţit regele Abenabet din Sevilia cu Ramaiquia, soţia lui.

Iar contele l-a rugat să-i istorisească întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, regele Abenabet era însurat cu Ramaiquia, şi o iubea ca pe ochii din cap. Ea era o femeie vrednică, iar maurii mai istorisesc şi astăzi multe pilde frumoase despre ea; avea însă o meteahnă cam proastă, anume că uneori o apuca aşa câte-o toană.

Într-o bună zi, pe când se aflau la Cordova în luna lui februarie, a nins. Văzând zăpada, Ramaiquia a început să plângă. Regele a întrebat-o atunci de ce plânge, şi ea i-a răspuns că din pricină că nu-i era dat niciodată să v-pdă omăt.

Ca să-i facă pe plac, regele a pus de s-au sădit migdali pe toate colnicele din preajma Cordovei; căci fiind la Cordova un ţinut cald, nu ninge, şi an de an, când s-or

1 Povestire consemnata în scrierile arabe; se referă la Muhammad ibn Abbad, al Mutamid, regele Seviliei maure între 1068 – 1095, cunoscut pentru firea lui poetica şi aventuroasă. Pilda a fost repovestită de Azorin în *Los valores literarios*.

vedea în februarie migdalii în floare care seamănă cu zăpada, or să-i aline dorul de omăt.

Altă dată, şezând Ramaiquia într-un iatac care dădea

spre râu, a văzut o muiere desculţă care frământa pe mal lut pentru cărămizi. Văzând-o, Ramaiquia a început să plângă. Regele a întrebat-o atunci de ce plânge, iar ea i-a răspuns că din pricină că niciodată nu-şi putea împlini voile, iacă, măcar să facă ce făcea femeia aceea.

Ca să-i facă pe plac, regele a pus de s-a umplut iazul cel mare din Cordova cu apă de trandafiri în loc de apă, iar în loc de lut, a pus de l-a umplut cu zahăr, scorţişoară, cuişoare, mosc, ambră, pejmă şi câte şi mai câte mirodenii şi miresme, iar în loc de paie, au pus trestie de zahăr, îndată ce s-a umplut iazul cu asemenea lut, regele i-a spus Ramaiqufei să se descalţe şi să-l frământe şi să tot facă la cărămizi cât o pofti.

În altă zi, năzărindu-i-se iarăşi ceva, a început să plângă. Regele a întrebat-o care e pricina lacrimilor şi ea i-a spus: cum să nu plângă dacă soţul ei nu se străduia niciodată să-i facă vreo plăcere. Văzând el că se străduise atâta s-o mulţumească şi să-i împlinească poftele, încât nici nu ştia ce să-i mai facă, i-a zis o vorbă care în arăpeşte sună aşa: „Vă ia mahar elţîn”, adică „nu şi ziua lutului”, vrând să spună că, dacă uitase toate câte le făcuse de hatârul ei, nu se cădea să uite lutul pe care i-l pregătise ca să-i facă plăcere.

Iar voi, senior conte, dacă vedeţi că oricât faceţi pentru omul acela, de cum nu-i împliniţi toate cererile uită de cele făcute şi se arată nerecunoscător, vă sfătuiesc să nu faceţi niciodată pentru el ceva care v-ar putea păgubi. Şi. vă sfătuiesc de asemenea ca, dacă cineva vă face vreun hatâr, însă mai apoi nu v-ar împlini toate câte i le-aţi cere, să nu uitaţi cumva binele pe care vi l-a făcut. Iar contele a socotit că sfatul era înţelept şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Socotind don Johân că pilda aceasta e bună, a scris-o. În cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos care zic aşa:

Când unu-ţi uită facerea de bine, De dragul lui nu te lipsi pe tine.

PILDA A TREIZECI ŞI UNA

Despre judeţul pe care l-a făcut un cardinal preoţilor din Paris şi călugărilor minoriţi

În altă zi, contele Lucanor vorbea cu Patronio, sfetnicul său, precum urmează:

— Patronio, un prieten al meu şi cu mine am vrea să facem o treabă care este bună şi frumoasă pentru amândoi; eu aş putea s-o împlinesc şi singur, dar nu mă încumet să mă apuc până ce n-o veni el. Cunoscând înţelepciunea pe care ţi-a dat-o Dumnezeu, rogu-te să-mi spui care este sfatul tău.

— Senior conte, zise Patronio, ca să faceţi în treaba asta aşa cum cred eu că vă este mai de folos, aş dori să aflaţi ce s-a întâmplat odată cu preoţii de la catedrală şi cu călugării minoriţi din Paris.

Contele l-a poftit să spună întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, preoţii ziceau că, de vreme ce ei erau capii bisericii \ se cuvenea să bată ei cei dintâi ceasurile; călugării ziceau însă că dânşii aveau de învăţat şi trebuiau să se scoale la utrenie şi la toate slujbele, aşa că nu-şi puteau pierde timpul de învăţătură, şi că de altfel erau liberi şi stăpâni şi n-aveau de ce să aştepte după alţii.

Asupra acestei pricini s-a iscat mare gâlceavă şi ambele părţi au cheltuit o mulţime de bani pe avocaţi şi pe judecăţi.

După vreme îndelungată, a venit un Papă care a încredinţat pricina aceasta unui Cardinal, poruncindu-i s-o isprăvească într-un fel sau altul.

Cardinalul a cerut să i se aducă opisul acelei judecăţi şi era atât de gros încât oricine s-ar fi speriat, doar văzându-l. Îndată ce a avut înaintea lui toate zapisele, le-a pus soroc ca să le hotărască pricina.

1 Catedrala este biserica, principală dintr-o localitate, fiind sub oblăduirea directă a episcopului.

Când s-au înfăţişat părţile, a pus de s-au ars toate zapisele de la judecăţi şi le-a spus aşa:

— Dragii mei, pricina asta durează de multă vreme şi cu toţii v-aţi ales cu mare cheltuială şi pagubă, aşa că eu

nu v-am adus ca să vă judecaţi, ci ca să vă spun hotărârea mea: să tragă clopotul cel care s-o trezi mai întâi.

Iar voi, senior conte, dacă treaba aceea este de folos amândurora, iar voi o puteţi împlini singur, vă sfătuiesc să o faceţi fără zăbavă, căci adesea se pierd lucruri care s-ar fi putut împlini, pentru că sunt lăsate să târomească, iar apoi, când ar vrea omul să le facă, nu se mai poate întotdeauna.

Iar contele a socotit că sfatul era înţelept, şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Ce poţi face azi spre folosul tău, Nu lăsa pe mâine, să nu-ţi pară rău.

PILDA A TREIZECI ŞI DOUĂ[21]

Despre păţania unui Rege cu ţesătorii cei mincinoşi

Stând altă dată de vorbă contele Lucanor cu sfetnicul său Patronio, i-a spus:

— Patronio, a venit la mine un om ca să-mi vorbească despre o treabă foarte însemnată, arătându-mi că mi-ar putea aduce mari foloase, dar a zis să nu spun nimănui nimic, oricât m-aş încrede eu. În careva; şi atâta a stăruit să păstrez taina asta, încât mi-a spus că dacă ar afla cineva de ea, viaţa şi avutul meu ar fi în mare primejdie. Şi cum ştiu că nu se află pe lume lucru pe care să nu-l pricepi dacă este drept sau înşelător, rogu-te să-mi spui ce gândeşti despre treaba asta.

---

21 Subiectul acestei pilde se regăseşte în piesa într-un act a lui Cervantes El retablo de las maravillas, cu deosebirea că obiectele nevăzute sînt nişte figuri mitologice pe care doi şarlatani pretind că le evoca cu ajutorul unui tablou miraculos. Se întîlneşte de asemenea la dramaturgul spaniol Quiñones de Benavente (sec. XVII). Naraţiunea a circulat în mai toate ţările Europei şi a ajuns celebră datorită izbutitei versiuni a danezului Andersen, sub titlul Hainele cele noi ale împăratului. În povestea acestuia mistificarea este dezvăluită de un copil, simbol al inocenţei, în timp ce aici, adevărul este dat pe faţă de un om situat pe una din cele mai de jos trepte sociale, care n-avea deci nimic de

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să înţelegeţi cum socotesc eu că este mai cuminte să faceţi în împrejurarea asta, aş dori să aflaţi ce i s-a întâmplat unui Rege cu trei şarlatani care au venit la el.

Contele l-a poftit să spună întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, trei şarlatani s-au dus la un rege şi i-au spus că erau mari meşteri ţesători şi că mai cu seamă ştiau să facă o ţesătură pe care orice fiu al celui socotit de toţi că-i este tată, putea s-o vadă, însă cel care n-ar fi fost fiu al acelui tată pe care-l avea şi pe care i-l socotea şi lumea părinte, nu putea să vadă ţesătura aceea.

Regelui i-a plăcut mult lucrul ăsta, socotind că o să afle cu ajutorul acelei ţesături care oameni din regatul său erau cu adevărat fiii celor care treceau drept părinţii lor şi care nu, putându-şi spori în felul acesta avutul; căci maurii nu pot moşteni nimic de la părinţi dacă nu sunt cu adevărat copiii lor. De aceea a poruncit să li se dea un palat unde să se apuce de ţesut.

Atunci oamenii aceia i-au spus că, pentru a fi încredinţat că nu umblau cu înşelăciuni, să-i încuie acolo în palat până ce or mântui de ţesut. Iar Regelui i-au plăcut mult vorbele lor. După ce au luat ei o mulţime de aur, de argint, de mătase şi alte scumpeturi ca să poată ţese, au intrat în palat şi s-au încuiat înăuntru. Apoi şi-au întins războaiele şi se prefăceau cât e ziua de mare că lucrează la ţesătură. După ce au trecut câteva zile, unul din ei s-a dus să-i spună Regelui că începuseră ţesătura şi că era o minunăţie, şi-i vorbi despre lucrătura şi înfloriturile cu care o ţeseau, poftindu-l, dacă îi era voia, să vină s-o vadă, dar nu cumva să mai vină şi altcineva cu el. Iar Regele s-a învoit bucuros.

Voind însă mai întâi să facă încercarea cu altul, a trimis pe un cămăraş de-al lui s-o vadă, dar s-a păzit să-i spună taina.

Când i-a văzut cămăraşul pe meşteri şi a auzit ce vorbeau între ei, nu s-a încumetat să spună că nu zăreşte nimic. Aşa că s-a întors la Rege şi i-a spus că a văzut

ţesătura. Atunci Regele a trimis pe altul şi acela i-a spus la fel. După ce i-au spus toţi cei pe care îi trimisese că văzuseră ţesătura, s-a dus şi Regele s-o vadă.

Când a intrat în palat, i-a văzut pe meşteri ţesând şi vorbind între ei: „Aici vine cutare lucrătură, iar aici cutare figură, şi aici cutare înfloriturâ, iar aici cutare culoare”. Şi se tocmeau şi se învoiau asupra acelui lucru, dar de ţesut nu ţeseau nimica. Dacă a văzut Regele că pe război nu era nimic iar ei tot vorbeau cum arată ţesătura şi el n-o vedea, deşi toţi ceilalţi o văzuseră, s-a simţit pierdut, căci a socotit că nu era fiul regelui pe care-l credea tatăl lui şi de aceea nu putea să vadă ţesătura; şi s-a temut că dacă o mărturisi că n-o vede, o să-şi piardă domnia. De aceea a început să laude grozav pânza, luând aminte cum ziceau meşterii aceia că era făcută.

Când s-a întors la odăile lui pline de curteni, a început să se mire cât de bună şi de minunată era ţesătura aceea, vorbind despre chipurile şi înfloriturile ţesute în ea, dar sufletul îi era muncit de o mare nelinişte.

După vreo două-trei zile i-a poruncit vornicului său să se ducă să vadă ţesătura, şi i-a povestit Regele cât era de minunată şi ce însuşiri năzdrăvane avea, iar vornicul s-a dus.

Când a intrat înăuntru şi i-a văzut pe meşteri ţesând şi vorbind despre chipurile şi înfloriturile pe care le făceau, de vreme ce îl auzise pe Rege spunând că a văzut-o iar el n-o vedea, a socotit că nu era fiul celui pe care-l credea părintele său şi că de aceea nu vedea ţesătura, iar dacă avea să se afle, o să-şi piardă cinul. Drept care s-a apucat să laude ţesătura, întocmai ca Regele, ba chiar mai vârtos.

Când s-a întors la stăpânul lui şi i-a spus că văzuse ţesătura şi că era cea mai aleasă şi mai măiastră din lume, Regele s-a simţit şi mai abătut, gândindu-se că dacă vornicul văzuse ţesătura iar el nu, fără-ndoială că el nu era fiu de rege, aşa cum crezuse. De aceea a început şi mai vârtos să laude şi să slăvească însuşirile şi măiestria ţesăturii şi a meşterilor care se pricepeau la asemenea minunăţie.

În altă zi a trimis Regele pe un alt dregător al său, iar acela a păţit la fel ea şi dânsul şi ca ceilalţi. Ce să vă mai spun? În felul acesta şi din pricina fricii s-au lăsat înşelaţi şi Regele şi toţi supuşii lui, căci nimeni nu îndrăznea a mărturisi că nu vede ţesătura.

Aşa au mers lucrurile până ce s-a apropiat o sărbătoare mare. Atunci l-au îndemnat cu toţii pe Rege să-şi facă veşmintele de sărbătoare din pânza aceea.

Meşterii i-au adus-o înfăşurată în ştergare frumoase şi s-au prefăcut că o desfăşoară înaintea lui, întrebându-l cum poftea s-o croiască. Regele le-a spus ce veşminte dorea, iar ei s-au făcut că măsoară şi croiesc straiele, iar apoi că le cos.

Când a venit ziua de sărbătoare, meşterii s-au înfăţişat Regelui cu straiele croite şi cusute din ţesătura aceea, prefăcându-se că-l îmbracă şi i le potrivesc. Şi g-au tot învârtit în jurul lui, până când a socotit Regele că era gata îmbrăcat, căci nu îndrăznea să spună că nu vede ţesătura.

După ce a fost îmbrăcat aşa frumos cum aţi auzit, a încălecat să iasă în cetate şi norocul lui a fost că era vară.

Când l-au văzut oamenii cum arăta, ştiind ei că cel care nu vedea ţesătura nu era fiul părintelui său, fiecare credea că ceilalţi o văd şi doar el n-o vede şi că, dacă o mărturisi, o să fie pierdut şi făcut de râs. Aşa că taina s-a păstrat cu sfinţenie căci nimeni nu îndrăznea s-o dea pe faţă, până ce un arap care păzea calul Regelui şi care n-avea ce pierde, a ieşit înaintea lui şi i-a spus:

— Stăpâne, mie nu-mi pasă dacă o să mă crezi fiul părintelui meu sau al altuia şi de aceea îţi spun: ori sunt eu orb, ori tu eşti gol.

Atunci Regele a început să-l ocărască spunându-i că nu-i vedea straiele pentru că nu era fiul celui care credea el că-i e tată.

Dar când a rostit arapul acestea, un om care l-a auzit a zis ca el, şi li s-au tot alăturat alţii, până când Regelui şi celorlalţi le-a pierit teama de adevăr şi au înţeles că şarlatanii aceia îşi bătuseră joc de ei. Şi când s-au dus

după dânşii, nu i-au mai găsit, căci îşi luaseră tălpăşiţa, ducând cu ei tot ce căpătaseră de la Rege prin vicleşugul pe care vi l-am spus.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă omul acela stăruie să nu le spuneţi nimic celor în care aveţi încredere, să ştiţi că umblă să vă înşele; căci trebuie să luaţi aminte că n-are nicio pricină să vă vrea binele mai mult decât cei care vă sunt îndatoraţi, adică aceia care trăiesc în preajma voastră şi au primit multe binefaceri de la voi, pentru care trebuie să vă vrea binele şi să vă slujească.

Iar contele a socotit că sfatul era înţelept şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Văzând don Johân că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Cin te-ndeamnă de prieteni o taină să ţii, Umblă să te înşele, aşa să ştii.

PILDA A TREIZECI ŞI TREIA[22]

Întâmplare cu un şoim al Infantelui don Manuel şi cu un vultur şi un bâtlan

Altă dată contele Lucanor a grăit către sfetnicul său Patronio precum urmează:

— Patronio, adeseori am avut hărţuieli cu mulţi oameni, iar de când harţa s-a mântuit, unii mă sfătuiesc să hălăduiesc în pace, iar alţii mă îndeamnă să pornesc război şi harţă cu maurii. Cum ştiu că nimeni nu m-ar putea sfătui mai bine decât tine, rogu-te să mă povăţuieşti ce să fac în privinţa asta.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să hotărâţi cum e mai cuminte, bine ar fi să aflaţi ce s-a întâmplat cu nişte şoimi buni de vânătoare şi mai ales cu un şoim aprig al infantelui don Manuel.

Contele l-a poftit să spună întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, infantele don Manuel s-a dus într-o zi la vânătoare în apropiere de Escalona şi a slobozit un şoim aprig după un bâtlan. Când s-a înălţat

22 Pilda de faţă este interpretarea simbolică a unei amintiri despre tatăl autorului, infantele Manuel, cunoscută probabil de autor.

şoimul eu bâtlanul în gheare, s-a repezit la el un vultur. Atunci şoimul, de teama vulturului, a lăsat bâtlanul şi a fugit, iar vulturul, văzând că nu-l putea prinde, s-a dus. Când a văzut şoimul că vulturul a plecat, s-a întors la bâtlan şi l-a înhăţat iar căutând să-l omoare.

Pe când se străduia şoimul aşa cu bâtlanul, vulturul s-a întors la el, iar şoimul a luat-o la fugă ca şi rândul trecut; când vulturul a plecat, şoimul s-a întors iar la bâtlan şi asta s-a întâmplat de vreo trei-patru ori; îndată ce pleca vulturul, şoimul se întorcea la bâtlan şi de cum îl înhăţa, venea vulturul să-l omoare.

Dacă a văzut şoimul că vulturul nu-i dădea pace să omoare bâtlanul, s-a înălţat deasupra lui şi s-a repezit la el lovindu-l cu ciocul până ce l-a pus pe fugă. Îndată ce l-a alungat, s-a întors la bâtlan şi s-a înălţat cu el foarte sus, dar iată că s-a ivit iar vulturul ca să-l omoare. Văzând şoimul că nu era rost să scape de el cu niciun chip, s-a ridicat din nou deasupra vulturului şi s-a năpustit asupra lui lovindu-l atât de tare, încât i-a frânt o aripă. Dacă l-a văzut că se prăbuşeşte cu aripa ruptă, şoimul s-a întors la bâtlan şi l-a omorât. Şi a făcut astfel pentru că socotea că nu trebuie să-şi lase vânătoarea, aşa că s-a descotorosit de vulturul care i-o stânjenea.

Iar voi, senior conte Lucanor, de vreme ce ştiţi că vânătoarea şi cinstea voastră şi tot binele vieţii trupeşti şi sufleteşti este să-l slujiţi pe Dumnezeu, şi ştiţi că, potrivit stării voastre, nu se află pe lume vreun chip mai bun de a-l sluji decât războindu-vă cu maurii pentru a înălţa sfânta şi dreapta credinţă catolică, vă sfătuiesc ca îndată ce aveţi răgaz din alte părţi, să bateţi război cu maurii. În felul ăsta veţi face mai multe lucruri bune: mai întâi, o să-l slujiţi pe Dumnezeu; apoi o să vă sporiţi faima şi o să trăiţi aşa cum vă cere slujba şi datoria voastră şi n-o să vă treceţi timpul mâncând pâinea degeaba, lucru care nu-i şade bine nici unui senior mare. Căci voi, stăpânii, când staţi fără treabă, nu vă preţuiţi oamenii aşa cum s-ar cuveni şi nici nu faceţi pentru ei tot ce s-ar cădea să faceţi, ci vă apucaţi de altele pe care ar fi uneori mai potrivit să le ocoliţi. Şi cum

seniorilor le prinde bine să aibă o îndeletnicire, nu încape îndoială că, dintre toate, niciuna nu este mai bună, mai vrednică şi mai folositoare pentru suflet şi trup şi mai nepăgubitoare ca războiul cu maurii. Iar dacă o să binevoiţi, amintiţi-vă de pilda a treia pe care v-am spus-o în cartea asta, despre săritura pe care a făcut-o regele Richard al Angliei, şi cât de mare i-a fost câştigul şi gândiţi-vă în cugetul vostru că o să muriţi, şi că în viaţa asta i-aţi adus multă supărare lui Dumnezeu, şi că Dumnezeu este drept şi din judecata lui n-o să puteţi scăpa fără pedeapsă pentru răutăţile pe care le-aţi săvârşit. De aceea vedeţi că sunteţi norocit să găsiţi o cale prin care să dobândiţi dintr-odată iertarea pentru toate păcatele voastre. Căci dacă veţi muri în războiul cu maurii şi cu adevărată pocăinţă, atunci o să fiţi martir şi preafericit, şi chiar dacă n-o să pieriţi în luptă, faptele bune şi gândul cel bun o să vă mântuiască.

Contele a socotit că pilda aceasta era bună şi şi-a pus în minte aşa să facă, rugându-l pe Dumnezeu să-l îndrumeze cum ştie el că-i este voia.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta este foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Dacă ţi-a dat Domnul o viaţă tihnită, Luptă-te să ţi-o faci deplin fericită.

PILDA A PATRUZECI ŞI PATRA[23]

Despre întâmplarea cu orbul care călăuzea un alt orb

Altă dată contele Lucanor stătea de vorbă cu sfetnicul său Patronio, precum urmează:

— Patronio, un neam şi prieten de-al meu, în care am mare încredere şi ştiu că mă iubeşte cu adevărat, mă îndeamnă să mă duc într-un loc de care eu mă feresc grozav. Dar el îmi spune să nu mă tem, căci mai degrabă şi-ar da viaţa decât să mi se întâmple mie vreun neajuns. Eu însă te rog să mă sfătuieşti ce să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, înainte de a

23 Sursa pildei este parabola din Evanghelia lui Luca (VI, 39) amplificată de don Juan Manuel. Ecourile ei în arta şi literatura ţărilor

vă spune sfatul meu, tare aş dori să aflaţi ce a păţit un orb cu alt orb.

Iar contele l-a poftit să spună întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, era într-un oraş un om care-şi pierduse lumina ochilor şi rămăsese orb. Şi cum trăia el aşa orb şi sărac, a venit la dânsul un alt orb din acelaşi oraş şi l-a îndemnat să plece amândoi în oraşul învecinat ca să cerşească în numele Domnului şi să aibă cu ce-şi duce zilele.

Dar orbul acela i-a răspuns că el cunoaşte drumul spre oraş şi că trecea pe lângă gropi adânci şi peste râpe şi locuri foarte primejdioase, aşa că se temea grozav să pornească într-acolo.

Celălalt orb i-a spus însă că n-avea de ce să se teamă, că doar mergeau împreună şi avea să-l păzească el. Şi atâta l-a tot îmbărbătat, arătându-i câte foloase ar avea dacă s-ar duce acolo, încât orbul s-a încrezut în tovarăşul său şi au pornit.

Îndată ce au ajuns la locurile grele şi primejdioase, orbul care-l călăuzea pe celălalt a căzut, şi la fel a căzut şi orbul care se temuse de drum.

Iar voi, senior conte, dacă teama voastră este întemeiată şi lucrul este cu primejdie, nu vă încumetaţi să-l faceţi doar pentru că ruda şi prietenul vostru vă spune că mai degrabă şi-ar da viaţa decât să vi se întâmple ceva; căci nu v-ar fi de niciun folos ca el să moară, iar voi să cădeţi în năpastă şi să pieriţi.

Contele a socotit că sfatul era înţelept şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta este bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Tu în primejdii nicicând nu te băga, Chiar dacă prietenu-ţi spune că te-o apăra.

PILDA A PATRUZECI ŞI CINCEA[24]

---

24 Tema îmblînzirii femeii îndărătnice s-a bucurat de o largă circulaţie europeană, cea mai izbutită versiune fiind desigur a lui Shakespeare, care formează episodul central din comedia Îmblînzirea scorpiei (The

Despre păţania unui tânăr care s-a însurat cu o femeie foarte aprigă şi îndărătnică

Altă dată, stând de vorbă contele Lucanor cu sfetnicul său Patronio, i-a spus:

— Patronio, un slujitor de-al meu mi-a dat de veste că i-au peţit o nevastă foarte bogată şi de neam mai bun decât el, şi că ar fi o căsătorie foarte prielnică pentru dânsul, dacă n-ar fi şi un neajuns: anume că i s-a spus că femeia aceea este grozav de aprigă şi de îndărătnică. Aşadar te rog să mă sfătuieşti dacă să-l îndemn să se însoare cu ea, de vreme ce-i ştie năravul, ori să-l îndemn să n-o ia.

— Senior conte, zise Patronio, dacă o fi şi el cum era feciorul unui gospodar maur, atunci sfătuiţi-l să se însoare cu ea, dar dacă n-o fi aşa, atunci să-i daţi altă povaţă.

Iar contele l-a poftit să-i spună întâmplarea.

Patronio i-a istorisit că trăia într-un oraş un gospodar care avea un fecior tare destoinic, dar nu era îndeajuns de înstărit ca să poată săvârşi toate faptele mari şi frumoase la care îi dădea ghes inima. De aceea era foarte amărât, căci avea dorinţă, dar nu şi putinţă.

În oraşul acela trăia un om de neam mai mare şi mai bogat decât tatăl lui, care avea doar o fată cu totul opusă la fire decât flăcăul acela, căci pe cât erau purtările lui de frumoase, pe atâta erau de urâte şi năbădăioase ale fetei, aşa că nimeni nu voia să se însoare cu asemenea diavoliţă.

Flăcăul cel cuminte s-a dus într-o zi la tatăl lui şi i-a spus că ştie prea bine că nu erau destul de înstăriţi încât să-i poată da atâta cât îi trebuie ca să trăiască în mod cuviincios şi că, decât să ducă o viaţă de lipsuri şi amărăciuni, ori să-şi ia lumea în cap, socotea că, dacă şi el ar găsi cu cale, ar fi mai cuminte să-şi caute o nevastă care să-i aducă oarecare zestre. Tatăl i-a răspuns că mult s-ar bucura să-i găsească o mireasă potrivită.

Tamlng of the Shrew, 1594). Se menţionează de asemeni existenţa unei comedii similare în vechea literatură franceză. La don Juan Manuel amănuntele naraţiunii corespund obiceiurilor epocii, printre care trebuie remarcat aceia de a ţine în casă şi calul, datorat pare-se nu numai importanţei pe care o prezenta acesta pe atunci, ci şi pentru a-l avea la-ndemînă în numeroasele cazuri de alarmă.

Atunci băiatul i-a spus că, dacă el s-ar învoi, ar putea să se înţeleagă cu gospodarul care o avea pe fata aceea, să i-o dea de nevastă. Când a auzit tatăl una ca asta s-a mirat grozav şi l-a întrebat cum de-i venise asemenea gând, când nu era bărbat care, cunoscând-o, să vrea s-o ia de nevastă, oricât ar fi fost de sărac. Dar feciorul i-a răspuns că îl ruga să-i facă binele s-o peţească pentru el. Şi a stăruit atâta, încât tatăl, oricât îi părea lucrul de năstruşnic, s-a învoit în cele din urmă.

S-a dus aşadar la gospodarul acela cu care era bun prieten şi i-a spus ce i se năzărise feciorului său, r. rugându-l să-i dea fata, de vreme ce băiatul se încumeta să se însoare cu ea. Când a auzit gospodarul ce-i spunea prietenul lui, i-a răspuns:

— Dumnezeu să mă ierte, prietene, dar dacă aş face eu una ca asta, s-ar chema că-ţi sunt prieten făţarnic, căci tu ai un fecior tare de treabă şi aş socoti mare păcat din partea mea să-i doresc răul ori moartea: căci nu mă îndoiesc că, dacă s-ar însura cu fata mea, ori s-ar prăpădi, ori i-ar părea mai dulce moartea decât viaţa. Şi să nu crezi că-ţi spun asta ca să nu-ţi împlinesc dorinţa, căci eu i-aş da bucuros fata şi lui şi oricui m-ar scăpa de ea.

Atunci prietenul lui i-a spus că-i mulţumea din inimă pentru vorbele astea, însă că, de vreme ce feciorul lui îşi dorea asemenea nevastă, îl ruga să se învoiască.

S-a făcut aşadar nunta şi au adus mireasa la casa bărbatului ei. La mauri este obiceiul să se pregătească cina mirilor, lăsându-i singuri cu masa întinsă în casa lor până a doua zi. Aşa au făcut şi atunci, dar părinţii şi rudele mirelui şi miresei erau plini de îngrijorare, temându-se că a doua zi îl vor găsi pe flăcău mort ori scărmănat zdravăn.

După ce au rămas mirii singuri în casă, s-au aşezat la masă, şi până să apuce ea să zică vreo vorbă, mirele s-a uitat în jurul mesei şi a văzut un câine. Atunci s-a răstit la el:

— Câine, toarnă-ne apă să ne spălăm!

Câinele nici gând s-o facă. Atunci el a început să se înfurie şi s-a răstit şi mai aspru la el să le toarne de spălat.

Dar câinele nici gând. Dacă a văzut ginerele că nu-l ascultă, s-a ridicat furios de la masă, a pus mâna pe sabie şi s-a repezit la el. Văzându-l că vine asupra lui, câinele a luat-o la fugă şi flăcăul după el, sărind amândoi peste lucruri, peste masă şi peste foc, şi l-a fugărit până ce l-a ajuns şi i-a tăiat capul şi picioarele şi l-a ciopârţit, mânjind de sânge toată casa şi masa şi lucrurile.

Încruntat şi mânjit de sânge cum era, s-a aşezat din nou la masă şi s-a uitat în jurul lui. Atunci a zărit un motan şi i-a spus să-i toarne de spălat; văzând că nu face ce-i poruncise, i-a spus:

— Cum, jupâne făţarnic, n-ai văzut ce i-am făcut câinelui fiindcă n-a vrut să-mi asculte porunca? Să ştii că dacă te mai codeşti cât de cât, ai s-o păţeşti şi tu.

Motanul nu l-a ascultat, căci nici el, nici câinele nu sunt învăţaţi să toarne de spălat. Dacă a văzut aşa, mirele s-a ridicat, l-a înhăţat de picioare şi l-a izbit de perete de l-a făcut fărâme, arătându-se şi mai mânios decât împotriva câinelui.

Ursuz şi încruntat, tunând şi fulgerând, s-a întors la mă a şi a privit în toate părţile. Nevasta, văzându-l ce face, a socotit că este nebun ori că şi-a ieşit din minţi, aşa că tăcea chitic.

După ce s-a uitat prin toate colţurile, a dat cu ochii de singurul cal pe care-l avea şi s-a răstit cu mare asprime la el să le toarne apă de spălat, dar calul nu s-a clintit; văzând că nu-l ascultă, i-a strigat:

— Ce, jupâne, crezi oare că dacă nu mai am alt cal afară de tine, am să îngădui să nu faci ce-ţi poruncesc? Ia seama, căci dacă te bate gândul să nu te supui, mă jur c-o să te ucid la fel de năprasnic ca şi pe ceilalţi; şi nu e făptură pe lume care, dacă nu face ce-i poruncesc, să nu păţească la fel!

Calul însă nu s-a clintit. Văzând că nu-i împlineşte porunca, s-a repezit la el şi i-a tăiat capul cu mare mânie, căsăpindu-l.

Când a văzut nevasta că-şi omora calul deşi altul nu mai avea, şi l-a auzit spunând că aşa o să facă oricui nu i-o

asculta porunca, a înţeles că nu era şagă şi a cuprins-o o frică de era mai mult moartă decât vie.

Încruntat, mânios şi plin de sânge cum era, mirele s-a întors la masă, jurându-se că dacă ar fi în casa lui o mie de cai şi de bărbaţi şi de femei şi i-ar ieşi din poruncă, pe toţi i-ar omorî. S-a aşezat deci şi a început să se uite în toate părţile, ţinându-şi sabia însângerată pe genunchi; după ce s-a uitat peste tot şi n-a mai găsit nicio vietate, şi-a întors ochii spre nevastă-sa şi, privind-o crunt, s-a răstit cu mare asprime la ea, cu sabia în mână:

— Scoală şi toarnă-mi să mă spăl!

Nevasta, care aştepta dintr-o clipă într-alta s-o sfârtece, s-a ridicat în grabă şi i-a turnat apă pe mâini. Atunci el i-a spus:

— Oh, mulţumesc lui Dumnezeu că ai făcut ce ţi-am poruncit, căci altfel, oricât de rău mi-a părut de smintiţii ăştia, la fel aş fi făcut şi cu tine.

Apoi i-a poruncit să-i pună de mâncare, iar ea s-a supus. Şi orice îi spunea, avea un glas atât de ameninţător şi o căutătură atât de cruntă, încât ea îşi şi vedea capul stând unde îi stăteau picioarele.

Aşa au petrecut ei seara aceea, de nici n-a crâcnit femeia şi a făcut tot ce-i poruncea el. Pe urmă s-au dus la culcare; şi după ce au dormit câtva, el i-a spus:

— Din pricina supărării pe care am avut-o aseară, nici n-am putut să dorm ca lumea. Cată să nu mă trezească nimeni de dimineaţă şi pregăt? şte-mi bucate gustoase.

După ce s-a luminat bine de ziuă, au venit la uşa lor părinţii şi rudele şi, neauzind zgomot de glasuri, au socotit că mirele era mort sau betegit. Când au zărit prin crăpătura uşii doar pe mireasă iar pe mire nu, s-au speriat şi mai tare.

Văzându-i în prag, ea a venit în grabă şi a început să le spună înfricoşată:

— Smintiţilor şi nemernicilor, ce faceţi? Cum de îndrăzniţi să vă apropiaţi de uşă şi să vorbiţi? Tacă-vă gura, că de unde nu, s-a sfârşit şi cu voi şi cu mine!

Auzindu-i vorbele, s-au minunat foarte, însă când au

aflat cum se petrecuseră lucrurile, l-au preţuit şi mai mult pe flăcău că se pricepuse să facă ce trebuia, punând bună rânduială în casa lui. Iar din ziua aceea, nevasta i-a fost supusă în toate şi au trăit împreună foarte bine.

După vreo câteva zile, socrul a vrut să facă la fel cum făcuse ginerele lui, şi a omorât în acelaşi chip un cocoş; dar nevasta i-a spus:

— Ehei, jupâne, prea târziu te-ai trezit, căci acum la nimic n-ar mai folosi, chiar dacă ai omorî o sută de cai; ar fi trebuit s-o iei aşa de la început, că acum ne cunoaştem prea bine.

Iar voi, senior conte, dacă slujitorul vostru doreşte să-şi ia asemenea nevastă, sfătuiţi-l s-o ia liniştit, dacă o fi bărbat ca flăcăul acela, căci o să ştie cum să se poarte în casa lui; dar dacă nu s-ar pricepe ce să facă şi cum s-o potrivească, atunci lăsaţi-l să-şi caute singur norocul. Şi vă mai sfătuiesc ca, ori cu cine aţi avea de a face, să-i daţi a înţelege în ce fel are a se purta cu voi.

Iar contele a socotit că povaţa era înţeleaptă şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Don Johân a găsit că pilda era bună, aşa că a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Când dintru-nceput nu arăţi cine eşti.
Mai târziu n-ai să poţi, chiar de-ai să voieşti.

Despre întâmplarea unui neguţător care şi-a găsit nevasta şi feciorul dormind laolaltă

Într-o zi, contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, fiind foarte supărat de un lucru pe care-l aflase şi pe care îl socotea o mare necinste pentru el, şi-i spunea că avea de gând să facă atâta zarvă şi tărăboi încât să rămână de pomină.

Când l-a văzut Patronio atât de pornit şi de înfuriat, i-a spus:

— Senior conte, mult aş dori să aflaţi ce i s-a întâmplat unui negustor care s-a dus într-o zi să cumpere sfaturi.

Atunci contele l-a poftit să-i spună întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, trăia într-un oraş un meşter mare, care avea drept meserie şi îndeletnicire să vândă sfaturi. Auzind asta, neguţătorul de care v-am pomenit s-a dus într-o zi la meşterul care vindea sfaturi şi i-a spus să-i vândă şi lui. Atunci meşterul l-a întrebat de câţi bani să-i dea, căci după cum era sfatul pe care îl poftea, tot aşa era şi preţul. Neguţătorul i-a spus că vrea sfat de un maravedí. Meşterul a luat banul şi i-a spus:

— Prietene, când te-o pofti cineva la masă, dacă nu ştii ce bucate o să ţi se dea, cată de te satură din primul fel pe care ţi l-o aduce.

Neguţătorul i-a spus că nu-l învăţase cine ştie ce lucru mintos, însă meşterul i-a răspuns că nu-i plătise preţ pentru mai multă minte. Atunci neguţătorul i-a cerut să-i dea sfat de un dublon şi după ce i l-a dat, meşterul i-a spus aşa: când o fi foarte mânios şi o voi să facă vreun lucru năprasnic, să nu strige şi să nu se repeadă până ce n-o afla adevărul întreg.

Neguţătorul şi-a zis că-şi irosea degeaba dublonii din pungă pe asemenea fleacuri, aşa că n-a vrut să mai cumpere şi alte sfaturi, dar pe acesta l-a băgat la cap.

Şi iată s-a întâmplat că neguţătorul a trebuit să plece pe mare către o ţară îndepărtată, iar la plecare şi-a lăsat nevasta grea. Umblând după negoţul lui, omul a zăbovit atâta încât feciorul care i s-a născut atunci când îşi lăsase nevasta îngreunată, trecuse de douăzeci de ani. Maică-sa, neavând alt copil şi socotind că bărbatu-său murise, se mângâia cu feciorul acela şi, din dragoste pentru tatăl lui, îi zicea „bărbate”. Iar el mânca şi dormea întotdeauna cu dânsa, ca pe vremea când avea un an sau doi, şi ea – şi petrecea astfel viaţa ca o femeie cinstită şi cu mare mâhnire pentru că n-avea veşti de la soţul ei.

Iată însă că neguţătorul şi-a mântuit toată neguţătoria şi s-a întors bine sănătos. Când a ajuns la ţărmul oraşului său de baştină, n-a spus nimănui nimic şi s-a dus neştiut de nimeni la casa lui, ascunzându-se într-un loc ferit ca să vadă ce se petrecea pe acolo.

După amiază a sosit şi feciorul femeii celei cinstite,

iar maică-sa l-a întrebat:

— Ia spune, bărbate, de unde vii?

Când a auzit neguţătorul pe nevastă-sa că-i zice tânărului acela „bărbate”, s-a întunecat dintr-odată, căci a socotit că acela era ibovnicul ei, sau era poate chiar măritată cu el, cu toate că era mai firesc să-i fie ibovnic decât bărbat, căci prea era tânăr. A vrut deci să-i omoare pe loc dar, amintindu-şi de sfatul care-l costase un dublon, şi-a stăpânit pornirea.

Când s-a înserat, cei doi s-au aşezat la masă. Văzându-i, neguţătorul s-a simţit şi mai îndemnat să-i omoare, dar din pricina sfatului cumpărat, s-a stăpânit.

Când s-a lăsat însă noaptea şi i-a văzut că se urcă în pat, n-a mai putut să rabde şi a pornit-o spre ei ca să-i răpună. Dar pornind el aşa mânios, şi-a amintit iar de sfatul cumpărat şi a stat locului.

Înainte de a stinge luminarea, mama a grăit către fiul ei, plângând amarnic:

— O, soţul şi fiul meu! Doamne! Am aflat că adineauri a sosit o corabie în port, care cică vine din ţara unde plecase tatăl tău. Rogu-te aşadar să te duci mâine de cum s-o face ziuă şi poate o da Dumnezeu să afli vreo veste despre el.

Auzind cuvintele ei, neguţătorul şi-a amintit că-şi lăsase la plecare nevasta grea şi a înţeles că acela era fiul lui. Şi să nu vă miraţi dacă mare i-a fost bucuria. Atunci i-a adus mulţumiri lui Dumnezeu că l-a ferit să-i răpună, aşa cum era gata s-o facă, fiindcă ar fi intrat la mare nenorocire. Şi s-a gândit că-şi cheltuise cu folos dublonul pe sfatul acela, de vreme ce s-a putut stăpâni şi nu s-a lăsat dus de furie.

Iar voi, senior conte, deoarece socotiţi că vă este greu să răbdaţi lucrul de care mi-aţi vorbit, poate că aveţi dreptate dacă este cu adevărat aşa; dar până nu se învederează aceasta, vă sfătuiesc să nu vă pripiţi a face ceva nici din mânie, nici din grabă, căci acesta nu este un lucru care să se piardă cu trecerea timpului, cât veţi răbda până ce aflaţi adevărul întreg, aşa că n-aveţi nimic de

pierdut; dacă vă pripiţi însă, s-ar putea ca foarte curând să vă căiţi.

Contele a socotit că sfatul era înţelept, şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Socotind don Johân că pilda era bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

În lucruri de seamă când te pripeşti Pe bună dreptate apoi te căieşti.

PILDA A TREIZECI ŞI ŞAPTEA[25]

Despre răspunsul pe care l-a dat contele Ferrant Gonsales vasalilor săi, după ce a câştigat bătălia de la Fascinas

Odată s-a întors contele de la oaste foarte obosit, abătut şi vlăguit, dar nici n-a apucat să răsufle şi să se odihnească şi iată că i-a sosit grabnică veste că se pornea alt război; mai toţi oamenii lui l-au sfătuit să se odihnească o vreme, iar apoi să facă ce-o chibzui el că se cuvine. Contele l-a întrebat pe Patronio ce-ar fi de făcut în împrejurarea aceea, şi Patronio i-a spus:

— Senior, ca să alegeţi calea cea mai bună, mult aş dori să aflaţi răspunsul pe care l-a dat odată contele Ferrant Gonsales vasalilor săi.

Iar contele l-a poftit să-i spună întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, când l-a înfrânt contele Ferrant Gonsales pe regele Almanzor la Fascinas, au pierit mulţi oameni de-ai lui; iar el şi mai toţi cei rămaşi în viaţă erau plini de răni. Dar până să apuce a se lecui, a aflat că regele Navarrei intrase pe pământurile lui aşa că a poruncit oamenilor săi să meargă să se bată cu navarezii.

Atunci toţi ai lui i-au spus că le erau trupurile istovite şi caii aşijderea, iar dacă pentru atât nu voia să se lase, trebuia să se lase pentru că şi el şi ai lui erau plini de răni, aşa că să aştepte până ce or fi vindecaţi.

Când a văzut contele că toţi voiau să dea bir cu fugiţii, păsându-i mai mult de cinste decât de trup, le-a

25 Episodul de faţă, aproape identic cu cel relatat în pilda a 16-a, este istorisit pe larg în Cronica del noble caballero el conde Fernán González (Cap. VII).

spus:

— Ba să nu ne lăsăm, prieteni, din pricina rănilor, căci cele noi pe care o să le primim o să ne facă a le uita pe cele primite în bătălia cealaltă.

Dacă au văzut oamenii lui că nu-i păsa de trupul său când era vorba să-şi apere moşia şi cinstea, au mers cu el. Şi a câştigat contele bătălia, şi a fost foarte mulţumit.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreţi să faceţi ceea ce se cuvine atunci când vedeţi că se cere a vă apăra cinstea şi moşia voastră şi alor voştri, să nu vă oprească nici neajunsurile, nici truda, nici primejdia, ci să căutaţi ca noile primejdii şi neajunsuri să vă facă a le uita pe cele vechi.

Contele a socotit că sfatul era bun şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos care zic aşa:

Încredinţat să fii că-i adevăr curat: *Huzurul şi cinstea sunt greu de-mpăcat*.

PILDA A TREIZECI ŞI OPTA

Despre păţania unui om care s-a înecat în râu ducând un sac cu nestemate într-o zi contele i-a spus lui Patronio că avea mare poftă să se ducă într-un loc de unde avea să ia nişte bani, şi socotea că s-ar alege de acolo şi cu alte foloase, dar îi era grozav de teamă, căci dacă ar fi zăbovit pe acolo îşi putea primejdui viaţa şi l-a rugat să-l sfătuiască ce să facă.

— Senior conte, zise Patronio, ca să faceţi ce socotesc eu că ar fi mai cuminte, bine ar fi să aflaţi păţania unuia care trecea printr-o apă ducând în circă o povară de preţ.

Iar contele l-a poftit să spună întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, un om ducea în spinare o desagă cu nestemate şi erau atât de multe, încât cu greu putea să le care. Iată însă că a trebuit să treacă printr-un râu mare; şi cum era el încărcat cu acea greutate, se afunda mai mult decât dacă n-ar fi avut-o.

Când a ajuns unde era râul mai adânc, a prins să se afunde tot mai tare.

Un om care stătea pe mal a început să strige la el că dacă nu-şi leapădă povara o să se înece. Dar smintitul cel hrăpăreţ n-a priceput că, dacă se îneca, îşi pierdea şi viaţa şi povara, iar dacă o lepăda, ar fi pierdut-o doar pe aceea, nu şi viaţa. Şi din lăcomie pentru bogăţia nestematelor, n-a vrut să le arunce şi a murit înecat, pierzându-şi şi viaţa şi povara pe care o ducea.

Iar voi, senior conte Lucanor, chiar dacă ar fi bine să vă duceţi pentru bani şi pentru alte foloase, vă sfătuiesc ca, dacă veţi vedea că întârziind pe acolo vă primejduiţi viaţa, să nu zăboviţi nici din lăcomie de bani, nici pentru altele asemenea. Şi vă mai sfătuiesc să nu vă puneţi niciodată viaţa în joc decât atunci când e vorba de faima voastră sau de vreun lucru care v-ar aduce ruşine dacă nu l-aţi face; căci cel care puţin se preţuieşte pe sine şi-şi primejduieşte viaţa din lăcomie sau îngâmfare, să ştiţi că n-are destulă minte ca să facă ceva mai de ispravă cu viaţa lui; fiindcă acela care-şi preţuieşte cu adevărat viaţa, trebuie să facă în aşa fel încât să fie preţuit de oameni; însă omul nu este preţuit pentru că se preţuieşte el mult, ci este preţuit cu adevărat pentru că faptele lui îi aduc preţuirea celorlalţi. Iar dacă este aşa, să fiţi încredinţat că o să-şi ţină viaţa la preţ şi n-o să şi-o primejduiască din lăcomie sau pentru lucruri care n-aduc mare faimă; dar atunci când se cuvine s-o facă, să credeţi că nimeni nu va fi gata mai grabnic şi mai cu râvnă să-şi pună viaţa în primejdie, decât omul care e vrednic şi se preţuieşte pe sine.

Contelui i-a plăcut pilda şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă, şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Dacă din lăcomie viaţa-ţi primejduieşti, Nu-i de mirare când rău o sfârşeşti.

PILDA A TREIZECI ŞI NOUA[26]

Despre întâmplarea cu un om, o vrabie şi o rândunică

Altă dată, contele Lucanor a grăit către sfetnicul său Patronio precum urmează:

— Patronio, nu pot cu niciun chip să mă feresc de a avea o răfuială cu unul din cei doi megieşi ai mei, şi se întâmplă că acela cu care mă aflu în vecinătate mai strânsă nu este atât de primejdios, iar cel care e mai puternic nu este atât de aproape de mine. Te rog aşadar să mă sfătuieşti ce să fac în privinţa asta.

— Senior conte, zise Patronio, ca să înţelegeţi cum s-ar cuveni să faceţi, bine ar fi să aflaţi ce i s-a întâmplat unui om cu o vrabie şi cu o rândunică.

Iar contele l-a poftit să spună întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, era odată un om firav şi avea mare supărare din pricina gălăgiei pe care o făceau păsările, aşa că l-a rugat pe un prieten al lui să-i dea vreo povaţă, căci nu putea să doarmă de zarva pe care o făceau vrăbiile şi rândunicile.

Iar prietenul i-a spus că nu putea să-l scape cu totul de pacoste, dar că ştia un descântec cu care să-l scape de una din două; ori de vrabie, ori de rândunică.

Atunci omul cel plăpând i-a răspuns că, deşi rândunică face mai multă gălăgie, ea tot vine şi pleacă, pe când vrabia stă mereu la cuib, aşa că mai degrabă voia să rămână cu gălăgia mai mare a rândunicii, fiindcă mai pleacă încoace şi încolo, decât cu a vrăbiei care stă mereu la cuib.

Iar voi, senior conte, cu toate că cel care se află mai departe este mai primejdios, vă sfătuiesc mai degrabă să

---

26 În cuprinsul pildei de faţă există o neconcordanţă, datorată poate - unei greşeli de transcriere, pe care n-am reuşit s-o înlătur cu totul. În text se spune că omul prefera să rămînă cu gălăgia mai mare a rîndunicii, care stă în general departe de casă, decît cu a vrăbiei care-l supără în permanenţă cu vecinătatea ei. În consecinţă, sfatul lui Patronio este „să se răfuiască mai degrabă cu cel care e mai aproape, chiar dacă nu e aşa de puternic". Însă morala finală spune exact invers. Am făcut deci unele modificări de amănunt pentru a le pune de acord.

vă răfuiţi cu cel care e mai aproape de voi, chiar dacă nu e aşa de puternic.

Iar contele a socotit că sfatul era bun şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

— Şi pentru că i-a plăcut lui don Johân pilda aceasta, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Dacă nu-i rost să scapi de-o răfuială mare.

S-o ai cu cel din preajmă, chiar dacă nu-i prea tare.

PILDA A PATRUZECEA[27]

Despre pricinile pentru care sufletul seneşalului de Carcasona a ajuns în iad

Altă dată, contele Lucanor stătea de vorbă cu sfetnicul său Patronio, spunându-i:

— Patronio, ştiind eu bine că de moarte nu putem scăpa, aş dori să fac în aşa fel încât să las după moarte vreun lucru de seamă, care să fie de sufletul meu şi să rămână în veci, pentru ca toată lumea să ştie că eu am făcut lucrul acela. Te rog aşadar să mă povăţuieşti cum ar fi mai bine să fac.

— Senior conte, zise Patronio, facerea de bine este întotdeauna şi în orice privinţă un lucru bun; dar ca să ştiţi cum trebuie împlinit şi cu ce gând ceea ce face omul pentru mântuirea sufletului, mult aş dori să aflaţi păţania unui seneşal din Carcasona.

Iar contele l-a poftit să spună întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, odată un seneşal din Carcasona s-a îmbolnăvit. Simţind că n-avea să mai scape, a trimis după stareţul călugărilor minoriţi, şi a rânduit cu

---

27 Pilda de faţă este inspirată de obiceiul foarte răspîndit ca, după o viaţă de huzur şi păcate, să se lase prin testament danii care să le răscumpere, într-un moment în care avuţia nu-i mai este de folos defunctului. Merită remarcate două lucruri : contradicţia vădită dintre morala pildei, care dovedeşte că binefacerile sînt inutile cînd nu respectă anumite condiţii, şi concluzia finală a lui Patronio că „în orice chip ai face binele, tot bine e". În al doilea rînd, păcatele pe care i le reproşează acesta contelui Lucanor îl apăsau probabil pe don Juan Manuel, care doreşte însă nu numai mîntuirea sufletului prin vreo faptă bună, ci şi ca „toată lumea să ştie că eu am făcut lucrul acela".

el cele de cuviinţă pentru sufletul lui, hotărând ca îndată ce va muri să fie împlinite toate precum le-rându-i-se.

Şi aşa s-a făcut. Iar el lăsase multe danii de sufletul lui. Şi pentru că au fost împlinite toate atât de bine şi degrabă, călugării erau foarte mulţumiţi şi cu inima împăcată, având mare nădejde întru mântuirea lui.

La puţine zile după aceea s-a întâmplat că într-o femeie din oraş a intrat diavolul, aşa că spunea tot felul de năzdrăvănii, căci diavolul care grăia prin gura ei ştia toate cele făcute, ba chiar şi cele vorbite.

Când au aflat călugării cărora le încredinţase seneşalul grija sufletului său ce fel de lucruri spunea femeia aceea, au socotit că era bine să se ducă la ea ca s-o întrebe dacă ştia ceva despre sufletul seneşalului.

Şi aşa au făcut. Îndată ce au intrat în casa femeii stăpâniţe de diavol, până s-o întrebe ei ceva, le-a şi spus că ştia prea bine de ce veniseră, aşa că să afle că sufletul de care voiau să întrebe plecase de curând de acolo şi se dusese în Iad.

Când au auzit călugării una ca asta, i-au spus că minte, căci ştiau ei bine că se spovedise şi primise sfânta împărtăşanie, şi cum credinţa creştinească era cea adevărată, nu putea să fie aşa cum zicea ea.

Atunci femeia le-a răspuns că, fără-ndoială, legea creştinească era întru totul adevărată şi că dacă el, murind, ar fi făcut ceea ce se cuvine unui creştin adevărat, sufletul lui ar fi fost mântuit; dar el nu s-a purtat ca un bun şi adevărat creştin, căci, deşi făcuse multe danii pentru sufletul lui, n-o făcuse-cum se cuvine şi nici cu cuget smerit, căci a rânduit ca acestea să se împlinească după moartea lui, cu gândul că, dacă o muri, să fie făcute, însă dacă o trăi, să nu se facă nimic din toate acelea; aşa că a poruncit să fie împlinite după moartea lui, când nu-i mai trebuiau avuţiile şi nici nu le putea lua cu el; afară de asta, le lăsase pentru a rămâne în veci faima celor făcute, ca să-şi câştige faima lumească. De aceea, cu toate că fapta-i fusese bună, nu fusese bine făcută, căci Dumnezeu nu răsplăteşte doar facerile de bine, ci acelea care sunt bine

făcute. Şi că sunt bine făcute se cunoaşte după gând, iar cum gândul seneşalului nu fusese smerit, căci nu-i venise când se cuvenea s-o facă, n-a primit o răsplată bună pentru el.

Iar voi, senior conte, de vreme ce-mi cereţi sfatul, vă spun că, după socotinţa mea, binele pe care voiţi a-l face, să-l faceţi cât trăiţi; şi ca să primiţi de pe urma lui o răsplată bună, se cuvine mai întâi să îndreptaţi strâmbătăţile pe care le-aţi făcut, căci prea puţin ar folosi să furi mielul, iar apoi să-i dăruieşti picioarele de mila Domnului. Aşa că prea puţin v-ar folosi să păstraţi tot ce e furat şi luat cu japca şi să faceţi pomană din lucru străin. Mai mult decât atât, pentru ca pomana să fie bine făcută, se cuvine să împlinească cinci lucruri: întâi, să se facă din lucruri dobândite cu dreptate; apoi să fie făcută cu pocăinţă adevărată; apoi să fie atât de mare încât să simţi lipsa celor dăruite şi să fie lucruri de care să-ţi pară rău; apoi să fie făcută în timpul vieţii şi, în sfârşit, să fie făcută doar de dragul lui Dumnezeu, iar nu din deşertăciune sau îngâmfare lumească. Aşadar, stăpâne, împlinind aceste cinci lucruri, toate facerile de bine şi toate pomenile vor fi bine făcute, şi pentru toate se va bucura omul de mare răsplată; iar dacă voi, sau oricare altul nu le-aţi putea împlini atât de desăvârşit, nu trebuie pentru asta să vă lăsaţi de facerile de bine, socotind că, de vreme ce nu le săvârşiţi în cele cinci chipuri amintite, nu mai are rost să le faceţi, pentru că ar fi o judecată strâmbă ca şi deznădejdea; căci fapt este că în orice chip ai face binele, tot bine e, pentru că faptele bune îl ajută pe om să se lepede de păcate şi să ajungă la pocăinţă şi la mântuirea trupului, la bogăţie şi cinste şi la faimă bună printre oameni şi la toate bucuriile lumeşti. Aşadar, orice facere de bine, cu orice gând ar fi împlinită, este întotdeauna bună, dar ar fi mult mai bine pentru mântuirea şi împăcarea sufletului dacă s-ar păzi cele cinci lucruri pe care le-am arătat.

Contele a socotit că adevărat grăia Patronio, punându-şi în gând să facă aşa şi s-a rugat Domnului să-i

ajute să împlinească toate în chipul în care-i spusese Patronio.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Fă binele în viaţă cu gând smerit, De vrei să fii de-a pururi fericit.

PILDA A PATRUZECI ŞI UNA[28]

Despre întâmplarea unui rege din Cordova pe nume Alhaquen într-o zi, contele Lucanor i-a spus lui Patronio, sfetnicul său, aşa:

— Patronio, ştii că sunt mare vânător şi am vânat aşa cum n-a mai vânat nimeni până acum. Ba am născocit pentru laţuri şi plase meşteşuguri foarte folositoare care n-au mai fost făcute niciodată. Acum, cei care vor să mă ponegrească, vorbesc în bătaie de joc, şi când îl slăvesc pe Cidul Roy Díaz sau pe contele Ferrant Gonzales pentru Luptele în care au biruit, sau pe sfântul şi preafericitul rege don Fernando pentru multele lui izbânzi frumoase, pe mine mă laudă zicând că am făcut mare ispravă născocind acele meşteşuguri la plase şi laţuri. Înţelegând eu că asemenea laudă seamănă mai mult a ocară, rogu-te să mă înveţi ce să fac ca să nu mai fiu batjocorit pentru lucrul

---

28 Anecdota arabă orală, atribuită după părerea lui Valbuena Prat (op. cît.) de către don Juan Manuel fără un temei real lui al-Hakam al II-lea, califul Cordobei între 961—976. Iubitor de artă şi cultură, acesta a adus meşteri din orient care să aurească şi să picteze cupola celebrei moschei, adăugîndu-i încă unsprezece nave. începută în anul 786, construcţia a fost terminată în timpul lui al-Hakam, ajungînd la o suprafaţă impresionantă şi numărînd peste 1400 de coloane. Califul s-a bucurat de o frumoasă reputaţie datorită toleranţei şi dragostei lui pentru cultură. A avut însă o fire paşnică, fapt care i-a sugerat poate războinicului don Juan Manuel ideea ca risca sa fie luat în rîs de contemporani.

Nemulţumirile mărturisite la început de contele Lucanor se referă probabil la incidente reale din viaţa autorului, vînător pasionat, care scrisese înainte de Contele Lucanor o carte despre arta vînătorii. Cum a avut rivali şi duşmani din belşug, aceştia se foloseau desigur de orice prilej pentru a-l jigni. Pilda de faţă a' fost repovestita de Azorin în Los valores literarios.

bun pe care l-am făcut.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, a fost cândva în Cordova un rege pe nume Alhaquen. El îşi cârmuia bine regatul, dar nu se străduia să facă vreo faptă însemnată de care să se ducă vestea, aşa cum fac îndeobşte şi trebuie să facă regii cei buni; căci regii nu sunt ţinuţi doar să-şi păzească ţara ci, aceia care vor să se arate vrednici, trebuie să facă asemenea fapte, încât pe drept să-şi sporească stăpânirea, făcând în aşa fel încât să fie mult lăudaţi de oameni în timpul vieţii, iar după moarte să dăinuiască faima isprăvilor pe care le-au săvârşit. Regele acesta însă nu se străduia întru asemenea lucruri, ci doar huzurea mâncând şi petrecând în palatul lui.

Într-o zi, pe când şedea el în petrecere, îi cântau lăutarii dintr-un instrument pe care-l îndrăgesc mult maurii, de-i zice gaidă. Iar regele a băgat de seamă că nu ieşea sunetul aş-a frumos cum s-ar fi: cerut; luând deci gaida i-a mai făcut o gaură în partea de sus, în dreptul celorlalte găuri, şi de atunci scoate gaida sunete-mult mai plăcute decât înainte.

Născocirea lui era bună pentru lucrul acela, dar cum nu era o faptă de seamă aşa cum s-ar cădea să facă un rege, oamenii au început să-i laude fapta în bătaie de joc, zicând ca să măgulească pe câte cineva: „*Vă hede ziat Alhaquin*”, care vrea să zică: „Este ca adăugirea regelui Alhaquen”.

Vorba asta s-a tot rostit prin ţară până ce a auzit-o şi regele şi a întrebat de ce zicea lumea aşa. Şi cu toate că ar fi vrut curtenii să-i ascundă tâlcul, el a stăruit atâta încât au trebuit să i-l spună.

Când a aflat regele ce voia să zică, s-a supărat grozav, dar cum era un rege bun, n-a vrut să-i asuprească pe aceia care ziceau vorba asta, dar şi-a pus în gând să facă altă adăugire pentru care să fie cu toţii nevoiţi a-l slăvi.

Şi cum moscheea din Cordova nu era terminată, a adăugit regele la ea toată lucrarea câtă mai rămăsese de făcut, până ce a sfârşit-o. Iar aceasta este cea mai mare,

cea mai desăvârşită şi cea mai mândră moschee din câte au avut maurii în Spania, iar acum, lăudat fie numele Domnului, este biserică, şi-i zice Sfânta Maria din Cordova, căci sfântul rege don Fernando, când a luat Cordova de la mauri, a închinat-o Sfintei Fecioare.

Dacă a isprăvit regele acela moscheea, făcându-i o adăugire atât de minunată, a zis aşa: că de vreme ce până atunci era lăudat în bătaie de joc pentru adăugirea pe care o făcuse la gaidă, socotea că de acum înainte avea să fie pe drept cuvânt lăudat pentru adăugirea pe care o făcuse la moscheea din Cordova.

Din ziua aceea a fost foarte lăudat, iar lauda care până atunci se rostea în bătaie de joc, a rămas apoi preţuire adevărată; şi maurii zic până astăzi când vor să laude vreo faptă de seamă: „este ca adăugirea lui Alhaquen”.

Iar voi, senior conte, dacă vă mâhneşte şi vă înciudează că sunteţi lăudat în bătaie de joc pentru adăugirile pe care le-aţi făcut la plase şi laţuri şi alte meşteşuguri vânătoreşti, îngrijiţi-vă să împliniţi fapte mari, bune şi alese, aşa cum li se cade oamenilor de vază. Atunci lumea va fi nevoită să vă laude pentru faptele de seamă, aşa cum laudă acum în derâdere adăugirile făcute la sculele vânătoreşti.

Iar contele a socotit că sfatul era bun şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos care zic aşa:

Mărunte isprăvi de-ai făcut, alta mare Cată să faci, căci binele pururi nu moare.

PILDA A PATRUZECI ŞI DOUĂ[29]

29 Ediţia spaniolă menţionează că naraţiunea de faţă figurează în culegerile folosite de preoţi pentru predici. Amintim că în Spania s-a format cu timpul o adevărată categorie socială din femeile care-şi dedicau viaţa cuceriniciei (numite beatas), fără a aparţine însă vreunui ordin religios, interpretînd pietatea adeseori într-un mod atît de excesiv, încît ajui geau o adevărată teroare. Don Juan Manuel ne zugrăveşte aici o strămoaşă a acestora.

Despre întâmplarea cu o cucernică prefăcută

Altă dată contele Lucanor a grăit către Patronio, sfetnicul său, precum urmează:

— Patronio, stând eu la taifas cu mai mulţi oameni, ne-am întrebat în ce fel ar putea un om rău să facă altora cel mai mare rău. Iar unii ziceau că de va fi nestatornic, alţii că de va fi zurbagiu, alţii că de va fi răufăcător, iar alţii ziceau că lucrul prin care omul rău poate face cea mai mare răutate tuturor a era să fie clevetitor şi făţarnic. Cunoscându-ţi înţelepciunea, te rog aşadar să-mi spui de la care din răutăţile astea li s-ar putea trage oamenilor răul cel mai mare.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să pricepeţi asta, mult aş dori să aflaţi întâmplarea cu un diavol şi o muiere din alea de se zic cucernice.

Iar contele l-a poftit să-i spună întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, era într-un târg un flăcău tare de treabă care s-a însurat şi trăia foarte bine cu nevasta lui, de n-aveau niciodată pricină de sfadă.

Şi cum diavolul nu poate suferi lucrurile bune, era foarte supărat din pricina asta şi, măcar că a încercat multă vreme să-şi vâre coada între ei, n-a putut izbuti.

Într-o bună zi, întorcându-se dracul din locul unde trăia omul acela cu nevastă-sa, foarte mâhnit că nu izbutea să strecoare zâzania între ei, a dat peste o cucernică. Îndată ce s-au cunoscut, ea l-a întrebat de ce era aşa de abătut.

Atunci el i-a spus că venea din târgul unde trăia omul acela cu nevasta lui şi că de multă vreme se tot străduia să-i învrăjbească, dar că n-a izbutit niciodată. Şi cum tartorul cel mare aflase de asta, îi spusese că, deoarece era destulă vreme de când se căznea, să ştie că dacă nu le-o veni de hac, s-a sfârşit cu el, şi de aceea era atât de abătut.

Ea i-a răspuns că mult se mira cum el, care era aşa de priceput, nu izbutea să-şi împlinească slujba şi că dacă o face cum l-o învăţa ea, o să le vină de hac.

Atunci dracul i-a spus că o să facă tot ce-o pofti ea

numai să izbutească să strecoare zâzanie între bărbat şi nevastă.

Dacă au căzut amândoi la învoială, femeia cucernică a pornit spre casa omului cu pricina şi atâta s-a învârtit şi s-a sucit zi de zi, până ce a intrat în vorbă cu muierea omului, dându-se drept slujnica maică-sii; şi i-a spus că din recunoştinţa ce i-o purta stăpânei sale, se socotea datoare s-o slujească şi că avea s-o slujească cât or ţine-o puterile.

Femeia cea bună s-a încrezut în cuvântul ei şi a luat-o în casă, încredinţându-i toate rosturile, şi la fel făcea şi bărbatu-său.

După ce a stat ea multă vreme în casa lor şi a dobândit încrederea amândurora, într-o bună zi a venit foarte mâhnită la nevasta care o socotea credincioasă:

— Fata mea, mult mă întristează cele ce-am auzit adineauri, că bărbatu-tău a îndrăgit-o pe alta mai mult decât pe tine; rogu-te, aşadar, să-l cinsteşti şi să-l răsfeţi mai cu sârg, ca să n-o mai placă pe muierea aceea mai tare decât pe tine, căci din asta ţi s-ar putea trage mai mare supărare decât din orice alt lucru.

Când a auzit femeia una ca asta, măcar că n-a crezut, a săgetat-o la inimă şi a cuprins-o o mare mâhnire. Dacă a văzut-o aşa întristată, cucernica cea făţarnică s-a dus îndată să iasă în întâmpinarea bărbatului ei. De cum a dat cu ochii de el, i-a spus că mult o mâhnea fapta lui, căci având o nevastă aşa de bună, îndrăgea pe alta mai mult decât pe femeia lui, care aflase tot şi era foarte abătută; şi cum o ştia slugă credincioasă, s tăpână-sa i-a spus că, fiindcă făcea el una ca asta, o să-şi caute pe altul care s-o iubească aşa cum o iubise el, sau chiar mai mult;

dar ferească Dumnezeu să nu afle nevastă-sa că i-a spus, căci altfel era pierdută.

Când a auzit bărbatul una ca asta, măcar că n-a crezut, l-a săgetat la inimă şi l-a cuprins o mare mâhnire.

Văzându-l cucernica cea făţarnică în starea asta, a dat f aga la nevastă şi i-a spus, arătându-se tare cătrănită:

— Fata mea, nu ştiu ce pacoste o fi asta, dar bărbatutău este foarte scârbit de tine; şi ca să te

încredinţezi că ce spun eu este adevărat, ai să-l vezi îndată cum se întoarce acasă fără chef şi morocănos cum n-a fost niciodată.

Lăsând-o pe ea îngrijorată, a dat fuga la bărbatu-său de i-a spus acelaşi lucru. Iar când a ajuns omul acasă şi şi-a găsit nevasta întristată, şi nici vorbă de dezmierdările cu care erau învăţaţi, i-a cuprins pe amândoi îngrijorarea.

Îndată ce a plecat iar bărbatul, fătarnica i-a spus femeii că, dacă se învoieşte, putea să-i caute vreun vraci care să-i facă farmece lui bărbatu-său ca să-i piară pornirea ce-o avea împotriva ei.

Nevasta, dornică să trăiască în pace cu bărbatu-său, i-a spus că se învoia şi că ar fi tare bucuroasă.

După vreo câteva zile, cucernica a venit să-i spună că găsise un vraci foarte priceput care-i spusese că dacă i-ar aduce câţiva peri din barba lui, din aceia care cresc pe beregată, avea să facă nişte vrăji ca să-i piară de tot pornirea ce-o avea împotriva ei şi o să trăiască în pace ca înainte, ba poate chiar mai bine; aşa că să cate când s-o întoarce el acasă, să-l culce cu capul în poala ei. Şi i-a dat un brici cu care să-i taie perii.

Nevasta cea cumsecade, din marea dragoste ce-o purta bărbatului ei şi îndurerată fiind de neînţelegerea ce se isc-ase între dânşii, dorind din tot sufletul să se întoarcă la traiul bun pe care-l duseseră împreună, i-a spus că se învoieşte şi că aşa o să facă, şi ca să-i urmeze îndemnul a luat briciul pe care i-l adusese cucernica cea vicleană.

Atunci fătarnica s-a dus iar la bărbatul ei şi i-a spus că se temea grozav pentru viaţa lui, aşa că n-o mai răbda inima să păstreze taina: să afle deci că nevastă-sa voia să-l omoare şi să-şi ia lumea în cap cu ibovnicul ei. Şi ca dovadă că nu-l minţea, iată, nevastă-sa se înţelesese cu iubitul ei să-l omoare în chipwl-acesta: îndată ce-o veni el acasă, ea o să caute să-l adoarmă cu capul în poala ei, şi de cum l-o fura somnul, o să-i taie beregata cu briciul anume pregătit.

Când a auzit omul una ca asta, s-a înspăimântat grozav şi, cu toate că avea unele bănuieli în privinţa

minciunilor, pe care i le înşirase fătarnica, a rămas foarte îngrijorat de cele aflate, aşa că s-a hotărât să fie cu ochii-n patru ca să vadă ce se întâmplă şi a pornit-o spre casă.

Când l-a văzut nevastă-sa, l-a primit mai drăgăstoasă decât în celelalte zile şi i-a spus că prea munceşte mult, fără să mai stea să se odihnească, şi l-a îndemnat să se culce cu capul în poala ei, ca să-l caute în cap. Auzindu-i cuvintele, bărbatul s-a încredinţat că fătarnica îi spusese adevărul, şi voind să vadă ce-o să facă nevastă-sa, s-a culcat cu capul în poala ei, prefăcându-se că doarme. Când a socotit ea că-i era somnul adânc, a scos briciul ca să-i taie perii, aşa cum o învăţase cucernica cea fătarnică. Dacă a văzut-o bărbatu-său că umblă cu briciul în mână pe la gâtul lui, socotind că fătarnica îi spusese adevărat, i l-a smuls din mână şi a înjunghiat-o.

Auzind strigătul ei, tatăl şi fraţii femeii au dat fuga în odaie. Când au văzut-o că zace înjunghiată, ea, de care nici bărbatu-său nici nimeni altul nu avusese până atunci vreun cuvânt să se plângă, s-au mâniat foarte, năpustindu-se asupra lui şi omorându-l.

Toate astea s-au întâmplat din pricina cuvintelor mincinoase pe care s-a priceput să le îndruge cucernica cea fătarnică. Dar cum Dumnezeu nu îngăduie ca cel ce face vreun rău să rămână nepedepsit, chiar dacă fapta-i rămâne ascunsă, a făcut să se afle că toată nenorocirea s-a tras de la acea fătarnică şi a fost aspru judecată şi osândită la o moarte rea şi ruşinoasă.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreţi să ştiţi care este omul cel mai dăunător din lume şi care poate face cel mai mult rău oamenilor, aflaţi că este acela care se arată cu viclenie a fi bun creştin şi om vrednic şi cinstit, şi umblă cu minciuni şi fătării pentru a stârni zâzanii între oameni. Vă sfătuiesc aşadar să vă păziţi întotdeauna de cei care fac pe miţa blândă, căci cei mai mulţi dintre ei umblă adesea cu vicleşuguri şi gânduri rele; iar ca să-i puteţi cunoaşte, ascultaţi învăţătura din Evanghelie, care zice: „După faptele lor îi vei cunoaşte”. Şi să fiţi încredinţat că nu există om pe lume care să-şi poată ascunde mult timp

faptele urzite, căci le poate tăinui o vreme, dar nu ţine mult.

Iar contele a socotit că Patronio grăia cu dreptate, aşa că şi-a pus în gând să-l asculte şi l-a rugat pe Dumnezeu să-l păzească pe el şi pe toţi prietenii lui de asemenea oameni.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos – are zic aşa:

De *vrei să fii ferit de mare supărare*, *Judecă după fapte*, *nu după ce-ţi năzare*.

PILDA A PATRUZECI ŞI TREIA[30]

Despre întâmplarea Binelui cu Răul şi a omului mintos cu cel smintit

Contele Lucanor a grăit către sfetnicul său Patronio precum urmează:

— Patronio, eu am doi vecini: unul este un om care mi-e tare drag şi suntem foarte legaţi unul de altul, drept care îi port multă dragoste; dar nu ştiu ce păcat îl împinge, ori ce pricină, că adeseori îmi face nişte boroboaţe şi nişte pozne de mă supără grozav. Celălalt nu este un om de care să mă lege mare lucru, nici mare prietenie nu avem şi nici nu prea am pricini pentru care să-l îndrăgesc; acesta, de asemenea, face unele lucruri care mă supără. Cunoscându-ţi înţelepciunea, te rog să mă înveţi cum trebuie să mă port cu oamenii aceştia.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, lucrul pe care mi-l spuneţi nu este unul singur, ci sunt două şi foarte deosebite între ele. De aceea, ca să vă puteţi purta aşa cum se cuvine, aş dori să aflaţi două întâmplări: una a

30 Pilda de faţă ca şi alte cîteva din cele ce urmează nu prea au legătură cu întrebarea pusă de contele Lucanor. În cazul de faţă, prima problemă ridicată de acesta — cum trebuie să reacţionezi faţă de neajunsurile provocate de cei mai buni prieteni — rămîne nerezolvată, deoarece pilda Binelui şi Răului ilustrează tocmai situaţia contrară. Valbuena Prat consideră că acest apolog este de origine sanscrită. În orice caz, genul de împărţeală a roadelor se găseşte aproape identic în numeroase poveşti din diferite ţări, unde însă asociaţii sînt omul şi diavolul, acesta din urmă rămînînd păcălit.

Binelui şi Răului, iar alta a unui om cuminte cu un nebun.

Iar contele l-a rugat să i le povestească.

— Senior conte, zise Patronio, de vreme ce sunt două, nu vi le pot spune deodată; am să vă spun mai întâi ce s-a întâmplat cu Binele şi Răul, iar după aceea, ce s-a întâmplat cu omul cuminte şi cu cel nebun.

Senior conte, Binele şi Răul s-au înţeles să lege tovărăşie. Răul, care este mai neastâmpărat şi umblă mereu cu şoalda şi n-are odihnă până ce nu pune la cale vreun vicleşug ori vreo răutate, i-a spus Binelui că ar fi o socoteală bună dacă ar avea nişte dobitoace care să le fie de hrană. Binele a primit bucuros şi s-au învoit să ţină oi.

După ce au fătat oile, Răul i-a spus Binelui să-şi aleagă câştigul pe care-l poftea de la oile acelea. Dar cum Binele este bun şi cumpătat, n-a vrut să aleagă şi i-a spus Răului să-şi aleagă el. Răul, care este hain şi neruşinat, s-a bucurat şi i-a spus aşa: să ia Binele mieii de cum se nasc, iar el o să ia laptele şi lâna. Iar Binele s-a arătat mulţumit cu împărţeala.

Pe urmă Răul a zis că ar fi bine să ţină porci, iar Binele a primit bucuros. Când au fătat, Răul i-a spus aşa: că de vreme ce Binele luase mieii, iar el laptele şi lâna, acum să ia laptele şi lâna scroafelor, iar el va lua godacii. Iar Binele a primit împărţeala.

Mai apoi a zis Răul să semene niscaiva zarzavaturi: şi au semănat napi. După ce au crescut, Răul i-a spus Binelui aşa: că nu ştie ce va fi fiind partea care nu se vede, aşa că Binele, ca să poată vedea ce ia, să-şi aleagă frunzele napilor care erau deasupra pământului la vedere, iar el o să-şi ia ce se afla în pământ. Şi Binele a primit împărţeala.

După aceea au pus varză; iar după ce a crescut, a zis Răul că, de vreme ce rândul trecut Binele luase partea de deasupra a napilor, care era la faţa pământului, acum să ia partea din pământ a verzelor. Iar Binele a primit împărţeala.

Mai apoi Răul i-a spus Binelui că bună socoteală ar fi clacă şi-ar lua ei o femeie care să-i slujească. Iar Binele s-a învoit bucuros. După ce au adus-o, Răul a zis să fie a

Binelui de la brâu până-n creştet, iar a lui, de la brâu până la tălpi. Iar Binele a primit împărţeala. Aşadar, partea Binelui împlinea tot ce trebuia prin casă, iar partea Răului era nevastă şi trebuia să se culce cu bărbatu-său.

Şi a rămas femeia grea şi a născut un băiat. Îndată ce l-a născut, a vrut să-i dea să sugă; văzând asta, Binele n-a lăsat-o, căci laptele ţinea de partea lui şi nu se învoia să-l dea cu niciun chip. Când a venit Răul voios ca să-şi vadă copilul, l-a găsit plângând şi a întrebat-o pe maică-sa de ce plânge. Atunci femeia i-a răspuns că plânge pentru că n-a supt. Iar Răul i-a spus să-i dea să sugă, dar femeia a zis că Binele nu o lăsa pentru că laptele este partea lui.

Auzind Răul una ca asta, s-a dus la Bine şi l-a luat cu râsul şi cu gluma, spunându-i s-o pună pe femeie să-x alăpteze pruncul. Dar Binele i-a răspuns că laptele era partea lui şi că nici nu se gândea. Văzând aşa, Răul a început să stăruie, însă Binele, dacă a înţeles la ce strâmtoare intrase Răul, i-a spus:

— Cumetre, să nu crezi că eu eram atât de nepriceput încât să nu înţeleg ce părţi ţi-ai ales tu întotdeauna şi ce mi-ai dat mie. Cu toate astea eu nu ţi-am cerut niciodată nimic din ce era al tău şi m-am descurcat ca vai de capul meu cu partea pe care mi-o lăsai, iar ţie puţin ţi-a păsat şi nici n-ai avut cumpătare. Dacă a dat Dumnezeu să ajungi la nevoie ca să-ţi trebuiască ceva de la mine, nu te mira că nu vreau să-ţi dau, ci aminteşte-ţi ce mi-ai făcut tu mie şi rabdă acum pentru toate.

Înţelegând Răul că Binele grăia cu dreptate şi că din pricina asta o să-i moară pruncul, s-a întristat grozav şi a început să-l roage şi să-i ceară Binelui să se îndure de hatârul Domnului, şi să se milostivească de pruncul acela, iertându-i răutăţile, căci de acum înainte avea să facă tot ce i-o porunci el.

Văzând aşa, Binele a chibzuit că bine-i făcuse Dumnezeu Răului de-l adusese la asemenea strâmtoare încât să priceapă că nu-şi putea găsi leac decât prin bunătatea Binelui. Şi socotind că asta îi era destulă pedeapsă, i-a spus Răului că, dacă voia ca el să-i îngăduie

femeii să-şi alăpteze pruncul, să-şi ia copilul în cârcă şi să colinde cu el tot târgul strigând în gura mare, ca să-l audă toată lumea: „Oameni buni, aflaţi că Binele învinge Răul prin bine”, iar dacă o face aşa, atunci o să se învoiască să-i dea lapte. Răul a primit bucuros, socotind că dobândise ieftin viaţa pruncului său, iar Binele a socotit că-i dăduse o învăţătură bună. Şi aşa au făcut. A aflat aşadar toată lumea că Binele învinge întotdeauna cu binele.

Însă păţania omului mintos cu cel smintit a fost altfel, şi anume:

Un gospodar ţinea un feredeu şi când se îmbăiau oamenii, venea şi nebunul de-i lovea cu găleţile, ou pietre şi ciomege şi cu tot ce nimerea, de n-a mai îndrăznit nimeni să vină la feredeul gospodarului, aşa că a rămas fără câştig.

Văzând gospodarul că din pricina smintitului îşi pierdea câştigul, s-a sculat într-o zi cu noaptea-n cap şi s-a dus la feredeu până să nu vină nebunul. S-a dezbrăcat şi a pregătit o găleată cu apă fierbinte şi un ciomag zdravăn. Când a sosit şi nebunul, care venea la feredeu ca să-i lovească pe cei ce se îmbăiau, a intrat în baie ca de obicei. Văzându-l că intră pe uşă, gospodarul, care-l aştepta despuiat, s-a repezit la el foarte încruntat şi mânios de i-a aruncat găleata cu apă fierbinte în obraz, apoi a apucat ciomagul croindu-l zdravăn în cap şi pe spinare, încât nebunul s-a speriat de moarte, gândindu-se că gospodarul s-a smintit. A zbughit-o afară răcnind, până ce a dat de un om care l-a întrebat de ce răcneşte şi se vaită cu atâta foc. Iar nebunul i-a spus:

— Omule, păzeşte-te, căci să ştii că la feredeu se mai află un smintit.

— Iar voi, senior conte Lucanor, să faceţi aşa cu vecinii voştri: cu acela cu care sunteţi atât de legat încât socotiţi că oricum veţi rămâne mereu prieteni, să vă purtaţi întotdeauna bine, şi chiar dacă el vă pricinuieşte câte o supărare, lăsaţi-l în pace şi ajutaţi-l oricând are nevoie, arătându-i însă întotdeauna că o faceţi pentru că-i purtaţi dragoste şi prietenie, iar nu pentru că n-aţi avea

încotro; celuilalt, cu care nu aveţi asemenea legătură, să nu-i răbdaţi cu niciun chip nimic, făcându-l să priceapă bine că tot ce vă face o să se întoarcă împotriva lui. Căci să fiţi încredinţat că prietenii răi te îndrăgesc mai mult de! camă şi de nevoie, decât din bună credinţă.

Contele a socotit că sfatul era foarte cuminte şi aşa a făcut, şi a fost spre binele lui.

Înţelegând don Johăn că pildele acestea erau bune, le-a scris în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Binele-nvinge Răul prin bine;

Să-l rabzi pe omul rău nu se cuvine.

Despre întâmplarea lui don Pedro Núñez cel Drept, a lui don Roy Gómez Zavallos şi a lui don Roiz de Blanquiello cu contele don Rodrigo cel Cinstit

Altă dată, stând contele Lucanor de vorbă cu sfetnicul său Patronio, i-a spus precum urmează:

— Patronio, eu am avut de purtat războaie grele aşa încât avutul îmi era foarte primejduit. Tocmai când mă aflam la cea mai mare strâmtoare, unii dintre cei pe care i-am hrănit şi le-am făcut mult bine, m-au părăsit, ba s-au străduit chiar să-mi facă multe neajunsuri. Şi s-au arătat într-atâta de ticăloşi, încât îţi spun drept că m-au făcut să-mi pierd încrederea şi în oamenii care-mi rămăseseră, deşi încă nu-mi greşiseră cu nimic. Cunoscând înţelepciunea pe care ţi-a dat-o Dumnezeu, rogu-te să mă povăţuieşti ce crezi că trebuie să fac în asemenea împrejurări.

— Senior conte, zise Patronio, dacă cei care au păcătuit astfel împotriva voastră ar fi fost ca don Pedro Nufiez de Fuente Almexir, don Roy Gonzáles de Zavallos şi don Gutier Roiz de Blanquiello şi ar fi aflat ce li s-a întâmplat acestora, n-ar mai fi făcut ceea ce au făcut.

Atunci contele l-a poftit să-i spună întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, contele don Rodrigo cel Cinstit era însurat cu fiica lui don Gil García de Zagra, care era o soţie foarte bună; dar contele, soţul

1 Această bizară povestire este legată de istoria Casei de Lara, familie ilustră care a jucat un rol important

în istoria Castiliei (foarte adesea de turbulenţă şi răzvrătire, datorită pretenţiilor la domnie ale descendenţilor săi) şi a fost reconstituita în amănuntele ei faptice şi onomastice de către istoricul Luis de Salazar y Castro în monografia despre această familie, compusa în timpul Renaşterii.

Naraţiunea se deosebeşte de toate celelalte din carte, ajungând până la scabros şi absurd, potrivit de altfel gustului epocii, ilustrând concepţia despre raporturile dintre seniori şi vasali, dintre soţ şi soţie, despre ei, a adus împotrivă-i o mărturie mincinoasă. Simţindu-se nedreptăţită, ea s-a rugat lui Dumnezeu ca, dacă era într-adevăr vinovată, să facă o minune care s-o dovedească pe ea; iar dacă soţul ei adusese o mărturie mincinoasă, atunci minunea să-l dovedească pe el.

Îndată ce a sfârşit rugăciunea prin care ceruse de la Dumnezeu să facă minunea, bărbatul ei s-a îmbolnăvit de lepră, iar ea a plecat de la el. După ce s-au despărţit, Regele Navarei şi-a trimis peţitori la această doamnă şi a luat-o de nevastă, aşa că a ajuns regina Navarei.

Contele, bolnav de lepră, văzând că nu se mai poate vindeca, a plecat în sihăstrie la Locurile Sfinte, ca să moară acolo. Şi, cu toate că era cinstit de toată lumea şi avea mulţi vasali vrednici, n-au plecat cu el decât cei trei cavaleri amintiţi; şi au stat acolo vreme atât de îndelungată încât au isprăvit tot ce luaseră cu ei de acasă şi au ajuns într-o asemenea sărăcie încât nu mai aveau ce să-i dea de mâncare seniorului lor, contele. De nevoie se duceau în fiecare zi câte doi din ei în piaţă să se năimească, iar al treilea rămânea cu contele, şi din ce câştigau cu munca îşi ţineau seniorul şi pe ei înşişi, în fiecare seară îl îmbăiau pe conte de-i spălau rănile leprei.

Iată că într-o seară, pe când îl spălau pe picioare, le-a venit din întâmplare să scuipe şi au scuipat. Când i-a văzut contele pe toţi că scuipă, s-a gândit că o făceau din scârbă şi a început să plângă şi să se jeluiască de durerea şi jalea ce-l cuprinsese.

Atunci, ca să-i arate contelui că nu le era scârbă de

boala lui, au luat în pumni apa aceea plină de puroaiele bubelor pe care le avea contele de la lepră şi au băut-o. Aşa şi-au petrecut ei viaţa cu seniorul lor, contele, rămânând lângă el până ce a murit.

Socotind că nu li se cădea să se întoarcă în Castilia fără seniorul lor, viu sau mort, n-au vrut să plece fără el. Şi cum unii şi alţii îi învăţau să-l ardă şi să-i ia oasele, ei a-u răspuns că nu îngăduiau nimănui să se atingă de seniorul lor mort, cum n-ar fi îngăduit-o nici când era viu. Aşa că n-au vrut să-l dea să-l ardă, ci l-au îngropat, aşteptând cât a fost nevoie până ce a putrezit toată carnea. Apoi i-au pus oasele într-o răcliţă, ducând-o cu rândul în spinare.

Au pornit-o aşadar, cerşind de mâncare şi purtându-şi seniorul pe umeri, aducând însă mărturie de tot ce li se întâmplase. Şi umblând ei în atâta sărăcie, dar cu sufletul împăcat, au ajuns pe pământul Tuluzei şi, intrând într-un oraş, au dat de o mulţime mare de oameni care duceau la rug pe o doamnă de neam mare, care fusese pârâtă de un frate al bărbatului ei. Şi ziceau că dacă n-o izbăvea vreun cavaler, trebuia supusă la încercarea focului, dar nu se găsea niciun cavaler care s-o scape.

Auzind Pero Nufiez cel Drept şi neprihănit că o duceau pe doamna aceea la asemenea osândă pentru că nu se găsea un cavaler care s-o apere, le-a spus tovarăşilor săi că, dacă ar şti că doamna era nevinovată, ar scăpa-o.

S-a dus aşadar la dânsa şi a întrebat-o care era adevărul. Atunci ea i-a spus că nu săvârşise greşeala de care era învinuită, dar că avusese gândul s-o facă.

Deşi don Pero Nufiez a înţeles că, deoarece ea se gândise să făptuiască un lucru neîngăduit, nu se putea să nu i se tragă şi lui vreun rău dacă voia s-o izbăvească; dar de vreme ce apucase să se urnească şi ştia că femeia nu făptuise cu totul greşeala de care era învinuită, a spus că avea s-o scape.

Pârâşii ei au încercat să-l înlăture, zicând că nu era cavaler, dar dacă le-a arătat mărturia pe care o adusese, n-au mai avut încotro. Atunci rudele doamnei i-au dat cal şi arme, şi înainte de a începe lupta, le-a spus acelor

rubedenii că el, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să iasă cu cinste şi o s-o scape pe doamna învinuită, dar că negreşit o să se aleagă ou vreo pacoste, pentru păcatul pe care-l săvârşise ea cu gândul.

După ce a început lupta, Dumnezeu l-a ajutat pe don Pero Nufiez de a câştigat şi a scăpat-o pe doamna aceea, dar el şi-a pierdut un ochi, şi astfel s-a împlinit tot ce spusese el înainte de a porni să se lupte.

Doamna şi neamurile ei i-au dat atâta bănet lui don Pero Nufiez, încât au putut duce mai departe osemintele seniorului lor cu mai puţină trudă decât înainte.

Când a aflat Regele Castiliei vestea despre acei cavaleri preacinstiţi care aduceau osemintele contelui, seniorul lor, şi că se purtaseră cu atâta vrednicie, s-a bucurat mult şi i-a mulţumit lui Dumnezeu că se găsesc în ţara lui oameni care să facă asemenea faptă. Le-a trimis aşadar vorbă să se înfăţişeze înaintea lui, prost îmbrăcaţi şi pe jos, aşa cum erau. În ziua când trebuiau să intre în cetatea de scaun a Castiliei, le-a ieşit regele în întâmpinare pe jos cale de cinci leghe afară din cetate şi i-a răsplătit cu atâta dărnicie, încât urmaşii lor au moştenit până astăzi bunurile pe care li le-a dat Regele.

Iar Regele şi cu tot alaiul lui, că să-l cinstească pe conte şi mai vârtos pe cei trei cavaleri, au însoţit osemintele contelui până la Osma, unde le-au îngropat. Iar după îngropăciune s-au dus şi cavalerii pe la casele lor.

În ziua când a ajuns Roy González acasă şi s-a aşezat la masă cu nevastă-sa, văzând stăpâna casei carne pe masă, a ridicat mâinile spre cer şi a zis:

— Doamne, fii binecuvântat că mi-ai ajutat să apuc ziua asta, căci bine ştii că de când a plecat don Roy González de pe meleagul ăsta, acum e prima oară că mănânc carne şi beau vin!

Don Roy Gonzáles s-a întristat auzind-o şi a întrebat-o de ce făcuse aşa. Atunci ea i-a răspuns că, dacă-şi aminteşte bine, la plecare, el i-a spus că n-avea de gând să se întoarcă fără seniorul lui, aşa că ea să-şi ducă viaţa ca o nevastă vrednică, fiindcă niciodată n-o să ducă lipsă de

pâine şi apă în casa lui; şi de vreme ce-i spusese el aşa, ea n-a vrut să-i iasă din vorbă şi n-a mai mâncat şi n-a mai băut decât pâine şi apă.

Aşijderea, când a ajuns don Pero Núñez acasă, îndată ce au plecat oaspeţii şi a rămas doar el cu nevasta şi cu neamurile sale, ei au început să râdă de bucuria mare pe care o aveu. Crezând însă că râdeau de el pentru că rămăsese chior, don Pero Núñez şi-a acoperit capul cu mantia şi s-a dus foarte trist la culcare. Când l-a văzut nevasta aşa de mâhnit, a cuprins-o îngrijorarea şi a tot stăruit pe lângă el până ce i-a mărturisit că era îndurerat pentru că-şi băteau joc de dânsul că rămăsese chior.

Când a auzit una ca asta, nevasta cea iubitoare şi-a vârât singură un ac în ochi deşi l-a crăpat, şi i-a spus lui don Pero Niinez că a făcut-o pentru ca, dacă o mai râde cumva, să nu mai creadă el că râde în bătaie de joc.

Aşa i-a răsplătit Dumnezeu pe toţi cavalerii aceia credincioşi pentru binele pe care-l făcuseră.

Eu socotesc aşadar că, dacă aceia care nu s-au dovedit aşa în slujba voastră ar fi fost ca aceştia şi ar fi ştiut cu ce răsplată bună s-au ales pentru purtarea lor, n-ar mai fi greşit cum au greşit. Dar voi, senior conte, să nu încetaţi de a face binele din pricina nedreptăţilor ce vi le fac unii sau alţii, căci aceia care vă greşesc, greşesc mai mult faţă de ei înşişi decât faţă de voi. Şi nu uitaţi că, dacă vă mai greşesc câte unii, mulţi alţii v-au slujit; şi mai mare a fost câştigul din slujba acestora, decât lipsa şi neajunsul de la cei ce v-au greşit. Apoi să nu credeţi că de la câţi le-aţi făcut bine, cu bine vă veţi alege; dar se poate întâmpla ca unul să vă facă oslujbă atât de folositoare, încât să vă simţiţi răsplătit pentru tot binele făcut celorlalţi.

Iar contele a socotit că sfatul era înţelept şi adevărat.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Chiar dacă unii greşesc faţă de tine Nu înceta să faci bine.

Despre păţania omului care s-a făcut prieten şi

slujitor Diavolului

Odată contele Lucanor a grăit către sfetnicul său Patronio aşa:

— Patronio, un om mi-a spus că se pricepe la meşteşugul de a citi în semne, precum şi la altele prin care aş putea să aflu ce o să se întâmple şi cum aş putea face tot felul de dibăcii prin care să-mi sporesc mult avutul, dar eu socotesc că asemenea lucruri nu se poate să nu fie cu păcat. Încrezându-mă eu în tine, te rog să mă povăţuieşti ce ar trebui să fac.

— Senior conte, zise Patronio, ca să faceţi în împrejurarea asta ceea ce vi se cade, aş dori să aflaţi păţania unui om cu Diavolul.

Iar contele l-a poftit să spună întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, un om care fusese tare bogat a ajuns la asemenea sărăcie de nu mai avea cu ce-şi duce zilele. Şi cum nu se află pe lume nenorocire mai mare decât să ajungi de la belşug la mizerie, omul acela care trăise foarte bine şi ajunsese la sărăcie lucie, era foarte amărât. Într-o zi, trecea singur şi la capătul puterilor printr-o pădure, mohorât şi îngândurat, şi cum umbla el aşa abătut, iată că s-a întâlnit cu Diavolul.

Atunci Diavolul i-a spus că, dacă o face tot ce i-o zice el, o să-l scape de griji şi, ca să-i arate ce poate.

1 Tema pactului cu diavolul a generat, după cum se ştie, o întreagă literatură în ţările europene. Menţionăm aici doar că apologul de faţă se întâlneşte şi la contemporanul lui don Juan Manuel, poetul Arcipreste de Hâţa şi că se leagă de atmosfera superstiţioasă a Evului mediu. Persoanele amintite de Patronio în încheiere sunt doi nobili, dintre care unul făcea parte, se pare, din ilustra casă de Lara, iar al doilea a fost un rival politic al lui don Juan Manuel, ucis din porunca lui în timp ce pornise să-i atace poziţiile. Alvar Núñez a murit şi el de o moarte violentă, lucru de altfel foarte obişnuit pe atunci chiar şi în cazul celor care nu păcătuiseră prin practici oculte.

I-a spus că ştia ce gânduri îl munceau de umblă aşa mohorât. Şi a început pe loc să-i înşire toată povestea lui şi

pricina supărării, ca unul care i-o cunoştea pe degete. Şi i-a mai spus că dacă se învoia să facă ce l-o învăţa el, o să-l scape de sărăcie de o să ajungă mai bogat decât fusese vreodată el şi tot neamul lui, căci fiind însuşi Diavolul, avea puterea s-o facă.

Auzind omul că avea de-a face cu Diavolul, l-a cuprins o teamă grozavă, dar aflându-se la mare nevoie şi strâmtoare, i-a spus că dacă-l învaţă cum să ajungă bogat, o să facă tot ce i-o cere.

De bună seamă că Diavolul ştie întotdeauna să-şi aleagă prilejul pentru a-i ademeni pe oameni; şi când îi vede ajunşi la vreo strâmtoare, fie din sărăcie, fie din frică ori din imboldul vreunei patimi, atunci poate să-i sucească cum vrea; în acelaşi chip a căutat să-l ademenească pe omul acela tocmai când ajunsese mai strâmtorat.

Atunci au căzut amândoi la învoială şi omul s-a făcut sluga lui. După ce au încheiat legământul, Diavolul i-a spus omului că de acum înainte o să umble după furat, căci n-o să se afle poartă ori casă, oricât de bine zăvorâtă ar fi, pe care el să nu i-o deschidă pe loc; iar dacă s-ar întâmpla să intre în vreo încurcătură ori să fie prins* atunci să-l cheme îndată, zicând: „Săi, jupân Martine”, iar el o să dea fuga să-l scape de primejdie.

Făcând aşadar legământ amândoi, şi-au văzut fiecare de drum.

Omul nostru s-a dus la casa unui neguţător după ce se înnoptase bine; căci cei ce umblă după răutăţi fug întotdeauna de lumină; îndată ce a ajuns la uşă, Dracul i-a şi deschis-o, şi la fel a făcut cu sipetele, aşa încât a strâns o mulţime de bogăţii.

A doua zi a făcut alt jaf, mai mare, şi tot aşa până când a ajuns atât de bogat, de nici nu-şi mai amintea de sărăcia prin care trecuse. Nenorocitul nu s-a mulţumit însă că s-a văzut scăpat de sărăcie, ci a început să fure tot mai mult, până când, într-o bună zi, a fost prins.

Atunci l-a chemat îndată pe jupân Martin să-l scape; iar jupânul a venit degrabă şi l-a scăpat din temniţă. Dacă a văzut omul că jupân Martin se ţinea de cuvânt, s-a

apucat iar de furat; şi a făcut atâtea hoţii, încât a ajuns şi mai bogat şi lipsit de griji.

Tot umblând el şi jefuind, a fost prins din nou şi l-a chemat pe jupân Martin, dar jupânul n-a mai venit aşa degrabă cum nădăjduia el, iar judecătorii de acolo de unde săvârşise furtul au început a-l iscodi. Şi când cercetările erau în toi, iată-l şi pe jupân Martin, iar omul i-a spus:

— Ah, jupân Martine! Mare frică am mai tras! De ce-ai zăbovit atâta?

Atunci jupânul i-a răspuns că avea nişte treburi însemnate şi de aceea întârziase; apoi l-a scos din temniţă.

Omul nostru s-a pus iar pe furat şi după multe hoţii a fost prins şi făcându-se judecată a fost osândit. După ce s-a rostit osânda, a venit şi jupân Martin de l-a scăpat.

Văzând el că jupân Martin îi sărea întotdeauna în ajutor, s-a pus iar pe furat. Şi iarăşi a fost prins şi l-a chemat pe jupân Martin, care însă nu se arăta, şi a zăbovit până ce a fost osândit la moarte; iar după judecată a venit şi jupânul cu zapiscă de la Rege de l-a scos din închisoare şi l-a făcut scăpat.

Apoi a umblat iar la furat şi a fost prins, dar chemându-l pe jupân Martin, acesta n-a venit până ce nu l-au osândit la spânzurătoare. Când a ajuns el lângă spânzurătoare, iată-l şi pe jupân Martin; atunci omul i-a spus:

— Of, jupân Martine, să ştii că asta nu mai era glumă şi află că mare spaimă am tras!

Iar don Martin i-a spus că i-a adus o pungă cu cinci sute de *maravedís* pe care să i-o înmâneze judecătorului ca să-i dea drumul, şi omul aşa a făcut. Judecătorul poruncise să-l spânzure, dar nu se găsea frânghie. În timp ce umblau după frânghie, omul l-a chemat pe judecător şi i-a dat punga cu bani. Judecătorul, crezând că i-a dat cinci sute de *maravedís*, a zis către cei care erau de faţă:

— Oameni buni! cine a mai văzut vreodată să nu se găsească frânghie pentru spânzurat? Nu-ncape îndoială că omul ăsta este nevinovat şi Dumnezeu nu vrea să-l lase să piară, de aceea nu găsim frânghie. Să mai aşteptăm aşadar

până mâine ca să ne dumirim: căci dacă e vinovat şi se găseşte frânghie, vom împlini mâine osânda.

Aşa a zis judecătorul ca să-l scape de dragul celor cinci sute de *maravedís* pe care socotea că i-i dăduse omul. Şi după ce a hotărât astfel, s-a tras mai la o parte şi a deschis punga crezând că o să găsească banii; dar în pungă n-a găsit bani, ci o frânghie. Îndată ce a văzut-o, judecătorul a şi poruncit să-l spânzure.

Pe când îi treceau funia după gât, a venit jupân Martin, iar omul i-a cerut să-l scape. Jupânul i-a răspuns însă că el îşi scăpa întotdeauna toţi prietenii, până când ajungeau la locul acela.

Iată cum şi-a pierdut omul şi viaţa şi sufletul, ascultând de îndemnurile Diavolului şi încrezându-se în el. Şi să fiţi încredinţat că oricine-l ascultă şi-l crede, sfârşeşte rău până la urmă; ci luaţi aminte la toţi ghicitorii, prevestitorii şi vrăjitorii sau alţii care umblă cu farmece, vrăji şi alte asemenea lucruri şi o să vedeţi că întotdeauna au sfârşit-o rău. Iar dacă nu mă credeţi, amintiţi-vă de Alvar Núñez şi de Garcilaso care s-au încrezut orbeşte în preziceri şi altele asemenea şi o să vedeţi în ce fel au sfârşit.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreţi să vă căutaţi dobândă şi pentru trup şi pentru suflet, încredeţi-vă în Dumnezeu şi în el vă puneţi toată nădejdea, ajutându-vă singur din toate puterile, căci atunci o să vă ajute şi Dumnezeu. Şi să nu-i ascultaţi nici să-i credeţi pe ghicitori sau alţi vrăjitori, căci să ştiţi că păcatul care-l supără cel mai mult pe Dumnezeu şi prin care omul îi arată cea mai mare strâmbătate şi nerecunoştinţa este de a umbla după preziceri şi alte lucruri de felul ăsta.

Iar contele a socotit că sfatul era înţelept şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Văzând don Johân că pilda aceasta este bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Cel ce-n Dumnezeu nu va nădăjdui, Rău îi va merge şi rău va sfârşi.

Despre păţania unui filosof care a nimerit fără voie pe o uliţă unde locuiau femei stricate

Altă dată, contele Lucanor a grăit către sfetnicul său Patronio precum urmează:

— Patronio, ştii că unul din lucrurile pentru care omul trebuie să se străduiască cel mai mult este acela de a avea o faimă bună, aşa încât nimeni să n-aibă ce cârti. Ştiind eu că în privinţa asta, ca şi în oricare alta, niciun om nu m-ar putea sfătui mai bine decât tine, te rog să mă înveţi în ce fel mi-aş putea eu spori, întări şi păstra faima.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, mult mă bucură cele ce-mi spuneţi, şi ca să izbândiţi cât mai bine, aş dori să aflaţi păţania unui filosof învăţat şi foarte bătrân.

Iar contele l-a poftit să-i spună întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, într-o cetate din regatul Marocului trăia un filosof foarte învăţat. Iar filosoful acela avea o meteahnă, şi anume, când îi venea să se uşureze de rămăşiţele mâncării, n-o putea face decât anevoie şi cu mari dureri, aşa încât îi trebuia multă vreme până s-o facă.

Din pricina astei metehne doctorii îi spuseseră ca, îndată ce simţea nevoia să se uşureze, s-o facă neîntârziat: deoarece, cu cât se încingeau rămăşiţele acelea mai tare. cu atât se uscau şi se întăreau mai mult, căşunându-i mare suferinţă şi istovire a trupului. Şi de vreme ce aşa-l învăţaseră doctorii, aşa făcea şi era spre binele lui.

Iată că, într-o zi, trecând el pe o uliţă din acea cetate unde locuia şi avea mulţi învăţăcei cărora le dădea învăţătură, l-a apucat nevoia să se uşureze precum v-am spus. Ca să poată face aşa cum îl învăţaseră doctorii şi cum era spre binele lui, a cotit pe o ulicioară unde să-şi împlinească neîntârziat nevoia.

Întâmplarea a făcut ca pe ulicioara aceea să-şi aibă sălaşul femeile care trăiesc prin oraşe vânzându-şi sufletul şi batjocorindu-şi trupul cu ştiinţa tuturor. Dar filosoful nostru habar n-avea că pe-acolo locuiau asemenea muieri. Din pricina metehnei lui şi a timpului îndelungat cât a zăbovit acolo, cât şi a înfăţişării pe care o avea când a ieşit

din ulicioara unde nu ştia că locuiau femeile acelea, toţi oamenii care l-au văzut venind dintr-acolo au crezut că se dusese în locul acela pentru cu totul altă pricină, care nu se potrivea de loc cu viaţa pe care o ducea şi se cuvenea s-o ducă. Şi cum pare mult mai de ocară, iar oamenii clevetesc mai vârtos când un om de seamă face vreun lucru, fie şi mărunt, ce nu i se cade, decât atunci când e vorba de unul pe care-l ştiu dedat la blestemăţii, bietul filosof a fost grozav de ponegrit şi ţinut de rău pentru că, în ciuda cinstei şi bătrâneţii lui, se dusese în locul acela de pierzanie a sufletului, a trupului şi a faimei.

Când a ajuns acasă, s-a pomenit că învăţăceii lui au prins a-i spune cu sufletul îndurerat şi cu mare mâhnire: ce nenorocire sau ce păcat l-a împins să se batjocorească astfel şi pe sine şi pe ei, pierzându-şi bunul renume pe care-l păzise până atunci ca nimeni altul?

Auzind filosoful una ca asta, s-a speriat grozav şi i-a întrebat de ce vorbeau aşa, ori ce răutate săvârşise el şi când şi unde anume. Atunci ei i-au răspuns că degeaba se prefăcea că nu ştie, căci spre nenorocul lui şi al lor, nu mai rămăsese om în cetate care să nu vorbească despre ceea ce făcuse el când s-a dus în acel loc unde trăiau femeile stricate.

Când a auzit acestea, filosoful s-a întristat foarte tare, însă le-a spus că-i roagă să nu se mai zbuciume atâta, căci peste opt zile avea să le dea răspuns.

S-a dus aşadar în cămara lui de lucru şi a întocmit o cărticică bună şi folositoare, unde printre multe lucruri înţelepte vorbea şi despre noroc şi nenoroc şi, în chip de învăţătură către ciracii săi, spunea următoarele:

„Fiilor, cu norocul şi nenorocirea se întâmplă aşa: uneori le cauţi şi le găseşti, iar alteori nu le cauţi, dar le găseşti. Căutate şi găsite sunt atunci când omul face vreun bine şi pentru binele făcut are parte de un noroc, sau când pentru vreo răutate făcută are parte de o nenorocire; aceasta este soarta bună sau rea, căutată şi găsită, pe care omul şi-o caută singur, atrăgându-şi binele sau răul.

De asemenea necăutata însă găsită este atunci când,

nefăcând nimic pentru asta, omul se trezeşte cu vreun bine sau vreun folos: ca de pildă atunci când, ducându-se undeva, ar găsi vreo comoară ori alt lucru de mare folos pentru care n-a făcut nimic; şi la fel când, nefăcând nimic pentru asta, se trezeşte cu vreo pacoste ori vreo pagubă; ca de pildă atunci când, umblând pe drum, o piatră aruncată de altul după vreo pasăre, i-ar sparge capul; aceasta e nenorocirea găsită fără să fi fost căutată, căci el n-a făcut şi n-a dres nimic din care să i se tragă asemenea pacoste. Şi aflaţi, fiii mei, că pentru norocul şi nenorocirea căutate şi găsite se cer două lucruri: întâi să te ajuţi singur, făcând bine, ca să te alegi cu binele, sau făcând rău, ca să te alegi cu răul, iar apoi să te răsplătească Dumnezeu după faptele bune sau rele pe care le-ai făcut. Tot aşa, pentru norocul şi nenorocirea găsite fără să le fi căutat, se cer alte două lucruri: întâi, să te păzeşti cât poţi de a săvârşi răutăţi, sau să dai loc la presupusuri ori bănuieli care să-ţi aducă vreo nenorocire ori faimă proastă; apoi, să ceri ajutorul lui Dumnezeu şi să-l rogi ca, de vreme ce te fereşti cât poţi de nenorocire şi faimă proastă, să te păzească de nenoroace ca acela pe care l-am avut eu zilele trecute, când m-am strecurat pe o ulicioară ca să-mi fac neîntârziat nevoile, cum mi-o cerea sănătatea trupului, care lucru era fără de ruşine şi fără de păcat, şi spre ghinionul meu tocmai acolo-şi aveau casa muierile acelea, astfel încât, măcar că eram nevinovat, m-am ales cu faimă proastă”.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreţi să vă sporiţi şi să vă păstraţi buna voastră faimă, se cuvine să faceţi trei lucruri: cel dintâi este să faceţi fapte bune ca să-l mulţumiţi pe Dumnezeu, şi numai pe urmă să vă gândiţi la ceea ce le place oamenilor, păzindu-vă cinstea şi rangul şi să nu socotiţi că nu vă veţi pierde faima cea bună dacă veţi înceta a face fapte bune trecând la cele rele; căci mulţi au făcut binele o vreme, şi pentru că n-au ţinut-o aşa mai departe, au irosit şi binele făcut şi au rămas cu faima cea proastă de la sfârşit; al doilea este să vă rugaţi lui Dumnezeu să vă îndrume spre asemenea fapte încât faima

bună să vă sporească şi să dăinuiască, ferindu-vă să faceţi ori să spuneţi ceva prin care s-o pierdeţi; al treilea lucru este ca nici prin fapte nici prin vorbe ori păreri să nu faceţi vreodată ceva care să trezească bănuiala oamenilor, pentru ca faima voastră să se păstreze aşa cum se cuvine; căci adesea omul face fapte bune, dar lăsând unele păreri greşite, oamenii intră la vreo bănuială care îl scade în ochii lumii şi din pricina ponegririi este ca şi cum ar fi săvârşit o răutate. Căci trebuie să ştiţi că în lucrurile care hotărăsc faima, tot atâta folos sau scădere aduc cele socotite ori spuse de lume, ca şi cele adevărate; cât despre Dumnezeu şi despre suflet, nici folos nici pagubă n-aduc decât faptele făcute şi gândul cu care sunt împlinite.

Iar contele a socotit că pilda aceasta era potrivită şi l-a rugat pe Dumnezeu să-l ajute să facă ce fapte socotea el că se cuvin pentru a-şi mântui sufletul şi a-şi păzi faima şi cinstea şi rangul.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta e foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Fă pururi binele încredere trezind, şi faima-ţi vei vedea de-a pururi dăinuind.

Despre întâmplarea unui maur cu sora lui care se arăta foarte sperioasă

Într-o zi, contele Lucanor i-a spus lui Patronio, sfetnicul său, precum urmează:

— Patronio, ştii că am un frate mai mare decât mine, iar amândoi ne tragem din acelaşi tată şi aceeaşi mamă, şi cum el este mai mare, eu trebuie să-l socotesc ca pe un părinte şi să ascult de cuvântul lui. El are faimă de bun creştin şi om înţelept, dar aşa a vrut Dumnezeu ca eu să fiu mai bogat şi mai puternic decât dânsul şi, cu toate că n-o arată, ştiu bine că mă pizmuieşte, aşa că, de câte ori am nevoie să mă ajute ori să facă ceva pentru mine, îmi dă de înţeles că n-o face pentru că ar fi un lucru necuviincios şi atâta mă tot cicăleşte până ce scapă de mine în felul ăsta. Alteori însă, când are el nevoie de sprijinul meu, îmi dă de înţeles că, chiar de-ar fi să piară lumea toată, eu trebuie cu

orice chip să-mi pun în joc viaţa şi avutul ca să se împlinească ceea ce îi trebuie lui. Şi, pentru că aşa păţesc mereu cu el, te rog să mă povăţuieşti ce crezi că ar trebui să fac şi cum ar fi mai bine să mă port.

— Senior conte, zise Patronio, pare-mi-se că la purtarea fratelui vostru se potrivesc bine vorbele pe care le-a spus un maur surorii lui.

Iar contele l-a poftit să-i istorisească întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, un maur avea o soră care era atât de sfioasă, încât dădea semne de spaimă

1 Povestire evident de origine arabă, transmisa poate prin tradiţie orală, figurează într-o versiune destul de asemănătoare în culegerea medievală franceza de *Fabilaux*. Aceste povestiri în versuri, din care s-au păstrat circa 150, au fost compuse în secolele XIII-XIV, fiind deci oarecum contemporane cu opera lui don Juan Manuel. O parte din ele sunt de origine orientală, fiind aduse de cruciaţi, altele inspirate din cărţi sau idei ce constituiau un fond comun al popoarelor europene.

din te miri ce. Şi ajunsese până într-acolo cu apucătura asta, încât atunci când ducea la gură un ulcioraş din acelea cu care beau maurii, de clipoceşte apa în ele, se prefăcea că se sperie atât de rău de acel gâlgâit, încât mai că-i venea să leşine.

Fratele ei era un flăcău foarte de treabă, dar tare nevoiaş, şi cum sărăcia îl împinge pe om la vrute şi nevrute, băiatul n-avea încotro şi-şi câştiga pâinea într-un chip foarte ruşinos. Şi anume, când murea câte cineva, se ducea noaptea să-i fure linţoliul şi alte lucruri cu care fusese îngropat, agonisind în felul ăsta cele trebuincioase pentru el, soră-sa şi nevastă-sa. Iar sora lui ştia asta.

Într-o bună zi a murit un om foarte bogat şi a fost înmormântat cu o mulţime de straie scumpe şi alte lucruri de preţ. Aflând vestea, fata i-a spus fratelui ei că voia să-l însoţească în noaptea aceea ca să aducă împreună lucrurile cu care fusese îngropat bogătaşul.

Îndată ce s-a înnoptat, băiatul s-a dus cu soră-sa la

mormântul mortului, l-au deschis, dar când au vrut să-i scoată veşmintele de preţ cu care era îmbrăcat, au văzut că n-aveau cum face altfel decât ori să sfâşie hainele, ori să-i rupă gâtul.

Când a văzut fata că dacă nu rupeau gâtul mortului trebuiau să-i rupă hainele, care aveau să-şi piardă astfel mult din preţul lor, a apucat fără pic de milă sau părere de rău capul mortului cu mâinile ei şi l-a smuls, i-a scos veşmintele, au luat tot ce au mai găsit şi au plecat.

După vreo câteva zile, aşezându-se la masă, de îndată ce au prins să bea şi s-a auzit clipocitul apei, fata a dat semne că o să leşine de spaima zgomotului pe care-l făcea ulciorul. Văzând frate-său asta şi amintindu-şi cum smulsese capul mortului fără pic de teamă sau milă, i-a spus în arăbeasca lor:

„Aha vă echti, tafza min bakki, vala tafza min fatr onki”. Ceea ce vrea să zică: „Ei, surioară, te sperii de zgomotul ulciorului care face gâl-gâl, şi nu te-ai speriat să descăpăţânezi un mort”. Şi zicala asta se foloseşte până astăzi la mauri.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vedeţi că fratele vostru se dă în lături precum aţi spus, când aveţi nevoie de el, arătându-vă că socoteşte lucru cu păcat să facă pentru voi ceea ce i-aţi cerut, deşi n-ar „fi aşa cum zice el, dar crede că se cuvine să faceţi ceea ce-i trebuie lui, chiar dacă păcatul e mai mare şi este spre paguba voastră, să luaţi aminte că se poartă întocmai ca fata care se speria de clipocitul ulciorului, dar nu se speria să rupă gâtul mortului. Şi cum el vrea să faceţi pentru dânsul ceea ce el nu face pentru voi, răspunde-ţi-i cu vorbe frumoase şi artaţi-vă plin de bunăvoinţă, iar în cele care nu vă pricinuiesc neajunsuri, faceţi pentru el tot ce pofteşte; dar în cele care ar fi spre paguba voastră, feriţi-vă întotdeauna în chipul cel mai cuviincios şi păziţi-vă până la urmă într-un fel sau altul de a vă prilejui neajunsuri.

Contele a socotit că sfatul era înţelept şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Socotind don Johân că pilda aceasta era bună, a

scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Când unul nu te-ajută-n niciun fel, Nu-ţi pune-n joc avutul pentru el.

Despre păţania unuia care şi-a pus prietenii la încercare

Altă dată contele Lucanor i-a spus lui Patronio, sfetnicul său, precum urmează:

— Patronio, după cât mi se pare mie, am mulţi prieteni care-mi arată că nici chiar primejdia morţii ori a pierderii avutului nu i-ar putea opri să-mi sară în ajutor, şi că pentru nimic în lume nu s-ar despărţi de mine. De aceea te rog, cu înţelepciunea pe care o ai, să mă înveţi în ce chip aş putea să aflu dacă prietenii aceştia ar face pentru mine aşa precum spun.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, prietenii adevăraţi sunt cel mai bun lucru din lume, dar să fiţi încredinţat că atunci când ajungi la mare strâmtoare şi nevoie, afli mult mai puţini decât credeai; dar să ştiţi de asemenea că atunci când nu te afli cu adevărat la greu este primejdios să-ţi încerci prietenii ca să vezi care ţi-ar fi credincios la strâmtoare. Ca să puteţi afla însă cum este un prieten adevărat, aş dori să aflaţi întâmplarea unui om cu feciorul său care se lăuda că are mulţi prieteni.

Iar contele l-a poftit să spună întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, un om avea un fecior, şi printre alte poveţe şi învăţături pe care i le-a dat, i-a tot spus mereu să se străduiască a-şi face prieteni cât mai mulţi şi mai buni. Feciorul l-a ascultat explicabilă poate doar prin interpretarea alegorica de la sfârşit. Mai plauzibilă şi echilibrata este versiunea franceza din *Fabliaux* (mai mult sau mai puţin contemporana), unde într-o povestire regăsim aproape identica naraţiunea de faţă până la ascunderea presupusului mort, iar partea a doua constituie subiectul unui alt *fabliau*, destul de asemănător, în ciuda diferenţelor de amănunt. Cum acesta din urmă este situat într-un cadru oriental, se poate presupune ca acolo îşi are sursa povestirea de faţă mai

ales că tema încercării prietenilor este un motiv cunoscut al literaturii orientale.

şi a început să caute tovărăşia oamenilor, împărţind tot ce avea cu cât mai mulţi, ca să şi-i facă prieteni. Aceia ziceau toţi că sunt prietenii lui şi că sunt gata să facă orice pentru el, şi că şi-ar primejdui la nevoie şi viaţa şi tot ce aveau pe lume ca să-l ajute.

Într-o bună zi, aflându-se feciorul cu tatăl lui, acesta l-a întrebat dacă făcuse aşa cum îl învăţase şi dacă-şi dobândise mulţi prieteni. Băiatul i-a răspuns că da, şi că avea prieteni destui, dar dintre aceştia erau vreo zece de care era încredinţat că nici moartea, nici vreo altă primejdie nu i-ar putea face să-l părăsească la greu, la lipsuri sau la orice altă nevoie ar avea.

Auzind aşa, tatăl i-a spus că se minuna grozav că izbutise într-un timp atât de scurt să-şi facă prieteni aşa de mulţi şi de credincioşi, căci el, care era mai bătrân, nu izbutise în viaţa lui să aibă mai mult de un prieten şi jumătate.

Feciorul a început să stăruie, zicând că era adevăr curat ce spusese despre prietenii lui. Văzând tată-său că nu se dădea bătut, i-a spus feciorului să-i pună la încercare în felul următor:

Să omoare un porc, să-l vâre într-un sac şi să se ducă pe la casele prietenilor, spunând fiecăruia că în sac era un om pe care-l omorâse şi că, fără îndoială, dacă s-ar afla fapta lui, nimic nu l-ar mai putea scăpa de moarte nici pe el, nici pe cel despre care s-ar şti că-i cunoştea fapta; să-i roage apoi ca, de vreme ce îi erau prieteni, să ascundă mortul şi, dacă va fi nevoie, să se scoale să-l apere.

Flăcăul a făcut întocmai şi s-a dus să-şi încerce prietenii aşa cum îl învăţase tatăl lui. De cum s-a înfăţişat pe la casele lor şi le-a istorisit primejdia în care intrase, cu toţii i-au spus că la altceva l-ar ajuta, dar că în împrejurarea aceea, de vreme ce puteau să-şi piardă şi viaţa şi avutul, nu se încumetau să-l ajute şi că, în numele Domnului, să ia bine seama să nu afle careva că fusese pe la ei. Dar dintre prietenii aceştia, unii i-au spus că nu se

încumetau să-l ajute în alt chip, dar că aveau să înalţe rugi pentru el; iar alţii i-au spus că, dacă va fi osândit la moarte, o să-i ţină tovărăşie până la împlinirea osândei, iar după aceea o să-l îngroape cu cinstea cuvenită.

După ce şi-a încercat flăcăul toţi prietenii în felul acesta şi n-a aflat tragere de inimă la niciunul, s-a întors la tatăl lui şi i-a povestit cele întâmplate. Văzându-l că s-a întors aşa plouat, tată-său i-a spus că acum putea să-şi dea seama că mai multe ştiu cei care au văzut şi au trăit multe decât aceia care n-au trecut încă prin încercări. Apoi i-a spus că el nu avea decât un prieten şi jumătate, şi să se ducă să-i încerce.

Flăcăul a pornit aşadar să-l încerce pe acela pe care tatăl lui îl socotea drept jumătate de prieten; a ajuns la casa lui pe înnoptate, cărând porcul mort în spinare, a bătut în poarta omului şi i-a povestit ce nenorocire i se întâmplase şi cum dăduse greş cu toţi prietenii lui şi l-a rugat ca de dragul părintelui său să-i dea o mână de ajutor la acea strâmtoare.

Auzind cum stăteau lucrurile, omul acela care era doar pe jumătate prieten cue tatăl lui, i-a spus că, deşi pentru tânăr n-avea nici dragoste nici prieteşug ca să merite să se vâre în asemenea primejdie, totuşi, din dragostea ce i-o poartă părintelui său, avea să-i ascundă fapta.

A luat aşadar în spinare sacul cu porcul, crezând că înăuntru era un om, şi l-a dus în grădină de l-a îngropat într-un răzor de varză; apoi a pus verzele la locul lor în brazdă şi l-a trimis pe flăcău la treburile lui.

Întorcându-se la tată-său, băiatul i-a povestit cu de-amănuntul ce făcuse omul care-i era pe jumătate prieten. Atunci tatăl l-a învăţat ca a doua zi, când o sta de vorbă cu omul acela, de îndată ce s-o ivi vreun prilej de neînţelegere, să se încontreze cu el şi, în fierbinţeala harţei, să-i repeadă un pumn în obraz cu toată puterea lui.

Flăcăul a făcut cum îl învăţase taică-său, iar când l-a lovit, omul s-a uitat la el şi i-a spus:

— Pe cinstea mea, băiete, rău ai făcut, dar află că nici

pentru asta şi nici pentru vreo altă răutate mai mare n-am să dau în vileag ce se află sub verzele din răzor.

Povestindu-i tatălui său cele întâmplate, acesta i-a poruncit să se ducă să-l încerce şi pe prietenul lui cel bun, iar băiatul a făcut întocmai.

Când a ajuns la casa omului care era prietenul tatălui său şi i-a istorisit tot ce i se întâmplase, omul acela i-a spus că o să-l scape de moarte şi de orice neajuns.

S-a întâmplat că tocmai în zilele acelea fusese omorât un om în târgul cu pricina, şi nu se putea afla cine e ucigaşul. Cum flăcăul fusese văzut de unii umblând mai multe nopţi de-a rândul cu sacul acela în spinare, au socotit că el făptuise omorul.

Ce să mai lungesc povestea? Flăcăul a fost judecat şi osândit la moarte. Prietenul tatălui său a făcut tot ce-a putut ca să-l scape, dar văzând că nu izbutea cu niciun chip să-l mântuiască de osândă, le-a spus juzilor că nu voia să rămână cu sufletul încărcat din pricina flăcăului aceluia, căci nu el săvârşise omorul, ci feciorul lui, singurul pe care-l avea. L-a pus deci pe fiu-său să mărturisească, iar băiatul l-a ascultat. Aşadar, l-au ucis, iar feciorul prietenului său a scăpat de la moarte.

Iată, senior conte Lucanor, acum v-am povestit cum se încearcă prietenii şi socotesc că pilda asta e bună pentru ca să afle omul care-i sunt cu adevărat prieteni pe lumea asta, şi să ştie că trebuie să-i încerce înainte de a se arunca în primejdie, nădăjduind în ajutorul lor, ca să ştie cât le poate pielea dacă ar avea nevoie de ei; căci să fiţi încredinţat că sunt câte unii prieteni adevăraţi, dar că mulţi, poate chiar cei mai mulţi, sunt buni prieteni cu norocul, şi aşa cum se arată norocul, aşa e şi prietenia lor. În afară de asta, pilda de faţă se poate tâlcui şi întru cele sufleteşti în chipul următor: toţi oamenii de pe lumea asta socotesc că au prieteni, iar când vine moartea trebuie să-i încerce în acea clipă de cumpănă, şi se duc la mireni, iar aceia le spun că au de ajuns cu grijile lor; şi se duc la preoţi, iar ei le spun că o să se roage Domnului pentru ei; şi se duc către nevastă şi copii, iar ei le spun că o să-i

însoţească până la groapă şi o să-i îngroape cu toată cinstirea; şi în felul acesta îi încearcă pe toţi cei pe care-i socotiseră prietenii lor. Şi negăsind la ei niciun sprijin pentru a scăpa de moarte – aşa cum s-a întors feciorul omului din poveste, după ce n-a aflat niciun sprijin la aceia pe care-i socotea prietenii lui – se întorc către Domnul, care este părintele lor, iar Dumnezeu le spune să-i încerce mai întâi pe sfinţi, care sunt pe jumătate prieteni. Iar ei aşa fac. Bunătatea sfinţilor şi mai cu seamă a Sfintei Maria este atât de mare, încât se roagă neîncetat lui Dumnezeu pentru sufletul păcătoşilor, iar Sfânta

Maria le aminteşte de mama lor şi ce mult s-a chinuit ca să-i facă şi să-i crească, iar sfinţii le amintesc sărăcia şi suferinţa, caznele şi patimile pe care le-au îndurat pentru ei, iar astea toate le fac pentru a răscumpăra greşelile păcătoşilor. Şi ou toate că au fost adesea batjocoriţi de aceştia, nu-i dau pe faţă, aşa cum nu l-a pârât pe flăcăul care-l lovise, omul ce era pe jumătate prieten părintelui său. Şi dacă păcătosul înţelege în cugetul lui că prin toate acestea nu-şi poate mântui sufletul, se întoarce către Dumnezeu, aşa cum s-a întors feciorul la părintele lui când n-a găsit cine să-l scape de moarte. Iar Domnul nostru Dumnezeu, cu adevărat părinte şi prieten, amintindu-şi de dragostea ce o poartă omului, care este făptură plămădită de el, a făcut întocmai ca prietenul cel bun din poveste, căci l-a trimis pe fiul său, Iisus Cristos, să moară fără de vină şi fără de păcat, pentru a şterge vinovăţia şi păcătoşenia oamenilor. Iar Iisus Cristos, ca un fiu bun ce era, l-a ascultat pe părintele său şi, fiind Dumnezeu adevărat, de bunăvoie a primit moartea şi i-a mântuit pe păcătoşi prin sângele lui.

Aşadar, senior conte, să luaţi bine aminte care dintre prietenii voştri sunt mai buni şi mai adevăraţi, sau pentru care cată să se străduiască omul mai mult ca să-i dobândească drept prieteni.

Contelui i-au plăcut mult toate cele arătate şi a socotit că erau bune şi folositoare.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta este foarte

bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Nicicând nu poate omul prieten mai bun afla la Dumnezeu ce şi-a dat sângele spre a-l răscumpăra.

Despre păţania unuia care o *fost aruncat gol pe o insulă după ce i s-a luat domnia*

Altă dată, stând de vorbă contele Lucanor cu sfetnicul său Patronio, i-a spus aşa:

— Patronio, mulţi mă îndeamnă ca, de vreme ce sunt atât de puternic şi respectat, să fac tot ce pot ca să am multă bogăţie, putere şi cinste căci aşa mi se cuvine şi îmi este cu folos. Ştiind că întotdeauna mă înveţi numai de bine şi că aşa ai să faci şi de acum înainte, te rog să mă povăţuieşti ce e mai bine să fac.

— Senior conte, zise Patronio, sfatul pe care mi-l cereţi este greu de dat din două pricini: mai întâi pentru că, sfătuindu-vă precum mi-o cereţi, o să fiu nevoit să vă îndrumez împotriva dorinţei voastre; apoi, pentru că este greu să te ridici împotriva unui sfat rostit spre binele stăpânului tău. Din cele două pricini arătate, îmi vine tare greu să mă ridic împotriva lui, dar, cum orice sfetnic, dacă este cinstit, trebuie să cate doar ca sfatu-i să fie cât mai bun şi să nu se uite dacă e spre binele ori spre răul lui, nici dacă este ori nu pe placul stăpânului său, ci să-i spună ce crede el că este mai bine, n-am să mă feresc a Vă sfătui cum socotesc eu că vă este mai folositor şi vă prinde mai bine. De aceea am să vă spun că cei care v-au îndemnat astfel, v-au sfătuit bine în parte, dar sfatul lor nu este nici întreg, nici potrivit pentru voi; ca să fie cu adevărat bun şi desăvârşit, bine ar fi şi mult m-ar bucura să aflaţi păţania unuia care a fost pus domn peste un ţinut.

Atunci contele l-a poftit să spună întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, era un ţinut unde obiceiul cerea ca în fiecare an să se pună alt domn.

1 Apologul de faţa provine din *Varlaam şiloasaf*, unde se găseşte nu numai naraţiunea respectivă ci şi interpretarea ei simbolică. A fost cunoscut ca atare şi la noi în ţară odată cu răspândirea acestei cărţi (vezi nota la

pilda 1).

Cât ţinea anul acela, cu toţii se supuneau poruncilor lui. Când se împlinea sorocul, i se lua tot ce avea, era dezbrăcat şi părăsit singur pe o insulă, fără suflet de om lângă el.

Iată însă că odată a ajuns domn un om mai înţelept şi mai prevăzător decât cei dinaintea lui. Ştiind el că după ce s-o împlini anul îl aştepta aceeaşi soartă ca şi pe ceilalţi, a pus să se ridice în mare taină pe insula unde ştia că aveau să-l arunce o casă trainică şi bine chivernisită, pe care a umplut-o cu tot ce avea să-i trebuiască pentru restul zilelor. Iar casa a fost zidită într-un loc atât de ferit, încât oamenii din ţinut, care-l puseseră domn, n-au putut prinde de veste. Iar în ţinutul pe care-l cârmuise s-a înţeles cu câţiva prieteni iubitori şi credincioşi ca, dacă i-ar mai trebui unele lucruri de care ar fi uitat să se îngrijească din vreme, să i le trimită ei, aşa încât să nu ducă lipsă de nimic.

Când i s-a împlinit sorocul şi locuitorii ţinutului i-au luat domnia şi l-au lepădat gol pe insulă, aşa cum făcuseră şi cu cei dinaintea lui, el, pentru că fusese prevăzător şi-şi pregătise o gospodărie în care să trăiască în huzur şi după pofta inimii, s-a dus acolo şi i-a mers foarte bine.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreţi să ascultaţi un sfat bun, să luaţi aminte în răstimpul pe care-l aveţi de trăit pe lumea asta ca, de vreme ce ştiţi prea bine că aveţi s-o părăsiţi, ieşind gol din ea, căci nu veţi putea lua ou voi decât faptele voastre, să vă îngrijiţi ca acestea să fie în aşa fel făcute încât, când vă veţi duce de pe lumea asta, să vă fi pregătit prin ele lăcaş în cealaltă, iar când veţi pleca gol de aici să găsiţi dincolo lăcaş pentru toată viaţa. Şi aflaţi că viaţa sufletului nu se numără în ani ci dăinuie veşnic, fiindcă sufletul este doar duh şi nu poate putrezi, de aceea dăinuie în veci. Şi mai aflaţi că faptele bune sau rele pe care le face omul pe lumea asta, Dumnezeu pe toate le ţine minte ca să-i dea răsplată pentru ele pe lumea cealaltă, după cum i se cuvine. Pentru toate aceste pricini, eu vă sfătuiesc să faceţi asemenea fapte pe lumea asta, încât

atunci când va fi să plecaţi din ea, să găsiţi un lăcaş bun în aceea unde aveţi să rămâneţi pentru totdeauna, şi nu care cumva să pierdeţi cele neîndoielnice, veşnice şi fără de sfârşit pentru bunurile şi măririle de pe lumea asta, care sunt deşarte şi trecătoare. Iar faptele cele bune să le săvârşiţi fără lăudăroşenie şi îngâmfare, pentru ca, chiar dacă s-ar şti de ele, să rămână mereu tăinuite, deoarece nu le faceţi nici pentru laude, nici din îngâmfare. De asemenea, să lăsaţi în urma voastră asemenea prieteni încât, ceea ce nu veţi putea împlini voi în viaţa voastră, să împlinească ei pentru mântuirea sufletului vostru. După ce veţi ţine seama de toate acestea, socotesc că trebuie şi este bine să faceţi tot ce puteţi pentru a vă înălţa cinstea şi rangul.

Contele a socotit că pilda era bună şi sfatul înţelept şi s-a rugat lui Dumnezeu să-l ajute să poată face precum îl învăţase Patronio.

Înţelegând don Johân că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Pentru bunuri lumeşti, trecătoare, Nu pierde bunul ce-n veci nu moare.

Despre întâmplarea lui Saladin cu nevasta unui curtean de-al lui

Contele Lucanor a grăit într-o zi către sfetnicul său Patronio, aşa:

— Patronio, sunt încredinţat că înţelepciunea ta este atât de mare, încât nimeni pe lume n-ar şti să răspundă aşa de bine ca tine la orice întrebare. De aceea te rog să-mi spui care este cea mai de preţ însuşire a omului. Te întreb pentru că am înţeles că multe îi trebuie omului ca să poată chibzui şi împlini ce e mai bine, căci dacă înţelege lucrurile dar nu le face bine, socotesc că nu trage mare folos. Şi cum însuşirile sunt atât de numeroase, aş vrea să cunosc măcar una din ele, ca să mi-o amintesc tot timpul şi să iau seama la ea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, voi, cu bunăvoinţa voastră, mă lăudaţi adesea, spunând mai cu

seamă că sunt înţelept. Eu însă mă tem, senior conte, că vă înşelaţi în privinţa asta. Să credeţi că nu este nimic pe lume în care omul să se înşele atât de mult şi de lesne ca în a-i cunoaşte pe oameni cum sunt şi ce fel le este înţelepciunea. Aici este vorba de două lucruri: unul, cum este omul de felul lui; al doilea, câtă înţelepciune are. Pentru a afla cum este, el trebuie să se arate prin faptele lui faţă de Dumnezeu şi de oameni, căci mulţi par să facă fapte bune, care nu sunt aşa, pentru că tot binele

1 Răspunsul la întrebarea din pilda de faţă figurează în lucrarea anterioară a lui don Juan Manuel. *Cartea Cavalerului* şi *a Scutierului*, unde ruşinea este considerată drept o virtute de căpetenie a cavalerului, fiind „pricina pentru care omul renunţă la toate lucrurile necuviinţuturor însuşirilor bune este ruşinea”.

Partea narativă propriu-zisă, adică incidentul dintre Saladin şi femeie, cu respectiva stratagemă faţă de bărbatul acesteia şi purtarea ei înţeleaptă şi virtuoasă, se regăseşte în culegerea orientală despre *Sindipa filosoful*, cunoscută la noi nu numai din această sursă, ci şi din minunata prelucrare a lui M. Sadoveanu în *Divanul Persian* (cap. 4).

din ele este hărăzit doar vieţii pământeşti. Şi să fiţi încredinţat că binele acesta îl vor plăti foarte scump, căci pentru binele care ţine o zi, vor suferi mult rău fără de sfârşit. Alţii însă fac fapte bune pentru a-l sluji pe Dumnezeu, şi cu toate că aceştia aleg partea cea mai bună, care niciodată nu le va fi luată sau nu se va irosi în zadar, nici unii, nici ceilalţi nu iau seama la ambele căi, cea a Domnului şi cea a lumii.

Pentru a le păzi pe amândouă trebuie fapte cu adevărat bune şi adevărată înţelepciune, căci este un lucru tot atât de greu de făcut ca a-ţi vârî mâna-n foc fără să-i simţi dogoarea; dar cu ajutorul lui Dumnezeu şi ajutându-se omul singur, se poate face orice; căci atâţia au fost regi buni şi oameni sfinţi, datorită faptului că au fost vrednici şi faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni.

De asemenea, pentru a afla dacă unul este sau nu

înţelept, trebuie multe lucruri, căci mulţi rostesc cuvinte frumoase şi înţelepte, dar rosturile nu şi le împlinesc aşa de bine cum li s-ar cuveni; iar alţii îşi descurcă foarte bine rosturile lor, dar nu ştiu, sau nu vor, sau nu pot să lege trei vorbe cu şir; iar alţii vorbesc ca din carte, şi-şi împlinesc rosturile foarte bine, dar gândurile sunt rele, aşa că, deşi îşi fac bine lor, fac rău celorlalţi. Iar despre aceştia, spune Scriptura că sunt ca nebunul care ţine o sabie în mână, sau ca principele cel rău şi puternic.

Dar pentru ca voi şi oricine să poată cunoaşte care este bun faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni, şi care este înţelept, care meşter la vorbă, care cu gânduri bune, şi ca să-l cântăriţi pe dreptate, se cuvine să nu judecaţi pe nimeni altfel decât după faptele împlinite, de-a lungul vremii, iar nu într-un răstimp scurt, şi după cum îi merg rosturile spre bine ori spre rău, căci prin aceste două lucruri se arată toate câte le-am spus înainte.

V-am spus acum toate acestea pentru că mă tot lăudaţi pe mine cu înţelepciunea mea, iar eu sunt încredinţat că, îndată ce veţi lua aminte la toate aceste lucruri, n-o să mă mai lăudaţi atâta. Cât despre întrebarea voastră, şi anume care este cea mai bună însuşire a omului, mult aş dori ca, pentru a cunoaşte adevărul în privinţa asta, să aflaţi păţania lui Saladin cu o femeie foarte isteaţă, nevasta unui curtean de-al lui.

Iar contele l-a poftit să-i spună întâmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, Saladin, sultanul Babiloniei, umbla întotdeauna cu alai mare de curteni; într-o bună zi, cum nu puteau fi găzduiţi toţi laolaltă, el a tras la casa unui curtean.

Când a văzut curteanul că stăpânul său îi făcea cinstea să-i calce pragul, i-a ieşit înainte cu tot ce avea mai bun şi, împreună cu nevasta, feciorii şi fiicele lui l-au slujit cum s-au priceput mai bine. Dar Diavolul, care umblă întotdeauna să-l îndemne pe om la blestemăţii, l-a făcut pe Saladin să-şi uite de îndatoririle lui şi s-o îndrăgească pe acea nevastă altfel decât s-ar fi cuvenit.

Patima lui s-a aprins atât de tare, încât l-a împins să

ceară povaţă de la un sfetnic netrebnic, în ce chip şi-ar putea împlini pofta. Luaţi aminte că tot omul ar trebui să se roage lui Dumnezeu să-l păzească pe stăpânul lui de poftele rele, căci dacă-i vin asemenea gânduri unui stăpân, să fiţi încredinţat că întotdeauna se va găsi cine să-l sfătuiască şi să-l ajute a-şi împlini voia.

Aşa s-a întâmplat şi ou Saladin, care a găsit pe dată cine să-l sfătuiască cum şi-ar putea împlini dorinţa. Iar sfetnicul acela netrebnic l-a povăţuit să-l cheme pe bărbatul femeii şi să-i arate cinstire şi să-l pună căpetenie peste mulţi oameni, iar după câteva zile să-l trimită cu vreo slujbă într-un loc îndepărtat; şi cât o zăbovi el pe acolo, avea să-şi poată împlini pofta în voie.

Lui Saladin i-a plăcut sfatul şi aşa a făcut. Îndată ce curteanul a plecat să-şi împlinească slujba, socotindu-se foarte norocit şi iubit de stăpânul său, Salidin s-a şi dus la el acasă. Aflând nevasta că vine Saladin, de vreme ce se arătase atât de milostiv cu bărbatul ei, l-a întâmpinat cu bucurie slujindu-l cum s-a priceput mai bine, împreună cu toţi ai casei. Îndată ce s-a strâns masa şi Saladin a intrat la odihnă într-un iatac, a trimis după nevastă. Socotind ea că o chema pentru cine ştie ce, a venit la el. Atunci Saladin i-a mărturisit dragostea lui. Auzind acestea, femeia a priceput foarte bine ce voia, dar s-a prefăcut că nu-i înţelege vorbele şi i-a spus că-i mulţumea şi să-i dea Dumnezeu numai bine; căci martor e Dumnezeu că-i dorea viaţă lungă şi o să se roage întotdeauna pentru el, aşa cum se cuvenea, de vreme ce era stăpânul ei şi, mai cu seamă, pentru tot binele pe care-l făcuse bărbatului ei şi ei înseşi.

Dar Saladin i-a spus că dincolo de toate acestea o iubea mai mult decât pe oricare altă femeie, iar ea îi tot mulţumea prefăcându-se că nu aude cu urechea aceea. Ce să mai lungesc vorba? Saladin a fost nevoit să-şi mărturisească patima de-a dreptul. Auzind una ca asta, femeia, care pe lângă curăţie sufletească avea şi multă minte, i-a răspuns aşa lui Saladin:

„Stăpâne, cu toate că sunt o biată muiere proastă, ştiu prea bine că dragostea nu stă în puterea omului, ci

omul este în puterea ei. Şi mai ştiu că, dacă-mi porţi asemenea dragoste precum spui, şi s-ar putea să fie adevărat, ştiu de asemenea şi altceva: că atunci când bărbaţii, şi mai cu seamă stăpânii, îndrăgesc vreo femeie, îi arată că sunt gata să-i împlinească toate voile. Dar îndată ce rămâne nefericită şi batjocorită, nu le mai pasă de ea, după cum se şi cuvine, şi ajunge rău de tot. Iar eu, stăpâne, tare mă tem că aşa o să mi se întâmple şi mie.

Atunci Saladin a început s-o încredinţeze că n-o să fie aşa, făgăduindu-i că avea să facă tot ce-o pofti ea pentru ca să rămână mulţumită. Îndată ce-i spuse acestea, femeia i-a răspuns că, dacă-i făgăduia cu adevărat să-i împlinească ceea ce o să-i ceară înainte de a o sili sau a o batjocori, îi făgăduia şi ea că de îndată ce s-o ţine de cuvânt, o să facă tot ce i-o porunci el.

Saladin i-a spus că se teme că ea o să-i ceară tocmai să nu mai aducă vorba despre lucrul acela; dar ea a zis că n-avea să-i ceară decât ceva ce îi stătea lui prea bine în putinţă să facă. Atunci Saladin i-a făgăduit s-o mulţumească, iar nevasta cea isteaţă i-a sărutat mâna şi piciorul şi i-a spus că dorea de la el să-i spună care era cea mai de preţ însuşire pe care o poate avea omul, fiind mama şi temeiul tuturor însuşirilor bune.

Auzind acestea, Saladin a căzut pe gânduri, dar n-a putut găsi ce să-i răspundă femeii. Cum făgăduise însă că n-o s-o silească ori batjocorească până ce nu şi-o împlini făgăduiala, i-a cerut răgaz să se mai gândească. Atunci ea i-a făgăduit că oricând i-ar aduce răspunsul, ea o să fie gata la porunca lui.

Au rămas aşadar învoiţi în felul acesta. Saladin s-a întors la curtenii lui şi a întrebat ca din întâmplare pe toţi învăţaţii despre lucrul acela. Iar unii au zis că cea mai de preţ însuşire a omului era să fie bun la suflet. Dar alţii au zis că aşa era pentru viaţa de apoi, dar că pe lumea asta nu era de ajuns să ai doar suflet bun. Alţii au zis că cel mai bun lucru este ca omul să fie foarte cinstit. Alţii au spus însă că, deşi a fi cinstit este lucru mare, poţi fi cinstit dar fricos, sau zgârcit, sau nătâng sau bădăran, aşa că mai

trebuie şi altceva chiar când eşti foarte cinstit. La fel au spus despre toate celelalte însuşiri, neizbutind să nimerească răspunsul la întrebarea lui Saladin.

Văzând Saladin că nu găseşte în toată ţara lui pe cineva care să dea de rost întrebării, a luat cu el doi saltimbanci, pentru că în tovărăşia lor putea mai lesne să colinde prin lume. Şi a trecut marea neştiut de nimeni, ducându-se la curtea Papei, unde se adună toţi creştinii. Şi a tot întrebat ce voia să afle, dar n-a găsit pe nimeni care să-i dea răspuns. Atunci s-a dus la Regele Franţei şi pe la toţi regii, dar nicăieri n-a aflat răspunsul. Şi a zăbovit atât de mult prin acele locuri străine, încât se căia de lucrul la care a purces.

Acum nu s-ar mai fi străduit atât pentru femeia aceea, dar cum era om vrednic, socotea o ocară să nu izbutească să afle răspunsul pentru care pornise; căci fără îndoială omul vrednic rămâne de ocară dacă se lasă de ceea ce începe, atunci când nu e o faptă urâtă sau cu păcat; dar dacă se lasă din teamă ori din pricina greutăţilor, n-are cum scăpa de ocară. De aceea Saladin nu voia să se lase până n-o afla răspunsul pentru care plecase în lume.

Într-o bună zi, cum umbla el aşa cu saltimbancii lui, s-a întâlnit cu un scutier care bătuse pădurea şi omorâse un cerb. Era însurat de curând şi avea un tată foarte bătrân, care fusese cel mai de seamă cavaler din ţinutul acela. Fiind el acum încărcat de ani, îşi pierduse vederea şi nu mai putea ieşi din casă, dar rămăsese cu mintea atât de întreagă şi limpede, încât bătrâneţea nu-l apăsa de loc. Scutierul, care se întorcea foarte voios de la vânătoarea lui, i-a întrebat pe oamenii noştri de unde veneau şi cine erau, iar ei i-au spus că sunt saltimbanci.

Auzind aşa „omul s-a bucurat şi le-a spus că se întorcea plin de voioşie de la vânătoare şi că, de vreme ce ei păreau saltimbanci iscusiţi, să vină să-i ţină tovărăşie în seara aceea pentru mai multă voie bună. Ei i-au răspuns că erau zoriţi, căci plecaseră de mult din ţara lor ca să afle ceva dar, neputând găsi răspunsul, voiau să se înapoieze

cât mai degrabă, aşa că nu-şi puteau petrece seara cu el.

Scutierul i-a tot iscodit cu întrebările până ce s-au văzut nevoiţi să-i spună ce anume voiau să afle. Atunci el le-a spus că dacă nici tatăl lui n-o şti ce să le răspundă, însemna că nimeni pe lume n-ar putea să ştie; şi le povesti ce fel de om era tatăl lui.

Auzind aşa, Saladin, pe care scutierul îl credea saltimbanc, s-a bucurat mult şi s-au dus cu dânsul.

Îndată ce a ajuns la casa părintească, scutierul i-a spus tatălui său că se întorcea foarte voios fiindcă îi mersese bine la vânătoare, iar acum era şi mai voios pentru că adusese cu el nişte saltimbanci. Şi i-a povestit despre întrebarea la care căutau ei răspuns, şi l-a rugat să le spună ce gândea despre asta, căci el îi încredinţase că, de vreme ce nu se găsise nimeni să dea de rost întrebării, dacă nici tatăl lui n-o putea, însemna că nu se află om pe lume în stare să dea de rostul acelei întrebări.

Auzind toate acestea, bătrânul calaver a priceput că cel care umbla cu asemenea întrebare nu era saltimbanc, şi i-a spus fiului său că, după ce vor sta la masă, el o să le dea răspunsul dorit.

Scutierul l-a înştiinţat pe Saladin, pe care-l credea saltimbanc, iar el s-a bucurat grozav, nemaiputând de nerăbdare, căci trebuia să aştepte până la sfârşitul mesei.

După ce s-a strâns masa iar saltimbancii şi-au arătat meşteşugul, cavalerul cel bătrân le-a spus că fiul lui îi povestise cum că umblau punând tuturor o întrebare şi că nu găsiseră pe nimeni care să le dea răspunsul, aşa că acum să-i spună şi lui întrebarea, iar el o să le arate ce gândea.

Atunci Saladin, care făcea pe saltimbancul, i-a spus că întrebarea era următoarea: care este cea mai de preţ însuşire pe care o poate avea omul, fiind mama şi temeiul tuturor însuşirilor bune.

Auzind calaverul cel bătrân această întrebare cu tâlc, a priceput-o pe dată şi de asemeni l-a cunoscut după vorbă că acela era Saladin, căci trăise multă vreme la palatul său şi se bucurase de multe binefaceri din partea lui; şi a grăit:

„Prietene, primul lucru pe care vreau să ţi-l spun este că, fără îndoială, niciodată până astăzi n-au călcat pragul casei mele asemenea saltimbanci. Află aşadar că, dacă ar fi să mă port pe dreptate, ar trebui să mă arăt recunoscător pentru tot binele pe care mi l-ai făcut; dar despre asta n-am să-ţi spun acum nimic mai mult, până ce nu vom vorbi între patru ochi, ca să nu-ţi afle nimeni rosturile. Cât despre întrebarea pe care ai pus-o, iată: cea mai de preţ însuşire pe care o poate avea omul, fiind mama şi temeiul tuturor însuşirilor bune, este, îţi zic, ruşinea. Căci din pricina ruşinii îndură omul moartea, care este lucrul cel mai greu de îndurat, şi din pricina ruşinii nu face omul lucruri necuviincioase, oricât de mare i-ar fi pofta să le facă. Aşadar în ruşine îşi au începutul şi sfârşitul toate purtările bune, iar neruşinarea este izvorul tuturor purtărilor rele”.

Când a auzit Saladin judecata aceasta a cavalerului, a înţeles că aşa era cu adevărat; şi văzând că a aflat răspuns la întrebare s-a bucurat grozav şi şi-a Luat rămas bun de la cavalerul şi scutierul cărora le fuseseră oaspeţi. Dar înainte de plecare, cavalerul cel bătrân l-a luat deoparte şi i-a spus că-l cunoscuse cum că era Saladin, amintindu-i toate binefacerile pe care le primise de la el. Apoi, împreună cu fiul său, l-a petrecut cu toată cinstea, dar în aşa fel încât să nu-l dea de gol.

După întâmplarea asta, Saladin a pornit-o spre ţara lui zorind să ajungă cât mai degrabă. Odată ajuns, supuşii s-au bucurat mult şi l-au sărbătorit cu mare veselie.

După ce s-au isprăvit serbările, Saladin s-a dus la casa femeii care-i pusese întrebarea. Îndată ce a aflat ea că Saladin vine spre dânsa, i-a pregătit o primire frumoasă şi i-a stat înainte cu tot ce-a avut mai bun.

După ce a ospătat, Saladin a intrat în iatac şi a trimis după dânsa, iar femeia s-a înfăţişat înaintea lui. Atunci Saladin i-a istorisit cât se străduise ca să afle răspunsul cel bun la întrebarea ei şi că-l aflase, aşa că, de vreme ce putea să-i răspundă fără greş precum îi făgăduise, ea de asemeni trebuia să-şi ţină făgăduiala. Femeia i-a spus că-l

roagă să binevoiască a-şi împlini făgăduiala spunându-i răspunsul la întrebarea pe care i-o pusese şi dacă răspunsul avea să fie cel potrivit, aşa cum socotea el, atunci va face cu dragă inimă tot ce făgăduise.

Saladin i-a arătat că se bucura de vorbele ei şi i-a spus că răspunsul la întrebare era aşa: ea îl întrebase care era cea mai de preţ însuşire pe care o poate avea omul, fiind mama şi temeiul tuturor însuşirilor bune, iar aceasta era ruşinea.

Când a auzit femeia răspunsul, s-a bucurat din toată inima şi i-a spus:

„Stăpâne, acum înţeleg că ai grăit adevărat şi că ai împlinit ceea ce îmi făgăduiseşi. Te rog aşadar să te milostiveşti şi să-mi spui drept, aşa cum se cuvine unui rege, dacă socoteşti că se află pe lume vreun om mai bun decât tine”.

Saladin i-a răspuns că, deşi se ruşina s-o mărturisească, de vreme ce trebuia să grăiască drept ca un rege, el socotea mai degrabă că era mai bun decât ceilalţi pentru că nu se afla altul mai bun decât el.

Auzind acestea, femeia a căzut la picioarele lui şi i-a spus lăcrimând:

„Stăpâne, mi-ai spus acum două adevăruri mari: unul, că eşti cel mai bun om din lume; al doilea, că ruşinea este cea mai de preţ însuşire a omului. De vreme ce ştii asta şi eşti cel mai bun om din lume, te rog, stăpâne, binevoieşte să ai această însuşire de preţ, adică ruşinea, şi să te ruşinezi de ceea ce-mi ceri”.

Auzind Saladin cuvintele ei bine chibzuite şi înţelegând că femeia aceea, prin cuminţenia şi înţelepciunea ei, se pricepuse să facă în aşa fel încât să-l ferească de o greşeală atât de mare, i-a mulţumit lui Dumnezeu. Şi cu toate că înainte o iubise cu altfel de dragoste, de atunci înainte a iubit-o şi mai mult, dar cu o dragoste curată şi adevărată, aşa cum se cuvine să aibă un stăpân bun şi drept faţă de toţi supuşii săi. Iar datorită cuminţeniei acelei neveste, l-a luat pe lângă el pe bărbatul ei şi l-a ţinut în asemenea cinste şi hatâr, încât şi ei şi tot

neamul lor au dus o viaţă fericită şi îndestulată.

Şi tot binele ăsta s-a datorat cuminţeniei acelei femei isteţe care a ţinut să se ştie că ruşinea este cea mai de preţ însuşire pe care o poate avea omul, fiind mama şi temeiul tuturor însuşirilor bune.

Aşadar, senior conte Lucanor, de vreme ce mă întrebaţi care este cea mai de preţ însuşire a omului, vă spun că este ruşinea; căci ruşinea îl face pe om să fie viteaz, cinstit, drept şi cuviincios, să aibă purtări frumoase şi să facă toate faptele bune, căci puteţi fi încredinţat că toate aceste lucruri le face omul mai mult de ruşine decât dintr-o pornire lăuntrică; şi tot de ruşine se lasă omul de netrebniciile pe care ar voi să le facă. De aceea, pe cât este de bine ca omul să se ruşineze de a face ceea ce nu se cuvine şi de a nu face ceea ce ar trebui, pe atât de rău, păgubitor şi urât este să-şi piardă ruşinea. Şi trebuie să ştiţi că se înşală amarnic cel ce face vreo faptă ruşinoasă şi crede că, de vreme ce o face pe ascuns, nu trebuie să se ruşineze de ea. Şi să mai ştiţi că, oricât de tăinuit ar fi un lucru, nu se poate să nu se afle mai curând sau mai târziu. Şi chiar dacă nu se alege pe loc cu ruşinea când face un lucru ruşinos, omul trebuie să se gândească că se va face de râs atunci când se va afla. Iar dacă nici de asta nu i-ar fi ruşine, ar trebui să-i fie de el însuşi, care ştie că face o faptă ruşinoasă. Şi dacă nu-i pasă de toate acestea, ar trebui să priceapă cât este de netrebnic ştiind că, dacă ar vedea un copil ceea ce face, el n-ar mai face-o de ruşinea copilului, dar nu-l opreşte ruşinea şi teama de Dumnezeu, care toate le vede şi le ştie şi-i va da fără greş pedeapsa pe care o merită.

Iată, senior conte Lucanor, v-am răspuns la întrebarea pe care mi-aţi pus-o, şi cu răspunsul acesta v-am lămurit pentru toate cele cincizeci de întrebări pe care mi le-aţi pus până acum. Şi aţi zăbovit pentru ea atât de mult, încât fără îndoială că s-au plictisit mulţi din tovarăşii voştri şi se plictisesc mai cu seamă aceia cărora nu le place nici să asculte, nici să înveţe lucruri care pot să fie de mare folos. Aceştia sunt ca dobitoacele care, ducând

aur în spinare, simt greutatea poverii pe care o poartă, dar nu trag niciun folos din acea bogăţie. Aşa simt şi ei doar ce este neplăcut în cele auzite şi nu se aleg cu nimic din lucrurile bune şi folositoare pe care le aud. De aceea vă spun că, atât din pricina asta, cât şi din aceea a ostenelii pe care am cheltuit-o cu celelalte răspunsuri ce vi le-am dat, nu mai vreau să răspund la alte întrebări pe care mi le-aţi mai pune, căci cu pilda de faţă şi cu cea care urmează după ea, vreau să pun capăt cărţii acesteia.

Contele a socotit că pilda era foarte bună. Cât despre spusele lui Patronio, cum că nu mai voia să audă de alte întrebări, i-a spus că lucrul rămâne de văzut.

Pentru că don Johân a socotit că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Răutatea-i stăvilită de ruşine; *De ruşine*, *fără caznă*, *face omul bine*.

Ce s-a întâmplat cu un rege creştin care era foarte puternic şi foarte trufaş

Altă dată, stând contele Lucanor de vorbă cu sfetnicul său Patronio, i-a spus:

— Patronio, mulţi zic că unul din lucrurile prin care omul poate dobândi îndurarea lui Dumnezeu este smerenia, dar alţii zic că cei smeriţi sunt dispreţuiţi de ceilalţi oameni şi trec drept slabi şi nevolnici, iar unui mare senior i se cade şi i se cuvine să fie mândru. Ştiind eu că nimeni nu înţelege mai bine decât tine cum trebuie să se poarte un mare senior, te rog să mă sfătuieşti care din aceste două lucruri este mai bun, sau cum s-ar cădea mai bine să mă port.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să înţelegeţi ce ar fi mai bine şi mai nimerit pentru voi, mult aş dori să aflaţi ce s-a întâmplat unui rege creştin care era foarte puternic şi foarte trufaş.

Iar contele l-a poftit să spună întâmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, într-o ţară al cărei nume nu-l mai ştiu, domnea cândva un rege foarte tânăr, bogat şi puternic, care era trufaş nevoie mare. Până acolo

mergea ou trufia lui încât odată, ascultând acea cântare a Sfintei Maria, care zice: „Măreşte sufletul meu pe Domnul”, a auzit în ea un stih care spunea: „Răsturnat-a

1 Această ultimă povestire, deşi anunţată de Patronio la sfârşitul celei anterioare, este considerată de unii critici literari – printre care Menendez y Pelayo – ca neaparţinând lui don Juan Manuel. Valbuena Prat socoteşte însă că nu exista suficiente argumente pentru a-i contesta paternitatea. În orice caz stilul povestirii este întru totul asemănător cu acela din naraţiunile precedente.

Apologul figurează în culegerea medievală *Gesta Romanorum*, constituind subiectul unei piese de la începuturile teatrului spaniol, *Auto del Emperador Juvencio*, Iar în secolul al XVII-lea al unei comedii a lui Rodrigo de Herrera, *Del cielo viene el buen rey*.

Imnul Fecioarei Maria amintit în introducere se găseşte în *Evanghelia lui Luca*, I, 46 – 55.

pe cei puternici de pe tronuri şi a înălţat pe cei smeriţi”, şi aceste cuvinte l-au mâniat grozav, aşa că a trimis poruncă în toată ţara să fie şters stihul acela din cărţi şi să se scrie în locul lui: „Dumnezeu a înălţat tronul celor puternici şi i-a coborât pe cei smeriţi”.

Lucrul acesta l-a supărat mult pe Dumnezeu, fiind întru totul potrivnic celor ce zicea Sfânta Maria în cântarea ei; căci văzând că era maica fiului lui Dumnezeu, pe care l-a zămislit şi l-a născut fiind şi rămânând pururi fecioară, şi văzând că era regina cerurilor şi a pământului, a spus despre ea însăşi, slăvind smerenia mai presus de toate virtuţile: „Pentru că Domnul Dumnezeu a căutat spre smerenia roabei sale, iată, de acum mă vor ferici toate neamurile”. Şi aşa a fost, căci niciodată înainte sau după aceea n-a putut fi vreo femeie atât de fericită, fiindcă datorită aleselor ei însuşiri şi mai cu seamă datorită marii ei smerenii, a meritat să fie maica Domnului şi regina cerurilor şi a pământului şi să fie pusă stăpână peste toate cetele de îngeri.

Regelui cel trufaş i s-a întâmplat însă cu totul dimpotrivă. Într-o bună zi i-a venit poftă să se ducă la

feredeu, şi s-a dus plin de fală cu tot alaiul lui. Intrând înăuntru a trebuit să se dezbrace şi şi-a lăsat toate veşmintele afară. Pe când se scălda el, Dumnezeu a trimis la feredeu un înger care, prin voia şi puterea Domnului, a luat chipul Regelui şi, ieşind din baie, s-a îmbrăcat cu hainele lui şi a plecat cu tot alaiul la palat. Iar la poarta feredeului a lăsat nişte straie proaste şi zdrenţuite, ca ale nevoiaşilor care cerşesc pe la uşi.

Regele care se scălda liniştit neştiind nimic despre cele întâmplate, când a socotit că era vremea să iasă din baie, şi-a chemat cămăraşii şi însoţitorii. Dar în zadar a tot strigat, căci nu i-a răspuns nimeni, fiindcă plecaseră toţi socotind că îl însoţeau pe rege. Văzând că nu primeşte răspuns s-a înfuriat lucru mare, jurându-se că o să-i ucidă pe toţi cu moarte cruntă. Socotindu-se batjocorit, a ieşit gol din baie crezând că va da de vreun slujitor care să-i aducă hainele. Dar când a ajuns în locul unde socotea că va găsi vreo slugă de-a lui, n-a dat de nimeni şi a început să caute prin feredeu de la un capăt la altul, fără să întâlnească suflet de om căruia să-i poată zice o vorbă.

Cum umbla el întărâtat, neştiind ce să facă, a zărit zdrenţele cele proaste într-un colţ şi s-a gândit să le îmbrace ca să se întoarcă pe ascuns la palat şi să se răzbune cumplit pe toţi cei care-i făcuseră asemenea batjocură. A îmbrăcat aşadar straiele şi s-a dus pe furiş la palat, iar acolo a găsit la poartă pe unul din străjerii lui pe care-l cunoştea prea bine şi era dintre cei care-l întovărăşiseră la feredeu. Atunci l-a chemat în şoaptă şi i-a spus să-i deschidă poarta şi să-l ducă pe furiş în palat ca să nu vadă nimeni ce ruşine păţise.

Străjerul avea o sabie mare la şold şi o ghioagă straşnică în mână şi l-a întrebat cine era de-i vorbea astfel. Atunci regele i-a spus:

„Ah, mişelule! Nu-ţi ajunge batjocura pe care mi-aţi făcut-o, tu şi ceilalţi, lăsându-mă singur la feredeu ca să mă întorc în starea asta ruşinoasă? Nu eşti tu cutare, şi nu mă cunoşti că sunt regele tău, stăpânul vostru pe care l-aţi lăsat la feredeu? Deschide-mi repede până ce nu se iveşte

vreunul care să mă recunoască, căci dacă nu, să ştii că la crâncenă moarte am să te trimit”.

Străjerul i-a răspuns:

„Om nebun şi nenorocit, ce tot vorbeşti? Du-te în drumul tău şi nu mai rosti asemenea aiureli, că de nu, am să te ascarmăn bine ca pe un smintit ce eşti; căci iată, regele a venit de mult de la baie, întovărăşit de noi toţi, şi a mâncat şi s-a culcat, aşa că păzeşte-te să faci larmă pe aici ca să nu-l trezeşti”.

Auzind regele una ca asta, a crezut că-i vorbea în bătaie de joc şi a început să spumege de furie şi inimă rea, repezindu-se la străjer ca să-l înhaţe de păr. Acela nu s-a îndurat să-l izbească cu ghioaga, dar l-a lovit zdravăn cu coada ei de l-a podidit sângele. Primind regele acea lovitură şi văzând că străjerul avea o sabie mare şi o ghioagă zdravănă, iar el era cu mâinile goale şi n-avea cu ce să-l lovească ori să se apere, şi socotind el că străjerul se smintise şi de i-o mai zice vreo vorbă poate să-l şi omoare, s-a gândit să se ducă la casa dregătorului său de taină unde să stea ascuns până i s-or lecui loviturile, iar apoi să se răzbune pe toţi trădătorii aceia care-şi bătuseră joc de el în asemenea hal.

Dacă-i mersese prost la palatul său cu străjerul, i-a mers şi mai prost când a ajuns la casa dregătorului. Atunci s-a furişat cu grijă în casa neveste-sii, socotind că, fără îndoială, toată pacostea i se trăgea din faptul că oamenii nu-l recunoşteau; era încredinţat însă că, chiar dacă nu l-ar mai cunoaşte nimeni, regina, nevasta lui, avea să-l cunoască. Dar când a ajuns înaintea ei şi i-a istorisit tot ce pătimise, spunându-i că el e regele, regina s-a temut că dacă regele, pe care ea-l ştia în palat, o să afle că a stat să asculte asemenea năzdrăvănii, o să se mânie, aşa că a poruncit să fie ciomăgit zdravăn şi alungat din casă smintitul acela care vorbea în dodii.

Nefericitul rege, dacă s-a văzut aşa de oropsit, n-a mai ştiut ce să facă, şi s-a dus să zacă într-o bolniţă, plin de răni şi cu oasele frânte şi a zăcut aşa multe zile. Când îl răzbea foamea umbla cu cerşitul pe la porţi, iar oamenii îl

întrebau în bătaie de joc cum de ajunsese aşa becisnic fiind el regele ţării. Şi atâta l-au luat în râs pretutindeni, încât ajunsese şi el să creadă că e nebun şi că din nebunie gândea că e regele ţării. Aşa a dus-o el multă vreme, iar toţi cei care-l ştiau îl ţineau drept smintit, tulburat de o nebunie care li se năzare multora, care socotesc că sunt altcineva, ori că au altă stare.

Şi cum trăia el în starea aceea jalnică, Dumnezeu, care vrea întotdeauna binele păcătoşilor şi îi îndrumează către calea mântuirii dacă păcatul nu le este prea mare, a făcut ca, din mila şi bunătatea lui, nefericitul rege, care din trufie ajunsese la asemenea pierzanie şi ticăloşie, să înceapă a se gândi că toată această nenorocire i s-a tras din păcătoşenia lui şi din marea-i trufie; şi, mai cu seamă, din pricina acelui stih din cântarea Fecioarei, pe care, cum s-a văzut mai sus, pusese să-l înlocuiască, din nebunească lui trufie. Când a priceput asta, a simţit în inima lui o durere şi o căinţă atât de amarnică, încât nu e limbă pe lume s-o poată spune; iar durerea şi suferinţa îl munceau mai mult pentru păcatele săvârşite faţă de Dumnezeu, decât pentru domnia pe care o pierduse. Şi văzându-şi toată ticăloşia vieţii, nu mai făcea altceva decât să plângă şi să se zbuciume, cerând îndurare de la Domnul Dumnezeu ca să-i ierte păcatele. Însă nicio clipă nu i-a trecut prin minte să-i ceară lui Dumnezeu să-i întoarcă domnia şi slava, nemaipunând niciun preţ pe acestea şi râvnind doar la iertarea păcatelor şi la mântuirea sufletului.

Şi să credeţi ce vă spun, senior conte, că toţi cei ce fac hagialâcuri şi ajunări, pomeni şi rugăciuni şi câte alte binefaceri pentru ca Dumnezeu să le dea ori să le păzească, ori să le sporească sănătatea trupului, ori slava, ori bunurile pământeşti, nu zic că ar face rău, dar zic că, dacă ar face toate acestea ca să dobândească iertarea păcatelor, ori ca să se bucure de îndurarea lui Dumnezeu, care se câştigă prin fapte bune şi gânduri curate, fără făţărnicie şi prefăcătorie, ar fi mult mai bine şi ar dobândi fără greş iertarea păcatelor şi s-ar bucura de mila lui

Dumnezeu, care se câştigă prin fapte bune şi gânduri curate; căci Dumnezeu aşteaptă îndeosebi de la păcătos să-l vadă cu inima frântă şi smerită şi cu gânduri drepte şi curate.

Aşadar, căindu-se regele prin mila lui Dumnezeu de păcatul lui şi văzându-i Domnul marea căinţă şi curăţia gândurilor, l-a iertat pe dată. Şi cum voinţa lui Dumnezeu este atât de mare încât nu se poate măsura, nu numai că i-a iertat regelui cel netrebnic toate păcatele, dar i-a dat înapoi şi domnia şi slava, mai întărite decât le avusese vreodată, şi iată în ce chip:

Îngerul care se afla în locul regelui aceluia având chipul lui, a chemat pe unul din străjeri şi i-a spus:

„Am auzit că umblă pe-aici un nebun care zice că a fost regele ţării acesteia şi mai spune şi alte năzdrăvănii; spune-mi, rogu-te, ce fel de om este şi ce zice?”

Întâmplarea a făcut ca străjerul să fie tocmai acela care-l lovise pe rege în ziua când a rămas gol la feredeu. Şi cum îngerul, pe care el îl credea a fi regele, îi cerea să-i spună tot ce s-a întâmplat cu nebunul acela, i-a istorisit cum râdeau şi petreceau oamenii pe socoteala lui auzind nebuniile pe care le rostea. Îndată ce străjerul i-a spus acestea, regele i-a poruncit să-l caute şi să i-l aducă. Şi când regele socotit nebun s-a înfăţişat înaintea îngerului care-i luase locul, acesta l-a chemat deoparte şi a grăit aşa:

— „Prietene, am auzit că tu zici că eşti regele ţării acesteia şi că ţi-ai pierdut domnia prin nu ştiu ce întâmplare şi nenorocire. Rogu-te, în numele credinţei pe care o ai în Dumnezeu, să-mi spui toate cum le crezi tu că sunt, fără să-mi ascunzi nimic, iar eu îţi făgăduiesc cinstit că n-o să ţi se tragă niciun rău din asta”.

Când sărmanul rege, care era socotit nebun şi becisnic, a auzit asemenea vorbe din gura celui pe care-l credea rege, n-a ştiut ce să-i răspundă; căci se temea pe de o parte că-l întreabă ca să-l pună la încercare, iar pe de altă parte că, dacă avea să-i spună că este rege, o să-l omoare, ori să-l oropsească şi mai rău, aşa că a început să plângă amarnic, spunându-i ca un nenorocit ce era:

„Stăpâne, nu ştiu ce să-ţi răspund la cele ce mi-ai spus, dar cum socotesc că pentru mine moartea ar fi tot atât de bună ca şi viaţa – şi Dumnezeu ştie că nu-mi stă mintea nici la bunuri nici la slavă pe lumea asta – nu vreau să-ţi ascund nimic din ceea ce gândesc în sinea mea. Află, stăpâne, că văd că sunt nebun şi că toţi mă socotesc astfel şi se poartă aşa cu mine, încât de multă vreme rătăcesc precum mă vezi prin locurile astea. Chiar dacă ar fi să se înşele unii, dacă eu n-aş fi nebun, nu s-ar putea ca toţi oamenii, şi buni şi răi, şi mari şi mici, şi înţelepţi şi nătângi, toţi să mă socotească nebun; dar cu toate că văd şi înţeleg că este aşa, eu, în mintea şi în credinţa mea socotesc că am fost rege în ţara asta şi că mi-am pierdut domnia şi milostivirea Domnului pe bună dreptate, din pricina păcatelor mele, şi mai cu seamă din pricina marii mele trufii şi a semeţiei pe care am avut-o”.

Apoi i-a povestit îndurerat şi lăcrimând tot ce i se întâmplase, începând cu stihul pe care poruncise să-l înlocuiască, şi toate celelalte păcate.

Îngerul trimis de Dumnezeu să-i ia chipul şi locul, înţelegând că îl dureau mai mult greşelile în care căzuse decât pierderea domniei şi a slavei, i-a spus din porunca Domnului:

„Prietene, adevărat este ce ai grăit, cum că ai fost regele ţării acesteia. Iar Domnul Dumnezeu ţi-a luat domnia tocmai din pricinile pe care le-ai arătat, şi m-a trimis pe mine, îngerul lui, ca să iau înfăţişarea ta şi să şed în locul tău. Dar cum mila Domnului este atât de mare încât nu vrea altceva decât ca păcătosul să se căiască cu adevărat, minunea aceasta a arătat cu prisosinţă cele două lucruri care se cer pentru a fi căinţa adevărată: unul este ca cel ce se căieşte să nu se mai întoarcă niciodată la păcatul săvârşit; celălalt este ca pocăinţa să fie fără prefăcătorie. Şi pentru că Domnul Dumnezeu a văzut că aşa îţi era căinţa, te-a iertat şi mi-a poruncit să-ţi dau înapoi înfăţişarea şi domnia. Iar eu te rog şi te povăţuiesc ca dintre toate păcatele să te păzeşti cel mai mult de păcatul trufiei, căci dintre toate relele la care îi împinge pe

oameni firea lor, acesta este cel mai urât lui Dumnezeu, căci înseamnă cu adevărat răzvrătire împotriva lui şi a puterii sale şi este întotdeauna cel care duce mai grabnic sufletul la pierzanie. Şi să fii încredinţat că n-a fost pe lume ţară, neam, stirpe sau făptură omenească în care să se cuibărească păcatul ăsta şi care să nu ajungă la înfrângere sau la grea prăbuşire".

Când regele cel socotit nebun l-a auzit pe înger rostind aceste cuvinte, s-a aruncat la picioarele lui plângând cu lacrimi fierbinţi şi a crezut toate vorbele lui, închinându-i-se din smerenie faţă de Dumnezeu, fiind îngerul trimisul lui, şi l-a rugat să nu plece până ce nu s-o aduna toată lumea, ca să le vestească oamenilor marea minune pe care o făcuse Domnul. Iar îngerul i-a împlinit voia. Şi când au sosit cu toţii, regele le-a vestit şi le-a istorisit toate cum se întâmplaseră. Iar îngerul, din voinţa lui Dumnezeu, li s-a arătat tuturor, întărindu-i cuvintele.

Atunci regele i-a adus lui Dumnezeu multe prinosuri şi jurăminte şi a statornicit printre altele ca, în amintirea acestei minuni, să fie scris în tot cuprinsul ţării lui cu litere de aur stihul pe care-l răstălmăcise. Iar eu am auzit spunându-se că aşa să păstrat până astăzi în ţara aceea. Încheindu-şi menirea, îngerul s-a întors la Domnul Dumnezeu care îl trimisese, iar regele a rămas cu supuşii lui, petrecând cu toţii în voie bună şi fericire. Iar de atunci înainte, regele s-a sârguit în slujba lui Dumnezeu şi pentru binele poporului său şi a făcut multe fapte bune, datorită cărora a dobândit faimă mare pe lumea asta şi fericirea raiului, care dăruită să ne fie şi nouă din mare mila Lui.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreţi să vă bucuraţi de mila Domnului şi de faimă frumoasă pe lume, faceţi fapte bune, şi în toate lucrurile acestei vieţi păziţi-vă de trufie şi fiţi smerit fără făţărnicie; iar smerenia să vă fie păstrându-vă întotdeauna rangul, aşa încât să fiţi smerit, dar nu umilit. Iar seniorii cei trufaşi să nu găsească niciodată la voi o smerenie plecată şi nici supusă, dar toţi cei care se vor smeri în faţa voastră să afle întotdeauna la voi purtări smerite, întregite de fapte bune.

Contelui i-a plăcut mult sfatul acesta şi l-a rugat pe Dumnezeu să-l îndrumeze ca să poată împlini şi păzi toate acestea.

Şi cum lui don Johân i-a plăcut peste măsură această pildă, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa:

Domnul ridică pe cei cu adevărat smeriţi, *Iar cei trufaşi sunt aprig de el loviţi*.

PARTEA A DOUA A CĂRŢII CONTELUI LUCANOR ŞI A LUI PATRONIO

CUGETARE FĂCUTĂ DE DON JUAN DE HATÂRUL LUI DON JAIME, SENIOR DE XERICA[31]

Iată că eu, don Johân, fiul prea nobilului Infante don Manuel, Pârcălab al hotarului şi al regatului Murcia, am încheiat această carte a contelui Lucanor şi a lui Patronio, care vorbeşte prin pilde în chipul în care aţi auzit, şi am scris-o, aşa cum se vede din carte şi din precuvântare, în felul care mi s-a părut cel mai lesne de înţeles. Şi am făcut astfel, pentru că eu nu sunt prea învăţat şi am vrut ca ea să poată fi de folos şi celor fără multă învăţătură, aşa după cum eu, lipsit fiind de ea, am scris cugetările şi pildele cuprinse în această carte, cât mai limpede şi mai desluşit.

Însă don Jaime, Senior de Xerica, unul din oamenii care-mi sunt cei mai dragi pe lume şi poate chiar mai drag decât oricare altul, mi-a spus că dorea ca în cărţile mele să vorbesc mai învăluit, şi m-a rugat ca, dacă voi mai scrie vreuna, să nu mai fie atât de desluşită. Şi sunt încredinţat că mi-a spus asta, deoarece el are o minte atât de pătrunzătoare şi de luminată, încât socoteşte drept o lipsă de învăţătură să vorbeşti despre lucruri prea limpede şi desluşit.

Ceea ce am făcut până aici s-a datorat pricinilor mai sus arătate, iar acum, fiind ţinut să împlinesc voia lui în această privinţă ca şi în oricare alta, voi vorbi în cartea de faţă despre lucrurile pe care le socotesc folositoare

---

31 Este vorba probabil de fiul natural al regelui aragonez Jaime I el ••Conquistador, deci cu o generaţie mai vîrstnic decît don Juan Manuel cumnatul său din a doua căsătorie.

oamenilor pentru mântuirea sufletului, pentru folosul trupului şi păstrarea faimei şi rangului lor. Şi cu toate că lucrurile acestea nu sunt în sine prea înalte, cum ar fi dacă aş vorbi despre ştiinţa teologiei, sau despre metafizică, filosofie naturală ori morală, ori alte ştiinţe înalte, socotesc că mi se cuvine şi este mai cu folos şi mai potrivit stării mele să vorbesc despre aceste lucruri, decât despre vreo altă artă sau ştiinţă. Şi cum lucrurile despre care am de gând să vorbesc nu sunt în sine prea înalte, am să spun ceea ce am de spus, cu ajutorul lui Dumnezeu, cu asemenea cuvinte, încât cei ce vor fi atât de luminaţi la minte ca don Jaime, să le înţeleagă prea bine, iar cei care nu le vor înţelege, să nu dea vina pe mine, căci eu nu aveam de gând să vorbesc altfel decât în celelalte cărţi, ci să dea vina pe don Jaime care m-a făcut să fac astfel, şi pe ei înşişi pentru că nu pot, ori nu vor să înţeleagă.

De vreme ce am încheiat precuvântarea în care se arată pricina pentru care am căutat să scriu cartea de faţă în acest chip, de aici înainte voi trece la cuprinsul cărţii. Iar Dumnezeu, cu mila şi îndurarea lui, să-mi ajute ca ea să fie în slujba lui şi spre folosul celor ce o vor citi ori asculta şi să mă păzească să nu spun vreun lucru vrednic de ocară. Iar eu socotesc că puţine lucruri s-ar putea întâmpla în viaţa şi rosturile oamenilor, despre care acela ce va citi cartea aceasta şi pe celelalte pe care le-am alcătuit să nu găsească în ele câte ceva; căci în aceasta de acum n-am vrut să pun nimic din ce se află în celelalte, dar, cine ar face din toate la un loc o carte, ar găsi-o mai împlinită.

Iar chipul sub care e scrisă este cum că Patronio stă de vorbă ou contele Lucanor, după cum veţi vedea mai departe.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, v-am vorbit până aici cât mai desluşit am putut, dar pentru că ştiu că o doriţi, de acum înainte voi vorbi despre aceleaşi lucruri, însă nu în acelaşi chip ca în cartea dinaintea acesteia.

Şi cum cealaltă s-a sfârşit, cea de faţă începe aşa:

— Din lucrurile unde încap multe păreri nu se poate scoate o rânduială obştească.

— Cel mai desăvârşit dintre oameni este acela care cunoaşte adevărul şi îl respectă.

— Nechibzuit este cel care lasă şi pierde cele veşnice şi nepreţuite pentru cele ce nu-şi pot afla împlinire în scurta lor dăinuire.

— Smintit este cel care crede că poate înţelege cu mintea lui ceea ce este mai presus de orice înţelegere.

— Nechibzuit este cel care crede că lui o să i se întâmple ceea ce nu li s-a întâmplat altora; şi mai nechibzuit este dacă gândeşte aşa ca să nu se păzească.

— Doamne, stăpân făcător desăvârşit! Mult mă minunez că ai dat asemănarea ta omului nătâng, care când cuvintează greşeşte, când tace îşi arată prostia, când este bogat e trufaş, când e sărac nu-l preţuieşte nimeni, când face un lucru nu e bine făcut, când stă degeaba pierde ce are, este semeţ cu cel ce-i stă la cherem, dar plecat faţă de cel mai tare, e lesne de silit şi îndărătnic la rugăminte, se pofteşte singur bucuros, dar el pofteşte anevoie şi în silă, cere oricui şi cu îndrăzneală, dă greu şi fără tragere de inimă, nu se ruşinează de greşelile lui şi nu suferă mustrarea, lauda lui supără iar supărarea-i e cu ocară. Este bănuitor şi nu poate păstra o taină, se sperie fără temei, se străduieşte unde nu trebuie, când crede că bucură, supără, e nepriceput la bine şi priceput la rele, nu se îndreaptă, orice i-ai spune împotriva vrerii sale. În ceas rău s-a născut cel ce are parte de mustrarea lui, dacă-i ţine cineva tovărăşie nu-i mulţumeşte şi-i scoate sufletul, nimeni nu se poate înţelege ou el nici în vorbe nici în fapte, nu greşeşte în dauna lui, ce spune nu se înţelege, nu înţelege ce i se spune, se încontrează mereu cu cei din preajmă, e necumpătat în plăceri, nu se îngrijeşte de ziua de mâine, nu vrea să ierte dar vrea să fie iertat, e batjocoritor, dar el e cel de batjocură, ar înşela dacă s-ar pricepe, socoteşte că aşa cum îi place lui este cel mai bine, chiar dacă nu e aşa, ar vrea ca el să huzurească şi alţii să se spetească. Ce să mai lungim povestea? Şi-n vorbe şi-n fapte, în toate greşeşte, ba i se şi citeşte prostia pe faţă, căci mulţi sunt proşti fără să se vadă, dar când se vede,

aşa este neapărat.

— Toate lucrurile au un sfârşit, dăinuiesc puţin, se păstrează cu multă osteneală şi se părăsesc cu mare durere, iar pentru veşnicie nu rămâne altceva decât ceea ce faci doar de dragul lui Dumnezeu.

— Nu este chibzuit acela care ştie doar să agonisească avere, ci acela ce ştie s-o folosească cinstindu-se pe el însuşi cum se cuvine.

— Nu este înţelept cel ce se mulţumeşte să dea sfaturi bune, ci acela care le spune şi le şi împlineşte.

— În lucrurile mai puţin însemnate se cer cuvinte potrivite, în lucrurile foarte însemnate se cer fapte potrivite şi folositoare.

— Mai bine să umbli gol, decât acoperit de fapte rele.

— Pentru cel ce are copil rău şi neruşinat care nu ţine seama de mustrările drepte, era mai bine să nu fi avut. copii.

— Mai bine să umbli singur decât în tovărăşie proastă.

— Mai bine să rămâi holtei decât să te însori eu pe femeie îndărătnică.

— Nu se agoniseşte avutul prin strâmbătăţi, iar dacă se agoniseşte, nu dăinuie.

— Nu trebuie ascultat în treburile altuia cel care în ale lui chibzuieşte prost.

— Unele lucruri pot fi la-ndemână, altele departe, dar omul trebuie să se ţină de ce e neîndoielnic.

— Din grabă şi din lene greşeşte omul adeseori, de aceea foarte cuminte e cel care ştie să se păzească de amândouă.

— Înţelept este cel care ştie să rabde şi să-şi păstreze starea în vremuri tulburi.

— În mare nelinişte şi primejdie trăieşte cel ce se teme că sfetnicii lui vor mai mult binele lor decât al său.

— Cine seamănă la vreme nepotrivită să nu se mire că rodul n-o să fie bun.

— Toate lucrurile par bune şi sunt bune, par rele şi sunt rele, şi par bune şi sunt rele, şi par rele şi sunt bune.

— Mai bună nădejde are cel ce umblă pe drumul drept şi nu găseşte ce caută, decât cel care umblă strâmb şi i se împlineşte voia.

— E mai bine să te ţii departe de stăpânul nedrept decât să-i fii om de încredere.

— Cine mustră din dragoste adevărată, iubeşte; cine linguşeşte, urăşte.

— Cel care-şi ascultă mai mult vrerea decât chibzuinţă, spre mare primejdie îşi duce trupul şi sufletul.

— Umblând mai mult decât se cuvine după desfătarea trupească, îţi ucizi sufletul, îţi nimiceşti faima, îţi slăbeşti trupul şi-ţi prăpădeşti mintea şi purtările.

— Toate lucrurile sunt supuse măsurii; chipul lor de a fi le dă greutate.

— Cine nu are prieteni decât pentru ceea ce le dă, puţină vreme o să-i aibă.

— Urât lucru este să doreşti singurătatea, dar şi mai urât să doreşti tovărăşii rele.

— Când vrei să-i stăpâneşti pe ai tăi prin asuprire, nu prin fapte drepte, sufletul lor îşi alege alt stăpân. Deşi se întâmplă, rău este să nu semeni cu neamul tău.

— Cum este omul, aşa îi sunt şi tovarăşii.

— Mai de preţ este înţelepciunea decât norocul, bogăţia sau neamul.

— Oamenii cred că înţelepciunea şi strădania sunt două lucruri deosebite, dar ele sunt unul singur.

— Este mai bine să pierzi purtându-te drept, decât să câştigi prin strâmbătate, căci dreptatea-l ajută pe cel drept.

— Omul nu trebuie să se încreadă în noroc, căci vremurile se schimbă şi cu ele se schimbă şi norocul.

— Nici bogăţia, nici sărăcia, nici mulţumirea, nici nemulţumirea nu trebuie să-l facă pe om să se îndepărteze de Dumnezeu.

— Mai mare-i paguba cu care se alege omul de la vrăjmaş, decât folosul de la cel care-l ajută.

— Nu este înţelept cel ce poate scăpa de duşmanul lui, dar zăboveşte.

— Cine nu se îndreaptă pe sine nu-i poate îndrepta pe alţii.

— Stăpânul blajin este dispreţuit; cel crunt este urât; pe cel înţelept păzeşte-l cu sfinţenie.

— Cine pune mult în joc pentru câştig puţin n-are prea multă minte.

— Bine de cel ce ştie să-şi rabde teama fără să se plângă făcându-şi singur rău.

— Dacă omul poate vorbi ori făptui spre folosul lui, s-o facă, iar dacă nu, să se ferească de a vorbi cri a făptui spre răul lui.

— Smerenia pe drept cuvânt este slăvită.

— Cu cât te înalţi mai sus, cu atât mai rău ai să cazi.

— Vrednicia seniorului se cunoaşte după faptele împlinite şi legile statornicite.

— Dacă seniorul le lasă supuşilor ceea ce i s-ar cuveni de la ei, o să le ia în schimb ce nu i se cuvine.

— Cel ce nu face binefaceri cui are nevoie, nu va primi sprijin când o avea nevoie.

— Mai bine să rabzi de foame, decât să înghiţi un dumicat neprielnic.

— De cei netrebnici te slujeşti de nevoie, iar de cei buni şi cinstiţi, cu drag şi inimă bună.

— Sunt adevăruri bune şi adevăruri rele.

— Uneori vorba rea strică tot atât cât şi fapta rea.

— Nu se iartă prostia celui ce-şi face prostiile pe socoteala altora.

— Cine iubeşte mai mult decât trebuie, nu va fi răsplătit cu dragoste.

— Cea mai mare necunoaştere este a nu te cunoaşte pe tine, căci atunci cum îi vei cunoaşte pe ceilalţi?

— Înţeleptul ştie să câştige pierzând şi să piardă câştigând.

— Cel ce ştie, crede că nu ştie; cel ce nu ştie, crede că ştie.

— Scara răsplăţii este cugetarea, iar treptele ei sunt faptele.

— Cine nu chibzuieşte sfârşitul va porni prost de la

început.

— Cine vrea să-şi împlinească dorinţele, să dorească ceea ce poate împlini.

— Când nu poţi face ce-ai vrea, voieşte ceea ce poţi să faci.

— Înţeleptul îl rabdă pe nebun, dar nebunul nu-l suferă pe înţelept, ci îl prigoneşte.

— Stăpânul stăpân stăpâneşte, stăpânul nestăpân e stăpânit.

— Mulţi pomenesc de Dumnezeu şi vorbesc în numele lui, dar puţini umblă pe căile sale.

— Lucru pidosnic este ca mutul să dăscălească, orbul să călăuzească, schilodul să ţopăie, dar mai cu seamă a rosti vorbe frumoase şi a face fapte urâte.

— Cel ce umblă să prindă oamenii în capcană, o pregăteşte pentru ei dar va cădea singur într-însa.

— Înjositoare se cade să fie pedeapsa celui ce nu duce o viaţă vrednică de laudă.

— Câţi pomenesc mereu de adevăr, dar nu umblă pe căile lui!

— Norocit şi înţelept este cel ce l-a făcut pe duşmanul lui să cadă în groapa pe care i-o săpase acela.

— Cine vrea să aibă casă trainică, să se îngrijească de temelie, de stâlpi şi de acoperiş.

— Urmând adevărul, fiind credincios şi nevorbind ce nu trebuie, omul îşi înalţă rangul.

— Cel mai bun mădular al omului este inima, dar e şi cel mai rău.

— Cine nu-şi îndrumează şi nu-şi mustră copiii înainte de a ajunge neascultători, nu se va alege decât cu pacoste de pe urma lor.

— Cel mai bun lucru pe care şi-l poate dori omul pe lumea asta e pacea fără umiliri şi fără ruşine.

— Vorba aduce mult bine; vorba aduce mult rău!

— Tăcerea aduce mult bine; tăcerea aduce mult rău!

— Înţelepciunea, cumpătarea şi chibzuiala judecă şi cântăresc lucrurile.

— Ce cuminte ar fi cel care, ştiind că-l aşteaptă un

drum lung şi un suiş greu şi-ar uşura încărcătura şi şi-ar spori merindea!

— Când regele este cuminte, chibzuit şi înţelept fără viclenie ferice de supuşii lui; şi dimpotrivă.

— Cine din lăcomie de câştig îi lasă pe necredincioşi în nesupunere faţă de Dumnezeu, merită pe drept să fie prost răsplătit de aceia.

— Cel căruia Dumnezeu i-a dat izbândă asupra duşmanului, să se ferească de acela pe care l-a înfrânt.

— Cârmuirea corăbiei, câştigarea unei pricini, lecuirea unui bolnav, semănarea oricăror seminţe, împreunarea logodnicilor, nu se pot face fără mintea omenească şi voinţa şi îndurarea Domnului.

— Nu poate fi lăudat cineva că este om de mare credinţă până ce toţi duşmanii nu-i vor încredinţa viaţa şi faptele lor; aşadar să ia seama omul cum este socotit, dacă duşmanii nu îndrăznesc să se încreadă în el.

— Cine-şi aşază casa într-un ţinut unde seniorul nu este drept, cinstit, aspru, cuminte şi învăţat, se aruncă pe sine şi pe tovarăşii săi în mare nesiguranţă.

— Orice om este bun, dar nu la orice.

— Dumnezeu să-l ferească pe om de a face vreo faptă rea, căci pentru a o ascunde va trebui să facă multe alte răutăţi.

— Cine-l pune să jure pe cel de care ştie că o să mintă, e părtaş la păcat.

— Cel ce aduce binefaceri şi bunilor şi răilor, e răsplătit cu bine de către cei buni şi e ferit de cei răi.

— Plecându-te regelui, ascultându-i pe principi, cinstindu-i pe cei mari, făcând bine celor mici, sfătuindu-te cu cei drepţi, vei fi liniştit şi nu te vei căi.

— Cine-şi râde de răul sau paguba venite prin voia lui Dumnezeu, nu e încredinţat că-i erau menite lui.

— Nu trebuie să amâni binele dacă te-ai gândit să-l faci, ca să nu te încurce voinţa.

— Este urât să posteşti doar cu gura şi să păcătuieşti cu tot trupul.

— Alege-ţi bine prietenii înainte de a te încrede în ei

şi a pune ceva în joc pentru dânşii.

— De cel care te laudă mai mult decât se cuvine să nu crezi că n-o să te ponegrească mai mult decât este îndreptăţit.

PARTEA A TREIA A CĂRŢII CONTELUI LUCANOR ŞI A LUI PATRONIO

CUVÂNTAREA LUI PATRONIO CĂTRE CONTELE LUCANOR

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, după ce am terminat cartea cealaltă, înţelegând eu care vă era dorinţa, am început să vorbesc în aceasta mai pe scurt şi mai învăluit decât în cea dinainte. Şi cu toate că, după cum vă spuneam, în aceasta din urmă sunt mai puţine cuvinte decât în cealaltă, să ştiţi că folosul şi înţelepciunea din ea nu sunt mai mici decât în cea dinainte, ba chiar sunt mai mari pentru cine o va cerceta şi o va înţelege; însă în prima se aflau atâtea pilde încât socotesc că vă sunt de ajuns şi de aceea mi se pare că drept ar fi ca de acum înainte să mă lăsaţi să mă odihnesc.

— Patronio, zise contele Lucanor, ştii că din firea lor oamenii nu se pot sătura niciodată de trei lucruri, din care doresc să aibă tot mai mult: unul este cunoaşterea[32], al doilea este cinstirea şi preţuirea, al treilea este îndestularea pe tot timpul vieţii. Şi cum cunoaşterea este un lucru atât de minunat, cred că nu trebuie să mă învinuieşti pentru că vreau să dobândesc cât mai multă; şi deoarece ştiu că de la nimeni n-o pot dobândi mai bine decât de la tine, să crezi că atâta cât voi trăi n-am să încetez niciodată să stărui ca să-mi spui cât mai multe pentru a învăţa din ceea ce ştii tu.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, de vreme ce văd că vă îndeamnă o pricină atât de îndreptăţită şi un gând atât de frumos, iată, socotesc nimerit să mă străduiesc mai departe şi am să vă spun ce gândesc despre lucruri pe care nu vi le-am spus până acum; căci cel ce urmează să asculte este atât de greu de cap, încât nu le

32 Această afirmaţie a avut o largă circulaţie şi provine din Metafizic a lui Aristotel, care începe chiar cu fraza : „Toţi oamenii doresc din

poate pricepe fără să le audă de mai multe ori, şi pare că ar vrea doar să umfle cartea nemaiştiind ce să pună în ea. Iar ceea ce am a vă spune de aici înainte începe aşa[33]:

— Ce e scump, se plăteşte scump, costă scump, se păstrează scump, se termină scump; ce e ieftin se plăteşte ieftin, costă ieftin, se termină ieftin, se dobândeşte ieftin; ce e scump e ieftin, ce e ieftin e scump.

— Mare minune ar fi dacă i-ar merge bine celui ce-şi încredinţează rosturile şi dărnicia unuia care a căzut în greşeală şi s-a despărţit fără o pricină temeinică de cel faţă de care era cel mai legat.

— Nu trebuie să crezi că alţii nu s-ar încumeta să-ţi facă ceea ce te încumeţi tu să le faci altora.

— Cel ce vrea să-i păgubească pe alţii să nu creadă că alţii n-o să-l păgubească pe el.

— Chibzuinţă se păstrează prin chibzuială.

— Mintea îl învaţă minte pe cel fără minte.

— Fără chibzuială nu-ţi poţi păstra chibzuinţă.

— Dumnezeu şi faptele sale sunt în aşa fel încât semnul lor este că prea puţin îl cunosc cei ce vorbesc mult despre el.

— Cuminte este cel care, neputând să şi-l facă pe altul prieten, nu şi-l face vrăjmaş.

— Cine caută să înveţe de la oameni tot ce ştiu, greşeşte; cine învaţă ce e folositor, o nimereşte.

— Chibzuiala dacă e bună e sfetnic bun; chibzuieşte bine, dă sfaturi bune; să asculte sfaturile cel care dintr-un sfat rău face un sfat bun; chibzuiala proastă face dintr-un sfat bun unul rău.

— Celui cu chibzuială bună îi trebuie sfaturi chibzuite.

— Bine este de omul chibzuit care doreşte şi ascultă sfaturile bune.

— O durere mare te face să uiţi de una măruntă.

— Cel care trebuie să vorbească despre mai multe

33 Marea majoritate a acestor maxime se bazează în original pe jocuri de cuvinte formate din omonimii şi sinonimii, care n-au putut fi întotdeauna redate, pierzîndu-şi deci din savoare.

lucruri laolaltă este ca cel ce descurcă un scul mare cu multe capete.

— Toate lucrurile se nasc mici şi cresc, supărarea se naşte mare şi scade pe zi ce trece.

— Prin cinste dobândeşte cinste cei ce cinsteşte.

— Cinstea trebuie să se cinstească păstrându-se.

— Omul priceput face din viperă balsam; cel nătâng face din găină otravă.

— Cine-şi lasă moşia, nu este sigur că o să se întoarcă la ea când o pofti.

— N-are multă minte cel care-şi micşorează cinstea lui pentru a o spori pe a altuia.

— Cine face binele ca să-i fie bine, nu face bine, căci binele este calea binelui desăvârşit şi trebuie să facă bine.

— Este bine ceea ce e bine făcut.

— Făcând bine dobândeşti binele desăvârşit.

— Mâncărurile stricate şi femeile stricate sunt calea pe care-ţi primejduieşti viaţa, rosturile şi faima.

— Cine se mâhneşte mult pentru lucrul pierdut care nu se mai poate redobândi şi se înspăimântă de împrejurarea pe care n-o poate ocoli, nu este om chibzuit.

— Scump te costă să primeşti un dar de la cel calie, şi cu atât mai scump să ceri de la zgârcit.

— Dreptatea e dreaptă pe bună dreptate.

— Prin înţelegere este omul un lucru de înţeles.

— Dreptatea îndreptăţeşte.

— Raţiunea îl face pe om să fie om, şi tot din pricina raţiunii el este micşorat; căci omul fără raţiune nu este om, ci un lucru lipsit de raţiune.

— Omul răbdător rabdă cât trebuie, iar apoi se despăgubeşte cu bunuri şi plăceri.

— Este drept ca cei ce nu cred cu adevărat în Dumnezeu să nu fie apăraţi de el.

— Dacă omul are omenie, cu cât este mai omenos cu atât e mai om.

— Dacă bărbatul de vază are bărbăţie, e bărbat bun şi vrednic; cu cât are mai puţină bărbăţie bărbatul de vază e un bărbat mai rău; nu este bărbat de vază decât bărbatul

adevărat; dacă bărbatul de vază nu e bărbat adevărat şi nu este un bărbat bun şi vrednic, mai bine n-ar mai fi bărbat.

— Dărnicia în strâmtoare, cumpătarea în belşug, curăţia în tinereţe, smerenia în slavă îl fac pe om mucenic fără vărsare de sânge.

— Cine întreabă lucruri mai înalte decât mintea lui şi le iscodeşte pe cele mai presus de înţelegere, nu dă dovadă de cuminţenie.

— Este drept să primească omul de la copiii lui ceea ce a primit tatăl lui de la el.

— Ce e mult este pentru mult; mult înţelept este cel ce la mult face mult; face mult pentru mult, lasă puţinul pentru mult – Prin lipsă nu pierde.

— Cu puţin se îndreaptă mult.

— Îndreaptă-ţi întotdeauna sufletul către mult.

— Cu cât este omul mai vrednic dacă e drept şi smerit, cu atât va găsi mai multă milostivire la Dumnezeu.

— Nu e bine să vadă omul cu ochii lui ceea ce Dumnezeu a vrut să ascundă.

— Prin binecuvântarea tatălui se păstrează cele ale copiilor; prin blestemul mamei se năruie temelia din rădăcină.

— Dacă puterea e mare, marea putere se bizuie pe mare ştiinţă.

— Cu multă ştiinţă şi multă voinţă, ştiind că la Dumnezeu e toată puterea şi din mila lui se dobândeşte puterea, trebuie sporită marea-i putere.

— Cine vrea să se cinstească pe sine şi rangul său, să caute ca cei buni să se încreadă în el iar cei răi să se teamă.

— Îndoiala şi întrebarea îl duc pe om la adevăr.

— Nu trebuie să-i urăşti pe toţi oamenii pentru cusururile lor, căci nu poate fi niciunul ferit de toate cusururile.

— Greşeala este greşită, din greşeală se naşte greşeala, din greşeala mică se naşte una mare, dintr-o greşeală se naşte altă greşeală, dacă binele se trage dintr-o greşeală se preschimbă întotdeauna în greşeală,

niciodată din greşeală nu se poate trage altceva decât greşeală.

— Cine se ceartă cu cel ce umblă după dreptate şi adevăr, n-are multă minte.

— Ostaşii şi averea sunt uşor de numărat şi de pierdut, dar greu de adunat şi mai ales de păstrat.

— Înţeleptul îşi socoteşte potrivnicii şi puterea lor mai mari decât sunt, iar ajutoarele şi avutul mai mici decât sunt.

— Forţa nu forţează la forţă; forţa se înfrânge prin forţă, uneori însă mai bine fără forţă; nu este bine zis că forţa aduce uneori forţă; unde poţi să faci altfel nu trebuie să încerci cu forţa.

— Cuminte este acela care se călăuzeşte după cele întâmplate celor ce au fost.

— Pe măsură ce se înalţă rangul, se înalţă şi cugetul; când rangul scade, cresc grijile.

— Suferindul nu se vindecă prin suferinţă ci prin leacuri bune.

— Iubirea sporeşte iubirea; dacă iubirea este iubire adevărată, este iubire; iubirea mai mare decât iubirea nu este iubire; iubirea de mare iubire duce la neiubire.

— Sunt griji care înalţă şi griji care încovoaie.

— Câtă vreme se poate, mai bună este blândeţea decât forţa.

— Omul cinstit spune ceea ce este, cel viclean, ceea ce vrea.

— Viaţa bună e viaţă; viaţa bună viaţă aduce.

— Cine n-are viaţă nu dă viaţă; cine e viu dă viaţă.

— Viaţa dezmăţată nu e viaţă.

— Viaţa netrăită nu e viaţă.

— Cine nu poate avea viaţă lungă să caute s-o aibă împlinită.

PARTEA A PATRA A CĂRŢII CONTELUI LUCANOR Şi A LUI PATRONIO

CUVÂNTUL LUI PATRONIO CĂTRE CONTELE LUCANOR

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, pentru că am

înţeles care vă era voia, şi pentru că aţi stăruit atâta, iar eu am priceput că vă îndemna un gând frumos, m-am străduit să vă mai spun câteva lucruri pe lângă cele pe care vi le spusesem în pildele din prima parte a cărţii acesteia, care cuprinde cincizeci şi una de pilde foarte limpezi şi lesne de înţeles, iar a doua cuprinde o sută de zicale, dintre care câteva au fost mai învăluite, dar cele mai multe cât se poate de desluşite, iar în aceasta din urmă, a treia, am pus cincizeci de zicale, care sunt mai învăluite decât primele cincizeci de pilde şi decât cele o sută de proverbe[34]. Aşadar, cu pilde şi proverbe la un loc, v-am dat în cartea de faţă două sute de zicale şi pilde, ba chiar mai mult; căci în cele cincizeci de pilde de la început, veţi găsi pe lângă ele în multe locuri şi unele zicale la fel de bune şi folositoare ca şi acelea din celelalte părţi ale cărţii, unde sunt doar zicale. Şi drept să vă spun că oricine ar afla toate aceste zicale şi pilde şi le-ar folosi şi le-ar urma, i-ar fi îndeajuns pentru a-şi mântui sufletul şi a-şi păzi avutul, faima, cinstea şi rangul. Şi deoarece socotesc că ceea ce v-am spus în cartea de faţă este de ajuns pentru lucrurile acestea, cred că, dacă găsiţi de cuviinţă, ar trebui să mă lăsaţi să mă odihnesc.

— Patronio, zise contele, ţi-am mai spus cât de mult preţuiesc eu cunoaşterea, şi câtă râvnă am să agonisesc cât mai multă, aşa încât cu niciun chip n-am să mă dau în lături de la vreo străduanie ca să aflu cât voi putea mai multe. Şi cum ştiu că n-aş putea găsi pe altcineva de la care să aflu mai multe decât de la tine, să ştii că atâta cât voi. trăi n-am să contenesc niciodată cu întrebările şi cu stăruinţele ca să aflu de la tine cât mai mult.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, de vreme ce aşa este şi aşa voiţi, am să vă spun câte ceva după cum mă pricep, din cele despre care nu v-am vorbit până acum; dar fiindcă văd că spusele mele vă sunt prea lesne de înţeles, am să vă spun câteva mai învăluite decât până acum şi

34 Numărătoarea nu corespunde exact, probabil din cauza transcrierii textului, prin care s-au alipit ori s-au despărţit unele maxime, creind miei diferenţe.

câteva destul de lesnicioase. Şi dacă o să mai stăruiţi, o să trebuiască să vă vorbesc în aşa fel încât o să fiţi nevoit să vă ascuţiţi bine mintea ca să le înţelegeţi.

— Patronio, răspunse contele, înţeleg că vorbeşti cu pornire şi supărare din pricina stăruinţelor mele; dar cu toate că datorită slabei mele învăţături aş dori mai degrabă să-mi vorbeşti limpede decât învăluit, socotesc însă că este mai bine aşa cum ai zis, căci mai degrabă vreau să-mi vorbeşti cât vei vrea de învăluit, decât să nu-mi mai împărtăşeşti câte ceva din ceea ce ştii.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, de vreme ce asta vă este voia, de aici înainte luaţi bine seama la ce vă voi spune.

— În prezent multe lucruri însemnate sunt mari o vreme fără să pară, iar omul nu pune niciun preţ pe ele în trecut.

— Toţi oamenii se înşală când e vorba de copiii lor, de înfăţişarea lor, de însuşirile lor şi de cântatul lor.

— Mare nechibzuinţă este să socoteşti mari greşelile altora şi mici pe ale tale[35].

— Împăunarea naşte dispreţ – Dar în atacurile grele şi năvalnice seniorul trebuie să meargă în frunte până când se îndepărtează primejdia de locul acela.

— Nu trebuie să vorbeşti deschis faţă de altul până când nu masori potrivirea dintre ştiinţa ta şi a lui.

— Cel ce vede greşeala în care a căzut altul trebuie să se ferească de a cădea în ea.

— Omul nu trebuie să se socotească învăţat, dar nici să-şi ascundă ştiinţa mai mult decât se cuvine.

— Nu simţi sănătatea şi bunăstarea ta, ci pe aceea a

35 De aici înainte începe „vorbirea învăluită", care se reduce de fapt la procedeul infantil al amestecării cuvintelor într-o ordine ce face fraza de neînţeles. Pînă aici, dificultatea consta în folosirea omonimelor pentru a realiza jocuri de cuvinte, pe care m-am străduit, unde a fost posibil, să le reproduc. De rîndul acesta însă, consider inutil să transcriu dezordinea topică din original care nu sporeşte cu nimic valoarea literară sau conceptuală a textului, ci ilustrează doar tendinţa incipientă a epocii de a îmbrăca ideile într-un înveliş complicat, care va evolua spre con- ceptism şi cultism.

duşmanului.

— Nu este chibzuit seniorul care vrea să se slujească de omul viclean şi mincinos, ori îi arată bunăvoinţă.

— Înţeleptul descurcă lucrurile mai degrabă cu blândeţe şi vorbă bună, decât cu furie şi trufie.

— Înţeleptul se fereşte de sfadă cu cel care se află în puterea lui, dar şi mai vârtos cu cel ce are mai multă putere decât el.

— Se spune că orice înţelept trebuie să îndepărteze de el pe oamenii răi, căci lângă ei devine om rău.

— Dacă porneşti gâlceava cu unul mai puternic, te paşte mare primejdie; când o porneşti cu unul de potriva ta, te paşte nesiguranţa; când o porneşti cu unul mai slab, te paşte dispreţul; aşadar, cel mai bine este dacă poţi să trăieşti în pace spre binele şi cinstea ta.

— Cel ce se călăuzeşte doar după mintea lui nu este lăudat, iar cel ce nu se prea încrede în mintea lui îşi dezvăluie taina faţă de cel slab.

— Multor oameni le este mai de folos să trăiască cu vreo teamă decât în pace desăvârşită fără nicio hărţuială.

— Mare bine este pentru senior să nu aibă inima înăsprită, iar dacă trebuie să aibă inima tare, trupul îi este de ajuns pentru asprime.

— Cel mai desăvârşit şi mai căutat sfetnic este acela care păstrează bine taina şi în care lăcomia e moartă iar mintea vie.

— Foloseşte mai mult timp pentru bucuria netulburată decât pentru treburi, gânduri şi petreceri.

— Din asprimea sufletului, din lipsă de bani, din prea multă petrecere cu femei, băutură şi plăceri desfrânate, din strâmbătate şi cruzime, din prea multe duşmănii şi prea puţine prietenii se prăpădesc moşiile şi viaţa.

— Dacă păcătuieşti prin prea multă îngăduinţă le dai îndrăzneală oamenilor

— Bucuria face searbădă mâncarea bună: supărarea face mâncarea gustoasă.

— Numai o minte coaptă poate tăinui multă vreme răzbunarea.

— Mare sminteală este ca mintosul să arate că n-ar fi, după cum nu este cuminte ca deşteptul să facă uneori pe deşteptul.

— Oricât ar fi de greu să te lupţi vreme îndelungată cu duşmanul, şi mai greu este să te lupţi cu voinţa ta.

— Este rău folosit adevărul când oamenii îl spun ca să-şi facă pofta, sau de nevoie, sau ca să vorbească ce nu trebuie, sau din lipsă de pricepere.

— Cuminte este cel ce nu năzuieşte să facă un lucru măreţ, nefiind pregătit cum ar trebui ca să-l ducă la bun sfârşit.

— Nu trebuie să încredinţezi altuia mai multe treburi decât poţi tu să împlineşti.

— Multă vreme a muncit omul înainte de a şti în ce fel trebuie să muncească.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, v-am tot spus înainte că în cartea aceasta v-am dat atâtea pilde şi zicale, unele foarte limpezi, altele mai învăluite, încât socoteam că vă sunt prea de ajuns; dar în urma stăruinţelor voastre, a trebuit să vă spun în aceasta din urmă treizeci de zicale, dintre care unele sunt atât de învăluite încât ar fi de mirare să le puteţi înţelege dacă eu, sau vreunul din cei cărora li le-am desluşit nu vi le-ar lămuri; dar să fiţi încredinţat că acelea care par mai învăluite sau mai lipsite de rost, îndată ce le veţi înţelege veţi afla că nu sunt mai puţin folositoare decât oricare dintre celelalte care sunt lesne de înţeles. Şi de vreme ce în cartea aceasta sunt scrise atâtea lucruri subţiri şi învăluite şi spuse pe scurt, din dorinţa pe care a avut-o don Johân de a împlini voia lui don Jaime, vă spun că nu mai vreau să vorbesc în cartea aceasta nici despre pilde, nici despre zicale. Senior conte Lucanor, pe lângă pildele şi zicalele aflate în cartea de faţă v-am spus, după câte cred, destule pentru a vă putea păzi sufletul, ba chiar şi trupul şi cinstea şi avutul şi rangul, şi, lăudat fie Domnul, socotesc că potrivit slabei mele priceperi, v-am împlinit voia şi am sfârşit tot ce aveam de spus.

Aşadar, cu aceasta pun capăt cărţii de faţă; şi a

sfârşit-o don Johán la Salmerón, luni a douăsprezecea zi din iunie, la anul o mie trei sute şaptezeci şi trei.[36]

CUPRINS

Notă asupra ediţiei 5

Cuvânt înainte 7

PARTEA ÎNTÂIA: CARTEA DE PILDE

I – Despre întâmplarea unui rege cu un dregător al său 29

II – Despre păţania unui gospodar cu feciorul lui. 35

III – Despre săritura în mare pe care a făcut-o regele Richard al Angliei asupra maurilor… 39

IV – Despre ce i-a spus un genovez sufletului său în ceasul morţii 45

V – Despre întâmplarea vulpii cu un corb care ţinea în cioc o bucată de brânză 48

VI – Despre păţania rândunicii cu celelalte păsări când a văzut că se seamănă în 51

VII – Despre păţania unei femei căreia îi zicea doña Truhana 53

VIII – Despre păţania unui om căruia i s-a spălat ficatul 55

IX – Despre păţania celor doi cavaleri cu leul… 57 X – Despre păţania unui om care de sărăcie şi foame mânca nipralã 60

XI – Despre întâmplarea unui Decan din Santiago, cu don Yllân, marele învăţat din Toledo. 62 XII – Despre o întâmplare cu o vulpe şi un cocoş. 67

XIII – Despre întâmplarea cu un om care prindea prepeliţe 71

XIV – Despre minunea pe care a făcut-o sfântul Dominic când a predicat despre cel hrăpăreţ. 73

XV – Despre isprava lui don Lorenzo Suárez când a fost Sevilia împresurată 75

XVI – Despre răspunsul pe care l-a dat Contele

36 Anul este indicat conform aşa-numitei „ere spaniole", care începe numărătoarea anilor erei noastre cu 38 de ani înainte de naşterea lui Cristos, sistem folosit în Castilia pînă în 1388. Aşadar, data reală a încheierii eărţii de faţă este 1335.

Ferranţ Gonsales rubedeniei sale, Nufio Laynes 81
XVII – Despre întâmplarea unui om înfometat care a fost poftit la masă cu jumătate de gură… 83 XVIII – Despre cele întâmplate lui don Pero Melendez de Valdés când şi-a rupt piciorul… 85 XIX – Despre întâmplarea cu corbii şi bufniţele… 88 XX – Despre păţania unui rege cu un om care i-a spus că-l învaţă alchimia 91
XXI – Despre întâmplarea unui rege tânăr cu un filosof preaînţelept, în grija căruia îl lăsase părintele său 95
XXII – Despre păţania leului şi a taurului… 99
XXIII – Despre ceea ce fac furnicile ca să-şi ţină zilele. 103
XXIV – Despre întâmplarea unui rege care a pus la încercare pe cei trei fii ai săi 106
XXV – Despre întâmplările contelui de Provenţa şi cum a scăpat de captivitate mulţumită sfatului pe care i l-a dat Saladin 111
XXVI – Despre întâmplarea cu copacul Minciunii… 119 XXVII – Despre traiul pe care-l duceau cu nevestele lor un împărat şi don Alvarhanez Minaya 123
XXVIII – Despre întâmplarea lui don Lorenzo Suárez
Gallinato pe când trăia în Granada… 134 XXIX – Despre întâmplarea cu vulpea care s-a culcat în drum prefăcându-se moartă 137
XXX – Despre cele ce i s-au întâmplat Regelui Abenabet din Sevilia cu nevasta lui, Ramaiquia 140
XXXI – Despre judeţul pe care l-a făcut un cardinal preoţilor din Paris şi călugărilor minoriţi… 142 XXXII – Despre păţania unui Rege cu ţesătorii cei mincinoşi 144
XXXIII – Despre o întâmplare cu un şoim al Infantelui don Manuel şi cu un vultur şi un bâtlan. 148
XXXIV – Despre întâmplarea cu orbul care călăuzea pe alt orb 151
XXXV – Despre păţania unui tânăr care s-a însurat cu o femeie foarte aprigă şi îndărătnică… 153 XXXVI – Despre întâmplarea unui neguţător care şi-a găsit nevasta şi feciorul dormind laolaltă… 158 XXXVII – Despre răspunsul

pe care l-a dat contele Ferranţ Gonsales vasalilor săi, după ce a câştigat bătălia de la Fascinas 161
XXXVIII – Despre păţania unui om care s-a înecat în râu ducând un sac cu nestemate... 163 XXXIX – Despre întâmplarea cu un om, o vrabie şi o rândunică 165
XL – Despre pricinile pentru care sufletul seneşalului de Carcasona a ajuns în iad 167
XLI – Despre întâmplarea unui rege din Cordova pe nume Alhaquen 170
XLII – Despre păţania unei cucernice prefăcute... 173 XLIII – Despre întâmplarea Binelui cu Răul şi a omului mintos cu cel smintit 178
XLIV – Despre întâmplarea lui don Pedro Nufâez cel Drept, a lui don Roy Gomez Zavallos şi a lui don Roiz de Blanquiello cu contele don Rodrigo cel Cinstit 182
XLV – Despre păţania omului care s-a făcut prieten şi slujitor Diavolului 187
XLVI – Despre păţania unui filosof care a nimerit fără voie pe o uliţă unde locuiau femei stricate... 192
XLVII – Despre întâmplarea unui maur cu sora lui care se arăta foarte sperioasă 196
XLVIII – Despre păţania unuia care şi-a pus prietenii la încercare 199
XLIX – Despre păţania unuia care a fost aruncat gol pe o insulă după ce i s-a luat domnia... 204
L – Despre întâmplarea lui Saladin cu nevasta unui curtean de-al lui 207
LI – Ce s-a întâmplat cu un rege creştin care era foarte puternic şi foarte trufaş... 217
PARTEA A DOUA
Cugetare făcută de don Juan de hatârul lui don Jaime, senior de Xerica 227
PARTEA A TREIA
Cuvântarea lui Patronio către contele Lucanor... 237
PARTEA A PATRA
Cuvântul lui Patronio către contele Lucanor 245
DON JUAN MANUEL
El *Condé Lucanor*, Prólogo y notas de

Ed… Saturnino Calleja”, S.A. Madrid, 192.
Comanda
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”, Piaţa Scânteii nr. 1, Bucureşti – Republica
ZENIT
În răgazul dintre războaie, în cetăţuian semeaţă din Castilia, infantele Don Juan Manuel îţi împărtăşeşte experienţa de viaţă prin istorioare pline de tâlc. Nepot al regelui Alfonso cel înţelept, el însuşi iubitor de înţelepciune, ca şi de glorie, Don Juan Manuel crea acum şase veacuri, în Spania, începutul prozei narative europene. Orientul şi Occidentul îşi îmbină tradiţiile, legendele şi învăţămintele în aceste pagini în care, deşi aparţin zorilor unei literaturi din celălalt capăt al continentului, cititorul român va avea surpriza să întâlnească ecouri familiare din poveştile meleagurilor noastre.
contele lucanor